АЗӘРБАЈЧАН РЕСПУБЛИКАСЫ ХАЛГ ТӘһСИЛИ НАЗИРЛИЈИ

Н. ТУСИ АДЫНА
АЗӘРБАЈЧАН ДӨВЛӘТ ПЕДАГОЖИ УНИВЕРСИТЕТИ

ГӘДИМ ТҮРК АБИДӘЛӘРИНИН СӨЗЛҮЈҮ

Бакы—1992

33

Тәртиб едәнләр:

Н. М. ХУДИЈЕВ
филолокија елмләри доктору, профессор
Ә. А. ГУЛИЈЕВ
филолокија елмләри намизәди, досент

Елми редактору: Ј. Г. МӘММӘДОВ,
филолокија елмләри намизәди, досент

Илк тәшәббүс олан «Гәдим түрк абидәләринин сөзлүју» адлы дәрс вәсаитиндә V—X әсрләрә аид олан гәдим түрк јазылы абидәләринин материаллары әһатә олунмушдур. Бу дөвр абидәләри көј түрк вә гәдим ујгур түркчәси абидәләриндән ибарәтдир.

Али мәктәб тәләбәләри үчүн нәзәрдә тутулмуш бу вәсаитдән мүәллимләр, аспирантлар, елми ишчиләр, еләчә дә түрк диллəринин тарихи илә марагланан бүтүн охучулар истифадә едә биләрләр.

© Н. Туси адына Азәрбајчан Дөвләт Педагожи Университети, 1992.

КИРИШ

Сон илләрдә халгымызын милли мәнлик шүурунун јүксәлмәси илә бағлы олараг сојдашларымызын өз тарихинә, мәдәнијјәтинә, онун гајнағларына, сојкөкүнә марағы хејли артмышдыр. Лакин јетмиш ил әрзиндә Азәрбајчан түрклəринин тарихи, гәһрәманлыг кечмиши, мәдәнијјәти нәники өјрәнилмәмиш, һәтта ону доғру јолдан сапдырмаг тәшәббүсләринә баш вурулмушдур. Бу јөндән, кечән дөвр әрзиндә гәдим түркләрин тарихи, мәдәнијјәти, әдәбијјаты, јазылы абидәләри чох нис шәкилдә өјрәнилмиш вә өјрәдилмишдир. Елә буна көрә дә бу бахтадәк халгымызын әдәбијјатынын, мәдәнијјәтинин, дилинин, даһа дәгиг десәк, гәдим түрк јазылы абидәләринин өјрәнилмәсиндә вә өјрәдилмәсиндә мүһүм васитә олан гәдим түрк дили лүғәтинин нәшр едилмәмәси бизи дүшүндүрмүш, гајғыландырмышдыр. Түрк дүнјасы илә әлагәләрин јахшылашдырылмасы јолунда бу ишин кәрәкли вә төхирәсалынмаз вәзифә олмасыны көз өнүнә кәтириб гәдим түркчәнин лүғәтини, сөзлүјүнү һазырлајыб нәшр етдирмәји гаршыја мәгсəд гојдуг.

Биз «гәдим түркчә» дедикдә гәдим түрк јазылы абидәләринин дилини нәзәрдә тутуруг. Гәдим түрк јазылы абидәләри исә сөзүн там мә'насында гәдим түрк дили демәк дејилдир. Чүнки гәдим түрк дили анлајышы мүасир түрк дилләринин чох өски чағларыны ифадә едир. Она көрə дə «гәдим түркчә» терминини бурада шәрти олараг индијәдәк әлдə олунмуш өски түрк јазылы абидәләринин дили мә'насында ишләдирик.

Гәдим түрк јазылы абидәләри јени ераның V—XI әсрләринә аид олан өски түрк јазылы абидәләрини әһатә едир. Бу абидәләри ики група ајырмаг олар: 1. Көј түрк абидәләри, 2. Ујгур түркчәси абидәләри.

Һәмин абидәләр бир-бири илә сых бағлы олан ики әдәби дилдә јазылмышдыр. Лакин һәмин абидәләрдәки бә'зи диалект хүсусијјәтләри нәзәрә алынмазса онлар арасында чидди фәрг көзә чарпмыр. Абидәләрин дилиндә бир сыра лексик вариантларын фонетик вариантлары кениш шәкилдә ишләнир. Мә'лумдур ки, милли әдәби дилә гәдәрки дөврдә лексик вариантларда чохвариантлылыг нормал һал сајылыр.

Бундан әлавә, хроноложи ардычыллыг әсасында бурада бир сыра лексик вариантларда семантик кенишләнмә, ихтисаф диггәти чәлб едир.

Әски түрк абидәләрининн мүһүм гисмини тәшкил едән көј түрк китабәләри әсасән ерамын V—X әсрләринә аиддир. Бу абидәләри Орхон-Јенисеј абидәләри дә адландырырлар. Һәмин абидәләри тапылдығы әразијә көрә ашағыдакы груплара ајырмаг олар: 1) **Орхон абидәләри.** Әсасән Орхон чајы әтрафындан тапылмыш бу абидәләрин сырасына Күл тәкин абидәси (732-чи ил), Билкә хан абидәси (735-чи ил), Онкин абидәси (700-чү ил), Тоњукук абидәси (716-мы ил), Мојун чор абидәси (745-чи ил) вә с. дахилдир. 2) **Јенисеј абидәләри.** Сајча 140-а јахын олан бу кичикһәчмли епитафијалар Јенисеј чајы саһилләриндән тапылмышдыр. 3. **Шәрги Түркүстан абидәләри.** Бу група Турфан вадисиндән тапылмыш 4 китабә, Дунхандан тапылмыш бир нечә фрагмент, Мирандан тапылмыш 53 сәтирдән ибарәт үч вәрәг вә «Фалнамә» абидәси дахилдир. 4. **Орта Асија абидәләри.** Бураја 12 китабәдән ибарәт Талас абидәләри вә Фәрганәдән тапылмыш бир нечә кичик китабә аиддир. 5. **Шәрги Авропа абидәләри.** Бу група Новочеркасск алтындан, гәдим Саркел шәһәриндән вә Мајатск адлы гәдим шәһәр јеринидән тапылмыш бир нечә китабәни әһатә едән Донетск абидәләри вә Мачарыстанын Надсентмиклош кәндиндән тапылмыш күмүш вә метал габлар үзәриндәки јазылардан ибарәт олан Дунај абидәләри дахилдир. Бундан башга, кичик һәчмли Алтај китабәләри, Лена вә Бајкалјаны абидәләри вә Шималы Гафгаз абидәләри дә Орхон-Јенисеј абидәләри сырасына дахилдир.

Әски ујғур јазылы абидәләри сајына вә һәчминә көрә Орхон-Јенисеј абидәләриндән хејли чохдур. Һәмин абидәләр һәм орижинал, һәм дә тәрчүмә әсәрләриндән ибарәтдир. Бу абидәләр дини мәзмуна малик олуб, әсасән, Чин, Тибет, санскрит вә Иран дилләриндән тәрчүмә едилмишдир. Гәдим ујғур абидәләри, әсасән дини мәзмунуна көрә бир-бириндән

фәргләнир. Бу абидәләр ашағыдакы груплара ајрылыр: 1) Будда дини мәзмунлу гәдим ујғур абидәләри. 2) Манихеј дини мәзмунлу гәдим ујғур абидәләри. 3) Христиан дини мәзмунлу гәдим ујғур абидәләри. 4) Һүгуг сәнәдләри.

Бирinчи група ашағыдакы јазылы абидәләр дахилдир: «Алтун јарук» абидәси. Бу, он бөлмәдән ибарәтдир. Чин дилиндән тәрчүмә олунуб, X әсрә аид едилир, 675 сәһифәдән ибарәтдир. «Каљанамкара вә Папамкара» абидәси. Ики гардашын башына көлән әһвалатдан бәһс едән вә Чин дилиндән тәрчүмә олунан, 80 сәһифәдән ибарәт олан бу бәдии үслуб нүмунәси X әсрә аид едилир. «Куанши-нм Пусар» абидәси. 224 сәтирдән ибарәт олан бу китабә тәгрибән X әсрдә Чин дилиндән тәрчүмә едилмишдир. «Сјуан-Сзанын биографијасы» адлы һәчмли абидәни X әсрдә Чин дилиндән түрк дилинә Сынгку Сели Тудун («Алтун јарук» әсәрини дә о тәрчүмә етмишдир) чевирмишдир. «Секиз јүкмәк». 495 сәтирдән ибарәт олан бу абидә нисбәтән гәдимдир. Бурада буддизм дининин фәлсәфи әсаслары садә вә ахычы бир үслубда анладылыр. X әсрдә Чин дилиндән тәрчүмә едилдији еһтимал олунур. «Иблис Атавака әфсанәси». Чин дилиндән чевирилмиш 566 сәтирдән ибарәт бу әсәр дини мәзмуна малик олса да камил бәдии әдәбијјат нүмунәсидир. Әсәрин бәдии дили, тәһкијә үслубу, бәдии тәсвир васитәләри диггәти чәлб едир. Бу садаланан абидәләрдән башга будда дини мәзмуну ифадә едән дикәр гәдим түрк абидәләри дә вардыр. Онларын бә'зиси сон илләрдә нәшр едилмиш, бир гисми исә һәләлик ишыг үзү көрмәмишдир.

Икинчи група дахил олан јазылы китабәләр ашағыдакылардыр: «Хуастуанифт». Иран дилләриниин бириндән тәрчүмә едилдији вә јени ерамын V—VII әсринә аид олдуғу еһтимал олунур. Бу китабә грамматик хүсусијјәтләринә көрә Орхон-Јенисеј јазылы абидәләри илә сәсләшир. Манихеј дини мәзмунлу абидәләрин бөјүк бир гисми әсрин әввәлләриндә Чинин шимал-гәрбиндә Турфан вадисиндән гәдим Кочо дөвләтинин харабалыгларындан әсримизин әввәлләриндә тапылыб А. Лекок тәрәфиндән Алманијада нәшр едилмиш китабәләр тәшкил едир. Бу китабәләр үст-үстә 150 сәһифәјә јахындыр. Маниинин шәрәфинә итһаф едилмиш 120 бәнддән ибарәт олан бу бөјүк һимн гәдим түрк поезијасыны өјрәнмәк бахымындан да диггәти чәкир.

Үчүнчү група дахил олан јазылы абидәләр христиан дини мәзмунуну әкс етдирир вә сајча аздыр. 80 сәтирдән ибарәт олан «Сеһркарларын е'тигады» абидәси XII—XIII әсрләрә аид едилир. «Булајык» китабәси кичик һәчмли абидәдир.

Дөрдүнчү група дахил олан гәдим абидәләр уйғурларын һүгуг сәнәдләриндән ибарәтдир. Онларын сайы иҗирмидән артыгдыр вә X—XIII әсрләрә аиддир. Бу сәнәдләрдә уйғурларын мүхтәлиф тәсәррүфат мүгавиләләри өз әксини тапмышдыр. Уйғур һүгуг сәнәдләриндә гәдим уйғур јазы әнәнәси илә јанашы орта әср уйғур данышыг дилинин хүсусиҗјәтләри дә әкс олунмушдур.

Гәдим уйғур јазылы абидәләринин бир һиссәси тибби мәзмун ифадә едир. Онлардан бири 261 сәтирдән ибарәтдир. Гәдим уйғур абидәләринин өјрәнилмәси вә нәшр едилмәси илә В. В. Радлов, проф. А. Лекок, В. Томсен, В. Банг, Ф. Мүллер, Р. Рәһмәти Арат, Һ. Оркун, А. фон Габен вә башгалары мәшғул олмушлар.

Гәдим уйғурлар өз јазыларында бир нечә јазы системиндән истифадә етмишләр. Онлар илк әввәл Орхон-Јенисеј әлифбасындан фајдаланмышлар. Белә ки, Моjун чор вә «Фалнамә» кими гәдим уйғур абидәләри бу әлифба илә јазылмышдыр. Бә'зи уйғур әлјазмалары браһми јазысы илә көлиб бизә чатмышдыр. Бу јазы фонографик јазы формасы олдуғундан диқәр әлифбалара нисбәтән әски түркчәнин сәс гурулушуну ифадә етмәк бахымындан чох әлверишли иди. Әски уйғур јазылы абидәләринин чох һиссәси маниҳеј вә гәдим уйғур әлифбасы илә јазыја алынмышдыр.

Әски түрк јазылы абидәләри гәдим түрк әдәбиҗјатыны, түрк ше'р техникасыны, онун ганунаујғунлуғларыны өјрәнмәк бахымындан бөјүк елми әһәмиҗјәтә маликдир.

Јери көлмишкән, көј түрк абидәләри гәдим хүсусиҗјәтләрә даһа чох малик олса да, әски уйғур абидәләринин түрк халгларын әдәбиҗјаты вә дилинин тарихиндә мүһүм ролу вә әһәмиҗјәти олдуғуну да гејд етмәмәк олмаз. Һәр шеҗдән әввәл, IX—XII әсрләрдә уйғурлар Мәркәзи Асија реқионунда чинлиләрдән сонра ән мәдәни вә инкишаф етмиш халг олмушдур. Бу фикри XX әсрин илк илләриндә Чинин шимал-гәрбиндәки Турфан әјаләтиндә апарылмыш археоложи газынты заманы гәдим уйғурлара аид әлдә олунмуш материаллар да тәсдиг едир. Јухарыда гејд едилдиҗи кими, гәдим уйғур абидәләри көј түрк китабәләриндән фәргли олараг сајча чох, үслубча рәнкарәнкдир. Ејни заманда, гәдим уйғур абидәләри јалныз дини мәзмунлу мәтиләрдән ибарәт олмајыб дүнјәви мәзмун

да көсб етмишдир. Гәдим уйғурлар түрк халгларынын мәдәниҗјәти тарихиндә сөз вә озан сәнәтинин инкишафында, тәкмилләшмәсиндә, бәдии әдәбиҗјатын, онун нөв вә жанрларының проблемәсиндә бөјүк хидмәт көстәрмишләр. Бу мәгсәдлә онларын Чин вә һинд мәдәниҗјәтинин дүнјача мәшһур олан әдәби инчиләринин ана дилинә чевирмәләри халгын мәдәни инкишафына, әдәбиҗјатын вә әдәби дилин зәнкинләшмәсинә аз тә'сир көстәрмәмишдир. Бу бахымдан Чин дилиндән Сынгку Сели тутунгун һинд буддизм әдәбиҗјатының ән көркәмли абидәләриндән бири олан 675 сәһифәдән ибарәт «Суварнапрабһаса» (түркчә «Алтун јарук» ады верилмишдир) сутраны түрк дилинә тәрчүмә етмәси диггәти чәкир. X әсрдә тәрчүмә етдиҗи бу абидәни гәдим түрк әдәбиҗјатының көркәмли нәсир вә шаири јарадычы шәкилдә ишләмиш, ону дөврә, зәманәҗә вә мүһитә уйғунлашдырмышдыр. Бу әсәрин тәрчүмәнин тә'сири илә өзүнәмәхсус синтаксиси олса да гәдим түрк дили лексик вә грамматик хүсусиҗјәтләрини кениш шәкилдә әкс етдирир. Она көрә дә сөзлүкдә бу абидәнин лексик вариантларындан кениш шәкилдә истифадә едилмишдир. Гәдим уйғур абидәләринин бир чоху, јухарыда гејд едилдиҗи кими тәрчүмә әсәрләриндән ибарәтдир. Китабда гәдим түрк ономастик вариантларына кениш јер верилсә дә, будлизмлә бағлы олан ономастик варианлар тамамилә әһатә олунмамышдыр. Китабын һәчми онларын һамысының инчәликләринә гәдәр әһатә олунмасына имкан вермир. Диқәр тәрәфдән ону да гејд едәк ки, түрк мәншәли антропоним вә топонимлардән фәргли олараг бурадакы алынма ономастик вариантларын тәдрис вә тәдгигат үчүн елми әһәмиҗјәти чох аздыр.

Бәллидир ки, тәрчүмә ишы тәрчүмә олунан әдәбиҗјаты вә әдәби дили зәнкинләшдирир. Бу бахымдан гәдим уйғур дилинә едилмиш тәрчүмә әсәрләринин лүғәт тәркибинин кенишлиҗи вә зәнкинлиҗи диггәти чәлб едир. Бу әсәрләрдә еһтиҗачла әлагәдар бир сыра јени терминләр јаратмаг зәрурәти меҗдана чыхмыш вә әдиб бу мәгсәдлә ана дили материалына мүрачиәт етмишдир: **узун исик**—хроники гыздырма, маларија, **тын тасы**—астма, **јүрәк сыкылмак**—үрәк гысылмасы, **тын босмак**—тәнкнәфәслик, төјшүмә, **кан өдкәк**—ган дөврәны, **киртküнч**—инам, е'тигад, **текинмәк**—дүјғу, **сакынч**—фикир, дүшүнчә, идеја, **кылынч**—фәалиҗјәт, әмәл, **көни киртү јорыг**—һагг јолу, **бошғутчы**—ваиз, дин тәблиғатчысы вә с.

Әлбәттә, бунлара бахмајараг, гәдим уjғур абидәләриндә һәмин тәрчүмә едилмиш дини мәзмунлу мәтнләрдә алынма сөзләр бир гәдәр нормадан артыг ишләнмишдир. Бизчә, дини-фәлсәфи алынма терминләрин гәдим уjғур түркчәсиндә чох ишләнмәси, бә'зи тәдгигатчыларын көстәрдиjи кими, о әсәрләри чевирәнләрин милли дил мәдәниjjәтинин jохсуллуғу илә бағлы олса да, бунлар әслиндә дилин о дөврдә мүрәккәб дини-фәлсәфи анлајышларын бирдән-бирә һәзм едилмәсинә там шәкилдә һазыр олмамасы илә бағлыдыр.

Бә'зи тәдгигатчылар гәдим түрк абидәләринин лүғәтини тәртиб едәркән XI әср абидәләриниң, хүсусилә Jусиф Баласагунлунун ири һәчмли «Кутадғу билик» поемасының лексикасыны да бураја дахил едирләр. Доғрудур, бу поеманын бир нүсхәси гәдим уjғур әлифбасы илә јазылмышдыр. Лакин бу чәһәт бизә һәмин абидәни сырф гәдим түрк абидәси һесаб етмәjә вә онун материалларындан лүғәт тәртиб едәркән истифадә етмәjә әсас вермир. Чүнки һәмин абидәнин дилиндә гәдим түрк елементләри аз, мүасир түрк дилләриндә ишләнән лексик-грамматик елементләр исә чох ишләнир. Диқәт төрәфдән, һәмин абидәнин бир нүсхәсинин гәдим уjғур әлифбасы илә јазылмасы да бу чүр һәрәкәт етмәк үчүн әсас вермир. Бунлары нәзәрә алараг сөзлүjүн тәртиб олунмасында «Кутадғу билик» абидәсиндән истифадә етмәдик.

Гәдим түрк јазылы абидәләриндә ишләнмиш алынма сөзләр әсасән Чин, санскрит, гисмән, соғд, Тибет вә тохар сөзләриндән ибарәтдир. Бурада надир һалларда Иран дилләриндән вә әрәб дилиндән алынмыш сөзләрә тәсадүф едилир. Белә сөзләр адәтән манихеj дини мәзмунлу абидәләрдә, һүгуг сәнәдләриндә вә Ф. Мүллерин нәшр етдирдиjи буддизм дини мәзмунлу рәвајәтләрдә көзә чарпыр. Ону гејд етмәк лазымдыр ки, уjғурларын һүгуг сәнәдләри X—XIII әсрләри әһатә едир.

Гәдим түрк јазылы абидәләриндәки 8000-ә јахын сөз вә ифадәни әһатә едән һәмин сөзлүк тәрчүмә лүғәти олса да, бурада изаһлы лүғәт елементләри дә вардыр. Сөзлүjү нәшрә һазырлајаркән «Древнетюркский словарь» китабындан вә Әһмәд Чәфәроғлунун лүғәтиндән дә истифадә едилмишдир.

«Гәдим түрк абидәләриниң сөзлүjү» адлы дәрс вәсаити гәдим түрк абидәләриниң мәтнләрини охумаг, онлардан фајдаланмаг, јарарланмаг истәjәнләрә көмәк мәгсәдилә һазырланмышдыр. Сөзлүкдән филолог төләбә, аспирант, мүәллимләр вә еләчә дә марагланан диқәт ихтисас нүмајәндәләри дә истифадә едә биләрләр.

Һәмин сөзлүк Азәрбајчан дилчилиjиндә илк төшәббүс олдуғундан онун нөгсанлары олмамыш дејилдир. Һәмин нөгсанлары көстәрәнләрә габагчадан тәшәккүрүмүзү билдиririk.

СӨЗЛҮЈҮН ГУРУЛУШУ ҺАГГЫНДА

1. Баш сөзләр әлифба сырасы илә дүзүлмүшдүр.

2. Омонимләр, даһа доғрусу, ejни чүр јазылыб мүхтәлиф мә'на билдирән сөзләр, китабын һәчми нәзәрә алынараг бир сөз һалында ашағыдакы шәкилдә верилир:

БИРТ—1. верки нөвү, 2. јара

3. Лексик ваһидләрин нитг һиссәләринә аид олмасы сөзлүкдә jери кәлдикчә гејд едилир:

ОЛ—1.о (шәхс әвәзлиji), 2.о (ишарә әвәзлиji)

4. Баш сөзләр ири һәрфләрлә верилир. Мәсәлән:

ОК—1. ох, 2. **ок** (тәсдиг әдаты),

3. **он ок** (етноним, гәбилә ады)

5. Сөзлүкдә алынма сөзләрин мәншәji, дил мәнсубиjjәти, китабын тематикасы илә әлагәдар олан әдәбиjjатлар, лүғәт китаблары әсасында ашағыдакы гајдада ишарә едилир:

СО—чин. гандал, зәнчир

УДАҚА—скр. антропоним, шәхс ады

6. Китабда мүхтәлиф динләрлә, инамларла бағлы олан терминләрә кениш jер верилмишдир. Һәмин терминләрин даһа дәгиг вә дүзкүн анлашылмасы үчүн баш сөзләрин изаһатында дини сөзү вә с. гејд едилир. Мәсәлән:

ТАЈШИНГ—чин. маһајана—буддизм
дининин I әсрдә Гәрби
Һиндистанда мејдана чыхмыш
чәрәjанларындан бири (дини)

7. Баш сөзләрин изаһында ишләдилән гәдим түрк абидәләриндән көтүрүлмүш лексик ваһидләр гара һәрфләрлә верилир:

ТАЈ—1. даj, дајча, 2. **Алтун таj сангун, Таj билкә тутук, Таj бек** (антропоним, шәхс ады).

ӨРТ—од, алов, атәш; **өрт јалын**-од-алов, **өрт јалынлыг**

отлуғ—јанан, аловланан

8. Баш сөзләрин гәдим түрк абидәләринин дилиндә мүхтәлиф фонетик вариантлары (мүхтәлиф абидәләр, мүхтәлиф әлифба системләри, мүхтәлиф ареаллар олдуғундан) ишләнмишдир. Һәмин вариантлар дәрс вәсаитиндә ашағыдакы гајдада верилир:

ЈАРТМАК—=јармак, пул, пара, сикkә

ӨКҮШ— =үкүш, чох, тамамилә

9. Топонимләр, антропонимләр, етнонимләр, космонимләр зоонимләр һәр бир дилин тарихинин, халғын тарихинин јашајан тарихи, салнамәсидир. Она көрә дә гәдим түрк абидәләриндәки белә ономастик вahидләр имкан дахилиндә дәрс вәсаитиндә әһатә олунмушдур. Охучу үчүн даһа ајдын олсун дејә һәмин сөзләрдән сонра мүвафиг гыса изаһат верилир:

ҚАН—1. хан, һөкмдар, шаһзадә, 2. ган, 3. Кан өғул

Кан елчи, Кара кан (антропоним, шәхс ады)

ҚАШУ—топоним, Кашғар әтрафында бир шәһәрин адыдыр.

10. Дәрс вәсаитиндә гоша сөзләр дә әсасән изаһат һиссәсиндә верилир. Бәллидир ки, гоша сөзләр түрк дилләри грамматик гурулушунун характерик хүсусијјәтләриндән бириди. Гоша сөзләр мүрәккәб сөзләрә догру инкишаф едир. Гәдим түрк јазылы абидәләриндә бир сыра јанаши ишләнән синоним лексик вahидләрә тәсадүф едилир ки, онлар гоша сөзләрә дөгру инкишаф едир. Сөзлүкдә һәмин лексик вahидләр гара һәрфләрлә верилир вә гоша сөз һүгуғунда шәрһ олунур:

ТЕРИНГ—дәрин, **тетрүм терминг**—дәрин, **түтрүм терминг**—мәзмунлу вә дәрин

ТҮКӘЛ—1. там, мүкәммәл, камил, бүтүн: **түкәл барым**—ән јүксәк, ән мүкәммәл, **есән түкәл**—сағлам, саг-саламат **толу түкәл**—тамамилә, бүтүнлүклә. 2. **Түкәл кара** (антропоним, шәхс ады)

11. Гәдим түрк абидәләринин бир гисминдә (гәдим уjғур абидәләриндә) фе'лин мәсдәр формасы кениш шәкилдә, бир гисминдә исә надир һалда ишләнмишдир. Нәзәри чәһәтдән мәсдәр фе'лин үмуми,-луғәтдә ишләнән формасыдыр. Бунлары нәзәрә алыб сөзлүкдә баш сөз кими ишләнән фе'лләри мәсдәр формасында вердик.

12. Гәдим түрк јазылы абидәләринин сәс системиндә мүасир Азәрбајчан дилинин сәс гурулушундан бә'зи фәргли хүсусијјәтләр көзә чарпыр. Белә ки, гәдим түрк јазылы абидәләри дөврүндә түрк дилләриндә р вә л, еләчә дә з самити илә башланан лексик вahидләрин һамысы алынма сөзләрдән ибарәт олмушдур. Бурада мүасир дилимиздән вә инди ишләтдијимиз графикадан фәргли олараг Қ[1] вә н (сағыр нун) фонемләри мөвчуд олмушдур. Индики графикада н (сағыр нун) фонеминин һәрфи ишарәси олмадығына көрә һәмин фонеми сөзлүкдә иг һәрф бирләшмәси илә ишарә етдик.

ӘСАС ӘДӘБИЈЈАТ

1. Древнетюркский словарь, Ленинград, 1969.

2. A. Caferoglu. Eski uygur türkcesi sözlugu. Istanbul 1968.

3. Sprachwissenschaftliche Ergebnisse der deutschen Turfan Forschung. Band I, II. Leipzig 1972.

4. Vambery N. Etymologisches Worterbuch der türko-tatarischen Sprachen. Leipzig 1891.

5. Glauson sir Gerard. An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Gentury Turkish, Oxford. 1972.

6. Rasanen M., Materialien eines etimologischen Worterbuchs der Turkischen Sprachen. Helsinki, 1969.

ГЫСАЛТМАЛАР

ис. —исим
көм. —көмәкчи нитг һиссәси
јун. — јунанча
скр. — санскритчә
согд. — согдча
тибет. — тибетчә
чин. — чинчә

АБ—==ав, ов, ав җир—овлаг

АБАМ—==анам, абаң, әкәр; абам бирүк—әкәр, бер дәфә

АБАМУ—==абамулуг, 1. данми олан, абәдн, өлмәз, 2. шәхс ады

АБЫНЧ—рәһәтлыг, овлама, севинч, рифәһ; абынчу—јахшы, истәкли

АБИДАРИМ—скр. буддизм тә'лиминин III һиссәси

АБИЖИК—==абишик, христианларын хәчир-дуа мәрасими

АБИЗАН—мүаличә ванасы

АБИСКУН—Хәзәр дәнизи, тоһоним

АБИТА—Амитаба (беш ән мөһтәрәм сәма буддасындан бири), антропоним

АБЛАМАК—==авламак, овламаг; аб абламак—ов етмәк

АБМАК—фонтан вурмаг, ахмаг

АБРА—бах: арпа

АБУЧКА—коса, гоча, ихтијар; абучка сөзү—аталар сөзү, ==авычга

АВАНТ—согд.==авынт, сәбәб; авынт тылтаг—сәбәбләр

АВДАН—һекајә, һекајәт, тәһкијә

АВЫНЫЛМАК—==абынмак, өзүну јахшы һисс етмәк

АВЫНТЛЫГ—шәрти оларак, шәртилә, авынтсызын—сәбәбсиз

АВЫНЧСЫЗ—горхусуз, мөһкәм

АВЫРТА—1. дәјә, једирдән, 2. топлу һалда, бүтүн, ==авурта, овуртасы

АВЫРМАК—==евирмәк, бир шејин әтрафында һәрләнмәк, доланмаг авырдачы—бир шејнн әтрафында һәрләнән

АВЈА—1. ар, абыр, һәја, 2. һејва

АВЈАКЫРТ—скр. мәчһуллуг

АВМАК—сағлам олмаг

АВЧЫ—овчу; авчы ыт—ов ити

АГ—ики ајаг арасындакы кенишлик

АГА—бөјүк гардаш; ака, ака ини—бөјүк вә кичик гардашлар

АГАЗ—==ағыз, ағыз; ағыз тид—сөз, интг

АГАН—чәза, һөкм

АГДЫРМАК—==алдырмаг, јүкләтмәк

АГЫ—1. сәрвәт, вар-дөвләт, хәзинә; Ағы-барым—дөвләт, 2. көч јанды

АГЫЛЛАМАК—ағламаг, сарсылмаг, сызламаг

АГЫЗАНМАК—дөмәк, сөјләмәк, төләффүз етмәк

АГЫЛЫК—хәзинә, анбар

АГЫЛ—ағыл, күз

АГЫЧЫ—хәзинәдар, ағычы улуғы—баш хәзинәдар

АГЫНАМАК—ағнамаг, јерә сүртүкмәк. јуварланмак

АГЫНЧСЫЗ—сарсылмаз, сабит, сағлам

АГЫР—1. ==ағар, ағыр, чәтин, 2. адлы-санлы, е'тибарлы, шәрәфли, ағыр-ағыр—чох чидди, тәмкинли

АГЫРЫНМАК—1. сызламаг, көјнәмәк, 2. јалвармаг, һөнкүр-һөнкүр ағламаг, ачынмак-агрынмак дәрдинә чарнк чыхмаг

АГЫРЛАМАК—әзизләмәк, сајмаг, е'тибар вә е'тибар көстәрмәк

АГЫРЛЫГ—1. һөрмәтли, сајгыдәјәр, мәһтәрәм, гијмәтли, ==ағарлыг, 2. һамилә

АГЫС—==ағаз, ағыз, ағыз јал—бир нөв ағыз хәстәлији

АГЛАК—1. адамсыз, тәнһа, 2. гејри-мәһсулдар, гејри-мүнбит

АГЛАМАК—1. бошалмаг, бош галмаг, 2. әзијјәт, хиффәт чәкмәк

АГЛАТЫ—јүксәк дәрәчәдә

АГНАМАК—==ағынамак, архасы үстә јерә сүртүнмәк, јердә гывырылмаг, јердә дәбәләнмәк, ағнамаг

АГМАК—јүксәлмәк, галхмаг

АГРЫГ—==ағраг, ағры, сызылты, хәстәлик, ағрыг ик—хәстәлик, ағрыг јер—ағрыјан јер, адак ағрыг—ајаг ағрысы

АГРЫКЛАНМАК—*ағырланмаг, ағрылары артмаг

АГРЫМАК—агрымаг, хәстәләнмәк, ==ағырымак

АГРЫЛЫГ—хәстәликдән, ағрылардан әзаб чәкән

АГРЫГУЧЫ—хәстә

АГРЫТМАК—1. сызламаг, көјнәмәк, 2. јалвармаг, һөнкүр-һөнкүр ағламаг, 3. еһтирам етмәк, әһәмијјәт вермәк, ==ағырынмак

АГРУК—1. ағыр хәстәләнмә, 2. јүк, мал, әмлак

АГСАНМАК—сөјләмәк, данышмаг

АГРУШ — ағры, ағар, изтираб, хәстәләнмә

АГТАРМАК—1. басыб әјмәк, 2. чевирмәк, тәрчүмә етмәк

АГТАРЫЛМАК—1. чевирилмәк, ашмаг, 2. һәрләнмәк, 3. сују азалмаг

АКСАГ—==аксак, ахсак, ахсак бухелак—ишкәст адамлар.

АКТАРУ—чәлд, сүр'әтлә, ағтару тоштару—кирдә шәкилли

АКТЫНМАК—чыхмаг, мишмәк, ата мишмәк

АКУ—1. ағы, зәһәр, 2. јер ады, 3. сәфәһ, күтбејин, көтүк

АКУЛУГ—ағылы, зәһәрли

АКУКМАК—зәһәрләнмәк

АКУМАК—зәһәрләмәк, јелвинмәк—ағумак—сөһрләмәк, овсунламаг

АКУСУЗ—зәһәрсиз

АЛ==ат, ад-сан, шөһрәт, иштидар сәлибн

АЛА—1. тәһлүкә, фәлакәт, мүсибәт, бәла, ада туда—бәла, тәһлүкә, ада ємкәк—әзаб-әзијјәт, 2. башчасы, өзәкси, дикәри, 3. тәзјиг, зүлм, 4. еһтијам

АЛАЈ—гуш баласы, отчабала, адају—сөвмәли, азиз

АЛАК—1. ајаг, 2. әсас, ашағы һиссә, 3. дағәтәја, 4. чајын мәнсәби, 5. Адак тутук (јер ады), адакын өрү—ајаг үстүндә

АДАКЛЫК—ајаглы, адактахы—сонунчу, ахырынчы

АДАЛАНМАК—бәдбәхтлија дучар олмаг, тәһлүкәли вәзијјәтә дүшмәк

АДАЛЫГ—тәһлүкәли, хәтәлы, горхулу

АДАМ—Адәм ата, Адам Тогрыл (шәхс ады)

АДАМАК—==атамак, 1. ад гојмаг, адландырмаг, сөјләмәк; 2. зәрәр вурмаг

АДАР—шәхс ады, антропоним

АДАСЫЗ—горхусуз, тәһлүкәсиз

АДАШ—дост, јолдаш

АДҒАНГУ—ајырма, ајырд етмә, адғангу төзү—сечмә гануну

АДҒАНМАК—==атканмак, бағланмаг, гошулмаг

АДҒЫР—==адғар, ајгыр, адгырлык—ајгырлы

АДЫГЛА—1. скр. уллуз ады, 2. чүмә

АДЫГ—ајы, адығлају—ајы кими; ајыја бәнзәр

АДЫН—==аддан, адан, дикәр, башга, јәбанчы, јад

АДЫНА—чүмә күнү

АДЫНАГУ—башга, башгасы, адынагуна—башга-башга, ајры-ајры шәхсләр, адынагуны—башгасыны

АДЫНЧЫГ—==аддынчыг, адынсыг, башга, башгасы, мүхтәлиф, хүсуси, үстүн дәрәчәдә, һејрәтамиз

АДЫНМАК—1. дәјишмәк, башгаланмаг, ајрылмаг, 2. тәәссүф етмәк, һејрәт етмәк, чашмаг

АДЫР—скр. уллуз ады, космоним

АДЫРА—1. ничәдән-ничә, дәрәндән-дәрәнә, 2. орада-бурада, гисмән, ==адара, едурә

АДЫРЫЛМАК—ајрылмаг, өлмәк, адырғулук—ајрылачаг, ајырачаг

АДЫРЫЛМАКЛЫГ—ајрылмалы олан

АДЫРМАК—==адармак, ајырмаг

АДЫРТ—1. ајрылыг, 2. сјин, адырт кенг—догит, адырт өдүрт—һәр чүр, мүхтәлиф

АДЫРТЛАМАК—ајырд етмәк, адыртык—ајрылыг, адыртлају—ничәдән ничәја, дәрәчә

АДЫРТЫКЛЫГ—фәргли олан, фәргли

АДЫРТЛЫГ—ајдын, изаһлы==адыртлаг

АДЫРТЛАНМАК — мүәјинә едилмиш өлмәг, јохланылмаг

АДНАГУ—башга, башгалары, өзкә, өзкәләри

АДКАНМАК—==аткапмак

АДРА—**адра атлыг билик**—фәргләндирмә габилиҗәти (дини)

АДРЫЛМАКЛЫГ— аҗрылмагла бәгълы олан. ==**адырылмаклыг**

АДЫРТСЫЗ— аҗырд етмәдән, аҗырмадан

АДЫШТИТ — мүгәддәрат. тале. алын јазысы, ==**адиштит**

АДЛЫГ—шөһрәтли, адлы-санлы, ==**атлыг**

АДРЫЛМАК—аҗрылмаг, **адра**—аҗрылмыш, **адрыдачы**—аҗыран

АДРУМАК— аҗырмаг, фәргләндирмәк, сечмәк

АДРУК — 1. башга-башга, аҗры-аҗры, аҗры, 2. олдуғу кими, тамамилә, **адрук-адрук**—һәр чүр, дүрлү-дүрлү, адрук кылмак—дәјишмәк, тәһриф етмәк

АДРУКЛУГ— фөвгәлә'адә, парлаг, үстүн, **адруксуз**—ејни, түз **адруксуз**—ејни, фәргсиз

АДРУТМАК— аҗырмаг, аҗрылмаг, фәргләнмәк

АДУНЧСУЗ—дәјишмәз, бағышланмаз, сабит

АДУРТ—овурд. јапаг

АДУТ—овуч, овуч долусу

АЗ—1. аз, 2. сәһв. јанлыш, 3. арзу. һәвәс, 4. халг ады, етноним

АЗАГ—сәһв јола, јанлыш јола дүшән

АЗАН—скр. сидр ағачы

АЗАНД—согд. һекаје, мәсәл

АЗГАН—гадын ады

АЗКЫНА—азачыг, азча, чох аз

АЗГУРМАК—аздырмаг, јолдан чыхартмаг

АЗЫГ—азы диши, **азыглыг** — азы диши олан

АЗЫТМАК—интизамы позмаг, гарышдырмаг, гармагарышыглыг салмаг

АЗКЫЛ—**азкыја**, азамаг. бир аз

АЗЛАНМАК—1. гысганмаг, һәсәд апармаг, 2. јанылмаг хәта етмәк, 3. арзуламаг, истәмәк

АЗЛЫК—аз, кафи олмајан

АЗМАК—азмаг, чашмаг, јолдан чыхмаг

АЗМАН—1. ат ады (зооним), 2. буруг гоч, ахталанмыш гоч

АЗСЫЗ— һөвәссиз, етирассыз, гәзәбсиз, сакит

АЗУ—нә ја, нә јахуд, јенә (бағлајычы), **азу јемә**— нә јахуд

АЗУК—әрзаг, гида, азугә, јемәк, јем

АЗУМАК — азалмаг, әксилмәк

АЗУН— дүнја, аләм, каинат, **азунлуг**—дүнјәви, ==**ажун**

АЈА—овуч, **аја јапмак**—әлини-әлинә вурмаг, ал. чәнк чалмаг

АЈ—**ај, ај тенгри**—ај танры, үчүр тәгвиминдәки ајлар: **арам ај, чакшанат ај, ккинди ај, оғлак ај, улуг оғлак ај**

АЈАГ—һөрмәт, етирам, **ајагка текимлик**—һөрмәтә, етирама лаиг, **ајаг аҗамак**—ад. титул вермәк, ағыр ајаг кылмак—бөјүк етирам көстәрмәк, ағыр ајаг — һөрмәт, етирам. **ајаг чалтак**—һөрмәт, етирам

АЈАГЛЫГ—==**ајаглаг**, һөрмәтли, мөһтәрәм, **ајаглыг болмак**—һөрмәти олмаг, **ајаглыг арыглыг**—һөрмәтли

АЈАГСЫЗ— һөрмәтсиз, нифрәтләјиҗи. алчаг, **ајагсыз кылмак**—алчалтмаг, һөрмәтдән салмаг

АЈАМАК—агырламак—дөрин етирам көстәрмәк

АЈЫНЧ —горху, аҗынчсыз—көркүнчсиз—горхусуз

АЈЫ—чох, олдугча

АЈЫГ—1. пис, мәнфи, бәд, әлверишсиз, истәнилмәјән, јарамајан. **ајыг. атлыг**—бәдһам, **ајыг кылынч**—күнаһ, суч, тәбаһәт, **ајыг өкли**—бәдниҗҗәт. 2 сөз. көстәриш. өмр, бујруг, һөкм, 3. чох, олдугча

АЈЫҒЛАМАК—сөјләмәк, јаманламаг, писләмәк, алчалтмаг, **ајыглашмак**—сөјүнмәк. агызлашмаг

АЈЫНГА—аҗларча, һәр ај

АЈЫНМАК—горхмаг, чәкинмәк, **коркмак ајынмак**—горхмаг, **коркынмак ајынмак**—чәкинмәк

АЈЫНЧЛЫГ—горхунч, горхулу

АЈЫНЧСЫЗ—горхусуз, аҗынчсыз **коркунчсуз**—горхусуз

АЈЫТ—өјүд, вә'з, мөнзә

АЛЫТМАК—демәк. сөјләмәк, сорушмаг. бујурмаг. тә'кид етмәк

АЛЫТМЫШ—(шәхс ады) антропоним

АЛҚЫ—аҗлыг, бир аҗлыг

АЛҚЫРМАК— һаҗгырмаг, гыгырмаг

АЛЛЫЧ ТАРҚАН—шәхс ады, антропоним

АЛМАК—сөјләмәк, демәк. **ајмак темак**—демәк, сөјләмәк

АЛМАНМАК— горхмаг, чәкинмәк

АЛМАНЧ — горху, **ајманчсыз** — горхусуз

АЛНА—шејтан

АЛ СЫЛЫГ—гадын ады, антропоним

АҚ—1. ағ, **аксакал**—ағсаггал, 2. ишг, фәна

АҚА—бөјүк гардаш

АҚ БИЙ—сәр ат, ағ ат

АҚАШ—шәхс ады, антропоним

АҚЫ—1. мәмәрд, сохавәтли, 2. тәрәлләнән

АҚЫГ—1. ахын, ахынты, 2. сөз јаныш

АҚЫҒЛЫГ—ахыны олан, чәнүәдәнән, төлатүмлү

АҚЫҒСЫЗ—ахынсыз, төлатүмсүз

АҚЫНЧСЫЗ— сабит, сәгләм, мөһкәм

АҚЫРЛАМАК— ағырламаг — өзизләмәк

АҚЫТМАК— ==**ағытмак**, говмаг, дағытмаг

АҚЫШМАК— ==**ағышмак**, 1. јајынмаг, сөзүнүн үстүндә дурмамаг, 2. ахмаг, **сувлар акышды**,—сулар ахды, 3. бир-бирини мүдафиә етмәк

АҚЛАМАК—күчү чатмамаг, иғтидары олмамаг, нифрәт етмәк

АҚМАК— ==**ағмак**, 1. ахмаг, төкүлмәк, 2. басғын етмәк, гәфилдән һүчум етмәк

АҚ ПЫРА—шәхс ады, антропоним

АҚРУ—сакитчә, етинјатла, јавашча, акру **амул**—аста-аста

АҚСЫРАК—ағлымтыл

АҚТАРМАК— ==**ағтармак**, ағтарылмак, 1. јерә јыхмаг, 2. чевирмәк, төрчүмә етмәк

АҚТЫНМАК—суја батмаг, ахмаг

АҚТУРМАК— ==**ағтурмак**, 1. галдырмаг, јүксәлтмәк, 2. ахытмаг, төкмәк

АҚУРУ АҚУРУ—јавашча, сәссизчә, сакитчә

АҚУРУ ТУРҚУРУ—догру, дүзкүн, мүстәгил

АҚЧА—пул, сиккә

АЛ—1. алт, 2. ал (рәнк), 3. јол, васитә, үсул, чарә, 4. ал, һијлә, мәкр, алдатма; **ал алдағлыг**—јол, васитә билән, **ал алдаг**—үсул, васитә, **ал чечин**—бачарыг

АЛА—1. ала, гөзүр (рәнк), 2. чүзам (хәстәлик), 3. фитнә, фәсад, интрига, 4. **Ала јығач** (топоним, јер ады)

АЛАНГАДМАК— зәнфләмәк, күчсүзләшмәк, **алангадтурмак**—арыглатмак, күчдән салмаг

АЛАПГУМАК—јорулмаг, әлдән дүшмәк, тагәтдән салынмаг, **алангурмак**—зәнфләтмәк, түкәтмәк

АЛАҚЫРМАК— ==**кыкырмак алакырмак**, багырмаг, чыгырмаг, гышгырмаг, **алакырышмак** —багырышмаг, чыгырышмаг

АЛАЧУ—алачыг, чадыр, **алачуланмак**—алачыг дикәлтмәк

АЛБАН—1. шәхс ады, 2. хидмәт етмәклә өдәнән верки ады

АЛҒЫНМАК—==**алкынмак**, гејрәлмаг

АЛҒУ—бүтүн, һамысы, **алғуны**—һамысыны

АЛЫҚМАК—**аларламаг**, хәстәләнмәк, битмәк, түкәнмәк, сона јетмәк

АЛЫЛМАК—өзү үчүн алмаг

АЛЫМ—борч, кәлир, газанч, **алым берим**—борч һагг-һесабы

АЛЫМЧЫ—борч верән

АЛЫН—1. алын, 2. өн тәрәф, габаг, габаг тәрәф

АЛЫНГ—ачиз кимсә, күчсүз адәм

АЛЫНЛЫГ— алынлы, алны олан, **алынч**—алан, әлдә едән

АЛЫШ—1. тичәрәт, алгы-сатгы, натурал верки, 2. чәйин мәнсәби

АЛЫШМАК—алмага кемек етмәк, гучаглашмаг, туташмаг

АЛЛЫГ—јаланчы, һиҗләкәр, **алдыг—чевишлик**—ријакар

АЛКАМАК—тә'рифләмәк, мәдһ етмәк, өјмәк, **алкыш алкамак**—дуа етмәк, хејир-дуа вермәк

АЛКАНМАК— =**алкынмак**, 1. тә'рифләнмәк, шөһрәтләнмәк, 2. јемәк (һејванлар үчүн), 3. салдырмаг, јох етмәк

АЛКАНСЫК ТӨРҮ— мәдһ гануну, тә'риф гануну (дини)

АЛКАТ—мәдһ, ситајиш, тә'рифләмә

АЛКАТМАК—тә'рифләмәк

АЛКАШМАК— јардым етмәк, арха олмаг

АЛКҒУЧЫ—огру

АЛКЫГ—1. узаг, 2. кениш, кенг **алкыг**—кениш

АЛКЫНМАК—битмәк, түкәнмәк, азалмаг әксилмәк, мәһв олмаг

АЛКЫНТУРМАК— гејб етдирмәк, арадан галдырмаг

АЛКЫНЧСЫЗ—бол, битмәз-түкәнмәз, сонсуз

АЛКЫНЧУ—1. азалма, әксилмә, сон, 2. **алкынчу өди**—өлүм саати, әчәл

АЛКЫШ—тә'риф, алгыш, хејир-дуа

АЛКМАК— =**алыкмак азалмаг**, битмәк, түкәнмәк, сона јетмәк

АЛКУ— =**алгу, алгуны**, бүтүн, һамысы

АЛМАК—алмаг, кетүрмәк, гәбул етмәк, фәтһ етмәк, газанмаг, **келин алмак**—евләнмәк

АЛНГАДМАК— зәифләмәк, арыгламаг, һәлсиз олмаг, **алнгадтурмак**—зәифләтмәк, арыглатмаг, күчдән салмаг

АЛП—1 икид, чәсур, алп, баһадыр, 2. чәтинлик, тәһлүкә, чәтин сынаг, агыр, **алп агыр**—чох агыр, 3. **Алп Әр тонга** (шәхс ады)—Туранын әфсанәви һөкмдары Әфрасијабын ады, лөгәби. **алп јол**—тәһлүкәли јол

АЛСЫЗ—јалансыз, мәкрсиз, фитнәсиз, **алсыз алдагсыз**—һиҗләсиз, фәнд-фелсиз.

АЛСЫКМАК—алдадылмаг, бир шејдән мәһрум олмаг

АЛТАГ— =**алдаг**, 1. һиҗлә, мәкр, алдатма, 2. јардым, көмәк, **ал алдаг**—јол, васитә, үсул

АЛТЫ—алты, =**алды, алты јулдуз**—бүрч, **алты качыг орунлар**—алты нисс үзвү, **алты баг**—IX әсрдә Тува әразисиндә мөвчуд олмуш һәрби-низибати нтгифаг, етноним

АЛДАМАК—алдатмак

АЛТЫ КЫРК—отуз алты

АЛТЫН—алтда, ашагыда, **алтынкы**—алтдакы, ашагыдакы

АЛТЫНЧ—алтынчы, **алтырар** — алты-алты

АЛТМЫШ— алтмыш, **Алтмыш Кара, Алтмыш түкүн** (шәхс ады), антропоним

АЛТУН— =**алдун**, 1. гызыл, 2. Зөһрә улдузу, **алтун јултуз**—Венера, Зөһрә, **алтун күмүш**—сәрвәт, дөвләт, хәзинә, **алтун казук**—күтб улдузу, **Алтун арғу улуш**—Талас шәһәринин адларындан бири, **алтунчы**—зәркәр, **алтун јартмаг**—гызыл сикка, **Алтун јыш**—Алтај орманы, топоним, **Алтун кара**. Алтун таҗ сангун. Алтун тамган таркан (антропоним)

АЛТУНЛУГ—гызыллы, гызылла бәзәдилмиш (сифәт)

АЛЧАК—садә, тәвазөкар, мүлајим, һәлим, јумшаг (адам)

АМАЛ— =**амыл, амул**, јаваш, сакит, һәлим

АМАНЗЫ—шејтан ады, антропоним

АМАНЧ—мәшһур, танынмыш, нәчиб, аличәнаб

АМАРЫ—1. башгалары, дикәрләри, бә'зиләри, 2. шәхс ады

АМЫРМАК—сакит олмаг, сакитләшмәк

АМЫРТҒУРМАК—јатырмаг, сакитләшдирмәк, **амыртғурдачы**—јатыран, сакитләшдирән

АМИТА АЈУШЫ— скр. Будда Амитабханын адларындан бири, антропоним

АМРА—манго (битки ады)

АМРАК—севимли, әзиз, =**амсак**

АМРАМАК—севмәк, әзизләмәк, истәмәк

АМРАНМАК—севки, еһг, севинч, **амранмаклыг**—севилән

АМРАШМАК—севишмәк

АМРЫЛМАК—сакитләшмәк, **амрылтурмак**—сакитләшдирмәк

АМРУ—даими, давамлы

АМТЫ— =**амды, емди, емти**; инди, бу саат, һазырда, **амты ок**—дәрһал, **амтыкан**—инди, **амтыкы**—индики, **амтыкыја**—индиҗә, **амтыкына индикиндә**

АМУЛЛУК— сакитлик, сүкунәт

АМУРТМАК — тәсәлли вермәк, тәскин етмәк, сојутмаг

АН—о

АНА—ана, **ана ата**—валидејнләр, **ана баба**—валидејнләр

АНАНТ—скр. Ананд. Будданын ән јахын шакирдләриндән бириниң ады, антропоним

АНАНТРИЗ—скр. өлүм күнаһлары (дини)

АНБИТИК—алын јазысы, мүгәддәрат, гәзавү-гәдәр, тале китабы

АНВАНТ—сәбәб, төмәл

АНТА—онда, орада, **анта кин**—ондан сонра, **антача**—орадача, **антада баса**, бунун үзәринә, бундан сонра, =**анда**

АНТАГ— белә, беләчә, **антаг ошуклуг**—бума бәнзәр, белә

АНГАЈУ— даһа, јенә, бундан әлавә, үзаг

АНГАР—она

АНГАРАК—скр. 1. Марс планети, 2. Марс планети күнү—11 күн

АНГ БАШЛАЈУ—ән башда, илк, илкин, **анг башлајукы**—ән башдакы

АНГ ИЛКИ—ән илк

АНГЫГ—пис, бәд, **ангыг едкү**—чох јахшы

АНГЫН—1. онун, 2. омуз

АНГЫТ—гырмызы рәнкли өрдәјә бәнзәр гуш, ангут, зооним

АНГЫТМАК—әјилмәк, гарышыглыг јаратмаг, =**енгитмәк**

АНГЛАМАК— баша дүшмәк, дәрк етмәк, анламаг, **англаг**—ағыллы, дәрракәли, шүурлу

АНГРӘК—дырнаг, =**ерингәк, ернгәк, ернәк**

АНГСЫЗ—истиснасыз, фөвгәладә

АНГЧЫ—овчу

АНДЫН =**антын, ондан, андаг, =антаг**—беләчә, бу чүр; **андын ки**—ондан сонра, буна көрә

АНДЫРАН—бүсбүтүн, тамамилә

АНЫ—1. ону, 2. чај ады, топоним

АНЫГ—1. пис, бәд, 2. олдугча =**ајыг**

АНЫН— =**анынг**, онун, онун үчүн, о сәбәбә, бунун үчүн, онунла

АНКАБУШ—көј бојаг маддәси вә ја онун биткиси, =**әнкәбүш**

АНГҚАРУ—анламаг, сезмәк

АНГКЫТМАК—баш әјмәк, тәслим олмаг

АНГҚЫТДЫРМАГ—баш әјдирмәк, сәчдә етдирмәк

АНЛАР—онлар

АНОШЛАГАН — өлмәзләр, әбәди јашајанлар

АНТ— =**анд**, анд

АНТЫҚМАК—анд ичмәк, әмин етмәк

АНТЫРДАН—орадан

АНТСУ—шәхс ады, антропоним

АНУДАРА—танры ады, антропоним

АНУК—һазыр, **анук тутмак** — һазырлашмаг, һазыр олмаг

АНУКЛАМАК—һазырламаг, һазыр етмәк

АНУМАК— =**анунмак**, һазырлашмаг

АНУТМАК— һазырлатмаг, **анутлмак**—һазырладылмаг

АНУПАДАТ—скр. јер ады, топоним

АНУРАТ—скр. улдуз ады, космоним

АНХРВЗН—согд. зодиак, Аj системи, даирәси

АНЧА—1. белә, бу чүр, бу jолла. 2. бир аз. о гәдәр

АНЧАГЫНЧА— там о анда=анчакынча

АНЧАДА—онда, о вахт, ондан сонра, =анчата

АНЧАКАРМ— =Ачаграм, шәхс ады

АНЧАКЫН—зәррә гәдәр

АНЧАМА—бир даһа

АНЧАТА ТИМИН — там о анда, анчата кин—бундан сонра, анчакыjа jемә—һеч, гәтиjjән

АНЧГЫНЧА—нәһаjәт

АНЧАМЛН—согд. халг, чамаат

АНЧОЛАJУ— =анчулаjу, анчулаjума, белә, бу чүр, бунун кими

АНЧУ—дәjәр. гиjмәт, мүкафат

АНЧУЛАМАК — сajмаг. һөрмәт етмәк, е'тибар етмәк, гиjмәтләндирмәк

АП—һәр нә гәдәр, истәр, ...истәр (ком. нитг һис.)

АПА—1. бөjүк бачы. бөjүк гадын, гоһумлар, 2. шәхс ады

АПАМ—әкәр, =абам

АПАР—авар (халг ады), етноним

АПИСКОП—jепископ

АПРЫН ЧОР—шәхс ады, антропоним

АПРАМАК— әримәк, чүрүмәк, хараб олмаг

АПСМАР—еплепсиjа

АПРАМАНАШУБ—скр. көj алəминин мәхлуглары

АРА—1. ара орта, арата арата—заман-заман, бә'зән, ара бамак—иштирак етмәк, 2. шәхс ады: Ара Ьуга

АРАВАДАНА— =арајадана, монастыр, бах: санграм

АРАДЫН АЗУН—буддизм тә'лиминә көрә өлүб-дирилмә арасындакы заман (дини)

АРАЗАН—шәхс ады, антропоним

АРАЛ—ада

АРАЛЫК— аралыг, интервал, бош jер

АРАМ АJ— гәдим уjғурларда илин илк ajы; Гызыл Орда jарлыкларында мәһәррәм ajы.

АРА ТӘМҮР—шәхс ады, антропоним

АРБАЛАМАК— сеһирләмәк, овсунламаг, ишидтирмәк

АРВЫК ТЕҢГРИ—тапры ады, антропоним

АРВЫШ—сеһр, әфсун, =авыш

АРВЫШЧЫ— сеһрбаз, овсунчу

АРҒУ—jер ады, халг ады да ола биләр

АРДАЧЫ—jетишәси олан

АРДЫР—скр. улдуз ады, космоним

АРДУН—зирә (битки ады)

АРЗЫ—скр. =арзы, мүәллим, мүгәддәс, сәһид, тәркдүнjа

АРJАМАН— 1. дост, 2. шәхс ады

АРЫГ—1. тәмиз, саф, ары, гүсурсуз, мүгәддәс. 2. (сәмәк сөзү илә) чај, арх, 3. (сымәк сөзү илә) мешә, 4. (тенгрим сөзү илә) мүгәддәс тапрым, 5. (тикин сөзү илә) шәхс ады, 6. (динтар сөзү илә) һәгиги дин хадими

АРЫҒСЫЗ—чиркли, мурдар, натәмиз

АРЫҒСЫЗЛЫҒ—пислик, чирклилик, мурдарлыг

АРЫК—1. арыг, зәиф, 2. арх, чај, =арыг

АРЫЛМАК— 1. өлчмәк, өлчүлмәк, 2. jорулмаг, әлдән дүшмәк

АРЫМАК—1. тәмизләмәк, тәмиз олмаг, 2. күчүнү итирмәк, һүгуги дәjәрини итирмәк, 3. өлчмәк, һесабламаг

АРЫНМАК—тәмизләнмәк

АРЫРЫ—дәрман ады

АРЫТЫ—тамамлә

АРЫТЫНМАК—тәмизләнмәк

АРЫТМАК— =арыдмак, тәмизләмәк, арытмаг

АРЫШ—1. арыш арыг—пак, тәмиз, мүгәддәс, 2. парчанын әсасы, арыш аркаг—әрин-аргач

АРJАВРТ—скр. лачивәрд

АРКА—1. арха, күрәк. 2. көмәк, дајаг, 3. һамысы, чәмиси

АРҚАҒ—мәкик инлиjи, арғач

АРҚЫШ—1. карван, аркыш тиркиш—карван, 2. хәбәрчи, гасид

АРҚУ—дәрә, чај, јарған

АРҚУН—нәһаjәт, чохсаjлы

АРҚУРА—(jатмак сөзү илә) башајаг jатмаг, =аркуру

АРҚУРМАК—бу јандан о јана кечмәк

ТУРҚУРУ—хачвари, чарпаз, аркуру туркуру—енинә-узунуна

АРМАК—1. алдатмаг, 2. jорулмаг, 3. кирмәк, дахил олмаг

АРМАКЧЫ—јаланчы, кәләкбаз

АРПА— =абра, арпа, арпаламак—арпа jедиртмәк

АРПАҒАН—арпаја бәнзәр битки

АРСЛАН—1. аслан, 2. Арслан Таркан (шәхс ады), антропоним

АРСУ—дәjәрсиз, гиjмәтсиз

АРТАҚ—позуг, хараб, богулмуш, чүрүк, чүрүмүш, артак јавыз—дәншәтли, мүдһиш

АРТАМАК—позулмаг, мәһв олмаг, мәһв етмәк

АРТАТМАК— =ардатмак, позмаг, хәраб етмәк

АРТЫ— 1. тамамлә, 2. Арты ышал (шәхс ады, антропоним)

АРТЫЗМАК—архасындан кетмәк, тәкилмәк

АРТМАК—үстүн көлмәк, артмаг, чохалмаг

АРТУҚ— =адрук, ардук. чох, артыг, сон дәрәчә, артукта артук—чох јахшы, фөвгәл'адә, Артукач (шәхс ады)

АРТУҚРАК— =артуғрак, дана артыг фөвгәл'адә

АРТУН—зирә (битки ады)

АРТУРМАК— 1. артырмаг, чохалтмаг, 2. һәддини ашмаг, 3. мәзб етмәк, чәлб етмәк, 4. товламаг, аздырмаг, јолдан чыхартмаг, 5. һәдиjjә етмәк

АРУГ—шәхс ады, антропоним

АРУЗУ—jер ады, халг ады да ола билән

АРУК—1. јоргунлуг, јоргун-арғын, 2. jер ады, топоним

АРУКСУЗ—јорулмаг билмәјән

АРТУТ— һәдиjjә, бәхшиш, совгат

АСАН— =әсән, 1. сағлам, 2. асан, јүнкүл, 3. тахт, уча күрсү

АСАНА—шәхс ады, антропоним

АСАНВАР—скр. күнаһ

АСАНКИ—скр. узун мүддәтли дөвр (дини)

АСАН ТҮКӘЛ—сағ-саламат

АСҒАНЧУ—јалтагланма, икиүзлүлүк, ријакарлыг

АСҒАНЧУЛАМАК— јалтагланмаг, икиүзлүлүк етмәк, истеһза етмәк, әjләнмәк, =асканчуламак

АСЫҒСЫЗ — газанчсыз, фајдафаиз, асыг тусу, —фајда, кәлир, сәмәрә

АСЫҒЛЫГ—фајдалы, сәмәрәли, кәлирли

АСЫҒСЫЗ — газанчсыз, фајдасыз

АСЫЛМАК — артырылмаг, артмаг, чохалмаг, =ашылмак

АСЫНМАК—јарарланмаг, фајдаланмаг, нәjә исә бағланмаг

АСЫРМАК—тәрбијә етмәк

АСҚЫН— асылмыш

АСКЫНТУРМАК—асдырмаг, асдырылмыш олмаг

АСЛАМАК—јем јемәк

АСМАК—чохалтмаг, артырмаг

АСРА—1. алт, ашағы, алчаг, 2. алчаг, рәзил

АСРАВАГ— =асрава, күнаһ адыдыр (дини)

АСУ— =азу, јахуд вә ја

АСУРИ— =асур, чин, шејтан, иблис, дәмон

АСУРМАК—асырмаг, сәбир көтирмәк

АТ—1. ад, титул, үнван, ләгәб, ат јол—шөһрәт, үгур, күат—шөһрәт, адсан, ат мангал—сәадәт, ат үн—ад-сан, ат алмак—ад алмаг, ад газанмаг, 2. ат, ат адгыр—атлар, јандык ат—садә, чинс олмајан ат, јол аты—јол, сәфәр, миник аты, јорыға ат—јорға ат, өзлүк ат—бәрк гачан, чапаған ат, кош ат—еһтијат ат, салға ат—һарын ат, тыш ат—гашгасы даз ат, гашгасында аг ләкә олан ат

АТА—1. ата, кангсык ата—өксү ата, 2. шәхс ады

АТАҒ—сон, нәһәјәт, =атак

АТАКЫМСЫНМАК— адлы-санлы, шөһрәтли олмаға, мәшһурлашмаға чалышмаг

АТАМАК— 1. адландырмаг, ад вермәк, 2. чағырмаг, сәсләнмәк

АТАНМАК— адланмаг, адландырмаг, сајылмаг, һесаб едилмәк, тә'јин едилмәк, **атанмыш күн**—тә'јин олунмуш, мүәјјән олунмуш күн

АТАЧ—ата (әзизләмә мә'насында), **атач оғул**—өзүнү, јашлы, бөјүк адам кими апаран оғлан

АТҒАНМАК—бәнд етмәк, бәндә салмаг, бәнд олмаг, =аткаанмак

АТЫ—нәвә вә ја бачы оғлу

АТЫРМАК— =адырмак, ајырмаг

АТЫРТ— =адырт, фәрг, ејри

АТЫРМАҚ— мусиги аләтиндә чалмаг

АТ ЈОЛ—шөһрәт, игбал

АТҚАҒ—бағ, бәнд, дүјүн

АТҚАҒЛЫҒ—бағлы, бәндли

АТҚАК—1. тәсәввүр, анлајыш, 2. дүнјаја бағлылыг

АТҚАҚЛЫҒ— нәјә исә анд олан јәнәлдилән

АТҚАЛМАК—ох атмаг истәмәк

АТҚАНГУЛУҚСУЗ— бағланмајан

АТҚАНМАҚСЫЗ—азад, сәрбәст, бағлы олмадан

АТЛАМАК—атланмаг, ата минмәк

АТЛАНТУРМАК— атландырмаг, ата миндирмәк

АТЛАТМАК—атландырмаг, һүчума көндәрмәк

АТЛЫҒ— =атлаг, 1. адлысанлы, танынмыш, мәшһур, ад алмыш, 2. атлы, сүвари

АТМАК—1. дан сөкүлмәк, 2. нишана атмаг, 3. чағламаг, фыңгырмаг, 4. вурмаг, дәјмәк

АТ ӨНГ—1. ад—образ, 2. (он икі үзвлү сәбаб әлагәсинин дөрдүнчү үнсүрү) дини

АТСЫЗ—адсыз-сансыз, шөһрәтсиз

АТУД—овуч долусу

АЧ—ач, **ач бағырсук**—ачы бағырсаг

АЧАҒ—1. ачы, изтираб, ағры, 2. јер ады, =ачыг

АЧА—гоһум, =ечә

АЧАКРАМ—бојаа

АЧАНИ—сој, сојлу, имтијазлы

АЧАРИ—скр. ачары, хоча, өјрәдән, устад

АЧЫГ—1. гәзәб, һиддәт, 2. ачы, изтираб, 3. һәдијјә, =ачаг ,ачуг

АЧЫҒЛЫГ—1. мајалы, хәмрәли, 2. угурлу, шән, шад, фираван

АЧЫҒЛЫ—ачыг, ачылмыш

АЧЫМАК—1. ачымаг, кәдәрләнмәк, 2. ағрысы артмаг

АЧЫЛМАК—1. ачылмаг, 2. ачымаг

АЧЫНМАК—1. ачымаг, 2. тәмизләнмәк, 3. е'тираф етмәк, 4. чалышмаг, е'тина етмәк, 5. һиммәјә етмәк, гајғы көстәрмәк

АЧЫҚ—шәхс ады, антропоним

АЧЫР—әзаб

АЧЫТМАК — ачытмаг, көнүл гырмаг, ағрытмаг

АЧЫТА—сәма мусигичиләри

АЧЫЧЫГ—ачлыг

АЧМАК — 1. ачмаг, јајмаг, 2. ачмаг

АЧҚЫНЧА—ачынча

АЧСЫҚ—ачлыг

АЧСЫЗ—тох, тохлуг

АЧУҚ—ачыг

АШ—1. аш, јемәк, 2. гурбанлыг, гурбанлыг јемәји, =ас

АША—ашәрәг, кечәрәк

АШАДАЧЫ—јејән, јемәли

АШАЈ—нијјәт, гајә, мәгсәд

АШАЈЛЫҒ— нијјәтли, мәгсәдли

АШАМАК—1. јемәк, силиб сүпүрмәк, 2. гәбул етмәк, сајмаг, нөрмәт етмәк

АШБИНИ—скр. улдуз ады, =ашвини

АШАН ТОҒРЫЛ— шәхс ады, антропоним

АШАНМАК—јемәк

АШАТМАК—једиртмәк, даддырмаг

АШҒАНЧУЛАМАК— =ашгунчуламак, јалтагланмаг

АШ ИЧКҮ—тој, зијафәт

АШЫЛМАК— артырмаг, чохалмаг

АШЛАМАК—јемәк, аш јемәк

АШЛАНМАК— агзы суланмаг, бир шеја көз дикмәк

АШЛАШТУРУ—јахшыча

АШЛЫК—мәтбәх

АШЛЫС—улдуз ады, космоним

АШМАК—ашмаг, чохалмаг, артмаг

АШНУ—өнчә, әввәлчә

АШНУАНК—өнчә

АШНУКЫ—әввәлки, **ашнурак**—әввәлки

АШСЫЗ—јемәксиз, ашсыз

АШУКМАК—әчәлә етмәк, тәләсмәк

АШЧЫ—ашбаз, **ашчы әр**—киши ашбаз

Б

БАБА—ата

БАБАКИР— =бајакир, бабакир, һәјат, каинат

БАВЫЛ БАЛЫК— Бабилистан (топоним)

БАВШЫН— варис, вәрәсә

БАҒ—1. бағ, бәнд, 2. бохча, 3. гәбилә, тајфа, 4. бағ, бағча

БАҒ БОРЛУК—үзүм бағы

БАҒА—1. баға, гурбаға, 2. рүтбә дәрәчәси, титул

БАҒАРСУК— =бағырсак, бағырсук, бағырсаг

БАҒАТУР ЧИГШИ—шәхс ады

БАҒЫР— =бағар, 1. гара чијәр, көкс, 2. севкили гоһум, 3. дәрман ады, 4. гарын, 5. үрәк

БАҒДАШЫНМАК—бардаш гурараг отурмаг

БАҒЧЫ—бағбан

БАҒЫШ—1. галын јорган, халат, 2. чадырын кәндири, 3. ојнаг, бәнд, бүгүм

БАҒЛЫҒ—бағлы, әлагәдар, аид олан

БАҒЛЫК—бағлама, парча тону

БАҒЧА—бохча, пакет

БАҒРЫН—бағыр илә

БАДЈАН—дәрман биткиси ады, бадјан, чирә

БАДМАН—батман (4 килограм)

БАДРУК—бајраг

БАДУР—1. шәхс ады, 2. маје өлчүсү

БАДЫР—габ. каса, чанаг, пијалә, бадә

БАЗ—1. **Баз каған** (шәхс ады), 2. кылмак сөзү илә бирликдә—тәбе етмәк

БАЗҒАН—басан, әзән, маша, кәлбәтин

БАЈ—1. варлы, дөвләтли, сәхавәтли, **бај бар, бај барымлыг**—варлы, зәнкин, 2. **Бај балык, Бај апа** (шәхс ады, јер ады)

БАЈА—бу јахынларда, өнчә, әввәлчә

БАЈАҒУТ— =бајакут, варлы, зәнкин

БАЈАКЫ—бир аз әввәлки, бајагкы

БАЈЫМАК— =бајумак, варланмаг

БАЈМАК—бағламаг, кәндирләмәк, бәнд етмәк

БАЈУТМУШ—шәхс ады, **Бајутмуш, Бај Тәмир** (шәхс ады)

БАКАНАК—нал

БАКЫР— =бакар, **бакр**, 1. мис, 2. чәки вahиди (4 грамдан бир гәдәр аз), 3. пул вahиди, сиккә; **булунг бакыр**—чәки вahиди, 4. Марс планети, **бакыр сокум, бакыр сокына, бакыр сокра јултуз**—Марс планети, =бағыр (мис. мә'насында)

БАКЫРЛЫГ—1. мисдән дүзәлдилмиш, 2. **Бакырлыг тағ** (јер ады).

БАКШЫ— =бахшы, чин. 1. мүәллим, устад, мүршид, бахшы, **отачы бакшы**—һәким, 2. шәхс ады

БАЛЫК— =балыг **балак**, 1.

шәһәр, 2. балыг, **балыгча**—балыг кими, **балык бәки**—шәһәр бәҗи, вали

БАЛЫКЛЫГ—шәһәрли, **балыкдакы**—шәһәрдәки

БАЛЫКЧЫ—балыгчы

БАЛЫНГЛАМАК—јухуда горхудан сычрамаг, диксинмәк

БАЛМАГ — бағлылыг, гаршылыглы әлагә

БАЛТЫР—1. балдыр, 2. балдыз

БАЛТУ— =**балду**, балта, начаг, тәбәрзин

БАЛТУР—шәхс ады, антропоним

БАМАК—1. бағламаг, сарымаг, 2. **ара бамак**—иштирак етмәк, = **банмак**

БАН—чин. 1. јазы тахтасы, **бан ығач**—тахта, 2. он мин, **түмән бан**—он минләрлә

БАНАРАС— =**баранас**, Банарас шәһәри, топоним

БАНЫТ—мејвә шәрбәти, ширә

БАНМЫК—хәстәлик ады

БАР—1. вар, мөвчуд, 2. бүтүн, **бар бајағут**—дөвләтли, варлы; **бар ермәк**—вар олмаг, јашамаг, мөвчуд олмаг, **бар јок болмак**—јох олмаг, итмәк, **бар кылмак**—јаратмаг

БАРА—1. дәрман ады, 2. күч өлчүсү, мәсафә вәһиди. 1. **бара** — 500 м

БАРАМ—зәнкинлик, вар-дөвләт, сәрвәт. =**барым**

БАРАМЛЫГ— варлыг, зәнкинлик, **баі барымлыг**—зәнкин.

БАРАМЫТ—скр. чарә јолу

БАРАНЫ—скр. улдуз ады

БАРЫГ— 1. кедиш, 2. јүрүш, **барыгма**—кедиш

БАРЫГСАМАК—кетмәк истәмәк

БАРЫЛМАК—кетмәк

БАРЫМ— =**барам**. 1. мал-гара, **ирибујнузлу мал-гара**, 2. мал, әмлак, **еб барым**—јурд, мәскән, **ағы барым**—вар-дөвләт

БАРЫМЛЫГ—зәнкин

БАРЫН—бүтүн, тамам

БАРЫНМАК—1. бошанмаг, азад олмаг, сәрбәстләшмәк, 2. кетмәк

БАРЈАГА— Индики Аллаһабад шәһәринин гәдим ады

БАРК—сарај, ев, мүлк, **еб барк** јурд. мәскән

БАРКАН--јер ады, топоним

БАРК ТУРМУШ—шәхс ады, антропоним

БАРКУ-- =**борку**, шејнур

БАРМАК—1. кетмәк, јолланмаг, јола дүшмәк, 2. көзмәк, доланмаг, доланмаг, 3. итмәк, јох олмаг, мәнв олмаг, 4. өлмәк вәфат етмәк; **барыг бармак**—тамам кетмәк

БАРМАКЛЫГ—шәхс ады, антропоним

БАРНАС—Бенарес шәһәри (јер ады)

БАРС— =**баарс, барз**, 1. барс, пәләнк, 2. ил ады. 3. **Барс бука** (шәхс ады)

БАРСХАН—јер ады, топоним

БАРТМАК—сындырмаг, гырмаг, партлатмаг, гәлбиндә дөјмәк

БАРУЧЫ—шәхс ады, антропоним

БАРЧА—1. һамысы, тамам, бүтүн, 2. **Барча Тогмыш, Барча Тојын, Барча турмыш** (шәхс ады), антропоним

БАРЧЫН—гумаш нөвү

БАРХАСУВАДЫ— скр. Јупитер планети (космоним)

БАСА—1. көм. сопра бундан башга, вә, јенә, һәм дә, ејни заманда, 2. шәхс ады, **Баса Тәмир**

БАСА БАСА— дурмадан, фасиләсиз, ара вермәдән

БАСАН—шәхс ады, антропоним

БАСГУК—гаја, даг парчасы, = **баскук**

БАСДЫКМАК— басылмаг, мәғлуб олмаг

БАСЫГСЫЗ—мүнәтсиз

БАСЫК—1. баш верикси, 2. кечә басғыны

БАСЫНМАК—басмаг, әзмәк

БАСУНТУРМАК— бәсдырылмаг

БАСЫТМАК—басылмаг, тәзјиг едилмәк

БАСКУК-- =**пашык**, 1. гаја парчасы, 2. милли марш

БАСМАК—1. басмаг, әзмәк, 2. арадан галдырмаг 3. мөһүр басмаг, 4. һүчум етмәк, басғын етмәк

БАСТЫКМАК— басылмыш олмаг

БАСУРМАК—әзмәк, басмаг, галиб кәлмәк

БАСУТ—јардым, көмәк

БАСУТЧЫ—јардымчы, көмәкчи, горујучу, арха, һами

БАТ—1. =**бат**, дәрһал, тез, чалд, 2. инс, јарамаз, 3. үзүм чечәси, пучал

БАТАТУ—памбыг ипи

БАТЫГЛЫГ—туалет

БАТЫЛМАК—батмаг, батмыш олмаг

БАТЫМ—дәринлик

БАТЫР— =**бадыр**

БАТМАК—батмаг, баш вурмаг, дәрдә дүшмәк, гәрг олмаг

БАТРА КЫЗ—шәхс ады, антропоним

БАТУК—шәхс ады. антропоним

БАТУР— =**баһатур**, 1. икид, баһадыр, 2. шәхс ады: **Батур чикши**

БАТУРМАК— 1. суда батырмаг, 2. кизләтмәк, 3. бағлатмаг

БАТУТ—кизли

БАЧА—күнаһ

БАЧАГ— =**бачак**, **качаг, мачаг**, оруч, орумлуг, **бачаг качышпыты**— оручлугла әлагәдар ишләр етмә, әһд етмә, **кичик бачаг** —кичик оручлуг, **улуг бачаг**—бөјүк оручлуг, **бачаг бачамак**—оруч тутмак, **бачаг олурмак**—пәһриз сахламаг, оруч тутмаг

БАЧАРА—шәхс ады, антропоним

БАЧАСЫЗ—мүнәүз бачасыз—камил, күнаһсыз

БАШ— =**бас**, 1. баш, зирвә, чајын мәнсәби, башы, башчы, рәис, 2. башланғыч, 3. богаз, сүнбүл, 4. мәс'улијјәт, 5. шәхс вә јер ады, 6. јара, **баш кылмак**—јараламаг, **баш баштыңг**—ән баш, ән биринчи, **баш белмак**—башчылыг етмәк, **башы таш бирла**—тамамилә, **баш битик**—баш, әсас сәпәд

БАШАГУТ—сәрилән, башда кәлән

БАШАМАК—үстүн кәлмәк

БАШАДУ—башда олмагла, башчылыгы илә

БАШДЫНКЫ— илк, биринчи, башдакы

БАШЫК—согд. =**башкук**, нәғмә, мәрги, һими

БАШГУ БОЗ—ат ады, зооним

БАШЫН—башда олмаг үзрә

БАШЛАГ—1. башланғыч, әсас, әввәл, 2. азад, сәрбәст

БАШЛАДАЧЫ—башчы, рәһбәр, =**башгатагы**

БАШЛАМАК— 1. идарә етмәк, һакимлик етмәк, башчылыг етмәк, 2. башламаг

БАШЛАНМАК—1. јөнәлдилмәк, 2. башламаг, киришмәк, 3. сүнбүл бағламаг

БАШЛАГЛЫГ—мүһүм, зәрури, вачиб, әсаслы

БАШЛЫГ— 1. башлы, башы олан, 2. рәиси олан, кимисә башчылыгы алтында олан, 3. јаралы

БАШСЫЗ—башсыз, **Татсыз түрк олмаз, башсыз бөрк** (ДЛТ)—татсыз түрк, башсыз бөрк олмаз

БАШТАНКЫТА—һәр шејдән әввәл, һәр шејдән өнчә

БЕЛ—1. тәпә, 2. бел, **бел алышмак**—белиндән јапышмаг, гуршаг давасы, 3. **бел кылмак**—дојуздурмаг

БЕЛКУ—әламәт, рәмз, символ, ишарә

БЕЛӘ ТУГМА—шәхс ады, антропоним

БЕЛКУЛУК— әламәтли, танышан, көрүнән, бәлли

БЕЛКҮРМӘ— көрүнмә, ортаја чыхма, заһирә чыхма, зүһур

БЕЛКҮРМӘК— көрүнмәк, ортаја чыхмаг, заһирә чыхмаг, зүһур етмәк

БЕЛКҮРТМӘК—бәлли етмәк

БЕЛКҮСҮЗ—1. әламәтсиз, нишансыз, 2. намә'лум, гејри-мүәјјән

БЕРМӘК— =**бирмәк**, 1. вермәк, тәгдим етмәк, һәдијјә етмәк, 2. әрә вермәк, 3. өдәмәк

БЕШӘКҮ—беш-беш

БЕШИКЛИК— сүдәмәр ушағы олан

БӘК—1. һаким, рәһбәр, **бәк әр—кнјаз, еликбәк**— һөкмдар, һаким, башчы, 2. әр, киши, 3. **Бәк таш, Бәк тәмир, Бәк турмуш, Бәкү тутук** (шәхс ады)

БЕДИ БЕРСИЛ—антропоним вә ја топоним

БӘДИЗ—бәзәк, шәкил, рәсм, тәсвир

БЕДИЗӘМӘК—бәзәмәк

БӘДИЗӘТМӘК— = **бәдизәдмәк**, бәзәтмәк

БӘДИЗМӘК— бәзәмәк

БӘДИЗЧИ—рәссам, даш јонан, һәккак, нәггаш

БӘДРҮН—шәхс ады, антропоним

БӘДҮК—бөјүк, јүксәк, улу, әзәмәтли

БӘДҮКЛӘМӘК— тә'рифләмәк, шиширтмәк, көјләрә галдырмаг

БӘДҮКЛӘНТҮРМӘК— бөјүтмәк

БӘДҮМӘК—бөјүмәк, чохалмаг

БӘДҮРМӘК—бөјүтмәк

БӘДҮТМӘК—бөјүтмәк, јүксәлтмәк

БӘЗ—габарчыг

БӘЗКӘК— =**бәскәк**, гыздырма

БӘЗӘКЛИК—бәзәнмә јери

БӘЗМӘК— титрәмәк, әсмәк

БӘК—бәрк, мөһкәм, **бәк катыг**—чох мөһкәм

БӘҚ—сағлам, јахшы, сәрт, мөһкәм

БӘҚИЗ—шәхс ады, **бәкиз бәлкүлүк**—ачыг, сәриһ, бәлли

БӘКИЛИ— = бәкини, бәкни, бәкни, бирә

БӘКИРӘ—1. сағлам, күчлү, гүдрәтли, гүввәтли, ачыг, 2. шәхс ады

БӘКЛӘМӘК— бағламаг, килидләмәк, гапамаг, гандалламаг, буховламаг, зәнчирләмәк

БӘКЛӘНМӘК— багланмаг, килидләнмәк

БӘКЛӘТМӘК— бағлатмаг, килитләтмәк

БӘҚЛИҚ—бағлы, килидли, гапалы

БӘКРӘК—јахшы, јүксәк, үстүн

БӘКСИЗ—арыг, зәиф, күчсүз

БӘКҮДМӘК— бәркитмәк, сағламлашдырмаг

БӘРҚҮРМӘК— бәркитмәк, тәпким етмәк

БӘҚҮРҮ—сағлам, бәрк, гүввәтли

БӘКҮТМӘК— =**бәкүдмәк**, бәркитмәк, сағламлашдырмаг

БӘЛИНГ—горху, дәһшәт

БӘЛИНГЛӘҚҮ—горху

БӘЛИНГЛӘМӘК— горхмаг, һүркмәк, горхудан титрәмәк

БӘЛИНГЛӘТМӘК— горхутмаг

БӘЛИНГТӘК — горхма, донуб галма

БӘЛТИР—јол говшағы, јол ајрычы, су говушан јер, **кај белтир**—күчәләр вә јол ајрычлары

БӘН—мән

БӘНГЛИҚӘК—јер ады, топоним

БӘНГҮ—1. әбәди, даими, 2. абидә, **бәнгү таш**—абидә, јазылы китабә, =мәнгү, **мәнги, мәнкү, бәнгкү каја**—јазылы гаја, абидә

БӘНКӘ—наркотик маддә

БӘРӘ— =**бара, бирә**

БӘРДИН—1. саг тәрәф, саға, 2. чәнуб, чәнуб тәрәф, **бәрдин јынак**—сағдан, **бәрдин сынгар**—чәнуба

БӘРДИНКИ—чәнубдакы

БӘРИЈӘ—саға, чәнуба, **бәријәки**—сағдакы

БӘРКӘ— =бәркә, **биркә**, 1. гамчы, гырманч, чубуг, чубуг чәзасы, шаллаг, **бәркә кағыл**—шаллаг вә чубуг, **бәркә салмак**—гамчы илә дөјмәк

БӘРКӘКМӘК—гамчыламаг

БӘРКИН СӘНКӘ—шәхс ады, антропоним

БӘРКҮ— =**биркә, бәркә, бәркә**, гамчы, гырманч

БӘРКҮРМӘК— =**белкүрмәк**

БӘРИШТИ—мәләк, фиришtә

БӘРК—1. гүввәтли, сағлам, күчлү, 2. мешә, орман

БӘРКИРМӘК— бәркитмәк, сағламлашдырмаг

БӘРКЛИК—бәрклик, бәрк, мөһкәм, сағлам

БӘРКСИЗ—чүрүк, бәрк олмајан

БИРТӘЛМӘК— = **биртәләмәк**, јараламаг, јыхмаг, хараб етмәк

БӘРТИНМӘК—јараланмаг, өзүнү јараламаг

БӘРТМӘК—гырмаг, парчаламаг

БӘРТҮК—сынмыш, парчаланмыш

БӘРҮ—бәри, бәриҗә

БӘТҮМӘК—бөјүмәк

БӘТҮК— =**бәдүк**, бөјүк, јүксәк, улу, әзәмәтли

БӘСКӘК— =**бәзкәк**, гыздырма

БӘСӘК—һәрәмхана

БИ—1. мадјан, 2. бөјә, бөв, 3. үлкүч, **би бычғу**—сојуг сылаһ

БИКҮ—һәдијјә, верки

БИД—1. бит, 2. үз, бәниз

БИДИК—1. јазы, 2. бөјүк, јүксәк, улу, әзәмәтли

БИДИЛКИМ—шәһәр ады, топоним

БИДКӘЧҮ—катиб, јазан, нәггаш

БИЗ—биз, бизнинг—бизим

БИЛӘКҮ—чахмаг дашы, бүлөв

БИЛ—бел, **бил бағы**—кәмәр

БИЛӘМӘК—јонмаг, итнләмәк

БИЛИК—билик, ағыл, дүшүнчә, шүур, дујғу, **адра атлыг билик**—фәргләндирмә дујғусу, **ағылык көјмсо билик**—мүчәррәд мүтләг, шүур, **азбилик**—ачкөзлүк, тамаһкарлыг, **бир биликин**—фикир бирлији илә, **етүз билик**—тохунма һиссн, ламисә, **көнгүл билик**—идрак, **көз билик**—көрмә һиссн, **от билик**—тә'лим, дидактика, **түјмак билик**—идрак

БИЛИКЛИК—1. билинән, билимчи, мүдрик, 2. алим, сәрраф

БИЛИКСИЗ—биликсиз, елмсиз, савадсыз, надан, садәләвһ авам

БИЛИЛМӘК—билинмәк, танынмаг

БИЛИНМӘК—билинмәк, танынмаг, анлашылмаг, е'тираф етмәк

БИЛӘН—илә

БИЛИШ—1. таныш, дост, 2. билик, елм

БИЛКӘ— 1. биличи, мүдрик, агил, **билкә билик** — һикмәт, мә'рифәт, 2. шәхс ады, **Билкә каган**

БИЛКҮРМӘК—билдирмәк

БИЛКҮЧИ—билән, устад

БИЛМӘК—1. билмәк, анламаг, дәрк етмәк, баша дүшмәк, 2. чавабдеһ олмаг, мәс'улијјәт дашымаг, 3. фе'ли бағлама илә јанашыб көмәкчи сөз јеринде чыхыш едир: **Бу мунча савыг адыру билмәсәр** (Ман. 1,18).— Бу гәдәр сөзләри бир-бириндән ајыра билмәсә (дәрк етмәсә)...

БИЛСИНМӘК—танынмыш, билинмиш олмаг

БИЛТИЗМӘК—билдирмәк, бәлли етмәк, **билтизмәк—түјузмак**—гандырмаг вә анлатмаг

БИЛТҮРМӘК— билдирмәк, изаһ етмәк, ибрәт олмаг

БИЛЧӘ— =**белчә**, балача бел

БИНГ— =**бынг, минг**, мин

БИНТИПАЛ—скр. ох, низә, мызраг, чида

БИР—бир, бириичи, ејни, ваһид, **бир анча**—бир гәдәр, **бирин-бирин**—бир-бир, **бир—икинтикә**—бир-бириндә, **бир өдүн**—вахтилә, бир дәфә, **бир тәкмә**—чәмиси, **бир түмән**—он мин, ән бөјүк кәмијјәт, **бир кылмак**—**бирләшдирмәк**, бирәр—бир-бир

БИРДӘМ— тамам, тамамилә, бүсбүтүн. =**биртәм**

БИРКӘРМӘК—јахаламаг, чалхаламаг

БИРКӘРТМӘК— бирләшдирмәк, топламаг

БИРКӘРҮ— һамысы бирликдә, бир јердә

БИРКҮ—һәдијјә, верки

БИРКИН—өдәмә

БИРӘКҮ—бир-бир

БИРИ—бәри, саг тәрәф, күнеј, чәнуб

БИРИКИ—бирләшмиш, мүттәфиг

БОСУШ—ис. бошуш, гәм, кәдәр, гајгы

БОСУШЛУҒ—сиф. кәдәрли, гәмли, гајгылы

БОТУЛАМАҚ—фе'л. балаламаг (дәвә һаггында)

БОШАНМАҚ—азад олмаг, сәрбәст олмаг

БОШЫ— =бушы

БОШ БИТИК—азад олмаг сәнәди (кағызы)

БОШ БИРМӘК—јардым етмәк, фајда етмәк

БОШҒУРМАҚ— фе'л. өјрәтмәк, тә'лим вермәк, јолдан чыхармаг, дәрс вермәк

БОШҒУТ— =бошкут, дәрс, тә'лим, охума, өјрәнмә

БОШҒУТЛУҒ— шакирд, өјрәнән

БОШҒУТМАҚ—өјрәтмәк, охутмаг

БОШҒУТЧЫ—мүәллим, өјрәдән, тә'лиматчы

БОШУҒ—бағышлама, әфв етмә, азад етмә, **бошуғ јарлык** —азадлыг фәрманы, азадлыг һаггында сәнәд

БОШУМАҚ—азад етмәк, бағышламаг, әфв етмәк, бағышламаг

БОШУНМАҚ — = **бошунмак**, фе'л. 1 бошанмаг, сәрбәст олмаг, азад олмаг. 2. **төвбә етмәк**

БОШУРҚАНМАҚ—фе'л. гајгылы олмаг, =**бушурканмак**

БОШУРМАҚ—өјрәтмәк, охутмаг, дәрс демәк, тә'лим вермәк, =**бошғурмак**

БОШУТМАҚ—азад етмәк, бошалтмаг

БӨД—тахт

БӨЗ—ис. без, памбыг парча

БӨЗЧИ—ис. памбыгчы, тохучу

БӨК—1. һасар. бары, чәпәр, 2. сүмүк ашығын дик вәзијјәтдә дурмасы

БӨКӘ ТУТАМ—ис. антропоним, шәхс ады

БӨКДӘ— =**бөкдә**, бөктә, ис. гылынч, хәнчәр

БӨКМӘК—јејиб дојмаг, зөвг алмаг

БӨКСИК—гарын

БӨКЛИ ЧӨЛИК—ис. топоним, јер ады

БӨКСИЛМӘК—фе'л. парчаланмаг, јарылмаг

БӨКҮ— =**бөкү**

БӨКҮ ҚАН—759—780-чи илләрдә һөкмдар олмуш ујғур хаганы, антропоним

БӨКҮ— =**бөкү**, агил, мүдрик, биличи

БӨКТӘК—тәнры көмәји, бәрәкәт

БӨКРӘ—ис. бөјрәк

БӨКҮЛӘНМӘК—күвәнмәк, е'тимад көстәрмәк

БӨКҮЛҮК— алимлик

БӨКҮШ— елм, һикмәт, мә'рифәт

БӨЛМӘК— бөлмәк, ајырмаг

БӨЛҮК—ис. бөлүк, һиссә

БӨЛӨН— Тибет ә'јанларының титулу, үнваны

БӨЛҮКЛҮК— сиф. бөлүклү, һиссәси олан—бөлүнән, бөлүнәси

БӨНГӘК— антропоним вә ја зооним

БӨРИ— =**бүрү**, **бүри**, ис. 1. гурд, чанавар. **Әр бөри. Чочук бөри сангун** (антропоним)

БӨРИСИЗ—јагысыз, дүшмәнсиз

БӨРИТМӘК—ис. дујгу, тәмас

БӨРТ БАЈ—антропоним, шәхс ады

БӨРТМӘК—1. тохунмаг, тәмасда олмаг. 2. тәмас, тохунма

БӨРТҮЛМӘК— тохунулмаг

БӨРТҮН—сиф. мәчһул, намә'лум

БӨРТҮРМӘК—фе'л. тохундурмаг

БӨТҮН—бүтөвлөри. дикәрләри

БӨТҮРМИШ ТАРҚАН—антропоним, шәхс ады

БӨШҮҚ— гоһумлуг билдирән термин, **бөшүк көртүк**— севимли, әзиз, дост, **түнүгүр бөшүк**—адахлы вә көлин, бағыр **бөшүк**—икитәрәфли гоһум оланлар

БРАМАН— скр. антропоним, шәхс ады

БРАНАС—Бенарес шәһәри, топоним

БРАһАСАВАТИ— скр. Јупитер планети, космоним

БРАһМА — скр. Тәнры Зәрванын түркчә адыдыр, антропоним

БРАһМАДАТИ—скр. антропоним, шәхс ады

БРАһСУВАТИ— скр. Јупитер, =**браһасавати**

БРИШТИ— =**пришти**, мәләк, фиришtә

БУ—бу, **бу ачун**—реал һәјат, бу дүнја, **бу ок**—мәһз бу

БУҒА—антропоним, шәхс ады

БУҒАЛ—нохудкимиләр фәслиндән бир биткі

БУҒДАЈ—ис. буғда, =**буғдај, буғдај баһы**—гыз бүрчү

БУҒРА—1. еркәк дәвә, кашға **буғра**—гашға дәвә, 2. **Буғра Қара хан** (Гараханылылар дөвләти һөкмдарларындан бири)

БУҒРАҒУ—дәвәјә бәнзәр, дәвә кими

БУҒРАЛЫҚ—еркәк дәвә наһыры, сүрүсү

БУҒУ—марал, кејик

БУҒУҒ ХАН—ис. антропоним, шәхс ады

БУД—скр. 1. Будда, 2. Меркури планети

БУДА—үзүм, үзүм киләмејвәси, **буда түпи**—үзүм тәнәји

БУДАШИРИ—скр. антропоним, шәхс ады

БУДЫҚ—ис. =**будыг**, бутык, буҗаг

БУДЛУЛУҒ—һејванларын, бурнуна кечирилән гајыш, буруптаг

БУДРАҚ—һушсуз, өзбашына

БУДУЛМАҚ—фе'л. асылмаг, тахылмаг, =**бутулмак**

БУЗАҒУ— ис. 1. дана, бузов, **бузағу тылы** —сичовул, 2. антропоним, шәхс ады

БУЗАД—оруч адыдыр, =**бусат, вусанти**

БУЗҒАҚ—позулма, хараб олма, насазлыг

БУЗЛУҒ—сиф. буз, бузлу

БУЗМАҚ—позмаг, гырмаг, парчаламаг

БУЗУЛМАҚ— фе'л. позулмаг, дағылмаг, мәһв едилмәк

БУУСЫ—дағлын

БУЈАН—скр. сәваб иш, хејир әмәл, јахшы иш

БУЈАН ҚАР—шәхс ады, антропоним, **Бујан кара**—антропоним, **Бујан Тәмүр**—шәхс ады, антропоним

БУЈАНЛЫҒ — хошбәхт, бәхтәвәр, сәваб саһиби

БУЈАНСЫЗ— бәдбәхт, гисмәтсиз, сәвабсыз

БУЈАНЧЫ—хејирхаһ, дин адамы

БУЈАТ—ис. антропоним, шәхс ады

БУЈЛА— =**бојла**, рүтбә, **Бујла кутлуғ јарған** (антропоним)

БУЈМУЛ—вәһши шаһин

БУЈРУҚ—әмир, командан, рәис, бујругчу

БУ КҮН—бу күн

БУҚ—боғаз, гыртлаг, хиртдәк

БУҚА—ис. 1. буға, 2. антропоним, шәхс ады

БУҒАҚ ТҮТУҚ—шәхс ады, антропоним

БУҚАҒУ—бухов, зәнчир, гандал, бағ, ип

БУҚАҚ—бухар

БУҚАМ СӘНГҮН—антропоним, шәхс ады

БУНГ=**бунгаг, мынг, мунг, бунга**, дәрд-кәдәр, гәм-гүссә, **гајғы**, әзаб-әзијјәт

БУНГАДМАҚ— кәдәрләнмәк, гајғыланмаг, дәрд чәкмәк

БУНҚАЛ—күчсүз, әлверишсиз

БУНГСЫЗ— =**бунгсуз, бунгусуз**. 1. сајсыз-һесабсыз, чох, һәддән зијадә 2. дәрдсиз, гәмсиз, кәдәрсиз

БУНЧА—бу гәдәр

БУРАНЧ—1. =**бурнач**, 2. сыхынты, сыхынтылы

БУРҒУ—1. тәбил, барабан, 2. јер ады, топоним

БУРҒУЧАН— антропоним, шәхс ады

БУРҚАЈ—антропоним, шәхс ады

БУРЈУҚ— =**бујрук**

БУРҚАН— =**бурхан**, 1. Буддизм дини тә'лиминин баниси Будда (Шакја Муни Гаутама), 2. шәхсијјәт

БИРИКМӘК—гөвүшмаг, бирләшмәк, топланмаг

БИРИМ—борч. **бирим—алым**—верки, борч

БИРИМЛИК— =**беримлик**, борчлу

БИРИМЧИ— **беримчи**, борчлу, борчу олан

БИРИНЧ—бириичи, илк

БИРИШ—вермә, верии

БИРКӘЛӘМӘК— вермәк габилијәтиндә олмаг

БИРЛӘ—(гошма), =**бирлән**, билә, билән, илә, бирликдә, бәрабәр

БИРМӘК— =**бермәк**, 1. вермәк, тәгдим етмәк, һәдијјә етмәк, 2. әрә вермәк, 3. өдәмәк, 4. көмәкчи фе'л

БИРӨК—әкәр

БИРТ— =**берт**, 1. верки нөвү, 2. јара

БИРТИШМӘК—бир-бирини чәзаландырмаг

БИРТМӘК— =**бертмәк**, гырмаг, парчаламаг, јараламаг, корламаг, хараб етмәк, зәрәр вурмаг

БИРТСИЗ— веркисиз, иртсиз—бертсиз—һәр чүр веркидән азад

БИРҮК— =**бирөк**, әкәр, фәгәт

БИРҮКИН— =**бирүкијә**, әкәр, фәгәт. шајад

БИР ЈИКИРМИ—он бир

БИС— =**биш**, беш, **беш түрлүк јини**—бәдән үзвләрининн беш нөвү

БИСУК—гоһум

БИТӘ—1. чөһрә, сифәт (бәт-бәниз), 2. бит

БИТИК—1. јазы, китаб, вәсигә, сәнәд, вәсиҗјәтнамә, 2. хәтт, һәрф, әлифба. **баш битик**—әсас сәнәд, гәбалә, **битик-таш**—абидә. ном **битик**—буддизмә аид дин китабы, **битикү**—мүрәккәб

БИТИКЧИ— =**бидкәчи**, јазычы, катиб. мирзә

БИТИКЧИ—јазычы, катиб

БИТИЛМӘК—јазылмаг

БИТИМӘК—јазмаг, даша һәкк етмәк

БИТИТМӘК— јаздырмаг, јаздыртмаг

БИТИШМӘК—јазмага көмәк етмәк, биркә јазмаг

БИЧӘК— =**бычак**, бычаг, **кош бичәк**—гајчы, **салчы бичәк**—мәтбәх бычагы

БИЧИН— 1. мәјмун, 2. бичин јыл (он ики ил сикли түрк тәгвиминдә ил ады)

БИЧМӘК—бичмәк, кәсмәк, дограмаг, =**бычмак**

БИЧӨ—кичик, балача

БИШ—беш

БИШИК—1. бешик, 2. сој, нәсил, 3. парча, тикә, =**бишүк**

БИШМӘК—јетишмәк, дојмәк

БЫ—=**бы бичәк**, бычаг, кәсичи аләт

БЫ БЫЧКУ—бычаг

БЫДБУЛ — бибәр, =**бытмул, бытбул**

БЫДЫН—шәхс ады

БЫЛЫК—бүк

БЫЛАНГУК — **Биб Былангук** (чај ады)

БЫҚЫН—1. халча, 2. јан

БЫНЫҚМАҚ— јахшылашдырмаг, сағалтмаг, шәфа вермәк

БЫНКЫ— сағлам, күмрәһ

БЫНГА—1. мин, 2. мин нәфәрлик дәстә, =**бынга, бынга башы**—дәстә башчысы

БЫРКАРУ—чәнуб

БЫРТМАК—1. гырмаг, парчаламаг, јараламаг, 2. шәкил

БЫТАЛБЫҚЫ—шәхс ады

БЫТРУ—шәхс ады

БЫЧЫЛМАК—бичилмәк, дидилмәк, дағылмаг

БЫЧТАЧЫ—әзаб верән, чәллад

БЫЧҒУ—бычгы, бычаг

БЫЧҒУЛУК—бичғылы, бычаг

БЫЧУМАҚ—кәсмәк

БЫЧУШМАК—кәсишмәк

БЫШАРМАК— јеткинләшдирмәк, тәкмилләшдирмәк

БЫШЫҒ—бишмиш, јеткин

БЫШМАК— бишмәк, өјрәнмәк, јетишмәк, нүхтәләнмәк

БЫШРУНМАК— бишмәк, јеткинләшмәк, өјрәнмәк

БЫШУРМАК—биширмәк

БӨ—бу

БӨГА—буға, өкүз

БӨГАГУ—бәнд, бухов, гандал, чидар

БӨГАҒУЛУҒ—сиф. гандал вурулмуш, гандаллы

БӨГАҒУЛУҚЧЫ— ис. чәллад, гатил, богазлајан

БӨГАЗ— =**богуз**, бөгаз бөлмак—һамилә олмаг

БӨГДАМ—чүрүмә, ијләнмә

БӨГМАК—1. богмаг, 2. богулма

БӨГУШМАҚ—фе'л. богушмаг

БӨГҮК— богуг, гапалы, шиш

БӨГҮЗ—1. богаз, 2. һејванлар үчүн әкилмиш тахыл

БӨД—ис. 1. бој, халг, чамаат, 2. бој, вүчуд

БӨДӘН—скр. 1. ајдынланма, 2. Алтында будданын камиллијә јетишдији агачын ады

БӨДИСТВ—бәдисатва (дини)

БӨДЫМАК—=**бодумак**, асмаг, сүзмәк, јахмаг

БӨДЛУҒ—сиф. бојлу, бојлу-бухунлу, учабој

БӨДУҒ—ис. боја, хына рәнк, һејкәл

БӨДУҒЛУҒ—сиф. бојалы, рәнкли

БӨДУЛМАК—асылмаг, бағланмаг

БӨДУМАҚ—асмаг, сүзмәк, јандырмаг, =**бодымак**

БӨДУН—ис. гәбилә. халг, **кара камуғ бодун**—рәнҗјәт

БӨДУНЛУҒ—сиф. халглы, **бодунлуғ бүкүлүг**—чох гоһум олан

БӨЗ—сиф. боз, бозумтул, **бөз куш**—шүнгар

БӨЗАҒУ—бүзов, =**бузагу**

БӨЗҒАК— =**бузғак**, позунту, позулма, хараб олма, пасаглыг

БӨЗМАК=**бузмак**, —позмаг, гырмаг, дағытмаг, парчаламаг

БӨЈ—ис. боја, рәнк

БӨЈЫН— =**бојун**

БӨЈЛӘ— =**бујла**, рүтбә ады

БӨЈҮН—ис. бојун, вүчуд, әнсә

БӨЈҮНТУРУК—ис, бојундуруг

Бөју Қыра—јер ады, топоним

БӨК—сиф. јарамаз, рәзил, алчаг, хәбис

БӨКДАГУ—ис. бухов, баг, бәнд, зәнчир, =**богағу**

БӨКДАҒЧЫ—ис. буховчу, зәнчир вуран

БӨКДАК— =**букук**, ис. шиш, богаз уру

БӨКСҮТ— =**бокшут**, ис, тәлим, гајда, низам, үсул

БӨКҮНМАК— чөкмәк, јерләшмәк

БӨКҮЗ=**богуз**—ис. богаз

Бокшалту—ис. антропоним, шәхс ады

БОЛДАЗ — ис. антропоним, шәхс ады

БОЛМАК— олмаг, вар олмаг, мөвчуд олмаг, баш вермәк

БОЛУЛАНМАК—гарышмаг, гармагарышыг олмаг

БОЛУЛМАК—әлдә етмәк, тапмаг

БОЛУҒ—мәншәт, мөвчудијјәт

БОЛУП—ис. =**булун**, 1. тәрәф, 2. шәхс ады. антропоним

БОЛУНГ=**булунг**, 1. күшә, тәрәф, чәһәт дијар, күнч, **булунг јынак**—истигамәт, 2. дәрман. 3. чәки, өлчү ваһиди

БОЛЧУ—топоним, чај ады

БООШ—сиф. бош, азад, сәрбәст

БОР—ис. чахыр, шәраб, **бор бәкни**—спиртли ичкиләр, чахыр вә пивә

БОРАН—антропоним, шәхс ады

БОРЛУҒ— =**борлук**, ис, мејвә вә ја үзүм бағы, мејнәлик

БОРЛУКЧЫ— үзүмчү, бағбан

БОРЛУКЧЫ—антропоним, шәхс ады

БОРЧЫ— ис. 1. үзүмчү, бағбан, 2. үзүм вөркиси топлајан мә'мур

БОСЛАНМАК—фе'л, =**бушанмак**, кәдәрләнмәк, мүтәәссир олмаг

БОСАНТУРМАК— кәдәрләндирмәк, үзмәк, үзүлмәк

БОСҒАК— =**бозғак**, позулмуш —позулма

БОСҚУНМАК—фе'л, =**бошгунмак**, 1. охумаг, өјрәнмәк, гаврамаг, 2. азад олмаг, бошалмаг

БОСМАК—фе'л =**бозмак, бузмак**, позмаг, гырмаг, парчаламаг

БОСУ—фасилә

киши нирванаја јетишмиш будда. 3. елчи, пејғәмбәр, бут

БУРҚЫ—гырыш

БУРҚЫРАҚ—буруг (сиф.)

БУРМАҚ—әтир сачмаг

БУРҚУ—шејлур, бору

БУРНАЧ—күјүм, сојонк

БУРСАНГ—топа, күрүһ, чамаат

БУРСОНГ—раһибләр ичмасы

БУРУА ГУРУ—манихеј ичмасында титул

БУРУЛДАЈ—антропоним, шәхс ады

БУРУН—1. әввәл, илк, башдан, 2. бурун, **бурун ағрыг**—бурун хәстәлији, **бурун ики**—бурун агрысы, **бурун качыг**—ни дујғусу, ијбилмә, **бурун елиги**—хортум

БУРУНҒЫ—әввәлки, чохданкы

БУРУНДА—әввәл, габаг

БУРУНДУҚ— бурунтаг, кәм

БУРУНДУҚЛУҒ— бурунтаглы, кәмли

БУРУНЧА— әввәлки тәк, габагкы кими

БУСАНМАҚ— мә'јус олмаг, үмидсиз олмаг, үмидини итирмәк

БУСАТ— =**вусанти, бузад**

БУСЫ— =**бушы**

БУСУШ—дәрд, гәм, кәдәр, әләм, гајғы

БУСУШЛУҒ—дәрдли, гәмли, кәдәрли, гајғылы

БУСУШСЫЗ— дәрдсиз, кәдәрсиз, гәмсиз, гајғысыз

БУТ—1. буд, омба, 2. ајаг. 3. **Бут Кара** (антропоним, шәхс ады).

БУҚАРСЫ— ис. хыш

БУҚАЧ—ис. чөлмәк, газан

БУҚУҚЛАНМАҒ— фе'л, јуварлагланмаг

БУКУН—гәбилә, халг

БУЛАНГ—1. шүшәбәнд, 2. **чаланг буланг**—әһәмијјәтсиз шеј.

БУЛАК—1. булаг, чешмә, 2. арх, канал, 3. әски түрк гәбиләләриндән биринин ады (етноним).

БУЛАР—булар

БУЛАЈЫҚ—јер ады, топоним

БУЛАТ—антропоним, шәхс ады

БУЛҒАК— =**булғаг**, 1. далгаланма, чошма, 2. һәјәчан, иғтишаш, гарышыглыг, 3. нараһатлыг шәклә, чахнашма

БУЛҒАМАҚ— 1. гарышдырмаг, буландырмаг, 2. дәрдә салмаг, зәрәр вурмаг, 3. нараҳатлыг јаратмаг, чахнашма салмаг

БУЛҒАНЈУҚ— буланыг, гарышыг

БУЛҒАНМАҚ— буланмаг, гарышдырылмаг, позулмаг

БУЛҒАШМАҚ— топлу һалда мөвчуд олмаг

БУЛҒАШУ—курулту

БУЛЫТ—булуд

БУЛЫТЧУЛАЈУ— булуда бәзәр, булуд кими

БУЛЫТЛЫҒ— сиф. булудлу, тутгун

БУЛҚУМАҚ—ичра етмәк, јеринә јетирмәк, дүзәлтмәк

БУЛМАҚ—1. тапмаг, ахтарыб тапмаг, 2 әлдә етмәк, алмаг, пајы олмаг

БУЛМЫШ — антропоним, шәхс ады

БУЛТУРМАҚ—тапдырмаг

БУЛТУҚМАҚ—олмаг, тапылмаг

БУЛУЛАМАҚ— гарышмаг, гармагарышыг олмаг, =**болулмак**

БУЛУЛМАҚ— әлдә едилмәк, јетишмәк

БУЛУН— әскр, дустаг, **булун кылмак**—әсир тутмаг

БУЛУНЧ—тапылма, әлдә едилмә, **булунч алынчлыг**—кәлирли

БУЛУНЧСУЗ—тапылмајан, чатмаз, надир

БУЛУНГ—1. күнҗ, күшә, јөнү тәраф, чәһәт, 2. каинат, үфүгүн истигамәти, 3. чәки вахиди, **булунг батман**

БУЛУНГДАКЫ—дүнјанын бир өлкәсиндә олан, тәраф, саһә, әразн

БУЛУНГСУЗ—кениш, учсуз-бучагсыз, **булунгсуз бучаксыз**—кениш

БУЛУНМАҚ— тапылмаг, әлдә олунмаг

БУМЫН ҚАҒАН — антропоним, биринчи түрк хаганлығынын бәниси

БУН—әсас, тәмәл, бүнөврә

БУРХАНЛЫҒ— буддаја анд олан, аллаһа, тәнрија анд олан

БУТАМАҚ— будамаг, кәсмәк, вурмаг

БУТАРЛАМАҚ— парчаламаг, јыртмаг, парча-парча етмәк

БУТЫҚ— =**будык**, 1. бүдаг, 2. балача тулуг

БУТЫ— чин, пәри

БУТЛУҒ—ајаглы (сиф.)

БУТУҚМАҚ— тапылмаг

БУХАРАҚ—Бухара (топоним вә ја етноним), =**Букарак**

БУШЫ— =**бусы**, сәдәгә, нәзир, гурбанлыг, **бушы бермәк**—мәрһәмәт етмәк, гурбан вермәк, 2. һушсуз, фикри дағыныг

БУШАЧУ — антропоним, шәхс ады

БУШАНМАҚ— фе'л. кәдәрләнмәк, нараһат олмаг, гајғыланмаг

БУШАНЧ— дәрд, гәм-гүссә, кәдәр

БУШАНТУРМАҚ— кәдәрләндирмәк, нараһат етмәк

БУШЫЛЫҒ— диләнчи, сәдәгәјә мөһтаҹ

БУШЫЧЫ—диләнчи, сәдәгә топлајан

БУШМАҚ— гәзәбләнмәк, һиддәтләнмәк, һәјәманланмаг

БУШМАҚЛЫҒ—нараһатлыг, гәзәб, һиддәт

БУШРУЛМАҚ— һәјәчанлы олмаг, кәдәрли көркәм алмаг

БУШУРҚАНМАҚ— нараһат олмаг, әһвалы дәјишмәк

БУШУШ— һәјәчан, гајғы, әләм

БУШУШЛУҒ— гәмли, кәдәрли, дәрдли (сиф.)

БУШУШЛЫҚЫН — һәјәчанла, кәдәрлә

БУШУШСУЗ—кәдәрсиз, дәрдсиз

БУДИК— рәгс, ојун

БУДИМӘК— рәгс етмәк, ритмик һәрәкәтләр етмәк

БУДМӘК— =бүтмәк, 1. битмәк, сона јетмәк, гуртармаг, тамамламаг, 2. инанмаг

БУДИШ—антропоним, шәхс ады

БУКӘКУҚ— топоним, јер ады

БУКӘН—говун нөвү

БУКУН—бу күн, **бүкүнки**— бу күнкү

БУҚИНГ— антропоним, гадын ады

БУҚМӘҚ—бүкмәк, әјмәк

БУКСӘК— =**бөксик**, 1. гарын, 2. гаш

БУКУЛМӘК— бүкүлмәк, әјилмәк

БУҚУРМӘҚ— сәпмәк, чиләмәк, су сапмәк, су чиләмәк

БУКРИ— =**бүкри**, әјри, гозбел

БУКУ—һикмәт

БУКУР— халча

БУКУШ— һикмәт, мә'рифәт

БУНУЛ—антропоним, шәхс ады

БУНТУК—авара, сәфил, јарамаз

БУР—тумурчуг

БУРКӘК— антропоним, шәхс ады

БУРИ— =**бөри**, гурд, чанавар

БУРЛУК—антропоним, шәхс ады

БУРТ—антропоним, шәхс ады

БУРТМӘК—1. һисс етмәк, дујмаг, тохунмаг, 2. һисс, дујғу 3. хәфифчә әсмәк, =**бөртмәк**

БУРТУКЛУК—дујма, һисс етмә

БУРТУШМӘҚ— бир-бириня тохунмаг

БУРИТМӘК—1. һисс етмәк, дујмаг, тохунмаг, 2. һисс, дујғу, 3. хәфифчә әсмәк, =**бүртмәк**

БУРЧУ— антропоним шәхс ады

БУТКУРМӘҚ— битирмәк

БУТКУ— ешиҗә кетмәк, абдәст етмәк

БУТМӘҚ— 1. битмәк, сона јетмәк, гуртармаг, тамамламаг, 2. инанмаг, инам, 3. доғулмаг, дүнјаја кәлмәк

БУТРУ — бүсбүтүн, бүтүнлүклә, тамамилә

БУТКУ—нфразат, гарнын ишләмәси

БУТУН— бүтүн, тамамилә, тамам

БУТУРМӘҚ— битирмәк, тамамламаг, баша чатдырмаг

БУТУРМИШ—шаһзадә, ләгәби

БУТРУ— =**бүтүрү**, тамамилә, бүсбүтүн

БУТРУҚ— ичрачы

БУШӘРМӘҚ—биширмәк, һазырламаг, тәкмилләшдирмәк

БУШУҚ—гоһумлуг

В

ВАДА—скр. битки адыдыр

ВАДЗИВАНТА — =вадзиванташ — танры адыдыр

ВАЈБАШ ШАСТР— буддизмə аид трактатын ады

ВАЈДУРИ— бəрил (сары вə јашыл рəнкли шəффаф вə гијмətли даш) вə онун нөвлəри

ВАЈДУРИЛЫГ— бəрили олан даш, зүмрүд

ВАЈРАМ—бəрк, гүввətли күлək

ВАЈРОЧАНА—антропоним, шəхс ады

ВАЈШЫРВАНЫ—скр. антропоним, шимал өлкəлəринин һамиси олан иблисин, демонун адыдыр

ВАЈШАЛИ—скр. топоним (Һиндистанда шəһəр)

ВАЈУМАНТАЛ— скр. гасырга

ВАРУҚДАД ОҒЛУ— антропоним, шəхс ады

ВАСИҚ ЈЫД—этир, ијі, гоху, рајһə

ВАХШИҚ—хејирхаһ руһ

ВАҺМАН—шəхс ады

ВАЧЫР—скр. алмаз

ВАЧЫРЛЫГ—алмазлы

ВАЧРАЗАН— Будданын нирванаја јетишдији алмазла бəзəдилмиш тахт

ВИД—скр. веда

ВИДЈА—скр. билик, һикмəт

ВИЈАҚРИТ— скр. шəрһ, изаһ, тəфсир

ВИМАЛА—он пилləни идракын икинчи пилləсинин ады (дини)

ВИШНУ—скр. горујучу танры ады

ВИХАР—скр. мə'бəд, монастыр

ВРУНЫ—скр. антропоним, шəхс ады

ВРХАР—монастыр

ВУ—һəмаҹил, көзмунчуғу, тилсим

ВУҚУ—чин. Бəјүк Ајы бүрүчүндəки улдузлардан бириниң ады

ВУСАНТИ—согд. мəнихеј дини ајинləриндən бири, һəфтəлик оруч

ВУШАНТИ—танры ады, антропоним

Г

ВУЧУН—чин. гəбз

ВЧЫРЛЫГ—шимыəкли

ГАЈАҚАСАПИ —скр. Будда Шакја—Мунинин он бир ən көркəмли шакирдиндən бири, антропоним, шəхс ады

ГАНГ— =Ганга, скр. Ганг чајы, топоним

ГАНГАВАЛУҚ— скр. Гангын гумлугларә

ГАНДАҚАМИНИ— скр. антропоним, шəхс ады

ГАНДАМАДИН—скр. Һинд мифолокијасындакы əфсанəви дағлардан бириниң ады, топоним

ГАНДАКАСТА— скр. антропоним шəхс ады

ГАНДАРВИ— =гантарви

ГАНТАРВИ— =гандарви, скр. мифик варлыг, сəккиз сəмави варлыгдан бири (дини)

ГАРБИ—скр. адитја-гарби—күј аləминин ады

ГАРДАБҺИ— скр. демоплардан бири, антропоним, шəхс ады

ГАРТИРАҚУТ— скр. топоним, дағ ады, Будда илə бағлы олан мүгəддəс јерлəрдəн бири

ГАРУДИ—скр. (дини) əфсанəви симург гушу, гызыл ганадлы гуш

ГАРХ—скр. планет: брахасвати гарх—Јупитер планети

ГАУТАМ—скр. Будда Шакја—Мунинин камилləшмəдən, јеткинləшмəдən габагкы тəхəллүсү

ГОПАЛИ—скр. антропоним, демоник варлыг

ГРАТАҚУТИ— =гартиракут

ГРАТИРАҚУТ— =гартиракут

ГРДАБҺИ— =гардабһи

ГРДАҚУЛ— =гартиракут

ГРИСМАҚАЛ—скр. Һиндистанда илин үч фəслиндəн бири, јај ајлары

ГҮРҮЧ—Иран. дүјү

ГРИВ— руһ

ГҮ— =гу, күк, гүввətləндирмə ədatы

ГЕШҮР— Иран=кешүр, гырмызы түрп

Ғ

ҒАТЫГ— =катыг, гаты бəрк, сағлам

ҒЫН—изтираб, дəрд, сыхынты

ҒЫРҒЫЛАМАҚ— алачаланмаг

ҒЫЗҒУТ—мəһнəт, əзијjət

ҒОНАҚ—јол еви, мүсафирхана, дүшəркə

ҒИРЗА—бағышла

ҒОШТИ—мүəллим, өјрəдəн

ҒРИЧАНТРИ—Гричандра (падшаһ ады)

ҒРОШТАҒ— =кроштак, иран. елчи, мələк

ҒУ—ки, ахы (ədat)

ҒУЛН—күнаһ, суч, гəбаһət

ҒУРУ—скр. буруа гуру

ҒУЛСАБАДИ—антропоним, шəхс ады

ҒУВРАГ— =кувраг, мамаат, мəчлис, гəлəбəлик

Д

ДАНА—нар(?)

ДАҚШАН—скр. саг тəрəф, чанub тəрəф

ДАНАВАДИ— топоним, шəһəр ады

ДАНИШ—скр. =таниш, улдуз адыдыр, космоним

ДАНТИПАЛИ— антропоним, шəхс ады

ДАРМ—скр. əгидə, дин

ДАРНИ—скр. =тарни, сеһр, чадu

ДАРТИРАШТИР—скр. гəрб дүјасының горујучусу

ДАРУҒА— мə'мур рүтбəси

ДƏПТƏР— дəфтəр

ДИНТАР— =диндар, дынтар, руһани, дин адамы, дин ајинləрини ифарə едən

ДИЈАН—скр. истиғрак

ДИДИМ—согд. =дыдым, тач

ДЈАНЫЛЫГ— дијана аид олан, фикирли, далғын

ДИВДАР—скр. шама охшајан, сəрв ағачы, =девадари

ДИВИНИ—илаһə, танры

ДИПАНҚАРИ—будданын ады

ДОСА—вүчудун тəмəл үнсүрү, иксири (дини)

ДРМАУТАРИ—скр. бодисатвалардан бириниң адыдыр, антропоним

ДРУЗУЛ—скр. јабаја бəнзəр үч дишли бир алət

ДУТАҒУН—күнаһлары бағышланмыш адам

ДУШТА—антропоним, шəхс ады

Е

ЕБ—св. еб барым—мəнзил, дүшəркə, дурачаг, еб ваарк—јурд, мəскəн

ЕБИН—дəн, тохум

ЕБИРМƏК— долаңмаг, һəрлəнмək, чевирмək

ЕБЧИ— =евчи, арвад, гадын

ЕБЛƏМƏК— евлəндирмək, ев верmək, ев етмək

ЕБЛИК—евлик

ЕВƏНГЛИУМ—јун. инчил, сифət

ЕВИН—1. дəнə, ədəd, 2. мејвə, тохум

ЕВИНЛИК—һаинлə

ЕВИННГ— =авынг, јабанчы, 2. фəал, чалышган, гејрətли

ЕВИР—даирə, чевrə, мүнит

ЕВИРМƏК—1. чевирмək, 2. тəрчүмə етмək

ЕВРИК — габа, кобуд, сарсаг, тəрс

ЕВРИЛМƏК—диниин дəјишдирмək, чевирлмək, дөнмək, давранмаг

ЕВРИЛИНЧСИЗ— сарсылмаз сабит, мөһкəм

ЕВРИШ—дөнмə, фырланма, пəрəкəт

ЕВРИШМƏК—бир ишлə мəшғул олмаг

ЕВҮРМӘК—ишләмәк, чевирмәк =ебирмәк, евирмәк

ЕД—мал-дөвләт, сәрвәт

ЕДИЗ—1 =идиз едуз, етноним, халг ады, 2. уча һундур јүксәк

ЕДӘРМӘК— =идәрмәк, арамаг, ахтармаг

ЕДИКМӘК— =етикмәк, бачармаг, әлдә етмәк

ЕДИШ— =идиш—габ, габ-гачаг

ЕДИЛ—Волга чајынын гәдим ады, топоним

ЕДӘР—јәһәр

ЕДКӘРМӘК— дүзәлтмәк, ислаһ етмәк, јахшылашдырмаг

ЕДКҮ—јахшы, =еткү

ЕДКҮТИ—јахшы, едкүти арыты—һәрмәтлә, еһтирамла

ЕДКҮЛУК— јахшылыг, хејирхаһлыг

ЕДИ—чох, олдугча

ЕДИРӘМ— =әрдәм, ләјагәт

ЕДКҮ ТОҒРЫЛ— антропоним, шәхс ады

ЕДЛИК—зәнкин, варлы, сәрвәтмәнд

ЕДЛИКСИЗ—дәјәрсиз, гијмәтсиз

ЕДСИЗ—лүзумсуз, көрәксиз, истифадәсиз

ЕДКҮЛИ—јахшы, үстүн

ЕЗУК—јалан сахта

ЕЗУКЛӘМӘК — јалан сөјләмәк, алдатмаг

ЕЗУКСУЗ— јалансыз, гүсурсуз

ЕЗИНЧҮ—кери галан

ЕЗКӘНӘ—антропоним, шәхс ады

ЕЗКӘНТИ—топоним, јер ады, Езкәнти кадаз

ЕЗКӘНЧ—адәт

ЕЈМӘНМӘК— =ајманмак, утанмаг, сыхылмаг

ЕЈМӘНЧСИЗ— =ајманчсыз, утанмадан, горхмадан

ЕКӘ— бөјүк бачы, бибн, хала

ЕК—топоним, дағ ады

ЕКИ— ики, =ики, еки ермәз—вәһид

ЕКИ ЈЕКИРМИ—он ики

ЕКИКҮН—һәр ики, икиси бирликдә

ЕКМӘК—әкмәк, сәпмәк

ЕКИЗ—әкиз

ЕКИНТИ— икинчи

ЕКИН— әкин

ЕКИНЛИК—әкинлик (сиф.)

ЕКҮН—чүт, ики, гоша

ЕКДУ—әјри бычаг

ЕКӘРМӘК—мүһасирә етмәк, тә-гиб етмәк

ЕКМӘК—әјмәк

ЕКИДМӘК—төрбијә етмәк, өјүтмәк

ЕКМИЧ—гары, арвад

ЕКӨТ— гуллугчу гадын, =екит

ЕКӘЧ—бөјүк бачы, бөјүк гадын, гоһум

ЕКРИТӘБ—хәлчә

ЕКСУК—әксик, аз

ЕКИН—әјин, омуз, =енкин, чијин

ЕКСҮМӘК—әксилмәк азалмаг

ЕКҮК ҚАТУН—топоним, јер ады

ЕЛ— =ил, 1. сл. халг, дөвләт, өлкә, ел бодун—халг, ел төрү—һакимијјәт, ел куш—шаһинә бәнзәр гуш, 2 антропоним: Ел буға, Елбилкә катун (Күл тәкин вә Билкә хаганын анасы), Ел тәмир, Ел коча, Ел тоған тутук, Ел катмыш

ЕЛ УЛУШ—дөвләт, өлкә

ЕЛДӘБӘР— =елтәбәр

ЕЛИК—1. еркәк марал, елик кејик, еркәк дағ кечиси, тәкә, 2. антропоним

ЕЛИТМӘК—көндәрмәк, апармаг, =еләтмәк, елтмак

ЕЛИК— 1. падшаһ, шаһәншаһ, һаким, һөкмдар, елик кан—ханлар ханы, 2 әл. 3. әлли, =иллик

ЕЛИКЧИ—көзәтчи

ЕЛКӘМӘК—сыхышдырмаг

ЕЛЛӘМӘК—сл етмәк

ЕЛЛИК—елли, ели олан

ЕЛТМӘК—апармаг, зорла сүрүјүб апармаг, көндәрмәк

ЕЛИКЛИК— әли олан

ЕЛСИРӘМӘК— елсиз етмәк, дөвләтсиз етмәк, асылы етмәк

ЕЛСИРӘТМӘК — елсиз етмәк, дөвләтсиз етмәк

ЕЛТӘБӘР— =елдәбәр, аз тәбиләләринин һәрби сәркәрдәсинин титулу

ЕЛТӘБӘРЛИК— елтәбәри олан, еттәбәрли

ЕЛТИШМӘК—1. үнсијјәтдә, тәмасда олмаг, 2. мүбаһисә етмәк, дартышмаг, сөзләшмәк

ЕЛТӘРИС ҚАҒАН — антропоним, Күл тикин вә Билкә хаганын атасы (681—691).

ЕЛЧИ—1. елчи, сәфир. 2. Елчи чор (антропоним. шәхс ады)

ЕМ—дәрман, мүаличә васитәси

ЕМИК—дөш, мәмә, =имик

ЕМДИ— =емти, амты, инди

ЕМКӘК— әмәк, әзаб, әзијјәт, зәһмәт, емкәк көрмәк— әзаб-әзијјәт чәкмәк, емкәк толғак—әзаб, агры, ситәм

ЕМКӘКЛИК—әзабкеш, зијан чәкән (сиф.)

ЕМКӘКСИЗ—әзијјәтсиз

ЕМКӘТМӘК—әзаб вермәк, әзијјәт вермәк

ЕМКӘТКҮЛУК—әзаб верән, зијан вуран (сиф.)

ЕМЛӘМӘК—мүаличә етмәк

ЕМРӘНЧ—варлы, дөвләтли, зәнкин

ЕМРИ—даими, давамлы, =амру

ЕМСИЗ—дәрмансыз

ЕМСИ—әмкәк

ЕМСИМӘК— әммәк

ЕН ЫНАНЧ ТУТУК—антропоним, шәхс ады

ЕНӘТКӘК — согд. Һиндистан, енәткәк бурчак—Һинд нохуду

ЕНИЧУК— антропоним, шәхс, ады

ЕНЧКҮ—сүлһ, барыш

ЕНУК— һејванын баласы, әник, күчүк

ЕНУКЛӘМӘК— күчүкләмә, оғлаламаг

ЕНГ—1. сифәт, јалаг, чәһрә, 2. енг менг—ғәнимәт, ов, 3. ән (әдат), енг ашну—һәр шејдән әввәл, ән әввәл, енг илки—ән бириичи, ән илк, енг кининтә—ән ахырда, ән сонда, енг минтин—әсл, һәгиги, доғру

ЕНГМӘК—әјмәк

ЕНГӘК—чәнә, әнк, чәнә сүмүјү, јанаг, үз

ЕНГИЛМӘК—әјилмәк

ЕНГИМ—һиссә, парча, гисм, тикә

ЕНГИН—чијин, =екин, екнин

ЕНГИРМӘК—1. (јун, ип) әјирмәк, 2. тә'гиб етмәк

ЕНГИТТИРМӘК— табе етмәк, сәчдә етдирмәк

ЕНГЛӘМӘК МЕНГЛӘМӘК—ов, ғәнимәт далынча кетмәк

ЕНГЛӘМӘК— әјмәк

ЕНКӘБУШ— =анкабуш, лилә, көј бојa

ЕНГРӘЈ БАТАЈ—шикәст, топал, сыныг

ЕНГҮРҮН ИЛЧИ—антропоним, шәхс ады

ЕНМӘК— =инмәк, енмәк, ашағыја дүшмәк

ЕР—1. әр, киши, ер ебчи болмак—евләнмәк, еркә бегкә текмәк—әрә кетмәк, 2. дөјүшчү, 3. Ер бәри, Ер буға, Ер тоғмыш (антропоним), ер ат—издиһам, күтлә, гәләбәлик

ЕРДӘМ— =едирәм, едрәм икид, икидлик, шәрәф, шәрәфли, шөһрәт, гүдрәтли

ЕРДӘМЛИК—ләјагәтли, әдәбли

ЕРДӘМСИЗ— ләјагәтсиз, гүдрәтсиз

ЕРДӘНИ— =ердини, ерттини, ратни, хәзинә, даш-гаш, чәваһират, гијмәтли шеј

ЕРДӘНИЛИК— даш-гашла бәзәдилмиш, хәзинәли

ЕРӘМ ҚАРА—антропоним, шәхс ады

ЕРӘН—1. икид 2, шәхс ады, антропоним

ЕРИК—1. өјүд, нәсиһәт, 2. дүшәркә ерик јер, 3. тәрз, давраныш

ЕРИКЛӘМӘК — өјүд-нәсиһәт вермәк

ЕРИКЛИК—һәјат тәрзи илә бағлы олан

ЕРИН—додаг

ЕРИНЧ— 1. бәдбәхтлик, 2. бәдбәхт, јазыг. еринч јарлыг—јазыг, фәгир, 3. дејәсән, бәлкә (модал сөз)

ЕРИНЧӘНГ— әринчәк тәнбәл

ЕРИНЧҚӘМӘҚ— тәәссүф етмәк
ЕРИНЧҮ—суч, күнаһ, гәбаһәт
ЕРИНЧҚҰЛУҚ—күнаһкар, сучлу
ЕРИНТҮРМӘҚ— нараһат етмәк, әһвалыны позмаг, корламаг
ЕРИНТҮРКҰЛУҚ — әсәбиләштирән, нараһат едән
ЕРИНУҚСҮЗ—тәнбәллик етмәдән, әриимәдән
ЕРИШИРМӘҚ— јетирмәк, чатдырмаг
ЕРИНҚҰЛУҚ—гәзәбли, һиддәтли, инчик
ЕРИШ— =еврииш, иш, күч, пәрәкәт, чеврилмә
ЕРИҚ— 1. чалышган, 2. бәрк, гаты шеј
ЕРҚ—1. күч, гүввәт, прадә, һакимијјәт. **ерк тап, ерк түрк**—прадә, һакимијјәт, 2. **Ерк арслан сангун** (антропоним)
ЕРҚӘҚ—1. киши, киши чинсинә анд мәнсуб олан
ЕРҚӘН— =иркән, икән (фе'ли бағлама, көмәкчи фе'л)
ЕРҚӘЧ—кечи, тәкә
ЕРҚӘЧЛӘНМӘҚ— һөјәчанланмаг, тәрәддүд етмәк
ЕРҚСИЗ— гүдрәтсиз, нүфузсуз
ЕРҚСИНМӘҚ— күчләнмәк, гүввәтли олмаг
ЕРҚСИНТҮРМӘҚ— һекемонлуг етмәк
ЕРҚЛИҚ — гүдрәтли, нүфузлу, сөзү кечән, баһадыр
ЕРҚЛИҚ ҚАН — антропоним (јер алтынын һөкмдары)
ЕРҚИ—суал әдаты
ЕРҚЛИҚИН-ЕРҚСИЗИН— истәр-истәмәз
ЕРҚҮ—1. ев, игамәткаһ, 2. гүввәтли, күчлү
ЕРҚҰЛУҚ—сәс, мәнпәтә, јашајыша аид олан
ЕРҚҮЗМӘҚ—=еркүрмәк, әритмәк
ЕРМӘҚ—1. олмаг, 2. вар олмаг, мөвчуд олмаг, 3. ваге олмаг, 4. булунмаг, 5. аид олмаг, бағлы олмаг, 6. мәишәт, јашајыш
ЕРМӘКҮ— тәнбәл, әриичәк
ЕРМӘКҮРМӘҚ— әриимәк, тәнбәлләнмәк, тәнбәллик етмәк
ЕРМӘҚЛИҚ— ијрәнч, нифрәтәлајиг, нифрәтамиз
ЕРМӘҚСИЗ—реал олмајан, һәјати олмајан
ЕРНГӘҚ— =енгрәк, бармаг
ЕРСИМӘҚ—ијрәнмәк
ЕРТӘ— ертә, **ертә күн**—сәһәр
ЕРПӘЛМӘҚ—доғранмаг, кәсилмәк
ЕРСӘҚҮН—топоним, јер ады
ЕРСӘН— =**Токуз ерсән** (гәбилә ады), етноним
ЕРСӘР— исә бағлајычысының гәдим формасы
ЕРТИМЛИК—өтәри, кечичи, мүвәггәти
ЕРТИС—Иртыш (чај), топоним
ЕРТӘНГҮ— =ертиигү, фовгәл'адә, олдугча, сон дәрәчә, гануплаЕРТИНЧСИЗ— фасиләсиз, ара вермәдән
ЕРТМӘҚСИЗ—данми, һәмишәлик
ЕРТМӘҚ— өтмәк, кечмәк, јан кечмәк
ЕРҮҚ—алча, **ерүк ығач**— алча агачы
ЕРТТҮРМӘҚ— апармаг, кечирмәк
ЕРТҮРМӘҚ—апармаг, мүшајиәт етмәк, тәшкил етмәк, дүзәлтмәк
ЕРҮШ—чох, ерүш үкүш—чох
ЕСӘН— 1. саг, саламат, есән түкәл—саг-саламат, бүтөв, ичәсән—, сағлам, 2. **Есән бука, Есән каја, Есән тәмир** (антропоним).
ЕСӘНГҮ—сағламлыг, сәһһәт
ЕСИДМӘҚ— =ешитмәк
ЕС— =еш
ЕСИН—күләк, јел, меһ
ЕСИРҚӘМӘҚ— =есиримәк, тәәссүф етмәк, һајфы көлмәк
ЕСПРМӘҚ— =есүрмәк, исүрмәк, сәрхош олмаг
ЕСҚИМӘҚ— =ескирмәк, көпәлмәк, гочалмаг

ЕСИЧ—газан
ЕСИРҚӘНЧСИЗ— тәәссүф етмәдән, һајфсыланмадан
ЕСИРҚӘНЧСИЗИН—аман вермәдән, јазығы көлмәдән
ЕСИЗ— пис, јаман, мүрдар, налајиг, јарамаз
ЕСИЗКӘМӘҚ— әсиркәмәк
ЕСИҚКИТИ—тахылдан һазырланмыш ички (араг?)
ЕСМӘҚ—ахыш, истигамәт
ЕСРИ—халлы, ала-бәзәк, әлван, алача
ЕСРИИГҮ— халлы, алабәзәк, **есриигү оиглүк**— рәнкбәрәнк, рәнкарәнк
ЕСРҮҚ— =әсрүк, 1. гызгын, әсәби, һәрарәтли, чошғун, 2. сәрхош
ЕСТҮП—скр. ступ (истәкли өлүдән јадикар оларағ галан шејләрин јығылыб сахландығы сандыг)
ЕТ— әт, **ет јин**—чинсм, мүчүд, бәдән
ЕТИК—1. иш, 2. гурғу, гурулуш, бәзәк, зиннәт, **етик јаратыг**—иш, бәзәк
ЕТИКЛИК—1. тә'сирли, 2. бәзәкли, 3. мүтәһәррик, актив, фәал
ЕТИКСИЗ— тә'сирсиз, һәрәкәтсиз, сүст
ЕТИҚМӘҚ—мејдана чыхартмаг, керчәкләшдирмәк
ЕТИЛМӘҚ— едилмәк
ЕТИН— күкрәмә, сәс, гышгырыг
ЕТИНӘМӘҚ— күкрәмәк
ЕТИНЛИК— күкрәјән, гышгыраң, бағыран
ЕТИНМӘҚ— =итинмәк, бәзәмәк
ЕТЛИҚ— әтли, көк
ЕТЛИҚ— гәссабхана, әт кәсилән јер, саллағхана

ЕТЛӘМӘҚ— еjләмәк, етмәк
ЕТӨЗ— =етүз
ЕТРҮҚ— антропоним, шәхс ады
ЕТИНЛИК— чинкилтили, чинкилдәјән
ЕТИТМӘҚ— тикдирмәк, дүзәлтдирмәк
ЕТМӘҚ—**итмәк**, 1. чөрәк, 2. **етмәк—јаратмак**—хәлг етмә, хәлг олунма, јаратма, 3. етмәк, еjләмәк
ЕТҮҚ—јумшаг дәри, ајаггабы, башмаг
ЕТҮЗ— =етөз, көвдә, чисм, мүчүд, бәдән, фәрд, шәхс
ЕТҮЗЛҮҚ— көвдәли, мүчүдлү, бәдәнли
ЕТҮЗТӘҚИ— мүчүддакы, бәдәндәки
ЕЧӘ—бөјүк бачы
ЕЧИ— бөјүк гардаш
ЕЧКИ— =ечкү, кечи
ЕЧҮ—әми, **ечү апа**—әчдад, улу баба
ЕШ—1. =ес, дост, јолдаш, силаһдаш, **еш туш**—таj-туш, дост, 2. **Еш кара** (антропоним, шәхс ады)
ЕШӘҚ— =ешкәк, **ешкәк**, ешшәк
ЕШӘНМӘҚ—минмәк, сүрмәк
ЕШИДМӘҚ— ешитмәк
ЕШИДИШЧИ— динләјичи
ЕШИҚ—гапы
ЕШИЛМӘҚ ҚУВРАМАҚ— чәмләшмәк, бир јерә топлашмаг
ЕШИДҮТ—ешитмә
ЕШИТМӘҚЛИҚ— ешитмәли
ЕШҚИРТИ—парча, зәрхара
ЕШҚӘ—хан, бәј, хаган өлдүjү заман мәзары үстүнә сәрилмәк үчүн көндәрилән гумаш. Бу гумашы парчалајыб јохсуллара пајлајырлар.

З

ЗАһАГ—тәчәлли
ЗАҒУНЧ—хардал
ЗИРА—битки ады, зирә
ЗҚАРИЈА— антропоним, шәхс ады
ЗМРУН—јун, әтирли гәтран, мүшк
ЗМҮГТУГ РОЧ—согд. согд тәгвиминин ијирми сәккизинчи күнү
ЗРУШЧ—согд. Зәрдүшт (антропоним)
ЗУМ—чин. кичиткән (?)
ЗҮНГҮМ— =зунгум, чин зәрхарасының бир нөвү
ЗРУА— =Езруа, Зеруа, Зәрван (антропоним)

ИБРУҚ— =ыврык, бардаг, сәһәнк, күјүм
ИВӘК— =евәк, тез, чәлд
ИВИН— =евин, јаваш-јаваш, сырасы илә
ИВИНҚИ—сырадакы
ИВМӘК—басмаг, сыхышдырмаг, гынамаг, =иҗмәк
ИД—саj, һесаб, адәт
ИДӘКӘ—антропоним, шәхс ады
ИДӘР—јәһәр
ИДӘРМӘК— арамаг, азламәк, тә'гиб етмәк, =едәрмәк, итәрмәк
ИДИ— =ыды, икә, 1. сәһиб, 2. һәр һансы, бүсбүтүн
ИДИЗ— =јитиз, уча, јүксәк
ИДИЛ— =едил, етил, Волга (чај), топоним
ИДИМӘК—јығмаг, чәм етмәк, топламаг
ИДИ ҚУРТ—антропоним, шәхс ады
ИДИҚУТ—1. басмыл, түрк халгындан алынмыш, әхз едилмиш «һөкмдар» мә'насыны верән титул, 2. топоним. јер ады
ИДИЛМӘК— бәзәдилмәк
ИДИСИЗ—сәһибсиз
ИДИҚ—бәзәк, зинәт, сүс
ИДИШ— 1. пиjалә, гәдәһ, габ, идиш ајак—габ-гачаг, идиш тутғучы—сагы, шәрабчы, шәраб паjлаjан (мәчлисдә). 2. идиш битиг—шәриклик мүштәрәк ичарә һаггында мүгавиләнамә
ИЛМӘК—гејб олмаг, итмәк
ИЈӘ—1. =икә, сәһиб, јиjә, 2. сонракы, давамы
ИЈИ—мал-мүлк, сәрвәт, әмлак
ИЈӘСИЗ—сәһибсиз (сиф.).
ИЈИН— 1. бунунла әлагәдар олараг, көрә, үзрә, 2. уjгун олараг, мүвафиг олараг
ИЈИНМӘК— басылмаг, әзилмәк, тәзиг көстәрмәк, сыхышдырмаг
ИЈИНКИ— уjгун, мүвафиг олараг
ИЈИНЧ—тәзиг, сыхышдырма
ИКӘКҮ— ики-икн, һәр икиси, =икиҝ икәкүн

ИКИ—ики (саj). ики бин—ики мин, ики елик— гырх ики, икин—икисинин, ики јекирми—ои икн, ики отуз—иҗирми икн, ики јартым кылмак—икн һиссәjә бөлмәк
ИКИНТИ— =икинди, икинч, икинчи, өзкә, башга, икинди аj—илин икинчи ајы
ИКИЛӘЈҮ— икинчи дәфә, тәзәдән, јенидән, икиләjү јана—јенидән, икиләjү такы—даһа, бир даһа
ИКИРӘР— ики-икн
ИКИДИНКИ—һәр икн тәрәфдә олан, икисинә аид олан
ИКИРӘЧКҮ—=икирчкү, шүбһә, шүбһәли
ИКИНТИСИЗ— мисилсиз, бәнзәрсиз (сиф.)
ИКИЗ—екиз
ИКИРТМӘК—басылмаг, сыхышдырылмаг
ИКИТ— =икит
ИКТҮ—антропоним, шәхс ады
ИКТҮЛӘМӘК—сахламаг, доландырмаг, једиртмәк, =икдүләмәк
ИК—хәстәлик, ик агрыг—хәстәлик
ИКӘ—1. сәһиб, 2. пәри, чин руһ
ИКДӘМӘК—һиjләкәрлик етмәк, доламаг, әлә салмаг
ИКДӘЈҮ—ал, һиjлә, мәкр
ИКДИЛӘ— бир мүаличә васитәси
ИКДИЛӘМӘК — јахшы бәсләнилмәк
ИКДҮЛӘМӘК— =иктүләмәк, бәсләмәк, диггәт вә гајғы көстәрмәк
ИКИД— =икид ,икит, сәһв, јалан, һиjлә, сахтакарлыг, јанлыш, хәта, шиширтмә, икид ном—јалан дин, үјдурма ганун
ИКИДКҮ—тәрбиjә
ИКИДИЛМӘК— јүксәлдилмәк, галдырылмаг
ИКИДМӘК— јүксәлтмәк, бәсләмәк, бөjүтмәк, јетишдирмәк

ИКИДСИЗ— јапансыз, хәтасыз, сәһвсиз
ИКИЛ— садә
ИКЛИК—хәстә (сиф.)
ИКМӘК— јүксәлтмәк, галдырмаг
ИКСИЗ—сағлам
ИКСИЗИН АДАСЫЗЫН —хәстәликсиз вә тәһлүкәсиз, хәтасыз
ИКИРМИ—иjирми
ИКАПУНТРАК — скр. топоним (тамры дијары)
ИЛ — 1. =ел, 2. антропоним: Ил Алмыш, Ил буга, Ил ашмыш тикин, Ил кирмиш, Ил итмиш тикин, Ил тамр, Ил кудатмыш
ИЛӘНМӘК— һөкмранлыг етмәк, һаким олмаг, идарә етмәк; иләнмәк еркинмәк—идарә етмәк
ИЛКӘМӘК—һүчум етмәк
ИЛКӘРҮ— иrәлидә, иrәлиjә, иrәлиjә дөгру, иrәли
ИЛКҮНМӘК— тә'сир көстәрмәк, сираjәт етмәк
ИЛИК— 1. =елик, әлли, 2 әл, 3. һөкмдар, =илик; илик бек—шаһзадә, һөкмдар, илик кан—һөкмдар
ИЛБИЛКӘ ҚАТУН— антропоним, шәхс ады
ИЛӘТМӘК— көндәрмәк, апармаг
ИЛ ӨРКИН—сарај
ИЛИКСИЗ—елсиз
ИЛИНМӘК— батмаг, булашмаг, илишмәк
ИЛИНЧҮ— әjләнчә
ИЛКҮНМӘК— тә'сир етмәк
ИЛК—илк, биринчи, илки—башланғыч илки илки—ән биринчи
ИЛКИСИЗ— башланғычсыз, чох кечми, әски
ИЛИНТҮРМӘК— бағламаг, тәбе етмәк, гошмаг
ИЛ ҮКӨСИ—рүтбә ады
ИЛ ТҮРКҮК—рүтбә ады
ИЛЛИК— =еллик
ИЛИНЧҮЛӘМӘК—әjләнмәк, истиранәт етмәк
ИЛИНТҮРМӘК— асдырмаг, илишдирмәк, тахдырмаг
ИЛТӘБӘР— =елтәбәр, рүтбә ады

ИЛМӘК—басмаг, һүчум етмәк, бирисинин үзәринә атылмаг
ИЛТИНМӘК—көндәрилмәк, апарылмаг, сөвг едилмәк
ИЛТМӘК—кетмәк, апармаг, зорла сүрүб апармаг
ИЛТИШМӘК— =илдишмәк, мүнагишә етмәк, ичәшмәк
ИМӘРМӘК—топланмаг, јығышмаг
ИНӘКҮ—јыртыг, гарын дөриси пәрдәсинин хәстәлиjи
ИЛТӘРИС ҚАҒАН— =Елтәрис каган, антропоним
ИМ— =ем
ИСИРӘТМӘК— =елсирәмәк
ИМӘК—архасынча кетмәк, ардына дүшмәк, гошулмаг
ИМДИ— =имти, емти, инди
ИМИТИ—jемишанын бир нөвү
ИНӘЛ—1. хан әсилли арәбддан олан өвлад, әсилзадә, 2. вәзифә, титул ады 3. =инал, Инәл каган, Инәл өз (антропоним).
ИНӘРҮ— =инару, мунтада инәрү—бундан сонра, даһа иrәлидә
ИНДИН—1. башга, өзкә, әкс, 2. һүдуд, һәдд, сәрһәд
ИНИ—кичик гардаш, ини јекүн —кичик гоһумлар, ини ечи—кичик вә бөjүк гардашлар, ака ини—бөjүк вә кичик гардашлар
ИНТРАДАТИ— скр. антропоним (бодһисатвлардан бири)
ИНГӘК— инәк, ингәк күчи—күнчүт тохуму, дәни
ИНГИР— сәһәр ишыглананда, дан jери ағаранда
ИНГӘН—диши дәвә, маја
ИНГӘ—антропоним, шәхс ады
ИНГЛӨМӘК — =енгләмәк, әjилмәк
ИНИЛИК—кичикли, кичик гардашлы (сиф.)
ИНИК— антропоним, шәхс ады
ИНТҮРМӘК— сындырмаг, әзмәк, бәсдирмаг
ИНЧ—1. динч, сакит, инч есән —сакит вә сағлам, инч тынч—ра-

hатлыг. 2. **Инч бука, Инч секэ** (антропоним, шэхс ады).

ИНЧКҮ— сакит, **инчкү есэнгү**— рahат вэ саглам

ИНЧКҮЛҮК—сакит, динч

ИНЧСИРӘМӘК— динчлиjи позулмаг, нарahат олмаг

ИНЧСИРӘТМӘК— нарahат етмэк

ИНЧСИЗ—нарahат, динчлиjи олмаjан (сиф.)

ИНЧҮ—ирси

ИНЧИП—лакин, анчаг... бахмаjараг, сонра (көм.)

ИНЧКҮЛҮК— =**инчкүлүк**, сакитлик

ИНЧКҮ— =**инчкү**, сүлh; сакитлик, динчлик

ИНЧӘ—белэ, беләчэ, бу чүр

ИНЧКӘ— =**jинчкэ, инчкэ**, инчэ, назик, зэриф

ИНЧӘК— беләчэ

ИРАВАДИ— скр. 28 бүрчдэн бириниң ады, космоним

ИР— =**ер**, эр, инкид, тэhрэман, чэсур

ИРБИЗ— барс, гаплан, аслан, пэлэнк, **ирбиз кудруғы** — Меркури планетиниң ады космоним

ИРБИЧ—дорсуг, гаплан, =**ирбис ирбиз**

ИРИЗ—1. антропоним шэхс ады, 2. чэсүэ, инкид

ИРИК—ири, габа

ИРИН—1. кэнар, гыраг, 2. додаг

ИРИНГ—1. =**jирынг**, 2. ирин

ИРИНМӘК — 1. бэлбэхт олмаг, 2. hиддэтлэнмэк, гэзэблэнмэк, 3. 3. =**iришмэк**

ИРИНТҮРМӘК—бэдбэхт едилмэк, фэлакэтэ сүрүклэнмэк

ИРИНЧ— =**ириҗ**, фэлакэт, сэфалэт, сэфиллик, **иринч jарлыг**—сэфил hэjатлы

ИРИНЧКӘМӘК— ачымаг, мэрhэмэт етмэк

ИРИНЧКӘНЧҮЧҮ—ачыjан, мэрhэмэт көстэрэн, шэфгэтли (сиф.)

ИРИНЧЛӘМӘК—бэдбэхт олмаг

ИРИНЧҮ—күнаh, суч, хэта, гэбаhэт

ИРИНЧҮЛҮК— күнаhкар, сучлу

ИРКӨЙТ—топоним, jер ады

ИРКӨНТ—топоним jер ады

ИРИТМӘК— пислэшмэк, пис олмаг

ИРКИН — Карлукларда jүксэк вэзифэли шэхсләриң титулу, **Күл иркин** (антропоним, шэхс ады)

ИРК—гоjун

ИРКӨК—еркэк

ИРКЛӘМӘК— бир шеjиң үзэринэ чыхмаг

ИРЛӘМӘК— =**ырламак**, нэрмэ охумаг, шэргi сөjлэмэк

ИРКӨКЛӘНМӘК— кишиләшмэк

ИРКЛӘТМӘК— әлдэ етмэк

ИРМӘК—1. =**ермэк**, 2. әримэк, 3. гаршы чыхмаг, мүгавимэт көстэрмэк, 4. нэфсиня мэ'луб олмаг

ИРПӨК—бычаг, кэсиҗи алэт

ИРПӨКЛӘМӘК— кэсмэк, доғрамаг

ИРЛҮН—топоним, jер ады

ИРСИ—нэри, таныш, =**ирши**

ИРТАЛ—hэрф (hеча) адыдыр

ИРТ-БЕРТ—верки, хэрач

ИРТИШ—Иртыш (чай), топоним

ИРТӨ—ертэ, сабаh, сабаh еркэн

ИРТӨКҮН— сабаh

ИРТМӘК—давам етмэк

ИРЗИ—мүэллим

ИРТҮРМӘК—етдирмэк, дүзэлтдирмэк

ИРТСИЗ БЕРТСИЗ— hэр чүр веркидэн азад

ИРҮ—ишарэ, эламэт, **ирү белкү**—эламэт

ИРҮЛҮК—мүвафиг, уjгун, мүнасиб

ИРҮҢЧҮЛҮК— гүсурлу, хэталы, jанлыш (сиф.)

ИРШИ—1. скр. мүдрик, мүгэддэс, заhид, **ирши тенгри**—хэjирхаh илаhи варлыглар, 2. **ирши каршы**—нифрэт вэ әдавэт, =**ирси**

ИРШИСИЗ— **каршысыз** —нифрэтсиз вэ әдавэтсиз

ИС— =**иш**, 1. иш, 2. дост, jолдаш

ИСАК—hэрф адыдыр

ИСИ— =**иши**

ИСИДМӘК— ешитмэк, =**ситмэк**

ИСИК—1. исти, гаjнар 2. сэмими, hэрарэтли, 3. hэрарэт, гыздырма; **исик ик**—гыздырма, **исик өз**—hэjат, 4. **Исик көл** (Иссыккул), топоним, **Исик сангуи** (антропоним, шэхс ады). =**ысыг**

ИСИКЛИК—гыздырмалы (сиф.)

ИСИКТИ— тахылдан дүзэлдилмиш ички (арагʔ), ички

ИСИМӘКЛИК— hэрарэти олан, гыздырмалы (сиф.)

ИСИМӘК— ситмэк, ситимэк, гыздырмаг

ИСИТМӘК—1. истиләмэк, исти олмаг, 2. гиjмэтлэндирмэк, эhэмиjjэт вермэк

ИСИРКӘМӘК — ачымаг, рэhм етмэк, мэрhэмэт көстэрмэк

ИСИРКӘНМӘК— =**исиркэнмэк**, мэрhэмэт етмэк

ИСИЧ— =**есич**, инич, газан

ИСИЗ— =**есиз**, пис, фэна, габа

ИСЛӘМӘК—1. арамаг, 2. гохуламаг, ијлэмэк

ИСТӘМИ КАГАП— антропоним, шэхс ады

ИССИЗ— лэрман биткисиниң бир новүнүн адыдыр

ИСЈИ ЛИКӘНГ— антропоним, шэхс ады

ИСИТМӘК— гыздырмаг, гызыштырмаг (мэчази мэ'нада), тэhрик етмэк

ИСТӘМӘК — истэмэк, диләмэк, арзу етмэк

ИСТӘТМӘК—истэтмэк, арамаг, ахтармаг

ИСҮРМӘК— сэрхош олмаг

ИШ— 1. иш =ис. 2. =**еш**, дост, 3. иш, вэзиjjэт, дурум; **иш аjғучы**— мүшавир, **иш jүмыш**—ишлэр, **иш күч**—эмэк

ИШКИРТИ— =**jшкити, ешкирти**, диба адланан инэк гумаш

ИШИ— ханым, күбар чэмиjjэтдэн олан шэхсин ханымы

ИШИЛӘР— гадын, арвад, ханым, хатун

ИШИН— сач, hэрүк

ИШ БУҒА— антропоним, шэхс ады

ИШИДИКСӘМӘК — ешитмэк, истэмэк

ИШИДМӘК— =**ишитмэк**, ешидмэк

ИШИК— ешик, гапы

ИШИРӘ— антропоним, шэхс ады

ИШИДИЛМӘК— ешидилмэк

ИШЛӘМӘК— ишләмэк, етмэк, еләмэк, чалышмаг

ИШЛӘТМӘК— 1. ишлэтмэк, 2. истифадэ етмэк, фajдаланмаг

ИШЛӘТКҮЛҮК— истифадэ үчүн нэзэрдэ тутулмуш (сиф.)

ИШТРҮШМӘК—hекajэт данышмаг

ИШ ТУШ—дост, архадаш, jолдаш

ИШТҮРМӘК— анлатмаг, билдирмэк, банa салмаг

ИШҮЈАЗД— Нэзрэти Иса, антропоним

ИТ— =**ит**, ит үзүмү—чөл үзүмү, ит тартмак—ит гапмаг, =**jит**

ИТӘРЧИ— шаhин гушу доландыран, гушчу

ИТӘРМӘК— 1. итэләмэк, 2. тә'гиб етмэк, архасынча кетмэк, =**идэрмэк**

ИТДҮРМӘК— етдирмэк тэртибэ тэнзим етмэк, дүзэлтмэк

ИГИ—кэскин, итн

ИТИК— 1. итик, гејб, 2. сүс; бэлэк, 3. тә'сис, гурум; тэшкилат; 4. мусиги алэти

ИТИКЛИК— иш бачаран адам

ИТИКСИЗ— hэрэкэтсиз, ишсиз

ИТИКӘН — антропоним, шэхс ады

ИТӘЧҮК—антропоним, шэхс ады

ИТИЛМӘК— бэзэнмэк, палтар кejдирилмэк

ИТИМӘК— jығмаг, топламаг

ИТИНМӘК— бэзэдилмэк, hазырланмаг

ИТИЗМӘК— мусиги аләтиндә чалмаг

ИТМӘК— дүзәлтмәк, төшкил етмәк, һазырламаг, етмәк

ИТУК— =өтүг, дилӛк

ИТ ТАРХАН—антропоним, шәхс ады

ИЧ—дахил, **ич бујрукы бек**—вәзифә ады, титул, **ич ичәкү**—ич үзү; ичалат, дахил, **ич јер**—дахили торпаглар, **ич су**—дахили гошун, **ич тобык**—топуг, **ич тон**—алт палтары

ИЧИ— =ечи

ИЧИКЛИК— ичмәли, ички

ИЧИҠМӘҠ—табе олмаг, дахил олмаг, тәслим олмаг

ИЧИМ— **јем ичим**—јемәк-ичмәк, бош, дуру хөрәк

ИЧИН— өз араларында, **ичин ара**—өз араларында

ИЧИНТӘКИ— =ичиндәки, ичәридәки, дахилдәки

ИЧҠӘҠ— шејтан иблис, хортдан

ИЧҠӘРУ— =ичкәрү, ичәри, ондәрун, сарај ичәриси

ИЧӘКҮ— дахил

ИЧҠӘРЛУК— сарај, һөкмдара мәхсус

ИЧҠӘРМӘК—дахил етмәк, кирмәјә мәчбур етмәк

ИЧКҮ—ички, ичкү кесәр—мүалиҹә сују. ичкү еткүркү—дәрман

ИЧҠӘРМИШ ЫНАЛ— антропоним, шәхс ады

ИЧКИРМӘК— табе етмәк

ИЧҠӘРМӘК— =ичкәрмәк, бир шејин ичиндә олмаг

ИЧЛИК—һамилә

ИЧРӘ—ичәрисиндә, ичәридә

ИЧРӘКИ— титул, рүтбә, сарај әһли вә ја һәрәмхана әһли

ИЧТИН— дахили

ИЧҮЈ— топоним, чај ады

ИЧТИРТИ—ичәријә дөғру

ИЧҮРМӘК— ичирмәк, ичиртмәк

Ы

Ы— битки, **ы ығач**— һәр чүр битки, **ы тарығ**— дәнли, биткиләр әкини

ЫҒАЧ—ағач, **от ығач**—бүтки, нәбатат, јашыллыг

ЫҒАЧЧЫ— дүлкәр, харрат, **ығаччы бек**—вәзифә адыдыр

ЫҒЛАМАК— ағламаг

ЫҒЛАШМАК— ағлашмак

ЫҒМАК— тыханмаг, ағыр-ағыр ахмаг

ЫДАЛАМАК—рәдд етмәк, бојун гачырмаг

ЫДДУК— =ыдук

ЫДЫ— =еди, фәвгәл'адә, гәти оларағ, бүтүнлүклә

ЫДЫЛМАК— көндәрилмәк

ЫДЫТМАК— гохутмаг

ЫДЫМАК—сәнкиләшмәк, варланмаг, 2. зәрурәт, ehtijaч

ЫДЫКУТ— =Ыдукут

ЫДЛЫҒ— =јыдлыг

ЫДМАК—көндәрмәк, јајмаг, гачырмаг

ЫДУК—мүгәддәс, әзиз, мүбарәк, **ыдук ном**—мүгәддәс дин

ЫДУКЛУҒ—мүгәддәс

ЫДУКУТ— =Ыдук кут, үјгур һөкмдарларының титулу, **Ыдукут шәһри**— үјгур һөкмдарларының игамәткаһы јерләшән шәһәр, топоним

ЫЈЫН— јаваш-јаваш, **ыјыч**—тәзјиг

ЫЈМАК ТАЈМАК—әсмәк, титрәмәк

ЫҚУРМАК — боғулма, тәнкнәфәслик

ЫМАК— =ымак, көндәрмәк

ЫМГА—дағ кечиси

ЫЛЫҚТУРМАК— хараб етмәк, корламаг, мурдарламаг

ЫНАҒ—үмид, пәнаһ, **умуғ ынағ**—үмид, инам

ЫНАҒСЫЗ —үмидсиз, инамсыз

ЫНАК— дост, јолдаш, **Ынак кулы** (антропоним, шәхс ады)

ЫНАЛ— =инал, 1. вәзифә вә рүтбә ады, антропоним, шәхс ады: **Ынал барс, Ынал Бујат, Ынал чук**

ЫНАНМАК ТАЈАНМАК—сөјкәнмәк, әсасланмаг, архајын олмаг; күвәнмәк, е'тибар етмәк

ЫНАНГ УҒРАЧ— антропоним, шәхс ады

ЫНАРУ—ирәли, бундан ирәли, бундан башға, бураја, **ынару берү**—ора-бура, =**анғару**

ЫНАНЧ— 1. инам, е'тибар, 2. чин, вәзифә, **ынанч бек**—чин, титул, **ынанч кылмак**—инанмаг, е'тибар етмәк, **ынанч таjанч**—арха, дајаг, 3. **Ынанч сачу**—шәхс ады, антропоним

ЫНАНЧЫ— антропоним, шәхс ады

ЫНАНЧЛЫ— сәдагәтли, е'тибарлы (сиф.)

ЫНАНЧСЫЗ— е'тибарсыз

ЫНАНЧУ— антропоним, шәхс ады: **Ынанчу билкә**

ЫНҒАРУ—сонра

ЫР—маһны, нәғмә

ЫРАК—узаг, =**јырак**

ЫРҒАҒ—гармаг, чәнкәл, гәнарә

ЫРҒАЛМАК—силкәләнмәк, чырпылмаг, чошмаг

ЫРК—ишарәт, әламәт, рәмз, фал, **ырх битик**—фалнамә, фал китабы

ЫРҚЛАМАК— 1. фала бахдырмаг, фал ачдырмаг, 2. чәкә-чәкә оајыра чыхармаг

ЫРЛАМАК—маһны охумаг, шәрги, түркү сөјләмәк

ЫСЫРМАК— дишләмәк, гапмаг

ЫСУРМАК— гапмаг, дишләмәк, кәмирмәк

ЫТАЛАМАК— дағытмаг, =**ыдаламак**

ЫТАРМАК— узаглашдырмаг

ЫШ БУКА—антропоним, шәхс ады

ЫШБАРА— скр. јүксәк бир рүтбә, титул, вәзифә, =**ышбараш**

ЫШЫҒ—ип, кәндир

Ј

ЈА—1. јај, ја **курмак**—јај гурмаг, дүзәлтмәк, 2. нида

ЈАБАСУН — антропоним, шәхс ады

ЈАБАШ—1. топоним, чај ады, 2. антропоним, **Јабаш тутух**, 3. =јабаш

ЈАБАТУ—антропоним, шәхс ады

ЈАБДУ ТИРӘК— антропоним, шәхс ады

ЈАБЫНМАК— өртмәк, өртүнмәк

ЈАБЫРА — антропоним, шәхс ады

ЈАБҒУ— гәрби түрк һөкмдарларының титулу

ЈАБЫРА— топоним, јер ады

ЈАБЫРҚАК— =јалбырғак, јапырғак, ағач јарпағы

ЈАБЫЗ— әмф, пис, **Јабыз јаблак**—пис, =јавыз

ЈАБЛАК— =јавлак, пис, мүрдар, бәд, алчаг, **јаблак сакынмак**—пис фикрә дүшмәк, бәд нијјәт олмаг нәфт, **сағ јағ**—инәк јағы

ЈАБРЫЛМАК— =**јаврылмак**, зәифләмәк

ЈАБРЫТМАК — =**јаврытмак**, зәифләтмәк, гүввәдән салмаг

ЈАБУНСУ — антропоним, шәхс ады

ЈАБУРШУ ТУТУНГ— антропоним, шәхс ады

ЈАД— =**јат**, јад, јабанчы

ЈАДАҒ— пијада (сифәт), пијада (зәрф)

ЈАДАҒЫН—пијада, **јадағын јалангын**— пијада, ајағјалын

ЈАДЧЫ— сеһрбаз, сеһркар, чадукәр, овсунчу

ЈАҒАМАК— гурбан вермәк, =**јағмак**

ЈАДЫЛМАК—1, јајылмаг, 2. севинмәк, шаллanмаг, шад олмаг

ЈАДЫНМАК— әтрафлы, мүфәссәл шәрһ етмәк, изаһ етмәк

ЈАДМАК— 1. јајмаг, 2. габлашдырмаг, 3. төкмәк

ЈАҒ— јаг, мәлһәм, **кара јаг**—

JAҒAH—1. фил=janra, janraн, 2. Jaғan tekin (антропоним).
JAҒAK—гоз
JAҒAKLЫҒ TOҒRAK— гоз агачы
JAҒY—дүшмән, jaғы javлak — дүшмәнләр, jat jaғы—jад, jaғы
JAҒYДMAK— jaғы олмаг, дүшмән олмаг
JAҒYЛAMAK— вурушмаг, дөjүшмәк, мүharибә етмәк
JAҒYЛAШMAG— дүшмәнчилик етмәк
JAҒYЛЫҒ— jaғылы, дүшмәни олан (сиф.)
JAҒYCЫЗ— дүшмәнсиз, jaғысыз
JAҒYЛADAЧY—мүчahид, мүбариз
JAҒЫЛMAK— асылы галмаг
JAҒЫЗ— боз, гонур
JAҒЫTMAK—jaғдырмаг, сачмаг
JAҒЫШ — гурбан мәрасими, jaғыш аjык бермәк—гурбан мәрасими дүзәлтмәк (дини)
JAҒЛЫҒ— jaғлы, jaғлығ jумшак —jумшаг, зәриф
JAҒMAK—1. jaғмаг, 2. гурбан вермәк (дини)
JAҒMЫШ TУTУK—антропоним, шәхс ады
JAҒMУР— jaғыш, иркин jaғмур —бир нечә күн аравермәдән jaған jaғыш
JAҒЛAKAP KAH— антропоним, шәхс ады
JAҒMУРЛЫҒ—jaғышлы (сиф.)
JAҒPУ—jахын
JAҒУMAK— jахынлашмаг, jахына кәлмәк
JAҒУK— jахын, jахында олан, доғма (сиф. зәрф.)
JAҒУKPAK— даһа jахын
JAҒУKTAKЫ— jахындакы
JAҒУPУ— jахын, jaғуру jакын—jахын, jaғуру келмәк—jахынлашмаг, jахына кәлмәк
JAҒУTMAK— jахынлашдырмаг, jахын етмәк
JAҒУШMAK— jахынлашмаг
JAЗ— jаз
JAЗД— танры, илаһ, аллаһ
JAЗДИКИРД ЕЛИК САНЫ — Jаздикирд ерасы
JAЗЫ— чөл, аран, дүзән, дүзәнлик, jaй jазы—дүмдүз, jасты, hамар, саj jазы—дашлы чөл, дашлы дүзәнлик. Түн jазы, Шантунг jазы—(топоним, jер ады)
JAЗЫHMAK—күнаһ етмәк, суçлу олмаг, зиндә кетмәк
JAЗЫHЧ— сәһв, күнаһ, суч
JAЗMAK— 1. jазмаг, 2. хәта етмәк, зиндә кетмәк
JAЗЫHЧCЫЗ— күнаһсыз, суçсуз
JAЗЫP TOHГA — антропоним, шәхс ады
JAЗKA— jаздакы
JAЗУK—күнаһ, суч, jазук мүн—күнаһ, гүсур, нөгсан, суj jазук—суч, күнаһ, гөбаһәт, jазук кылмак—күнаһ ишләмәк, күнаһкар олмаг
JAЗУKЛAMAK— иттиһам етмәк, күнаһландырмаг, чинajәткар олдугуну илдна етмәк
JAЗЫHЧCЫЗ— гөбаһәтсиз, күнаһсыз, суçсуз
JAЗУKЛATMAK— күнаһландырмаг, күнаһа батырмаг
JAЗУKCУЗ— суçсуз, күнаһсыз, гөбаһәтсиз
JAJ— 1. jaj, 2. jаз
JAJЛAP—jajлар
JAJЛAMAK—jазы кечирмәк, jajламаг
JAJЛЫK— jазлыг (ев)
JAJAK—антропоним, шәхс ады, 2. пиjада, =jадаг
JAJЫЛMAK— jajыллмаг, төкүлмәк дашмаг, дагылмаг
JAJЫЛMAKCЫЗ— 'дajанмадан, тәрәддүд етмәдән (зәрф)
JAJЫTMAK—титрәмәк, сарсымаг
JAJKAHMAK — далгаланмаг, чалхаланмаг, сарсылмаг
JAJMAK— iajмаг, дагытмаг
JAJKAЛMAK — тәрәддүд етмәк, гәтиjjәт көстәрмәмәк
JAJKЫ—jajдакы
JAKША—шеjтан, иблис, демон
JAKA— 1. өдәмә, кирajә hагты, 2. сәһил, кәнар, гырыг
JAKДУРМАК— jандырмаг, jахдырмаг, =jактурмак
JAKЫЛMAK— jахынлашмаг,=jагылмак
JAKPЫ—нич, ич jагы
JAKMAK — 1. jахынлашмаг, 2. мәлһәм сүртмәк, 3. jандырмаг
JAЛ—маш, аjлыг
JAЛA— шүбһә, ифтира, бөһтан
JAЛABAЧ— =jалавач, елчи, сәфир, расул, нejгәмбәр
JAЛAHГ— =jалынг, чылпаг, jалын
JAЛAHГУK—1. адам, инсан, 2. инсани, инсана аид, =jалынгук, jалнгук
JAЛAHГУЗ— бир, тәк, ваһид, jалныз, =jалғуз, jалнгус, jангус
JAЛAPMAK—шүбһә, иттиһам
JAЛБAPMAK— jалвармаг, хаһиш етмәк, дилә диләмәк, jалвармак етүнмәк—диләмәк
JAЛБAPMAKЛЫҒ— тәвбә илә дуа етмәк, jалвармаг
JAЛБЫPГAK— =jапырғак, jапурғак, агач jарпагы
JAЛҒAMAK— jаламаг, =jалкамак
JAЛҒAH— jалан, hиjлә, кәләк, jалған икид савлыг—jаланчы, бөһтанчы, ифтирачы
JAЛҒAНДУРМАК— =jалғантурмак, алдатмаг, башдан чыхармаг
JAЛЫM—сәрт, jалчын
JAЛЫH— =jалан, алов, шө'лә, пармлты
JAЛЫПAMAK— алов сачмаг, аловландырмаг, шө'ләләнмәк =jалыламак
JAЛЫHЛЫҒ— аловлу, парылтылы, шө'ләли
JAЛKAHMAK— алданмаг
JAЛMA— палтар, плаш, өртүк, бүрүнчәк
JAЛHГУCУH— тәк, тәкликдә, тәкбашына
JAЛHГУЗ — бир, тәк, ваһид, jалнгуз jалнгуз—бир-бир, аjры-аjры, =jалангуз, jалнгус, jангус
JAЛTЫPMAK— парламаг, ишыг сачмаг, =jалтрамак
JAЛTPAK— =jалтрык, ишыг, парылты, =jалтурук
JAЛTPAҒЛЫ— парылтылы, парлаг, ишыглы
JAЛTPЫKЛЫҒ— парлаг, ишыглы (сиф.)
JAЛTPЫMAK— парламаг, jалтрымак jашумак—ишыг сачмаг
JAЛTУPГAH KAШ— топоним, jер ады
JAM—1. зибил, зир-зибил, тозторпаг, 2. Jам чур ту (шәхс ады, топоним)
JAMA—скр. ахирәт дүнjасы танрысы (дини)
JAMЫЗ— гасыг, хаjа
JAH—jан, тәраф
JAHA—jенә, jепидән, тәкрар, вә, дәхи (бағлajычы)
JAHAP EPHГӨK—шәһадәт бармағы
JAHЫHЧЫЗ — дөнмәз, кери дөнмәjән
JAHTУPMAK— =jандурмак, чевирмәк, дөндәрмәк
JAHГ—1. форма, образ, тәрз, үсул, низам, jанг осуғ—васитә, үсул, jанг кеп—форма, нүмунә, 2. һәчм, өлчү, мигдар
JAHГA—фил, =jаған, jанган
JAHҒAЛЫҒ—филә аид (сиф.)
JAHГAK— үз, jанаг, сифәт
JAHГAPMAK — төзәләмәк бәрпа олунмаг
JAHГҒЫPMAK— сәсләнмәк, сәсләндирмәк, чинкилдәмәк, зынгылдамаг, дынгылдамаг
JAHГҒУ— haj-күj, сәс-күj, хышылты, әкс-сәда, jала jанггу—шүбһә, Jангулуғ — чинкилтили, haj-күjлү, дынгылтылы, етингкири jанггулуғ—чинкилтили, сәсли
JAHГҒУPMAK— =jангғырмак, jангкурмак, чинкилдәмәк, сәсләнмәк,
JAHГҒУPTMAK— сәсләндирмәк
JAHГЫ—1. jени, төзәчә, jеничә, 2. күн, төзә аj, 3. Jангы балык (топоним jер ады)
JAHГЫЛMAK— 1. сәһв етмәк, jанылмаг, чашмаг, 2. күнаһ етмәк,

хәјанәт етмәк, јазынмак јангылмак—күнаһ етмәк, јолдан чыхмаг, азмаг

ЈАНГЫЛМАҚСЫЗ—сәһвсиз, јаңылмадан

ЈАНГУЛТУРМАҚ — аздырмаг, јолдан чыхармаг, јаңылтмаг

ЈАНГЫЛУҚ—сәһв, =јанглук

ЈАНГЫРДЫ— =јангырты, јенә, тәзәдән, јенидән

ЈАНГҚУ—сәс, әкс-сәда, шыгтылты

ЈАНГҚУЛУҒ— сәс чыхаран, әкс едән

ЈАНГҚУРМАҚ— сәсләнмәк

ЈАНКГУРУШ—сәс, сәда

ЈАНГРАМАҚ— 1. төләффүз етмәк, сәс чыхармаг, 2. ифша етмәк

ЈАНГШАҚ— јаңлыш, сәһв

ЈАНМАҚ— 1. гајытмаг, дөнмәк, 2. төһдид етмәк, 3. јајмаг

ЈАНТУРМАҚ— чевирмәк, кери дөндәрмәк, гајтармаг

ЈАНТУРУ—тәкрар

ЈАНТУТ—1. чаваб, 2. гаршылыг, әвәз

ЈАНУТ—чаваб, јанут бермәк—чаваб вермәк

ЈАНЧМАҚ— 1. сыхмаг, басмаг, 2. дағытмаг, мәһв етмәк, дармадағын етмәк

ЈАНЧЫЛМАҚ— сыхышдырылмаг әһвалы позулмаг

ЈАП—1. јап јавышғы—јарпаглар, ләчәкләр, 2. јап јазы —там јасты, һамар, шумал, 3. Јап тоғрыл (антропоним)

ЈАПАҒ— =јапыг, лај, төбөгә, гат

ЈАПАТУ—антропоним, шәхс ады

ЈАПДУ ТЕРӘК —антропоним шәхс ады

ЈАПҒУН — антропоним, шәхс ады

ЈАПЫ—габыг. үз

ЈАПЫҒ—1. гурулуш, 2. бағлајан бирләшдирән

ЈАПЫНМАҚ— 1. гапанмаг, 2. овуҹларыны гошаламаг

ЈАПЫРҒАК =јалбырғак; јапурғак; —јарпаг, ләчәк

ЈАПЫРҒАКЛЫҒ— јарпаглы

ЈАПЫШМАҚ— јапышмаг, бирләшмәк

ЈАПЫШУРМАҚ— =јапшурмак; јапышдырмаг

ЈАПЛЫШ— антропоним, шәхс ады

ЈАПМАҚ—1. тикмәк, гурмаг, јаратмаг, јапмак јаратмак —јаратмаг, дүзәлтмәк; 2. бағламаг, өртмәк, гапамаг

ЈАПСЫНМАҚ— =јапшынмак; бирләшмәк, јапышмаг

ЈАПСУРМАҚ— =јапшурмак, јапышдырмаг

ЈАР — 1. фыртыг; буруг сују; селикли гиша; 2. топоним, чај ады; 3. јар тузы—даш дуз, 4. јар оғыл (антропоним шәхс ады)

ЈАРА—нијә

ЈАРАҒ—1. јарашан, көрәк олан, јараг көрмәк—мүәјјән етмәк, бир васитә ахтармаг, 2. =јарак, дәмир кәјим, зирех, 3. силаһ, јараг, әсләнә: һазырлыг, тәдарүк

ЈАРАҒЛЫҒ— јарајан, јарашан, ујғун, мүнасиб

ЈАРАҒСЫЗ— әлверишсиз, мүнасиб олмајан, ујғун олмајан

ЈАРАК—јараг

ЈАРАҚЛЫҒ—зирехли, дөмир кәјимли

ЈАРАЛМАҚ — јанлыш олмаг, тәчһиз едилмәк

ЈАРАМАҒУ— әлверишсиз, мүнасиб олмајан

ЈАРАНМАҚ— хоша кәлмәк

ЈАРАМАҚ— јарамаг, әлверишли олмаг, кара кәлмәк, ујғун кәлмәк

ЈАРАТЫҒ— етик јаратыг, иш, бәзәк, јарашыг

ЈАРАТЫҒЛЫҒ— етиклик јаратыглыг—1. тә'сирли, 2. бәзәкли, кәјимли

ЈАРАТЫЛМАҚ — һазыр олмаг, тәчһиз едилмәк, кејиндирилмиш олмаг

ЈАРАТЫНМАҚ— 1. тәнзим вә тәртиб етмәк, тәшкил етмәк, 2. бәзәдилмәк, =јаратунмак

ЈАРАТЫТМАҚ— етдирмәк, даша вурдурмаг, јаратдырмаг

ЈАРАТМАҚ—1. јаратмаг, гурмаг, 2. тәшкил етмәк, гајдаја салмаг, 3. бәзәмәк, кејиндирib-кечиндирмәк

ЈАРАТУРМАҚ — јаратдырмаг, тикдирмәк

ЈАРҒУ—гәрар, һөкм

ЈАРҒАН—чәллад

ЈАРҒУН— Түрки јарғун—топоним, көл ады

ЈАРЫЛМАҚ— јарылмаг, партламаг, дағылмаг, парчаланмаг, ачылмаг (чичәк,/күл) јарылмак бөксилмәк —партламаг

ЈАРЫЛҒУЛУҒ— парчаланмыш, јарылмыш, дағылмыш

ЈАРЫЛЫНЧЫҒ— сындырылан, парча-парча едилән

ЈАРЫМАҚ—ачылмаг, парламаг, =јарумак

ЈАРЫН— сәһәр, сабаһ

ЈАРЫҚ— =јарак

ЈАРЫҚЛАНМАҚ— зирехли палтар кејмәк

ЈАРЫҚЛЫҒ— =јараклыг, зирехли палтар кејинән

ЈАРЫҚ—ЈАРЛЫҒ— әмр, һөкм, бујруг

ЈАРЫШ—топоним, чөл ады

ЈАРЛЫҒ—1. әмр, һөкм, бујруг, сәрәнчам, 2. сутра

ЈАРЛЫҚАМАҚ — =јарлыгамак, јарлығамак—1. мәрһәмәт, көстәрмәк, јар олмаг бағышламаг (танры), 2. әмр етмәк, фәрман вермәк, бујурмаг

ЈАРОҒЛУ— антропоним, шәхс ады

ЈАРЛЫҚАМАҚЛЫҒ— бујурулмуш, илтифат едилмиш

ЈАРЛЫҚАНМАҚ — 1. зирехли палтар кејмәк, 2. шәфгәт көстәрмәк, көмәк көстәрмәк, көмәк олмаг

ЈАРЛЫҚАНЧСЫЗ— мәрһәмәтсиз, даш үрәкли, рәһмсиз, шәфгәтсиз

ЈАРЛЫҚАНЧУЧЫ— мәрһәмәтли, шәфгәтли

ЈАРМА— јарма

ЈАРМАҚ— 1. јармаг, парчаламаг, һиссәләрә ајырмаг, 2. пул

ЈАРМАНМАҚ— дырманмаг, јухары галхмаг

ЈАРП — бәрк, мөһкәм, әсаслы, јарп катыг—мөһкәм инамла, сағлам, гүввәтли

ЈАРПСЫЗ— гүввәтсиз, күчсүз

ЈАРСЫҒАК— мәнфур, чиркин, ирәнч

ЈАРСЫҒУ— нифрәт, диксинмә

ЈАРСЫМАҚ—нифрәт етмәк, диксинмәк, ирәнмәк

ЈАРСЫНЧЫҒ—мәнфур, мурдар, нкрәһ догуран

ЈАРТМАҚ—пул, пара, сиккә пул, =јармак

ЈАРТАН—бөлүк, јарым, парча, гисм

ЈАРТЫМ—парча, гисм, бөлүк

ЈАРУК—1. антропоним, 2. парылты, ишыг, ајдынлыг

ЈАРУКСУЗ—ишыгсыз, гаранлыг, зүлмәт

ЈАРУМАҚ—парламаг, ишыгланмаг, ајдынлашмаг

ЈАРУН— дан атмасы, шәфәг сөкүлмәси

ЈАРУТМАҚ—партламаг, ајдынлатмаг, көрүнмәк

ЈАРУКЛУҒ ЈАШУҚЛУҒ— ишыглы, парлаг

ЈАС—1. зәрәр, зијан, 2. һәлим, шәфгәтли, 3. јас сөнгүк—сүмүкләр

ЈАСА—ганун

ЈАСАМАҚ—1. тикмәк, гурмаг, 2. дүзәлтмәк, тә'јин етмәк, мүәјјән етмәк,

ЈАСЫ— һамар, јасты, =јасғак

ЈАСЫЧ—ох, охун јасты учу

ЈАСЫМУҚ—дары (?)

ЈАСМАҚ—әритмәк

ЈАСТУҚ— =јасдук, пул, күмүш пул сиккәси

ЈАТ—1. јад, өзкә, јат илинч—өзкә, кәнар, 2. јарыш јарғырмаг вә күләк әсдирмәклә бағлы сеһркарлыг (дини)

ЈАТҒУ— јатмаг јери

ЈАТҒУРМАҚ— јатырмаг, узатмаг

ЈАТЛАНМАҚ — овсунланмаг, сеһрләнмәк

ЈАЧАНҚЫР—антропоним, шәхс ады

ЈАШ—1. јаш, нәм, јашыл, от, өмүр, кәнч, 2. көз јашы, 3. јаш, сини, 4. зәрәр, зијан

ЈАШАҒУ— һәјат, каинат, варлыг, мөвҹудијјәт

ЈАШАМАҚ— 1. јашамаг, өмүр сүрмәк, 2 јашында олмаг

ЈАШАРМАҚ— јашылланмаг, јашыллашмаг, көјәрмәк, көј өлмаг

ЈАШЫҒ—јашајыш

ЈАШЫЛ— јашыл, көј, мави

ЈАШЫМАҚ— кизләнмәк

ЈАШЫМАҚ—кизләнмәк

ЈАШЫРЛЫҒ— кизли

ЈАШЫТМАҚ— кизләмәк, кизләтмәк

ЈАШЛАҒ— јашы олан, јашлы, ихтијар, гоча

ЈАШЛЫҒ—1. чанлы, 2. јашлы, гоча, 3. јашлы (көз), 4. нәм, рүтубәтли

ЈАШНАМАҚ— чыхмаг (илдырым)

ЈАШҚАН ЫНАЛ— антропоним, шәхс ады

ЈАШЫН— илдырым

ЈАШУВАТИ— скр. антропоним, шәхс ады

ЈАШУҚ—ишыг, зија, парылты

ЈАШУҚСУЗ— ишыгсыз, зијасыз

ЈАШУМАҚ— парламаг, ишыг сачмаг

ЈАШҮРМАҚ— кизләмәк

ЈАШУРУҚЫ— кизли

ЈАШУМАЈТРИ—антропоним, шәхс ады

ЈАШУТАРИ—антропоним, шәхс ады

ЈАШУТМАҚ— ишыгландырмаг, ајдынлатмаг

ЈЕВӘТМӘК— тәһһүз, тә'мин етмәк

ЈЕВИКЛИК—бәзәкли

ЈЕДҮРМӘК— једиртмәк, гидаланмаг

ЈЕЗӘҚ— нәзарәт мәнтәгәси

ЈЕК— јахшы, **јек едкү**—рифаһ, не'мәт, **јек үстүнки**—үстүн, уча

ЈЕКӘН—1. =**јекин**, гарданоғлу, бачыоғлу, 2. **Јекән кара** (антропоним), 3. **Јекәнкәнт** (топоним, Түркүстанда шәһәр)

ЈЕКӘТМӘҚ— =**јекәдмәк**, јүксәлтмәк, учалтмаг, **јекәтмәк утмак**—гәләбә чалмаг, үстүн кәлмәк

ЈЕКӘТМӘҚЛӘШУ— мүбаризә

ЈЕКИРМИ— =**јикирми**, ијирми

ЈЕКИРМИНЧ— ијирминчи

ЈЕКРӘН—кәһәр, күрән, сары

ЈЕКСИЗ— пис

ЈЕКҮ—1. јемәк, **јекү ашагу**—гида, јемәли, 2. ити бычаг, үлкүч

ЈЕКҮЧҮ— јејичи, јејән

ЈЕЛИМ—гида, јем

ЈЕҚ—скр. демон, шејтан, иблис, **јек ичкәк**—шејтан, иблис, **јек онгзын**—шејтанлар, демонлар

ЈЕҚӘ— антропоним, шәхс ады

ЈЕЛ— јел, јел чыхарма, **јел тартмак** — тохунмаг, ифлич олмаг, **јел ик**—су чичәји

ЈЕЛДИРМӘК— әсмәк

ЈЕЛЛИК ТИЛКӘН— гасырға, күчлү күләк

ЈЕЛМӘ — кәшфијјатчы дәстә, басгынчы дәстә

ЈЕЛМӘК—чапмаг, сүр'әтлә кетмәк, чапараг кетмәк

ЈЕЛВИ— сеһркарлыг, чадукәрлик, јелви арвыш—чадукәрлик

ЈЕЛВИҚМӘҚ — чаду, овсун, сеһр тә'сиринә дүшмәк

ЈЕЛВИЛӘМӘҚ — чадукәрлик, сеһрлә мәшгүл олмаг

ЈЕЛВИЧИ— сеһрикар, сеһрибаз, чадукәр, овсунчу

ЈЕЛПИКҮ— јелник

ЈЕЛПИҚ — хәстәлик, рүһү, ал рүһү

ЈЕЛПИМӘҚ— чырпмаг, чырпыо тәмизләмәк

ЈЕМӘ— вә, һәм, да, дә (бағлајычы)

ЈЕМИРИЛМӘҚ— дағылмаг, јыхылмаг, мәһв олмаг

ЈЕМИРМӘК— сындырмаг, јыхмаг, дағытмаг

ЈЕМИШ— мејвә, мәһсул

ЈЕМИШЛИК— бағ

ЈЕНИҚ—аз, чүз'и, јүнкүл

ЈЕНКӘ — бөјүк гардаш вә ја әминин арвады

ЈЕНГИЛ— јүнкүл

ЈЕПИН— ал-әлван

ЈЕПКИН — алгырмызы, түнд гырмызы

ЈЕР—јер, торпаг, јер орун—өлкә, мәмләкәт, јер суб—гитә, өлкә

ЈЕРИНМӘҚ— ичимәк, паразы галмаг

ЈЕРИНЧ— јазыг, бәдбәхт

ЈЕРЛӘМӘҚ— мәнимсәмәк, мәскән сәлмаг, мәскунлашмаг

ЈЕРМӘҚЛИҚ—ијрәнч

ЈЕРЧИ—бәләдчи, јерчи сувчы—кәми бәләдчиси

ЈЕРЧИЛМӘК— апармаг, бәләдчилик етмәк

ЈЕРЧИЛИК— бәләдчи илә, бәләдчиси олан

ЈЕРДӘКИ— торпагдакы, јердәки

ЈЕТМӘҚ—1. јетишмәк, чатмаг, 2. чәкмәк, дартмаг, апармаг

ЈЕТӘРҮ— кифајәт гәдәр

ЈЕТИ— једди, **јети ағылык номлар**—Маниинин једди китабы, **јети јимки**—манихеј әһ'әнә вә ја мәрасминин ады (дини)

ЈЕТИКӘН — бөјүк аји бүрчү, космоним

ЈЕТИНЧ—једдинчи

ЈЕТИНЧСИЗ—фасиләсиз, тамамилә, бүтүнлүклә, ахырадәк, **јетинчсиз јетиз** — аравермәдән, **јетинчсиз тутунчсуз**—учсуз-бучагсыз

ЈЕТИРҮ— гәдәр, дәк, кими (гошма)

ЈЕЧӘ—јеннидән, јенә, даһа, төкрар

ЈИЗ—бүрүнм, сары мис

ЈИВӘҚ—1. әрзаг, гида, палтар, тәһһүзат, материал, =**јивик**, **јивик**

ЈИВИТМӘҚ — јивәтмәк, тәһһүз етмәк, кејиндирмәк

ЈИВИ— гуш ады

ЈИК—1. јахшы, даһа јахшы, = **јек**, 2. үстүн, јүксәк, 3. чиј, бишмәмиш

ЈИКӘДМӘК— =**јекәдмәк**, јүксәлтмәк, учалтмаг, гәләбә чалмаг

ЈИКӘН — 1. антропоним, шәхс ады, 2. =**јекән**

ЈИКДӘ—ијдә

ЈИКИ— сыҳ, гаты

ЈИКИДМӘҚ—артырмаг

ЈИКИН АЛП ТҮРАН—антропоним, шәхс ады

ЈИКИРМИ— =**јекирми**, ијирми

ЈИКИТ—кәнч, чаван

ЈИКИТМӘҚ— өмрүнү узатмаг

ЈИКРӘҚ—даһа јахшы

ЈИЛ— јел, меһ, =**јел**

ЈИЛБИМӘҚ — әсмәк, јелпазә чәкмәк, =**јелбимәк**

ЈИЛИҚ— 1. илик, 2. вәзифә ады, 3. илыг

ЈИЛИМ— јапышган

ЈИЛИНМӘК— 1. јапышмаг

ЈИЛМӘҚ— асмаг

ЈИЛПИК— шејтан, чин, пәри, хәстәлик кәтирән рүһ, =**јелпик**

ЈИЛТИРМӘҚ— =**јелдирмәк**, әсмәк, әсдирмәк

ЈИМӘ— =**јемә**, јенә, төкрар, јеннидән, вә, һәм, һәм дә (бағлајычы)

ЈИЛТИЗ — 1. = **јылтыз**, 2. көк, төмәл, әсас

ЈИМӘ ТҮКӘЛ— бүсбүтүн, тамамилә

ЈИМИРМӘҚ— јыхмаг, дағытмаг, парча-парча етмәк

ЈИМИШ— јемиш, мејвә, =**јемиш, јемишлик**

ЈИМРИЛМӘҚ— јыхылмаг, чөкмәк

ЈИН—дәри, габыг, чилд

ЈИНТӘМ—даим, һәмишә, мүтәмади, **јинтәм—тутчы**—һәмишә

ЈИНИ—үзв, үнсүр, өзә

ЈИНИҚ—јүнкүл, асан

ЈИНЛИК—дәрили

ЈИНГ—ирин

ЈИНГИЛ— јүнкүл

ЈИНГТӘКҮ— бүрүн хәстәлији, сүмүклү бүрүн

ЈИНГИӘ—ијнә, =**јигнә**

ЈИНЧКӘ—инчә, зәриф, хырда, хырдача, **јинчкә увшак**—хырда

ЈИНЧҚӘЛӘП— инчә шәкилдә

ЈИНЧҮ—инчи, чивәһир

ЈИНЧҮРМӘК — һөрмәт етмәк, әјилмәк, баш әјмәк, сајгы көстәрмәк

ЈИНЧҮЛҮК— инчили, инчи илә бәзәдилмиш (сифәт)

ЈИП—ип, иплик
ЈИПИН— бәнөвшәји, бәнөвшәји рәнк, ==**јипкүн**
ЈИПКӘ— иплик, сап
ЈИПҮН— ==**јипкин**, шапакүллә чичәји
ЈИРИНГ— ирин, **јиринг кан**— ирин, ган
ЈИР—1. јер, 2. мәләкәт, өлкә, 3. шимал, гузеј
ЈИРИНГЛИК—иринли, илтиһаблы
ЈИРИНГҮМӘК — кәдәрләнмәк, **јирингүмәк јығламак** —инләмәк зарылдамаг
ЈИРТИНЧУ — дүнја, аләм, каинат, ==**јиртүнчү**
ЈИРИМӘК—1. гәзәбләнмәк, һиддәтләнмәк, 2. парчаланмаг, јарылмаг
ЈИРИНМӘК— иринләмәк
ЈИРМӘК— гызмаг, гызышмаг
ЈИРМӘКСИЗ—гызышмадан, гәзәбләнмәдән
ЈИРТӘБӘРМӘКИ— зәлзәлә
ЈИРТИНЧҮЛүК—дүнјәви, дүнја илә бағлы
ЈИРТЧИ— ==**јирчи**— бәләдчи, јол көстәрән
ЈИРҮМӘК— хараб олмаг, мәһв олмаг, чүрүмәк
ЈИШҮ—Һәзрәти Иса, антропоним
ЈИТӘРҮ— кифајәт гәдәр
ЈИТИҚӘН — бөјүк ајы бүрчү, космоним, ==**јетикән**
ЈИТМӘК— итмәк, јох олмаг, **јитмәк ычғынмак** — јох олмаг, мәһв олмаг
ЈИТИ— ити, дәрин
ЈИТИЗ— кениш, јүксәк
ЈИТЛИНТҮРМӘК— гејб етмәк, јох етмәк, мәһв етмәк
ЈИТИНЧ—једдинчи
ЈИТМИШ—1. јетмиш, 2. антропоним, шәхс ады
ЈИТҮРМӘК—1. гејб етмәк, әлдән чыхартмаг, 2. артырмаг, 3. једиртмәк
ЈЫД—ај, гоху, **јыд јыпар**—әтир, рајиһә
ЈЫДЫҒ— пис гоху верән, гохумуш, чүрүмүш, **јыдығ сасыг**—үфунәтли
ЈЫДЛЫҒ—әтирли, хош ијли, == **јыдлаг**
ЈЫДЫМАҚ— гохмаг
ЈЫДЛАМАҚ — гохуламаг, ијләмәк
ЈЫДРУҚ— јумруг
ЈЫҒ—фүрсәт, вәсилә, васитә
ЈЫҒАЧ— Мүштәри (Јупитер) улдузу, космоним
ЈЫҒЫ— инилти, сызылты
ЈЫҒЫЛМАҚ— јығылмаг, топланмаг
ЈЫҒЫНМАҚ— топламаг
ЈЫҒЫТ— аглама, **јығыт сығыт** —аглама
ЈЫҒМАҚ— јығмаг, тутмаг, горумаг, топламаг
ЈЫҒЛАШМАҚ— аглашмак
ЈЫҒЫНМАҚ— јығынчаг
ЈЫЛ—ил
ЈЫЛАН—илан
ЈЫВЫЛҒУ— гырмызы рәнк верән бојаг биткиси
ЈЫВЫЛМАҚ— мәдһ едилмәк, тә'рифләнмәк
ЈЫВМАҚ— өјмәк, тә'риф етмәк, тә'рифләмәк
ЈЫЛДЫЗ— == **јылтыз**, көк, әсас, тәмәл
ЈЫЛДЫЗЛЫҒ— көклү, әсаслы, көкү олан, әсасы олан
ЈЫЛЫДМАҚ— ылыг етмәк, == **јылытмак**
ЈЫЛЫҒ—ылыг
ЈЫЛҚЫ— илхы, **јылқы кара** — мал-гара
ЈЫЛЛЫҒ— бир илик, бир јашар (һејван)
ЈЫЛСЫҒ— варлы, зәнкин
ЈЫЛПЫҒ—мәркүмүш
ЈЫЛТЫРАМАҚ— парламаг
ЈЫНГАҚ— мәһәт, сәмт, тәрәф, јон, **булунг јынгак**—күнч, истигамәт
ЈЫЛЫН КӨЛ—топоним, јер ады
ЈЫМШАҚ — ==**јумшак**, зәриф, јумшаг
ЈЫНГАҚДАҚЫ— һәр һансы бир истигамәтдә олан

ЈЫПАР— әтир, гоху, рајиһә, мишк
ЈЫПАРЛЫҒ — әтирли, рајиһәли
ЈЫР—шәрги, түркү, мәһны
ЈЫРАҚ— ==**ырак**, ираг, узаг
ЈЫРАЈА— шимала, шималда
ЈЫРҒАРУ— шимала тәрәф
ЈЫРДАНТАЈАН— шималдан
ЈЫРЫМ—антропоним, шәхс ады
ЈЫРЫНЧЫҚ— мәнфур, ијрәнч, нифрәтә лајиг
ЈЫРЈА АЧКЫ — антропоним, шәхс ады
ЈЫРЈАҚЫ— шималдакы
ЈЫРТЫЛМАҚ— јарылмаг, јыртылмаг
ЈЫРТМАҚ— јыртмаг, парчаламаг
ЈЫТЫҚ—гохмуш, чүрүмүш, пис ај верән
ЈЫРЛАМАҚ—нәғмә, мәһны охумаг
ЈЫШ—орман, мешәли дағ
ЈЫТА— тәәссүф, әфсүс, һејф
ЈОДМАҚ— нәтичәләнмәк, мәһв етмәк
ЈОДУНМАҚ— сылмәк
ЈОҒА— буддизмә аид трактатын ады
ЈОҒАЛУН—**јоғашатык**— буддизмә аид трактатын ады
ЈОҒ—дәфн ајини, мәрасими
ЈОҒЧЫ—**јоғчы сығынтчы**—дәфн мәрасиминдә иштирак едәнләр
ЈОҒЛАМАҚ— дәфн етмәк
ЈОҒЛАТМАҚ— дәфн етдирмәк
ЈОҒРА ЈАРЫЧШ — топоним, јер ады
ЈОҒСУЗ—лүзумсуз, еһтијач олмадан
ЈОҒУРТ— ==**јоғрут**, гатыг
ЈОҒРУТЛУҒ— јоғуртлу, јоғурту олан, гатыглы
ЈОҒУН— 1. јоғун, галын, 2. ишчик, пәрт, дүшкүн, әзкин
ЈОҒУНАТМАҚ— ==**јоғунадмак**, јоғунлатмаг, галынлашдырмаг
ЈОҒУРМАҚ — 1. јоғурмаг. 2. јумшалтмаг, тәскинлик вермәк, 3. зидд кетмәк, әлејһинә демәк, данышмаг
ЈОҒУРҚАН— үст палтары, бүрүнмәк, өртүк, јорган
ЈОҒУРҚАНМАҚ — кизләнмәк, көздән јајынмаг, көздән итмәк
ЈОҒУРУНЧСУЗ — еһтәсиндән көлмәк мүмкүн олмајан, арадан галдырыла билмәјән
ЈОЈМАҚ— кизләтмәк
ЈОҚ— 1. јох, пис, фәна, **јоқ јит** —итки, **јоқ болмак**—јох олмаг, **јоқ ермәк**—мөвчуд олмамаг, **јоқ јодун кылмак**—мәһв етмәк, **јоқ кылмак**— јох етмәк, мәһв етмәк, **јоқ куруғ**— бошлуг, јохлуг, 2. **јоқ чығај**—јохсул, касыб
ЈОКАДМАҚ— јох олмаг, итмәк, мәһв олмаг, ==**јоқатмак**, јох етмәк
ЈОКАДМАҒУЛУҒ— јох олмајан
ЈОКАДТҮРМАҚ — мәһв етдирмәк, јох етдирмәк
ЈОҚАРУ— ==**јоғару**, јухарыја
ЈОКА ҚАДЫЗ— дарчын
ЈОКЛАМАҚ—1. јүксәлмәк, чыхмаг, 2. арамаг
ЈОҚЛУНМАҚСЫЗ— јох едилмәјән
ЈОКМАҚ— тәгдир етмәк, јүксәлтмәк
ЈОККЫШМАҚ—јох етмәк, мәһв етмәк
ЈОКСУЗ— лүзумсуз, наһаг, бошбошуна
ЈОҚУРҚАНМАҚ — гүвәтдән дүшмәк, зәифләмәк
ЈОЛ—1. јол, сәјаһәт, кәзинти, үсул, васитә, 2. шан-шөһрәт, **јол агзы** —јол ајрычы, **јол аты**—миник аты, **јол јынгак**—јол, јон, истигамәт, **јол орук**—јол, **јол тенгри**—јол танры
ЈОЛА— топоним, көл ады
ЈОЛАМАҚ — тәсадүф етмәк, раст кәлмәк, гаршысына чыхмаг, јол көстәрмәк, сөвг етмәк
ЈОЛАНМАҚ— јолланмаг
ЈОЛБАРС— пәләнк баласы
ЈОЛДУРҒАН— битки ады, == **јолдруга, јолдурға**
ЈОЛЛУҒ—хошбәхт, мәс'уд, бәхтәвәр
ЈОЛЫ— дәфә јол, көрә
ЈОЛЫҒ ТЕКИН— Күл тәкин дә

Билкә каган абидәләрининн тәртибчиси, антропоним

ЈОЛКЫ—јолчу, јолдакы

ЈОЛСУЗЫН— јолсуз

ЈОЛУКМАК — тәсадүф етмәк, раст кәлмәк

ЈОЛУНМАК— јолда олмаг, јола чыхмаг

ЈОЛЧЫ— =јолчы јерчи—бәләдчи

ЈОЛЧЫЛЫГ — бәләдчи илә, бәләдчиси олан

ЈОМКЫ— =јумгу, јумғын, јумғы, бүтүн, һамысы

ЈОМУЗ— =јамыз, гасыг

ЈОН—төрә, давраныш, јон јыг—төрәи-һәрәкәт

ЈОНГАК— ифтира, бөһтан, јаландан иттиһам етмә

ЈОНГАМАК— ифтира етмәк, иттиһам етмәк

ЈОНГАКЧЫ—бөһтанчы, иттиһамчы

ЈОНГЛАМАК— истифадә етмәк, ишләтмәк, јарарланмаг

ЈОНГАРЫШМАК — бир-биринә бөһтан етмаг

ЈОНГАШУРМАК— бир-биринин үзәринә галдырмаг

ЈОНМАК—јараламаг, зијан вурмаг

ЈОНТ—ат, =јунд, јунт

ЈОНЧКА—јонча, =јорынча, јорынчға, јорунчка

ЈОРАМАК— јозмаг, јуху јормаг

ЈОРЫҒУЛУҒ— тә'сирли, мүтәһәррик

ЈОРЫМАҒУЛУҒ — һәрәкәтсиз, сабит, сакит вәзијјәтдә

ЈОРЫМАКСЫЗ— төрәнмәз, һәрәкәтсиз

ЈОРЫҚ— =јорығ, јорук, 1. кедиш, јүрүјүш, јол, үсул, төрә, һәјат төрәи, давраныш, 2. доланма, фырланма

ЈОРЫҚЛЫҒ—давранышлы, рәфтарлы, һәјат төрәли

ЈОРЫМАК — јүрүмәк, кетмәк, һәрәкәт етмәк, һүчум етмәк

ЈОРЫТМАК— јүрүтмәк, ишләтмәк, һәрәкәтә кәтирмәк

ЈОРМАК— јозмаг, изаһ етмәк, шәрһ етмәк

ЈОРТМАК— јүрүтмәк

ЈОРЧЫ— јол көстәрән, бәләдчи

ЈОСУН — низам, ганун, гајда, үсул

ЈОТА— ајағын үст һиссәси

ЈОТАЛЫҚ— Кара Јоталык—топоним, чај ады

ЈӨЛӘШТҮРМӘК— мүгајисә етмәк, тутушдурмаг, бәрабәр тутмаг

ЈӨЛӘШМӘК— бәнзәмәк

ЈҮЛӨШТРҮК— мүвази, паралел

ЈӨЛӨШҮРҮКЛҮК — мүгајисә олунан

ЈӨРКӨМӘК— бүкмәк, доламаг

ЈӨРКӘЛМӘК — сарылмаг, бүкүлмәк

ЈӨРКӨНМӘК— сарылмын олмаг

ЈӨРҮК— изаһ, шәрһ

ЈӨРҮКЛҮК—изаһлы, шәрһли

ЈӨРҮНГ— =өрүнг, аг, бәјаз, ишыгды

ЈӨТҮЛ— өскүрәк

ЈУБАЛМАГ— әзаб чәкмәк

ЈУВМАК— алдатмаг

ЈУЈҚА— ничә, назик

ЈУДУЛМАК—бағланмаг, тахылмаг

ЈУДУНМАК— битирилмәк, силинмәк, сон вермәк

ЈУЛ—булаг, арх, јул јулак—архлар

ЈУЛМАК—1. јолмаг, алмаг, 2. алын-верин етмәк

ЈУҚУҒ—јолухма

ЈУЛА— =јулка, мәш'әл

ЈУЛТУЗ—1. улдуз, 2. бүрч, 3. планет, сәјјарә, =јулдуз

ЈУЛТУЗЧЫ—мүнәччим, астролог, =јулдузчы

ЈУЛТУЗЛЫҒ =јулдузлыг, улдузлу, улдузу олан

ЈУЛУҒ—1. сатын алма, 2. јулуғ бирим—верки нөвү

ЈУЛУҒЧЫ— сатын алан, верки-јә табе олан

ЈУМҒАК—1. јумаг, јуварламаг, јумру, 2. шиш, јумғак ик—шиш

ЈУМҒАҚЛАМАК — бүрмәләмәк, јумруламаг

ЈУМҚЫ— =јомкы, һамысы, бүтүн

ЈУМШАМАК— јумшалмаг

ЈУМШАК— јумшаг, зәриф, јумшак јаваш—ничә, зәриф, јумшак јымырка—јумшаг, зәриф

ЈУМРАК— чевик

ЈУМУШЧЫ—=јумышчы, ишчи, нөкәр, јумушчы тапығчы—нөкәрләр

ЈУМУРҚА—=јумуртға, јумурта

ЈУМУШ— хидмәт, иш, фәалијјәт

ЈУНҒЛАҚЛЫҒ— ишләнилмәк, хәрчләнмәк олан, =јонғлаклыг

ЈУПҒЛАМАК— истифадә етмәк, јарарланмаг

ЈУНҒУК—һамам

ЈУНҒУЛУҒ— јујунма

ЈУНМАК — јујунмак, јунмак арытынмак—тәмизләнмәк, пак олмаг

ЈУНД— =јонд, јунт, ат

ЈУРТ—ев, мүлк, әмлак, јашајыш јери, мәскән, торпаг, өлкә, мәмләкәт

ЈУРҮП—ипәк парча тикәси

ЈУРҮНЛУҒ—парча тикәси илә, парча тикәси олан

ЈУРЧ— арвад тәрәфиндән кичик гоһум

ЈУТТУРМАК— =јутдурмак, — уддурмаг, су ичирмәк, суламаг

ЈУТУЗ—арвад, зөвчә, рәфигә, һәјат јолдашы

ЈУТУЗЛУК— арвадын вәзијјәти

ЈУУЛ— дәрә, чај, арх

ЈҮ— ипрә

ЈУДМӘК— =јутмак, јукләмәк

ЈУВИК—палтар, тәчһизат

ЈҮЗ— =јүүз, 1. чөһрә, үз, сима, 2. јүз, јүзәкүдүи бөрү—әсрләрдән бәри, 3. гулаг хәстәлији

ЈҮЗИНТӘКИ— үзүндәки, симасындакы

ЈҮЗЛҮК — 1. јүзбашы, 2. үзү олан, атлыг јүзлүк—көркәмли, адлы-санлы, 3. адлы-санлы, танынмыш, 4. јүзлүк текирми—пур, һалә

ЈҮЗЛӘНМӘК— үз чевирмәк

ЈҮКӘРҮ— 1. јухары, 2. һазыр, мөвчуд, индики, јүкәрү болмак—јаранмаг, мејдана чыхмаг, јүкәрү келмәк—чыхмаг, ортаја чыхмаг, јүкәрү көтүрмәк — галдырмаг, јүксәлтмәк, јүкәрү кылмак—јүксәк гијмәтләндирмәк, мүбалиғә етмәк

ЈҮКӘРҮҚИ— индики, јухарыкы, јухарыдакы

ЈҮКҮРМӘК— кетмәк, ахмаг, төкүлмәк

ЈҮКҮРҮК—јујүрәк, чәлд, сүрәтлә

ЈҮҚ— јүк

ЈҮКМӘК— 1. топламаг, чәмләмәк, дәрмәк, 2. јығын, топлу, 3. зибил, күбрә, пејин, кыг јүкмәк—гыг, пејин, тулланты

ЈҮКСӘК ЕДИЗ— уча, јүксәк

ЈҮКҮН— хәтт

ЈҮКҮНМӘК— сәчдә етмәк, әјилмәк, тә'зим етмәк, баш әјмәк, еһтирам көстәрмәк; јүкүнмәк тапынмак—баш әјмәк, =јүкүнмәк

ЈҮҚҮНТҮРМӘК— баш әјдирмәк

ЈҮКҮНЧ— сәчдә, еһтирам, һөрмәт, сајгы

ЈҮЛӨКҮ—үлкүч, =јүлиқү, јүлүкү

ЈҮЛӘШИ—бәнзәр, кими, охшар мүшабиһ

ЈҮЛӘШМӘК — бәнзәмәк, охшамаг, =јүлүшмәк

ЈҮЛӘШҮРМӘК — мүгајисә етмәк, бәнзәтмәк, гаршылашдырмаг, тутушдурмаг

ЈҮЛҮК — гырхыг, гырхылмыш, төраш едилмиш

ЈҮМЧИКСИЗ— көз гырпмадан

ЈҮНҒ—1. јун, 2. памбыг

ЈҮПҮРҮНҒ—ағаппаг, бәмбәјаз

ЈҮР— дары

ЈҮРӨК — үрәк, көнгүл јүрәк — үрәк

ЈҮРӘКЛИК—үрәкли, чәсур, икид

ЈҮРҮМӘК— јеримәк, һәрәкәт етмәк

ЈҮРУК ҚЫПЧАК— антропоним, шәхс ады

ЈҮРҮНТӘК — мүаличә васитәси, дәрман, ем јүрүнтәк—дәрман

ЈУРҮНГ—ач, ишыглы, **үрүнг** = ЈУРҮНГӘРМӘК— ачармаг
ЈУРҮНГИЛ— ач, ишыглы

ЈУТМӘК — јудмаг = јукләмәк, дашмаг
ЈУТУРМӘК— јукләмәк
ЈУТУРУК—јуклу, һамилә

К

КЕБӘК— баш кәпәји, чирк
КЕБӘЗ—памбыг
КЕБМӘК—зәифләмәк
КЕВМӘК—зәифләмәк
КЕВИРКӘНЧИК— шикајәтлә
КЕД—1. чох, артыг, 2. сағлам, мөһкәм, күчлү, гүввәтли 3. ад-сан, шөһрәт, 4. **Кед каја, Кед таш** (антропоним, шәхс ады)
КЕДИЛМӘК— кејилмәк, кејдирмәк
КЕДИМ — 1. кејим, 2. **Кедим урунгу** (антропоним, шәхс ады)
КЕДИМЛИК —һазыр, бәзәкли, кејимли (?)
КЕДИН—1. арха, архадан, гәрб, гәрбдән, 2. кәтан, = **кидин**
КЕДИРӘ — антропоним, шәхс ады
КЕДИМӘК — јетишмәк дәјмәк, вахты чатмаг
КЕДКУ—палтар, кејим
КЕДЛӘНМӘК— ләјагәт газанмаг, ләјагәтә саһиб олмаг
КЕДҮРМӘК— кејдирмәк, кејиндирмәк
КЕДКИ—сонракы
КЕДКИЗМӘК—бир шејин үзәринә дүшмәк, сәндәләмәк
КЕКД— = **кекдә, каґда, кекәд,** кағыз
КЕКИНЧ — чаваб, **кекинч бермәк**—чаваб вермәк, = **кикинч**
КЕКЛИНЧ ТАРКАН—антропоним, шәхс ады
КЕЗ—1. сонра, башга, 2. **мунтәла кез**—бундан башга, бундан сонра, 2. сәфил, бәдбәхт
КЕЗӘ— јаваш-јаваш, сыра илә
КЕЗИК—1. тәртибатлы, низамлы, мунтәзәм, дүзкүн, 2. гыздырма
КЕЗИКЧӘ— даһа низамлы, даһа мунтәзәм
КЕЗИКЛИК— вахты чатан, нөвбәти
КЕЗМӘК— көзмәк, долашмаг, долаңмаг

КЕЛИК— 1. кејик, марал, 2. өөһдин һејван
КЕЛИКЧИ— марал овчусу
КЕЛИН—сонра, = **кедин, кен,** кин
КЕЛРӘ—топоним, јер ады
КЕЛИРКӘНЧИК— гарышыглыг, үсјан
КЕК—нифрәт, кин, әдавәт, дүшмәнчилик
КЕКӘЛИК—кәклик
КЕКӘН— бир чүр хәстәлик (вәба?)
КЕКӘТРҮН—диш агрысына, сәс вә синә тутулмасына гаршы ишләдилән дәрман
КЕКЛИК—мәнфур
КЕКНӘМӘК—тәһдид етмәк, горхутмаг
КЕКРӘ— дәрман биткисинин ады
КЕКРӘМӘК — нифрәт етмәк, дүшманчылыг етмәк
КЕКРӘШМӘК— гызышмаг, гәзәбләнмәк, һирсләнмәк
КЕНЧ—ушаг, көрпә, **кенч оғлан, кенч оғул**—оғлан ушағы, **Кенч уры**—оғлан, 2. **Кенч берсү** (антропоним)
КЕНЧӘК— бир түрк тајфасы, етноним
КЕНГҮРУ— әтрафлы, мүфәссәл
КЕНГҮРҮШ— кенишләндирмә
КЕПӘК— = **кебәк,** көләк, баш кәпәји, говаг
КЕПӘЗ— = **кебәз,** баш кәпәји,
КЕРӘКУ—чадыр, алачыг, јурт
КЕРӘЈ—антропоним, шәхс ады
КЕРКӘК— = **керкәк, керәк,** 1. кәрәк, лазым, 2. әзаб, әзијјәт, еһтијач, **керкәк болмак**—вәфат етмәк
КЕРКӘКЛӘМӘК—лазым, кәрәк олмаг, еһтијач һисс етмәк
КЕРКӘКЛИК— 1. кәрәкли, лүзумлу, 2. әзаблы

КЕРКӘКСИЗ— лүзумсуз, кәрәксиз
КЕРКӘМӘК—әскик олмаг
КЕРКӘТМӘК— һәд гојмаг
КЕРКУ— = 1. дајаз, јер, 2. топоним, Селенга чајының јахынлығында олан бир јерин ады, топоним
КЕРИ АЧАРИ — антропоним, шәхс ады
КЕРЛИК — антропоним, шәхс ады
КЕНИЛМӘК— кәрилмәк, шишмәк
КЕРИНЧСИЗ— мисилсиз, бәрабәри олмајан, үстүн
КЕРИШ—чәкишмә
КЕРМӘК— кәрмәк, кенишләтмәк
КЕРТКУНМӘК — е'тигады олмаг, инамы олмаг, инанмаг
КЕРТКУНЧ—**киртқунч,** иманлы, инамлы
КЕРУ— кери, јенә
КЕСИШМӘК—кәсишмәк, нәтичә һасил олмаг, үјушмаг
КЕСКИЛӘМӘК — тикә-тикә етмәк, кичик парчаларә бөлмәк
КЕСМӘК—1. кәсмәк, гырмаг, 2. тә'јин етмәк
КЕСМӘЛИК — кәсилмиш, кәсмәли
КЕСРӘ— сонра
КЕД—кед, 1. сон, ахыр, 2. мөһкәм, бәрк, әсаслы шәкилдә
КЕТӘРМӘК — узаглашдырмаг, арадан галдырмаг, ортадан көтүрмәк
КЕТКУ—кедиш, јох олма
КЕТКИРӘ— говуларағ
КЕТКИРМӘК— говмаг, атмаг
КЕТМӘК—1. кетмәк, јох олмаг, өлмәк, 2. өзүнү сахламаг, сәбр етмәк
КЕТУ—скр. планет ады, космоним
КЕТУР ЈАРУ—антропоним, шәхс ады
КЕШ—охдан, ох гәбы
КЕКРӘШТУК— гарышыглы нифрәт
КЕКУК—гугу гушу
КЕКШУРМӘК — инддәтләндирмәк, гәзәбләндирмәк
КЕЛӘН—кәркәдан, **келән кејик**—тајдиш (бәлкәја охшар дәниз һејваны)

КЕЛИК— хәјал көзүнә көлмә, ортаја чыхма, хүлја
КЕЛИКМӘ—көләш, гошулан
КЕЛИН— кәлин
КЕЛИНЛӘМӘК— евләнмәк, евләндирмәк
КЕЛИРМӘК— = **келүрмәк**
КЕЛИРТМӘК— = **келүртмәк,** кечирмәк
КЕЛИШ БАРЫШ— баш чәкмә
КЕЛКИМ—су хәндәји (?)
КЕЛКИН— сел, дашгын
КЕЛМӘК — көлмәк, јетишмәк, ортаја чыхмаг, мејдана чыхмаг, **келмәк бармак**—үнсијјәтдә олмаг, тәмасда олмаг, сөјаһәт етмәк
КЕЛМӘДУК— кәләчәк (исим)
КЕЛМӘКСИЗИН— көлмәјәрәк, үнсијјәтдә олмајараг, тәмасда олмајараг
КЕЛТҮРМӘК— кәтирмәк, чатдырмаг
КЕЛҮРМӘК—1. кәтирмәк, чатдырмаг, 2. доғмаг
КЕМ— 1. топоним, чај ады, 2. ағры, нәтираб, зәһмәт, хәстәлик
КЕМИ— гајыг, кәми
КЕМИШМӘК—1. атмаг, өзүнү атмаг, 2. тәрк етмәк, чыхмаг
КЕМЛӘНМӘК— хәстәләнмәк
КЕН—сонра
КЕНД — шәһәр, **кенд улуш**—кәнд вә шәһәр
КЕНЛИР—чәтинә, = **кентир**
КЕНДУ—1. өз, өзү, 2. өз, хүсуси, **кендү кендү**—ајры ајрылыгда, **кендү өз**—өз, өзү, **өз кендү**—өз, = **кентү**
КЕНӨНМӘК—лахиләп пәһәтләнмаг, мәмнун олмаг, өзүнү јахшы һисс етмәк
КЕНГ—1. кен, кениш, 2. узаг, аралы, **кенг алкыг**—учсуз-бучагсыз, **кенг јетиз**—кениш
КЕНГӘРӘС— түрк тајфаларындан бириниң ады, етноним
КЕНГӘШУРМӘК — далашдырмаг
КЕНГИШ—мәсләһәт, кәнашмә
КЕНГЛИК—кен, кениш, кениш-лик
КЕНГЛИК—әразі, мәсафә, кенишлик

КЕНГРӘНМӘК—сәсләнмәк, чиләкләмәк

КЕНГӘШМӘК— кәнәшмәк, мөзакирә итмәк, мөшәвирә итмәк

КЕНГҮ ТАРМАН— топоним, җир ады

КЕЧИК—кечид

КЕЧӨ—кечә, =кичә

КЕЧИКСИЗИН— кечиди олмаҗан, кечидсиз

КЕЧМӘК—кечмәк, ашмаг

КЕЧ—кеч, узун мүддәт, кеч калмак— кечикмәк

КЕШИН— ики аҗлыг мүддәт

КИБӘРМӘК— җыртылмаг, партламаг

КИД—сон, нәһаҗәт, ахырда

КИДӘРМӘК— =китәрмәк

КИДИН—1. сонра, ахырдан, гәрб, 2. кәтән, =кедин

КИДИРТИ—гәрбдә, ахырда

КИДИШМӘК — китишмәк =

КИДИЗ—кечә, палаз

КИЈӘ—бир аз, =кыҗа, кына (мәһдуллашдырычы әдат)

КИКӘТ—җөкүн, чәм, мәбләғ

КИВӘН—Сатурн улдузу, космоним

КИКИНЧ— =кекинч, кикинч, чаваб, шәһ, изаһат

КИКИРМӘК — сохмаг, арадан галдырмаг, иҗа итмәк

КИКҮРСҮК ТӨРҮ—тәгдим етмә гануну

КИКИР— ләкә

КИКИРСИЗ— ләкәсиз

КИКШҮРМӘК — гәзәбләнмәк, һиддәтләнмәк

КИЛӘН — =келән, әфсанәви тәкбүһүзлү һејван

КИЛИМБИ— скр. антропоним, демонлардан бири

КИМ—1. кн (бағлаҗычы), 2 ким, 3. кимсә, 4. ола кн, әкәр. бәлкә, ким ким—кимсә, ким кайу—һансыса, һансы

КИМАВАНТ—топоним, Һималаҗ дағлары

КИМАВАТИ —антропоним. демонлардан бириниң адыдыр

КИМӘТТҮ— антропоним, шәхс ады

КИМИ— =кеми, кәми

КИМЗҮН — антропоним, шәхс ады

КИН—1. сонра. 2. гадын чинсиҗәт үзвү, 3. мишк гохусу, 4. чин инәк парча, 5. кин келикмә—истигбал, кәләчәк, 6. Кин тогмыш (антропоним шәхс ады)

КИНАРИ—скр. сәма чалгычыларының сәккиз групундан бири

КИНДИК— көбәк

КИНДИКЛИК— кәбәкли

КИНКИ — ахырынчы, сонунчу, сон

КИНЛӘМӘК — овмаг, әзмәк, тоз һалына салмаг, сүртмәк

КИНЛӘНМӘК—һәрләнмәк, фырланмаг

КИНГ—1. ејни, там, 2. сн, кешишлик

КИНГӘШМӘК— мүшәвирә етмәк, данышыг кечирмәк, кәнәшмәк

КИНГӘШИНМӘК — мүшәвирә, данышыг, сөһбәт етмәк

КИНГРӘНМӘК— мызылданмаг

КИНГСҮН— антропоним, шәхс ады

КИНГҮРТМӘК — кешишләтмәк, тәсир етмәк

КИНГҮРҮ—ејни, там, кешиш сурәтдә

КИНТРИК—снс, чән, думан, булуд

КИНТИМӘК—гашовламаг

КИР—кир, кир тапча —палчыг, ләкә, чирк

КИРДИК—бүрчләрдән бири, космоним

КИРК—кириш

КИРИК—кирмәк, дахил олмаг, истәмәк

КИРИКСӘМӘК— кирмәк истәмәк дахил олмаг, истәмәк

КИРИТ— скр. таҗ

КИРИШ—ох кириши

КИРЛИК— чирклн

КИРЛИК—палчыг

КИРМИШ— Ел Кирмиш сангун (антропоним, шәхс ады).

КИРПИ—кирпи

КИРСИЗ— төмиз, кирсиз, арыг сүзүк—төмиз

КИРТКҮНЧ— иманлы, ишамлы, с'тигадлы

КИРТКҮНЧҮЛҮК— с'тигады вә иманы јеринде олан

КИРТКҮНЧСҮЗ— инамсыз, с'тигадсыз

КИРТКҮНМӘК— с'тигад етмәк, инанмаг =кирткүнмәк

КИРТКҮРМӘК— ишанмаг

КИРТҮ— 1. догру, керчәк, дүрүст, сәһһ, 2. мө'мин, иманлы, с'тигадлы

КИРТКҮЛҮК — мө'мин, диндар

КИРҮ—керн

КИСН— =киши, чанлы варлыг, адам, инсан

КИСИК— =кизик, кәзнти, сәҗаһәт

КИСЛӘКҮЛҮК — =кизләкүлүк, кизләнән

КИСРӘ— =кесрә, сонра; кисрәки—сонракы

КИШИ— =кисн, 1. инсан, адам, мәхлуг, чанлы варлыг, 2. гадын, арвад, зөвҗә, 3. гул, көлә, 4. шаһзадә тиши кишн—гадын

КИШИТИ КАРПЫ — антропоним. бодисатвалардан бири

КӨ— =кү, ад-сан, шан-шөһрәт

КӨБ— =көп, коп, чох

КӨБИК — көбүк, көпүк, көпүк-габарчыг

КӨБРҮК—көрпү

КӨВӘЧ—күвәнч, гүрур, әзәмәт

КӨВӘЗ— мәгрур

КӨВӘЧӘНК— мәгрур, =күбәнчәнк

КӨВРҮК— 1. тәбил, 2. көрпү

КӨВТҮНГ—вүчуд, бәдән, көвдә

КӨВШӘК—зәриф, көзәл, јумушак, мөһрибан

КӨДӘН— =күдән, мүсафир, гонаг

КӨДӘМӘК — багырмаг, гышгырмаг

КӨДҮК— иш, күч, алыш-вериш, тичарәт, =көтүк

КӨДҮН ЈЫНГАК—чәнуб, күнеј

КӨЗ— көз, көз билик— көрмә јалдашына әсасланан бәсит билик, көз качыг—көрмә органы, көз карак —көзләр, көзкә иләнмәк— диггәти чәлб етмәк, чәкмәк, көзә чарпмаг

КӨЗӘМӘК— =күсәмәк, көсәмәк, арзу етмәк, диләмәк

КӨЗӘТМӘК—горумаг, мүһафизә етмәк, сахламаг

КӨЗӘТЧИ— көзәтчи

КӨЗКИШМӘК—бир-бирини көрмәк

КӨЗНӘК— шәкил, әкс

КӨЗСҮЗ—көзсүз, кор

КӨЗҮНЧ— күч, гүввәт

КӨЗҮПЧ—мәшһур, адлы-санлы, шөһрәтли

КӨЗҮНКҮ— ајна. күзкү

КӨЗҮНЛҮК— күчлү, гүввәтли, =кусүнлүк

КӨЗҮНҮРДӘКИ—көз өнүндәки, көрүнән. индики

КӨЗҮНМӘК— 1. көрүнмәк, көрүкмәк, 2. гәбул едилмәк, 3. мөвчуд олан

КӨЗҮНҮР— муасир, чағдаш. һазырдакы. көзүнүр әд—индики заман

КӨЗҮНТҮРМӘК — көстәрмәк, нүмајиш етдирмәк. ишан вермәк

КӨЗҮНЧ—хәзинә

КӨЗҮШ— истәк. арзу. диләк

КӨЈМӘК — јанмаг. говрулмаг, көјимәк өртәнмәк—гызышмаг, аловланмаг

КӨЈЛҮРМӘК — =көјтүрмәк, јандырмаг. јахмаг

КӨЈҮРМӘК—јандырмаг. јахмаг, көјүрмәк өртәмәк—од вурмаг, јандырмаг. јахмаг

КӨЈҮК—јанмыш, говрулмуш

КӨК—1. мави, көј рәнкиндә, 2. сәма, көј. асиман, 3. көчә, 4. тикиш јери, бахіә бәнд. јери. 5. Көк амаш тутук, Көк бука, антропоним, шәхс ады

КӨКДӘКИ—көјдәки

КӨКӘДМӘК— өјмәк, тә'рифләмәк, мүбаһиғә етмәк

КӨКӘДТҮРМӘК — тә'рифләтмәк, мәдһ етдирмәк

КӨК ӨНГ—чај ады, топоним

КӨКМӘК—хаплы марал

КӨКРӘКӘ— курулту

КӨКРӘМӘК— күкрәмәк, багырмаг, бөјүрмәк, курулдамаг

КӨКҮЗ— =көкүз, 1. синә, дөш

гәфәси, көкс. 2. **Көкүз ерәм** (антропоним)

КӨКҮЗЛҮК— үрәјә јахын, әзиз

КӨКҮРЧКӘН — көјәрчин, = **көкүрчкүн**

КӨКҮЗМӘК— көдәкчә

КӨК—1. мелодија, һава. 2. ләкә, 3. шөһрәт

КӨКМӘН— топоним, јер ады, **Көкмән јер суб**—Көкмән өлкәси (Сајан дағлары вә ја онун бир һиссәси)

КӨКӘДМӘК—тә'рифләмәк, мәдһ етмәк

КӨКҮР—топоним (Гоби чөлүндә бир јер адыдыр)

КӨКҮРМӘК—јајмаг, кенишләндирмәк

КӨЛ—1. көл, сутутар, 2. **Јулдуз көл, Кара көл** (топоним, Шәрги Түркүстанда јер адлары). 3. **Көл билкә хан** (ујғур ханларынын титулу), антропоним

КӨЛИКӘ—көлкә

КӨШӘТРИ КӨЛИКӘЛИК—көлкәлик

КӨЛИТМӘК— гарантлыг етмәк, көлкә салмаг

КӨЛМӘК— бағламаг, бәнд етмәк

КӨЛМӘН— кичик көл

КӨЛҮК—1. јүк һејванлары, 2. араба

КӨЛҮК—аһәнкдар

КӨЛҮМӘК— көлкәләмәк

КӨЛҮНҮ— нәглиҹјат васитәси

КӨММӘК— көммәк, басдырмаг

КӨМҮР— 1. көмүр, 2. **Көмүр таг** (топоним, дағ ады)

КӨМӘН— сеһрли, овсунлу, тилсимли

КӨНӘ СУВЫ— чиркаб

КӨНӘК— вадрә, таб. =**көнјәк**

КӨНЛҮРМӘК— дүз јол көстәрмәк, дүз јола чағырмаг

КӨНИ— 1. һәмм вәһиди, 2. әсл, доғру, һәгиги, сәһиһ, дүрүст, сәмими, керчәк, 3. тамам, бүтүнлүклә, 4. вадрә; **көни көрү**—һәгиги, әсл, **көни онгару**—һәгиги, доғру

КӨНИЛИК— адил, дүрүст

КӨНТҮЛМӘК — дүрүст идарә едилмәк, доғрултмаг

КӨНҮКСҮ— тамамлаја јанмаг

КӨНҮРМӘК—дәғламаг, јандырмаг, үтмәк, =**көјүрмәк**

КӨНГЛӘМӘК— дүшүнмәк, фикирләшмәк

КӨНГҮЛ—1. көнүл, үрәк, 2. арзу, диләк, 3. һисс, 4. дүшүнчә, фикир, **көнгүл ачымак**—кәдәрләнмәк, **көнгүл јүрәк** — үрәк, **көнгүл көрмәк**—дәрдини дағытмаг, дәрдинә шәрик олмаг, **көнгүл көкүз**—үрәк, **көнгүл сакыч**—фикир, 5. **Билик көнгүл сангуи** (антропоним шәхс ады)

КӨНГҮЛДӘКИ— үрәкдәки, = **көнгүлтәки**

КӨНГҮЛЛҮК — үрәкли, үрәји олан

КӨП—чох, **көб, коп**

КӨПИК— =**көпүк**, көпүк

КӨПЛҮК— шиш, габарма

КӨПРҮК— көрпү

КӨРК— образ, тәсвир, **көрк јараш**—көзәллик, **көрк менгиз**—форма, образ, **енг көрк**—рәнк, форма

КӨРКӨТМӘК— көстәрмәк

КӨРКДАШ—ујғун образ, көзәлликдә оча тај, бәрабәр

КӨРКИТДӘЧИ— көстәрән, бәләдчилик едән

КӨРКИТМӘК— көстәрмәк

КӨРКЛӘ — =**көртлә**, көзәл, дилбәр

КӨРКЛӘШМӘК— көзәлләшмәк

КӨРКЛҮК—көзәл, мәнзәрәли

КӨРМӘК— 1. көрмәк, бахмаг, 2. табе олмаг, 3. мәһрумиҹјәтә дүчар олмаг, 4. гуллар асмаг, ешитмәк, гаврамаг, 5. фал ачмаг

КӨРКЛҮК— көрән, көрәси, көрмәли

КӨРКСҮЗ—чиркин, кифир

КӨРТКҮРМӘК— көстәрмәк, нүмајиш етдирмәк, нишан вермәк

КӨРТЛӘ—көзәл, чазибәдар

КӨРТҮК— **енг көртүк**—гар јығыны

КӨРҮ ШЫШЫ — антропоним, шәхс ады

КӨРҮК—часус

КӨРҮКСӘМӘК— көрмәк истәмәк

КӨРҮКСӘКҮЛҮК — көрүлмәси арзу едилән шеј

КӨРҮКСӘМӘКҮЛҮК — көрүлмәси арзу олунмајан шеј

КӨРҮКЛҮК—көзәл

КӨРҮМ—көрүм, бахым, бахыш, **көрүм көрмәк**— габагчадан көрмәк, дүјмаг

КӨРҮМЧИ— габагчадан көрән, көрүмчи јулдузчы—мүнәҗҗим

КӨРҮНЧ — 1. шеј, көрүләчәк шеј, 2. көрүнүш, мәнзәрә

КӨРҮНЧЛҮК—харичи көрүнүш

КӨРҮНЧЛӘМӘК— нүмајиш етдирмәк

КӨРҮНЧЛӘКҮЛҮК— көстәрмәли, нүмајиш етдирмәли

КӨРҮШМӘК— көрүшмәк, растлашмаг

КӨСҮШ— =**көзүш**, диләк, арзу, истәк

КӨСӘМӘК— =**күсәмәк**, диләмәк, арзу етмәк

КӨСӘНЧИК— =**күсәнчик**, арзу едилән, истәнән

КӨСҮНМӘК— =**көзүнмәк**

КӨСҮШЛҮК— арзуланан, истәнән

КӨТИМӘК— галхмаг, јүксәлмәк

КӨТҮЛМӘК— јүксәлмәк, учалмаг

КӨТҮРМӘК — галдырмаг, јүксәлтмәк

КӨТҮРИ—архадан, гәрб истигамәтдә

КӨТҮРМӘК— **емкәк көтүрмәк**—әзиҗјәт чәкмәк

КӨТҮТ— антропоним, шәхс ады

КӨШИТМӘК—өртмәк, ганатмаг

КӨШӘТРИ— өртүк

К

КА—дост, гоһум

КАБ— дәри торба

КАБАН—1. табаг, бошгаб, тәпси, 2. антропоним, шәхс ады

КҮ—1. хәбәр, сәс, 2. мәшһур, шөһрәтли, **кү ат**—сораг, ад, сан, **кү тутмак**—мәшһурлашмаг, шөһрәтләнмәк

КҮБ— чөлмәк (маје өлчмәк үчүн таб)

КҮВӘНМӘК— =**кевинмәк**, севинмәк, шадланмаг

КҮВӘНЧ—гүрур, мәғрурлуг, тәкәббүр, ловғалыг, =**көвәнч, кевәнч, кевинч**

КҮВӘНЧӘНГ— мәғрур, гүрурлу

КҮВӘНЧЛИК— =**көвәнчлик**, мәғрур, гүрурлу

КҮВРӘ—чүрүмүш, чәсәд, леш

КҮВРҮК—тәбил, барабан

КҮВШӘК— =**көвшәк, кевшәк**, зәриф, инчә, көзәл, гөшәнк

КҮДӘКҮ— күрәкән

КҮДӘМӘК— бағырмаг, чағырмаг, чығырмаг

КҮДӘН— =**көдән**, гонаг

КҮДӘНЛИК— гонаға мәхсус ев

КҮДМӘК— =**күтмәк, күдмәк**, көзләмәк, нәзарәт етмәк

КҮЗ— пајыз

КҮЗӘЧ—таб, бардаг, газан, чөлмәк, чанаг

КҮЗӨТ — 1. кешик, гараул, 2. антропоним, шәхс ады

КҮЗӘТМӘК— күдмәк, мүһафизә етмәк, горумаг

КҮЗӘТДҮРМӘК— јеринә јетирмәк

КҮЗӘТЧИ— көзәтчи, мүһафизә

КҮЗЛҮК—пајыза аид (сифәт)

КҮЗИ — мишк, јананда әтир сачан мәлдә

КҮЗНӘК— =**көзнәк**, көлкә

КҮЗҮНЧИ— антропоним, шәхс ады

КҮНӘДМӘК— каниа олмаг

КАБАК—1. габаг; 2. =**капак**, габаг, көз гапағы

КАБДА—антропоним, шәхс ады

КАБЫН— натурал, верки, хәрач

ҚАБШУРМАҚ— =кавшурмак, кабышмак, бирләшдирмәк=

ҚАБШАМАҚ — камшамак, = тәрәддүд етмәк

ҚАВИ—скр. ше'р, кави ном битик—епос

ҚАБУНГ—ешшәк арысы

ҚАВ—һәм вәһиди, 0,1 л.

ҚАВАҒУ— фитил, гајтан

ҚАВЫК— =кавук, говаг, баш кәпәји

ҚАВИШКИ— Индра тәнрисинин ләгәбидир

ҚАВЫРМАҚ—1. басмаг, тәзјиг етмәк, 2. говурмаг, 3. јығмаг, топламаг; кавырмак термәк—бирләшдирмәк

ҚАВЫТМАҚ— көрүшмәк, растлашмаг

ҚАВЫШМАҚ — 1. бирләшмәк, говушмаг, 2. гоһум олмаг

ҚАВЫШҒУСУЗ— бир јердә олмајан, бир олмајан

ҚАВЫШЫҒ— бирләшмә, бирикмә, битишмә

ҚАВЛА— тәрәвәз

ҚАВРЫШМАҚ— долашмаг, сарашмаг

ҚАВРЫҒ—1. агры, 2. һәбс етмә, дустаг етмә, кысыг каврыг—сыхышдырма, һәбс етмә

ҚАВРЫҒСЫЗ — мүстәгил, азад

ҚАВРЫШМАҚ— дөјүшмәк, говга етмәк

ҚАВСАМАҚ— сармаг, әһатә етмәк

ҚАВЗАМАҚ — сыхышдырмаг, сыхлашдырмаг

ҚАВСАТМАҚ— әтрафына топламаг, = кавшатмак

ҚАВСАТЫЛМАҚ— әһатәјә алмаг, дөврәләмәк, =кавшатылмак

ҚАВШУРМАҚ — говушдурмаг, бирләшдирмәк

ҚАВУТ—сәдагәт, көрәкәм, шөвкәт, бәшәмәт

ҚАД— =кат

ҚАДА ЕСРУК — антропоним, шәхс ады

ҚАДАҒ — гүсур, гәбаһәт, суч, күнаһ, гадаг=катаг, катыг

ҚАДАР — 1. кадар кашлыг—гашгабағлы, 2. антропоним, шәхс ады

ҚАДАШ— дост, гоһум

ҚАДҒУ— гајғы, кәдәр, дәрд, ачы, изтираб, кадғу низван — кәдәр гәм-гүссә

ҚАДГУЛУГ— дәрдли, кәдәрли, гајғылы

ҚАДГУЛУГ— кәдәрли олмаг, кәдәрли олма, гајғылы олма

ҚАДҒУРМАҚ—гајғыланмаг, кәдәрләнмәк

ҚАДАШЛЫҒ — гоһум-әгрәбасы олан

ҚАДЫШ—1. гајыната, 2. катын, алт, әнаты (сифәт)

ҚАДЫР—1. сәрт, гәддар, јыртычы, зүлмкар, гәзәбли, һиддәтли, 2. Кадыр хан, Кадыр чикши (антропоним шәхс ады), кадыр јавлак — гәддар, сәрт, кадыр катгы—фөвгәладә, әлдүгүнә, үстүн

ҚАДЫРЛАНМАҚ — инадкарлыг, тәрслик

ҚАДЫРКАН ЛЫШ— Қадыркан ормаңы (индики Хинган, топоним, јер адыны)

ҚАДЫЗ— 1. габыг, 2. дарчын

ҚАДЫЗҒАҚЛЫҒ— маша, кәлбәтин

ҚАДЫТМАҚ— чевирмәк, дөндәрмәк

ҚАДУРМАҚ— пешман олмаг

ҚАҒАДАШ— гоһум-әгрәба

ҚАҒАЛ— =кагыл, чубуг, гырманч; гамчы

ҚАҒАН— 1. хаган, ханлар ханы, шаһәншаһ, падшаһ, каган каган—ханлар ханы, 2. Ај каган, Алтун каган, Бумын каган, Елтәрис каган, Билкә каган (антропоним, шәхс ады)

ҚАҒАНЛАМАҚ— хаганлыг етмәк, һөкмдар олмаг

ҚАҒАНЛЫҒ— хаганы олан, хаганлы (сифәт), мүстәгил

ҚАҒАНСЫРАМАҚ — хагандан, хаганындан мәһрум олмаг

ҚАҒАНСЫРАТМАҚ— хагандан мәһрум етмәк

ҚАҒДА— =кекдә, кағыз

ҚАҒАТЫР— гатыр

ҚАҒЫНМАҚ— какынмак, пешман олмаг, нәдамәт етмәк

ҚАҒЛЫМ СИ— чин. монастыр ады

ҚАҒРУЛМАҚ— =кағурулмак, аловланмаг, алышмаг, од тутуб јанмаг, бәрк һәјәчан кечирмәк, параһат олмаг, кағрулмак бушанмак— һәјәчанланмаг, параһат олмаг

ҚАҒУҚ— сидик кисәси

ҚАҒУН— говун

ҚАҒУРМАҚ =коғурмак —говурмаг

ҚАЗ—1. газ, 2. антропоним, шәхс ады (Алп Әр тонганын, Әфрасијабын гызының ады), =кас

ҚАЗАН— топоним, јер ады

ҚАЗҒАНМАҚ— газанмаг, топламаг, фәтһ етмәк, зәбт етмәк, бирләшдирмәк, әлдә етмәк

ҚАЗҒАНЧ— газанч, кәлир

ҚАЗҒУҚ— =казунгук, казук, мисмар, газыг (арабада)

ҚАЈ— 1. бир түрк тәбиләсинин ады, етноним, 2. чин. күчә, кај бөлтир—күчә вә јол ајрычлары, 3. ајаггабы, чин. 4. нә, һансы, 5. Кај сакык (антропоним, шәхс ады)

ҚАЈА — 1. гаја, бенгкү каја, менгү каја— јазылы, гаја, абидә, 2. Чынач каја (антропоним, шәхс ады)

ҚАЈАҚ ЈАРАШПЫДЫ— антропоним, шәхс ады

ҚАЈҒУ— =кадғу, гајғы, кајғу сакынч—кәдәр, гәм-гүссә

ҚАЈЫМА— јемәк, хөрәк нөвү

ҚАЈЫМТУ— антропоним, шәхс ады

ҚАЈЫНАМАҚ— гајнамаг

ҚАЈЫНАТМАҚ— гајнатмаг, кајынтурмак — гајнатмаг, биширмәк

ҚАЈМАҚ— мејл етмәк, јөнәлмәк, әһәмиҗјәт вермәмәк, бахмамаг

ҚАЈЫНЧСЫЗ— лагејд, һеч нәјә мараг көстәрмәдән

ҚАЈМЫШ СЕНГҮН— антропоним, шәхс ады

ҚАЈСЫДУ— антропоним, шәхс ады

ҚАЈСЫН — антропоним, шәхс ады

ҚАЈТСЫ—чин. 1. бәрг, парылты, 2. сүмүклөр

ҚАЈТСУ ТУТУНГ— антропоним, шәхс ады

ҚАЈУ— нечә, һансы, ким, кају ким—кимсә, ким исә, һансыса, кају неңг—нәсә нә исә, кају.. кају..— бир гисми.. диккәрләри,...., Ким кају —һансы исә, һәр һансы

ҚАЈУДА— һарада

ҚАЈУДЫН— һарадан, кајудын јынгак—һансы тәрәфдә, сәмтдә

ҚАЈУҚА—һараја

ҚАҚАЛАН— бир верки ады

ҚАҚАНИ—скр. дәри хәстәлији

ҚАҚАТАУ— дәрман кими ишләдилән бир мејвәнин ады

ҚАҚЫНМАҚ— пешман олмаг

ҚАҚЫЗ— чәсур, гәһрәман

ҚАҚША АЧҒЫ— антропоним, шәхс ады

ҚАЛ— дәли, гудурмуш, диванә, ағылсыз, сәфеһ, кал телвә—ағылсыз

ҚАЛА—гала (әрәбчә)

ҚАЛАН— верки, әразн верксси, калан кесмәк—верки өдәмәк

ҚАЛАНҒУРМАҚ— рәгс етмәк, ојнамаг, севинчдән атылыб дүшмәк

ҚАЛАНЛЫҒ — калан верксси, мүкәлләфијјәти

ҚАЛАНЧЫ— калан верксинин топлајан мә'мур

ҚАЛАШАТАРИ — бир демон адыдыр, антропоним

ҚАЛАНГУРМАҚ — чохалмаг, артмаг, севинчдән долмаг

ҚАЛДЫРМАҚ — сахламаг, кечикдирмәк

ҚАЛЫ— артыг, галыг, артыгы

ҚАЛЫҒ— =калык, көј, көј үзү, јухары гат

ҚАЛЫЛЫҒ НИРВАН— мүкәммәл нирвананын әкси олан нирвана

ҚАЛЫМ — антропоним, шәхс ады, Қалымду

ҚАЛЫН—1. чохлу, чохсајлы, 2. јоғун, бөјүк, ири, **калын көп**—чох, **калын үкуш**—чох

ҚАЛЫНГ—1. **Калынг кара ачы** (антропоним, шәхс ады), 2. башлыг, баш пулу

ҚАЛЫНГСЫЗ— башлыгсыз

ҚАЛЫНГУРТМАҚ — чохалтмаг, артырмаг

ҚАЛЫСЫЗ— 1. камил, мүкәммәл, 2. тамам, тамамилә, бүтүн, бүсбүтүн, **калысыз нирван**—мүкәммәл, камил нирван

ҚАЛЫНЧУ— 1. артыг, галыг, 2. тулланты, галан, галмышлар

ҚАЛЫТМАҚ — галдырмаг, ишкәнчә аләти үзәринә галдырмаг

ҚАЛҚАН— галхан

ҚАЛМАШАПАДИ — антропоним, шәхс ады

ҚАЛП—скр. дөвр, мәрһәлә, чағ

ҚАЛТЫ— нечә, беләликлә, әкәр

ҚАМ—шаман, сеһркар, чадукәр, овсунчу, маг, фалчы

ҚАМАҒ— =камыг, **камуг**, бүтүн, һамысы

ҚАМАҒАН— =камығын, **камағун**, һамысы, бүтүн

ҚАМАҒЛЫҒ—һамыја аид олан, **камағ барча**—бүтүн, **алку камағ**—бүтүн, чәми, бүтүнлүклә

ҚАМАҒЛЫҒСЫЗ— һамыја аид олмајан

ҚАМАТСЫ—чин, гәфәс

ҚАМАШЫҒ—ишин дөзүлмәз вәзиҗҗәтдә олмасы

ҚАМАШТМАҚ— дөзүлмәз вәзиҗҗәтә салмаг

ҚАМБУКДУ—антропоним, шәхс ады

ҚАМҒАҚ— сарымсак

ҚАМЫЛМАҚ — ағнамаг, чевирилмәк

ҚАМЫШ—гамыш, **сукар камыш**—бир нөв гамыш, шәкәр гамышы (?), =камуш

ҚАМЫШЛЫҒ— гамышлы, гамыш олан (сифәт)

ҚАМҚЫ— памбыг, гумаш парча, ипәк парча

ҚАММАҚ — фырлатма, әвуруо јыхмаг

ҚАМЧЫ— гамчы, **камчы беркү**—гырманм

ҚАМСУН— =каматзун, чин. шишкоту

ҚАМУҒ— =камаг, **камыг**

ҚАМУҒУН— бүтүнлүклә, тамамилә' =**камаган, камағун, камығун**

ҚАМШЛАМАҚ—1. тәрпәтмәк, титрәмәк, һәрәкәтә кәтирмәк, 2. саллапмаг, тәрпәнмәк

ҚАМШАТМАҚ—титрәтмәк, тәрпәтмәк, һәрәкәт етдирмәк, сарсмаг

ҚАМТСЫ— чин, будданын һејкәли јерләшән бина, јер, мәскән

ҚАН—1. хан, һөкмдар, шаһзадә, 2. ган, 3. **Қан оғлу, Қан елчи, Қара кан** (антропоним, шәхс ады), **елиг кан**—һөкмдар, Гараханлылар дөвләти заманында титул, **Каған кан**—падшаһ, шаһәншаһ

ҚАНАҒ—ган алма

ҚАНАМАҚ — ган алмаг, ганы ахмаг, ганамаг

ҚАНАМЛАҒ — =**канамлыг**, дөјмүш, тох

ҚАНАРМАҚ— ган алмаг

ҚАНАТ— ганад, чинаһ

ҚАНАТЛЫҒ— ганадлы (сифәт)

ҚАНЧ—нечә, нә гәдәр, =кач

ҚАНЧА — һара, һараја, **калы канча**— нечә вә һара

ҚАНЧАСЫЗ — **калы канчасыз**—һеч јердә, һеч нечә, һеч чүр

ҚАНЧАДА—һарада

ҚАНЧАНАКОШИ— бодисатвалардан бириниң ады, антропоним

ҚАНЧАНАПАТИ— топоним, шәһәр ады

ҚАНЧАНПРОБИ— бодисатвалардан бириниң ады, антропоним

ҚАНЧАНАСАРИ— антропоним, шәхс ады

ҚАНЧУҚ — антропоним, шәхс ады

ҚАНЈАҚУБЧИ— скр. топоним, шәһәр ады

ҚАНҒЫ— су мәнбәји

ҚАНЫ— һаны, һарада

ҚАНЫҒ— ган олма, кифајәтләнмә, севинч, разылыг

ҚАНЫМДУ— антропоним, шәхс ады

ҚАНЫМЛЫҒ— кафи, ганесдиҗи, гәнаәтбәхш

ҚАНЫНЧСЫЗ— наразы, дөјмәјән

ҚАННУ— (суал вә нисби әвәзлији), һансы, һансы... о

ҚАННУДА — (суал вә нисби әвәзлији), һарада, һарда... орада=**кајда, кајуда, канда, ханда**

ҚАНЛАНМАҚ—ханланмаг, ханлы олмаг

ҚАНЛЫҒ—1. ганлы (сифәт), 2. ханлы (сифәт)

ҚАНЛЫҚ— ханлыг, хана мәхсус олан, ханлара аид бир верки

ҚАНМАҚСЫЗЫН — дөјмәјән, ган олмајан, ган етмәјән

ҚАНМАҚ—мурада јетмәк, мурады һасил олмаг, арзусу јеринә јетмәк, истәји һәјата кечмәк, **канмак бүтмәк**—керчәкләшмәк

ҚАНТЫН— һарадан, **кантыран**—һарадан

ҚАНТУРМАҚ— ган етмәк, тәмин етмәк, дөјүздурмаг, һәјата кечирмәк, мәмнун етмәк, разы етмәк

ҚАНТУРМЫШ ТОҚЫЛ—антропоним, шәхс ады

ҚАНГ—ата, **өк канг**—валидејнләр

ҚАНГЛЫ —араба, тәкәрли араба

ҚАНГЛЫЛЫҒ— арабасы олан, арабада кедән

ҚАНГЛЫЧЫ— арабачы

ҚАНГСЫЗ— атасыз

ҚАП— 1 таб, торба, **кап толгук**—тулуг, 2. **капкара**—гапгара

ҚАПАҒ— =**капыг**, гапы, **капак**—көз гапағы

ҚАПАҒЧЫ— гапычы, гапы, көзәтчиси

ҚАПАҒАН ҚАҒАН — Елтәрис хаганын кичик гардашы, Күл тәкин вә Билкә хаганын әмилөри (һакимијјәти: 691—716)

ҚАПАРМАҚ— габармаг, бөјүмәк, шишмәк

ҚАПЫҒЛЫҒ— гапылы (сифәт) =**капуғлуг**

ҚАПЛАН— пәләнк, гаплан

ҚАПМАҚ— гапмаг, јахаламаг, өртмәк

ҚАПЧУҚ— көтан торба

ҚАР— 1. гар, 2. голун јухары һиссәси (чијин?)

ҚАРА—1. гара, гаранлыг, зүлмәт (мәчази мә'нада) бәдбәхт, үзүчү, пис, мурдар, 2. ади, садә, ашағы нөвлү, **кара тон**—иш палтары, **кара мин**—ашағы нөвлү ун, **кара башгул, гарабаш, кара боғук**—шиш нөвү, **кара јел**—бәрк, кәсмәјән күләк, **кара мырч**—бибәр нөвү, **кара үпкүк**—һопһоп, шанапипик, 3. күтлә, халг, **кара бодун**,—халг күтләси, **кара камағ**—бүтөв, тамам, бүтүнлүклә, **јылкы кара**— һејван сүрүсү 4. **Кара бука, Кара тојын, Алтун кара** (антропоним), **Қара јығач, Қара кум, Кара јалға** (топоним, јер ады), **Қара көл, Кара каш өкүз** (һидроним, көл вә чај ады)

ҚАРАҒАЧ—гара ағач

ҚАРАҒ— көзбәбәји

ҚАРАҒУ— гара, **карағу сычкан**—сичовулун бир нөвү, кешик, мүһафизә, караул

ҚАРАМ— хәндәк, чала, чухур, =карым

ҚАРАЗА ТОН—раһиб палтары, кешиш чүббәси

ҚАРАМАҚ— бахмаг

ҚАРАҢГКУ—1. гаранлыг, ишыгсыз, 2. мәчази: гаранлыг, шүбһәли, **карангку карарыг**— зүлмәт, гаранлыг

ҚАРАҚУЛАҚ— мөл сичаны

ҚАРАҚЛЫҚ— күч, гүввәт, игтидар

ҚАРАРЫҒ — гара, гаранлыг, зүлмәт

ҚАРАРМАҚ — гаралмаг

ҚАРБА ТУНИ— дөрман васитәсинин ады

ҚАРҒА—гарға

ҚАРҒАМАГ— гарғамаг, бәддуа етмәк, гарғыш етмәк

ҚАРҒАНМАҚ АЛЫНМАҚ—бир-бириндә гарғыш етмәк

ҚАРҒУЧЫҒУН— дәрман биткиси ады

ҚАРЫ—1. һөрмәтли, мөһтәрәм, 2. јашлы, гоча, ихтијар, 3. дирсәк, аршын; **кары баш**—ағсаггал, башчы, рәис, **кары болмак**—гочалмаг

ҚАРЫМАҚ—гочалыг, гочалмаг

ҚАРЫМТУ— антропоним, шәхс ады

ҚАРЫН — гарын, бәтн, көдән, **карын өтмәмәк**—гәбиз олмаг, ајағы бәрк кетмәк, гәбизликдән әзијјәт чәкмәк

ҚАРЫНДАШ— гардаш

ҚАРЫҚ — антропоним, шәхс ады

ҚАРЫШ — аргач, тохучулугда енинә атылан иплик

ҚАРЫШМАҚ—1. гарышмаг, 2. дүшмәнчилик етмәк, әдавәт етмәк

ҚАРЫШЫҚЛАНМАҚ— мүбаризә етмәк, мүгавимәт көстәрмәк

ҚАРЫШМАҚ— тоггушма, әдавәт, далашма

ҚАРЛЫҒ—гарлы

ҚАРҚАНДУС—гусәма, үрәк буланмасы хәстәлији

ҚАРЛЫҒАЧ— гарагуш

ҚАРМДЫ— скр. мави рәнкин ады

ҚАРПАҚ — антропоним, шәхс ады

ҚАРМАПУТ—скр. иш јолу

ҚАРСАҚ— корсак (түлкү нөвү)

ҚАРТ— 1. јара, 2. ирин, **карт без**—јара-хора

ҚАРТАЈ—өзәк, нүвә

ҚАРШЫ— 1. гаршы тәраф, 2. сарај, 3. говга, әдавәт, кин, зиддијјәт, тәһлүкә

ҚАРШЫСЫЗ— әдавәтдән, дүшмәнчиликдән узаг

ҚАРТИСУВАРНА — топоним, Бенгалијада, Бангладешдә јер ады

ҚАС—габыг, =**касык**

ҚАСАР — **Кадыр Қасар**—Хәсәр, антропоним вә ја етноним

ҚАСАНЫҒ— сидик, =**кашаныҳ**

ҚАСЫҒ— гасыг, гарынын ашагы һиссәси

ҚАСУ— топоним (Јер ады)

ҚАСУЈ— топоним, чај ады

ҚАСУҚ— тулуг, торба, кисә

ҚАШ—1. тәпә, 2. гаш, 3. нефрит, гијмәтли даш, **чеч каш**—фирузә

ҚАТ—1. гат, төбәгә, дәфә, јол, 2. мифоложи бир һејван; **кат кат**—дәфәләрлә, бир нечә дәфә, **кара јер каты**—гәбир, мәзар

ҚАТА—гат, дәфә, көрә; **ката така**—јенә төзәдән

ҚАТАҒ— =1. **катыг**, сағлам, гаты, бәрк, мөһкәм, 2. чәһд, сә'ј, 3. =**кадаг**

ҚАТАҒЛАНМАҚ— =**катығланмак**, чәһд көстәрмәк, инад етмәк

ҚАТАҒЛАНТУРМАҚ — чәһд көстәрмәјә тәһрик етмәк, сөвг етмәк

ҚАТАҒЛЫҒ— гаты, мөһкәм

ҚАТҒЫ — сағлам, гаты, сых, сәрт

ҚАТЫ— ардычыл, бир-бириниң ардынча, **каты кары**—ардычыл

ҚАТЫҒ— 1. сәрт, гәддар, бәрк, мөһкәм, 2. гүввәтли, күчлү, чох, **катыг тыҳрак**—мөһкәм, сых

ҚАТЫҒДЫ— мөһкәмчә, олдугча, =**катыгты**

ҚАТЫЛМАҚЛЫҒ— чәһд көстәрән, чанфәшанлыг едән

ҚАТЫҒЛАНМАҚ — јетишмәк, бөјүмәк, мөһкәмләнмәк, чәһд етмәк, зәһмәт чәкмәк, фәдакарлыг көстәрмәк

ҚАТЫҒЛАНТУРМАҚ — тәһрик вә сөвг етмәк, чәһд етдирмәк

ҚАТЫҒҚЫЈА— чох сәрт, гәви, бәрк

ҚАТЫҒЛЫҒ — 1. сәрт, чәтин, агыр, 2. чирклн, натәмиз

ҚАТЫҒЛЫҚ— чәтинлик, гајғы

ҚАТЫҒСЫЗ— јүнкүл, әзијјәтсиз

ҚАТАМАҚ — алыб вермәк, бирлошдирмәк

ҚАТЫЛМАГ—гатылмаг, гарышмаг, иштирак етмәк, төмасда олмаг

ҚАТЫН—алт (сифәт)

ҚАТЫНДАҚЫ — алтындакы

ҚАТЫҢҒ—габ, бардаг

ҚАТЫРҒАН— акасиҷаја бәнзәр бир ағач

ҚАТЫР—сағлам, чох, катыр катыг—мүдһиш, дәһшәтли, **катыр јавлак**—дәһшәтли, мүдһиш

ҚАТМАҚ— 1. бәркишмәк, кечимәк, гатмаг, гатышдырмаг, гарышдырмаг, сәртләшмәк

ҚАТЛАҢМАҚ — =**катырланмак, катагланмак**, бөјүмәк, бој атмаг, јетишмәк, мөһкәмләнмәк

ҚАТҚАЈ—антропоним, шәхс ады

ҚАТМЫШ— антропоним, шәхс ады

ҚАТНАМАҚ—тәкрар етмәк

ҚАТУҚ—антропоним, шәхс ады

ҚАТРУНМАҚ— гәтијјәт, мәтанәт, дәјанәт көстәрмәк

ҚАТУН—хатун, гадын, ханым, һөкмдар гадыны

ҚАТУНМАҚ— бәркимәк, гатылашмаг, сәртләшмәк

ҚАТУРМАҚ —1. гүввәтләнмәк, кач—нечә, 2. пешиман олмаг

ҚАШ—1. тәпә, 2. гаш, 3. гијмәтли даш, нефрит, **чеч каш**—фирузә, 4. каш ојун—ојун ады

ҚАШАН— сидик

ҚАШАНЫҒ ЈОЛ—сидик јолу, каналы

ҚАШУҚ— 1. гашыг, 2. топоним вә ја антропоним

ҚАШАНМАҚ — сидиҷә кетмәк, сиҷимәк

ҚАШУ—топоним, Қашгар чиварында бир шәһәр адыдыр

ҚАШАҚ—аг от вә ја чејран отунун бир нөвү

ҚЫВ— хошбәхтлик, кут **кыв**—мүвәффәгијјәт, уғур

ҚЫВАДМАҚ — һөрмәт, еһтирам көстәрмәк, сајмаг, сајғы көстәрмәк

ҚЫВЫРҚАҚ—тәмәһкар, хәсис, әли бәрк (хәсис), симич

ҚЫВЫРҚАҚЛАНМАҚ— хәсислик етмәк, симичлик етмәк

ҚЫВЫРҚАНМАҚ — хәсислик, симичлик етмәк

ҚЫҒ— гыг, һејван зибили, тәзәји

ҚЫДАТМАҚ— мәһв етмәк, дағытмаг

ҚЫДЫҒ—1. һәд, сәрһәд, гыраг, кәнар, уч, 2. сәһил, **уч кыдыг**—сәрһәд

ҚЫДЫҒСЫЗ — һәдсиз, сәрһәдсиз, сәһилсиз, учсуз-бучагсыз, **учсуз кадығсыз** — нәһајәтсиз, учсуз-бучагсыз

ҚЫДМАҚ — бурахмаг, гојмаг, өтүрмәк

ҚЫЗ—1. гыз, кәниз, гараваш; **кыз келин**—кәлинләр, **кыз оғул**—гыз өвлады, **кыз кудуз**—гыз вә гадын, **оғлан кыз**—ушаглар, **оғул кыз**—ушаглар, **тун кыз**—нлк гыз өвлады, 2. хәсис, ачкөз, **кыз кывыркак**—хәсис, симич, **ач кыз**—ачлыг вә еһтијач, 3. Кыз турмыш (антропоним, шәхс ады), **кыз кыз**—гыз өвлад, кәнч ханым, **кыз ашы**—тој, зијарәт

ҚЫЗА—дәмирчи күрәси

ҚЫЗАМУҚ — гызылча (хәстәлик)

ҚЫЗАРҒАР— һәрарәтлә, һәрарәтли, одлу, аловлу, сәмими

ҚЫЗАРТМАҚ —көзәртмәк, гызартмаг, бәрк гызартмаг (дәмири)

ҚЫЗҒАҚ—1. өкеј гыз, 2. хәсис, симич

ҚЫЗҒАНМАҚ— =**кысганмак**, гызыргамак, хәсислик етмәк

ҚЫЗЫЛ—гырмызы, **кызыл кендир**—нештәрә охшар чәтәнә (кәндир?) биткиси, **кызыл сағызған**—бүрч ады, космоним

ҚЫЗЫЛСЫҒ— гырмызымтыл

ҚЫЗМАҚ— гызышмаг, јанар од кими аловланмаг

ҚЫЗҚЫЛ—гырмызы

ҚЫЗНАҚ—хәзинә, анбар, **ағылык кызнак**—анбар

ҚЫЗСЫЗ—1. гызсыз, 2. ачсыз **кызсыз**—тох вә еһтијачсыз

ҚЫЗҒУТ— =**кызкут**, чәфа, зәһмәт, әзијјәт, изтираб

ҚЫЈ —кәнд, јашајыш јери, мәһәлләј

ҚЫЈА— (мәһдудлашдырычы-дәгигләшдиричи әдат), =**киjә, кына**

ҚЫЈАҒАН УРУНГУ— антропоним, шәхс ады

ҚЫЈАНД— кәркәдан

ҚЫЈЫЛМАҚ— өлмәк, вәфат етмәк

ҚЫЈЫМТУ — антропоним, шәхс ады

ҚЫЈЫН— чәэа, тәнбеһ, **кыйын аймак** — чәэа тә'јин етмәк, **кыйын кыјыт**— чәэа, **кыјын кызғут**—ишкәнчә, чәэаландырма

ҚЫЈЫНЛЫҚ—мәһбәс, һәбсхана

ҚАЈЫНЧЫ—чәллад, чәэа верән, чәэа кәсән, ==**кыынчы, кынчы**

ҚЫЈЫНТУ— антропоним, шәхс ады

ҚЫЈЫҚ— чәп, әјри, гыјыг

ҚЫЈЫТ— ишкәнчә, әзиҗјәт

ҚЫЈМАҚ—кәсмәк, доғрамаг

ҚЫЈМАТЫН— кериҗәкилмәдән, мәрдликлә, чәсарәтлә

ҚЫЈЫРҚАЛАНМАҚ — ==**кывыркакланмак**, хәсислик, симичлик етмәк

ҚЫҚ— ==**кыг**, гыг, тәэәк, һејван зибили

ҚЫҚЫРМАҚ— гыыгырмаг, бағырмаг, чығырмаг, **урламак кыкырмак**—фәрјад, налә, фәган, шивән етмәк, **кыкырмак алакырмак**—гышгырмаг, чығырмаг

ҚЫҚЫРЫШМАҚ— гышгырышмаг, чығырышмаг

ҚЫЛ— гыл, түк

ҚЫЛДУРМАҚ— ==**кылтурмак**, етдирмәк, иши көрдүрмәк

ҚЫЛЫҒ— **кылыг салыг**—верки нөвү

ҚЫЛЫҚ — характер, хасиҗјәт, әхлаг, сәчиҗјә

ҚЫЛЫЛМАҚ— гылынмаг, едилмәк

ҚЫЛЫМСЫНМАҚ— өзүнү иш көрән кими көстәрмәк

ҚЫЛЫНМАҚ—1. јаранмаг, мејдана чыхмаг, 2. олмаг, өзүнү апармаг, һәрәкәт етмәк, давранмаг

ҚЫЛЫНЧ — 1. иш, һәрәкәт, әмәл, 2. мәишәт, јашајыш, **кылынч тенгри**—иш-һәрәкәт танрысы

ҚЫЛЫНЧЛЫҒ— әмәлли; һәрәкәт едән, иш көрән (сифәт)

ҚЫЛЫЧ — 1. гылынч; 2. **Кылыч күч кара** (антропоним, шәхс ады)

ҚЫЛЫЧЛАМАҚ — гылынчдан кечирмәк, гылынчламаг

ҚЫЛМАҚ— 1. гылмаг, етмәк, һазырламаг, јаратмаг, дүзәлтмәк, 2. өзүнү апармаг, һәрәкәт етмәк, ичра етмәк

ҚЫЛМАҚЛЫҒ — һәрәкәтлә, иҷра илә әлагәдар олан, едилән, иҷрасы көрәк олан, ==**кылмаклаг**

ҚЫЛТУРМАҚ — етдирмәк, дүзәлтдирмәк, јаратдырмаг, ==**кылдурмак**

ҚЫН—1. чәэа, ишкәнчә, әэаб, 2. чәтинлик, манеә, **кын кызғут**—ишкәнчә, **кынка төкмәк**—чәэаја чатмаг, јетишмәк==**кыын**

ҚЫНА— 1. (мәһдудлашдырычы әдат), 2 антропоним, шәхс ады

ҚЫНАҒУЧЫ—әэаб, ишкәнчә верән шәхс

ҚЫНАМАҚ — чәэаландырмаг, әзиҗјәт вермәк

ҚЫНДЫРМАҚ— ==**кындурмак**, мәһнәт чәкмәк, бир шејдән мүтәэссир, мүэтәриб олмаг, зәһмәтә гатлашмаг

ҚЫНЫҒ— гысганчлыг, шиддәтли әрэу

ҚЫНЫСУН— антропоним, шәхс ады

ҚЫНЛЫҒ— мәһбәс, һәбсхана

ҚЫНМАҚ—1. чәһд, сә'ј, 2. истәмәк, әрэу етмәк

ҚЫНЧЫ— чәллад, әэаб верән, ишкәнчә верән, ==**кынчы**

ҚЫНГ— кинли, бәд, јаман, гудуз

ҚЫНГДАМ— антропоним, шәхс ады

ҚЫНГРУЛ— антропоним, шәхс ады

ҚЫПҚЫЗЫЛ— гыпгырмызы

ҚЫПРЫДЫ— антропоним, шәхс ады

ҚЫПЧАҚ— 1. бир түрк гәбиләси, 2. антропоним, шәхс ады

ҚЫПЧУР— верки нөвү, ==**куучыр, копчыр**

ҚЫР— 1. чөл, дашлыг јер, дүзәнлик, 2 **Кыр Чечак** (антропоним)

ҚЫРА—1. тарла, әкин јери, 2. антропоним, шәхс ады

ҚЫРҒАҒЛЫҒ — гыраглы (сифәт)

ҚЫРҒЫН— ==**кыркын**, мәриҗә, гараваш, бакирә, 2. әэаб, изтираб

ҚЫРҒЫЛАДМАҚ — агармаг, чаллашмаг

ҚЫРЫ— шадлыг, шәнлик

ҚЫРЫЛМАҚ— мәһв едилмәк, гырылмаг, дагыдылмаг, сындырылмаг

ҚЫРЫРҚУШ — антропоним, шәхс ады

ҚЫРҚ— ==**кырык**, гырх

ҚЫРҚЫЗ— бир гәдим түрк гәбиләсинин ады, гырыз, етноним

ҚЫРҚЫНЧ— гырхынчы

ҚЫРҚМАҚ — гырхмаг, тәраш етмәк, гырпмаг

ҚЫРҚУ — антропоним, шәхс ады

ҚЫРҚУДУ— антропоним, шәхс ады

ҚЫРТЫШ— сәтһ, харичи көрүнүш, үз

ҚЫРМАЛАШМАҚ — парчаламаг, гырмаг

ҚЫРТҚЫРТМАҚ—кәсмәк, гырхмаг

ҚЫРУДИС— антропоним, шәхс ады

ҚЫСАЛАТМАҚ— сыхыдырмаг

ҚЫСАҚ—антропоним, шәхс ады

ҚЫСҒА— гыса, **кысга кавыра сөзләмәк**— гысама данышмаг, сөзләмәк

ҚЫСҒАЧ— тутгәм, маша, хамыт, хамытын тахтасы

ҚЫСЫҒ— гысыг, дар, сых, **кысыг каврык**— сыхышдырма, һәбс етмә, **кысыг ташгыг**—зүлм, ситәм

ҚЫСАМУҚ — ==**кызамук**, гызылча

ҚЫСҒАНМАҚ — хәсислик, симичлик етмәк, ачкөзлүк етмәк

ҚЫСҒАРМАҚ— сыхыдырмаг

ҚЫСЫҒСЫЗ— азад, һүрр

ҚЫСЫЛ—1. топоним, јер ады, 2. дәрә, вади, даг кечиди, кичик кечид

ҚЫСЫЛМАҚ— гысалтма, дарлашмаг, дараалтмаг

ҚЫСЫРЫН— бир битки ады

ҚЫСМАҚ— 1. мәчбур етмәк, тәһрик етмәк, 2. чимдикләмәк

ҚЫСҚАНМАҒ— гысганмаг

ҚЫТАЈ— 1. **Кытај бөрт, Кытај буға** (антропоним, шәхс ады), 2. етноним, гәбилә ады; кидан

ҚЫТЫ ҚАРА — антропоним, шәхс ады

ҚЫТЫҚ— памбыг

ҚЫТЫҚЛЫҒ— памбыглы

ҚЫТЫҚСЫЗ—памбыг астарсыз

ҚЫШ— гыш

ҚЫШЛАМАҚ— гышламаг, гышы кечиртмәк

ҚЫШЛАҒ— гышлаг

ҚЫШҚЫ— гыш (сифәт)

ҚЫШЛЫҚ— гышлыг (сифәт)

ҚОБЫ—1. бош, лазымсыз, кәрәксиз, 2. мирас, әмлак==**ковы**

ҚОБЫҚ— гиҗмәтли даш, кәһрәба

ҚОБЫРҒА— ==**кобурга**, бајгуш

ҚОБРАТМАҚ— ==**кубратмак**, топламаг

ҚОБУЗ— гопуз, симли мусиги аләти

ҚОЧ—**Мүбарәк коч** (антропоним, шәхс ады)

ҚОЧҒАР— ==**кочунгар**, гоч, гојун

ҚОЧҚАР—гоч, еркәк гојун

ҚОДЫ—1. ашағы, ашағыја, **коды асыра киши**— ашағы тәбәгәдән олан адам, 2. күчлү, гүввәтли, сағлам

ҚОДЫҚАРМАҚ— ашағы гојмаг

ҚОДЫҚАРТУРМАҚ — ендирмәк, алчалтмаг

ҚОДЫҚЫ— ашағыдакы

ҚОДМАҚ—1. гојмаг, 2. галмаға тәһрик етмәк, өзү илә көтүрмәмәк, 3. тәрк етмәк, атмаг, иши дајандырмаг

ҚОДТУРМАҚ— гојдурмаг, јерләшдирмәк

ҚОҒ— тоз

ҚОҒУ— гу гушу

ҚОҒУРСАҚ— гурсаг

ҚОҒУШ— түкләү һејван дәриси

ҚОҒШАҚ— көвшәк

ҚОҒШАМАҚ— көвшәмәк, зәнфләмәк, **алангурмак коғшамак**—күчдән салмаг, зәнфләтмәк, үзмәк, әлдән салмаг

ҚОВҒА— ==кова, бадја, ведрә

ҚОВЛАМАҚ—бәһтан, шәр атмаг

ҚОВУШМАҚ— һамарламаг, чиләламаг

ҚОДЫЗ—дул гадын

ҚОЗА—ар шанакүллә чичәји

ҚОЗЫ—гузу

ҚОЈ— =**коjын**, =**коjун**, кон, 1. гоjун, гузу, 2. гоjун, голтуғун алты, гучаг

ҚОЈЧЫ— чобан

ҚОҚМАҚ— азалмаг, кичилмәк

ҚОҚПУ— памбыглы гумаш

ҚОҚ—тоз, торпаг, тәзәк; зибил

ҚОЛ—1. гол, 2. әл, 3. Јылун кол (топоним)

ҚОЛБЫЧ— голтуг, голтугалты

ҚОЛҒАҚ— =**кулғак**, гулаг

ҚОЛҒУЧЫ— диләнчи

ҚОЛҒУРМАҚ — диләмәк, әл ачмаг, јалвармаг, хаһиш етмәк

ҚОЛЫЧАҚ— голчаг

ҚОЛЛУҒ— әлли (сифәт), әли олан

ҚОЛМАҚ— әл ачмаг, диләмәк, хаһиш етмәк

ҚОЛТҒУЧЫ— диләнчи, бушычы **колтғучы**—диләнчи, =**колунғучы**

ҚОЛУ—1. он санијәјә бәрабәр вахт өлчүсү, 2. вахт, заман, мүддәт, **од колу**—заман, дөвр

ҚОЛУЛАМАҚ— фикрә кетмәк, хәјала, дүшүнчәјә далмаг, дәрин дүшүнмәк, мүлаһизә етмәк, **колулямак сакынмак**—пәзәрә алмаг

ҚОЛУЛУҒ— **үлкүлүк колулуғ**—заманы вә өлчүсү олан

ҚОЛТЫ— скр. һәдсиз-һесабсыз, сајсыз-һесабсыз

ҚОЛУНГА— филиз, зоғ

ҚОЛУНЛУҒ—мәһәмәт едәрәк

ҚОЛУНМАҚ — диләнмәк, јалвармаг, хаһиш етмәк

ҚОЛУСУЗ— 1. вахтсыз, замансыз, 2. сајсыз, һесабсыз

ҚОЛУШ— Сир верки нөвү

ҚОЛУНЧ— хаһиш, рича, јалварыш

ҚОМСОЛУҚ— әрзаг анбары

ҚОНАҒ— дүшәркә, истираһәт јери, гонаг еви, отағы

ҚОНАЛМАҚ— јерләшмәк, кечәләмәк

ҚОНАҚ— дарынын бир нөвү, **конак токиси**—дары јармасы

ҚОНҒУ— мәнзил, јашајыш јери

ҚОНМАҚ — 1. гонмаг, 2. јерләшмәк, мәскунлашмаг, мәскән салмаг

ҚОНЫМ— гоһум, јахын

ҚОНТУРМАҚ — јерләшдирмәк, кәтириб чатдырмаг, =**кондурмак**

ҚОНУҚ—гонаг, мүсафир

ҚОНШЫ— гоншу

ҚОНШИ ИМ ПУСАР—бодисатванын ады, антропоним

ҚОНГУЗ— гурд, бөвәк

ҚОНГРАҒЫ— зинҹил

ҚОНГРУЛМАҚ — салланмаг, ганрылмаг

ҚОНУҚЛУҚ— гонаг отағы

ҚОНГРАУЧЫ— килсә зәнкчиси

ҚОП— =**көп**, там, тамам бүтүн, тамамилә, бүтүнлүклә, 2. чох, 3. һамысы

ҚОПМАҚ— гонмаг, галхмаг, учмаг

ҚОПЫН— бирликдә, бүтүнлүклә, =**копан**, һамылыгла

ҚОПТЫН—һәр јердән, һәр тәрәфдән

ҚОПЧЫР — =**кобчыр**, верки ады

ҚОР— зинҹан, зәрәр; **көр јас**—зинҹан, **кор кылмак**—зәрәр, зинҹан вурмаг

ҚОРАМАҚ— 1. азалмаг, зәрәрә дүшмәк, 2. арыгламаг

ҚОРАТМАҚ— зинҹан вурмаг, зәрәр вермәк

ҚОРДУНГ— маја, әсас

ҚОРЫҒ ҚЫРҚЫН— кәнизләр

ҚОРЫМАҚ—горумаг

ҚОРҚЫНЧ — горху, дәһшәт, **коркынч аjынч**—горху, дәһшәт, **коркынч аjманч**—дәһшәт

ҚОРҚЫНЧЫҒ— мүдһиш, тәһлүкәли, горхунч, **коркынчығ касынчығ**—дәһшәтәмиз

ҚОРҚЫНЧЛЫҒ— горхунч, дәһшәтли, горхулу

ҚОРҚЫНЧЛЫҚ— горху, тәһлүкә

ҚОРҚЫНЧЛЫҚЫН—горху ичәрисиндә

ҚОРҚЫНЧСЫЗ — горхусуз

ҚОРҚЫТМАҚ— **коркытмак үркитмәк**— горхутмаг

ҚОРҚЛУҚ— гасыг

ҚОРҚМАҚ— горхмаг; **коркмак аjынмак**—горхмаг, дәһшәтә кәлмәк, **коркмак белингләмәк**— горхмаг

ҚОРҚУМАҚ— горхмаг

ҚОРҚУНЧЛУҒ— горхулу, горхунч

ҚОРУМЧЫ ОҒУЛ—антропоним, шәхс ады

ҚОРЧУ— зинҹанкар, зәрәр вуран, зәрәр веричи

ҚОРСУЗ— зинҹансыз, зәрәрсиз

ҚОТАН ТОҒРЫ— антропоним, шәхс ады

ҚОТУР—готур

ҚАТЫ— =**коды**

ҚОДЫҚЫ— =**кодыкы**, ашағыдакы, алчагдакы

ҚОТДУРУП АЛМАҚ —әлә кечирмәк, алмаг

ҚОТМАҚ— өтүрмәк, сахламаг, тәрк етмәк

ҚОТСУ—антропоним, шәхс ады

ҚОТУРУЛМАҚ— баша чатмаг, гуртармаг

ҚОЧ—Мүбарәк коч (антропоним шәхс ады)

ҚОЧҚАР—гоч, гоjун

ҚОЧО— =**кочу**, топоним шәһәр, өлкә ады

ҚОЧУ — Шәрги Түркүстанда шәһәр, топоним

ҚОЧУЛУҒ — Кочу шәһәриндән олан адам

ҚОЧУНГАР— гоjун

ҚОШ— гоша, чүт

ҚОШМАҚ— бирләшдирмәк, гошмаг, әлавә етмәк

ҚОШТР—согд. башчы, ағсаггал, рәис

ҚОШУР— ше'р, поема

ҚОШУҒЛУҒ — һазыр, гошулмуш, гошулу (сифәт)

ҚУА—чин. күл нөвү

ҚУБА ЧАҚЫРЧА—антропоним, шәхс ады

ҚУБЧЫР— дөвләт верkиси

ҚУБРАНМАҚ— топланмаг, јығылмаг, чәмләшмәк, =**кувранмак**

ҚУБРАТМАҚ— јығмаг, топламаг, чәмләмәк, =**кувратмак**

ҚУБУРҒА— =**кобурға**, бајғун

ҚУВАҚ — кәндлинин ағасынын јанында мәчбури хидмәт етмәси

ҚУВАҚЛЫҚ— верки үчүн верилән әшја вә ја торпаг саһәси

ҚУВРАМАҚ— =**кобрамак**, јығышмаг, топлашмаг, чәмләшмәк

ҚУВЛАМАҚ— =**ковламак**, бәһтан, шәр атмаг

ҚУВРАҒ— 1. мәчлис, јығынчаг, 2. раһиб ичмасы, **бурсанг кувраг** — раһиб ичмасы, **терик кувраг**—ичма, топланыш, **терин кувраг**—ичма, күтлә

ҚУВРАҒЛЫҒ— мәчлисә, ичмаја аид олан (сифәт)

ҚУВРАҒСЫЗ — **теринсиз куврағсыз**— ичмасыз, ичмасы олмајан

ҚУҒУ— =**коғу**, гугу гушу

ҚУҒУРСАҚ— мә'дә, гурсаг, = **куругсак**

ҚУДА БЫДЫН— антропоним, шәхс ады

ҚУДАДМАҚ— =**кутадмак**

ҚУДАТ—антропоним, шәхс ады

ҚУДАШ— **адаш кудаш**— достлар, јолдашлар

ҚУДАЗ— =**кудуз**

ҚУДРУҚ—гуjруг

ҚУДРУҚЛУҒ—гуjруглу (сифәт)

ҚУДУҒ—гуjу

ҚУДУҒУ БАДУР— антропоним, шәхс ады

ҚУДУНМАҚ — дәрман васитәсинин ады

ҚУДУРУҚ— гуjруг

ҚУЗ—1, гоз, 2. **Куз орду** (Баласагун шәһәринин адларындан бири, топоним)

ҚУЗҒУН— гузғун, **куш кузғун**— гуш, һәр чүр гуш, гарға-гузғун

ҚУЗКАҚ— =**кускак**, гусма

ҚУЗЫ— =**козы**, гузу

КУЙ—чин. әндәрүн, һәрәмхана

КУЙАНЫҒ— довшан

КУЙАШ— күнәш, бәрәкәт, гызмар

КУЙДАҚЫ— һәрәмханадакы

КУЙКА ТЕРИ—дәри, көн

КУЛ—1. гул; **кул күп**—гараваш, нөкәрләр, 2. **Кул аңа урунгу, Кул кара** (антропоним, шәхс ады)

КУЛАДМАҚ—гул олмаг

КУЛАН— 1. гулан, вәһши эшшәк, 2. антропоним, шәхс ады

КУЛБАҚ — антропоним, шәхс ады

КУЛБУҚАЛА — антропоним, шәхс ады

КУЛҒАҚ—=кулак, кулкак, гулаг, **кулғак качы**—ешитмә органы—**кулғак тилкәни**—гулаг сеҗваны, **кулак, кулак сәгъзы**—гулаг чирки, муму

КУЛЛЫҒ— гуллу, гул саһибе олан (сыйфәт)

КУЛУМ ХУА— битки ады

КУЛУН— 1. гулун, 2. **Кулун кара** (антропоним, шәхс ады)

КУЛУНЛАМАҚ — гулупламаг, балаламаг (ат һаггында)

КУМ— 1. гум, 2. мәгънәчә гуму, 3. **Кара кум** (антропоним, җир ады)

КУМА— 1. јабаны кәтән, **кума јағы**—кәтән јағы, 2. **Кума катун** (антропоним, шәхс ады)

КУМАР АРСЛАН—антропоним, шәхс ады

КУМАРУ САВ — вәсиҗәтнамә, нәсиһәтнамә

КУМАШ БАЈ—антропоним, шәхс ады

КУМҒАН—1. су габы, 2. **Кумган тулунг** (антропоним, шәхс ады)

КУМЛУҒ—гумлуг, гумлу (сыйфәт)

КУМУРСҒА— гарышга

КУНДУ БУРЧАҚ— битки ады

КУНДУЗ—гүндүз, =күнтуз

КУНЫ СЕНГҮН — антропоним, шәхс ады

КУНКУ—чин. уд, мусиги аләти

КУНМАҚ—гарәт, талан етмәк

КУНЧУЈ—чин. хан нәслиндән олан кәнч ханым

КУНЛАМАҚ — јерләшмәк, кечәләмәк, =күнламак

КУНГ ФУТСИ—чин антропоним, шәхс ады

КУНГ КАУ—арфа, уд

КУР—1. кәмәр, гуршаг, 2. вәзәф, ләҗагәт, 3. нәвбә, ардычыллыг, **кур кезәк**—нәвбә, ардычыллыг

КУРАТМАҚ—топламаг, јыгмаг, =куратмак

КУРГАК— гуру, гурагныг

КУРҒУРМАҚ— ловгалыг етмәк, тәкәббүр, иддиа сатмак, јекәханалыг етмәк

КУРЫМАҚ— гурумаг

КУРЫДАНТА—гәрбәзә

КУРЫҒАРУ— көрпә, гәрбә

КУРЫҒЛЫҒ— сонсуз, нәсил артырма габилиҗәтиндән мәһрум олан

КУРЫЈА— гәрбәзә

КУРЫЈАҚЫ—керидәки, гәрбәзәки

КУРЫКАН— индики јакут халкының уду бабаларын, атаһым

КУРЫНЧ— гураглыг, гурулуг

КУРЫТМАҚ— гуруткмаг

КУРЛА— дәфәләрлә, =**курлаҗу**

КУРНУ— дәрман васитәсинин ады

КУРТ— гурт, **курт конгуз**—гурт, бөчәк

КУРТА— гоча гадын, =**курта, авуга курта**—гочалар

КУРТҒАРМАҚ— =**курткармак**, гуртармаг, хилас етмәк, =**кутармак, кутғармак**

КУРТУЛМАҚ— гуртулмаг, гуртармаг, хилас олмаг, азад олмаг, **бошунмак куртулмак**—азад олмаг, =**кутрулмак, кутулмак, =куртрулмак**

КУРТУЛМАКЛЫҒ— хилас олмага аид олан

КУРУМАҚ— гурумаг

КУРУҒ— гуру, гурумуш, мәһрум, бошлуг, **куруғ калмак**—һәр шеҗдән мәһрум олмаг, батмаг, мәнв олмаг, јок **куруғ**—бошлуг, түшсүз **куруғ**—наһаг вә мә'насыз

КУРУҒСАК— =куғурсак, мәдә, гарын, гурсаг

КУРУТ—1. гуруд, 2. гуруд перкиси

КУСМАК— гусмаг, једиҗини гаҗтармаг

КУТ— 1. чан, һәјат күчү, руһ, үнсүр, **кут вахшик**—руһ, мифик варлыг, 2. бәхт, сәадәт, үгүр, 3. ләҗагәт, шәрәф, **кут бујан**—сәадәт, **кут булмыш**—будда сәадәтинә јетишән—**кут кыв**—сәадәт, **кут колмак**—хошбәхтлик диләмәк, **кут колунмак**—дуа етмәк, хошбәхтлик диләмәк, **кут үлүк**—хошбәхтлик, үгүр, **ном куты**—дин сәадәти, 4. **Кут тенгри хатуны** (антропоним, шәхс ады)

КУТАД—антропоним, шәхс ады

КУТАДМАҚ — хошбәхт олмаг, бәхти јәһнә күлмәк

КУТДАМЫШ БАРС—антропоним, шәхс ады

КУТАЈ— шәк

КУТАН— **Кутан тогрыл** (антропоним, шәхс ады)

КУТҒАРМАК — хилас етмәк, гуртармаг

КУТАЧУН— антропоним, шәхс ады

КУТЛУҒ — 1. хошбәхт, һәјат гүввәси верән, һәјат күчүнә малик олан 2. мүгәддәс, **кутлуг кывлыг**—хошбәхт, **кутлуг үлүклүк** — бәхти үзүнә күлән, хошбәхт, **ыдук кутлуг**—мүгәддәс, 3. **Кутлуг бек, Кутлуг бөрт, Кутлуг бука, Кутлуг темүр** (антропоним, шәхс ады)

КУТКАРМАК— гуртармаг, азад етмәк, хилас етмәк

КУТКУРМАК— =**курткармак, кутғармак, кутгармак**

КУТРУЛМАК — хилас олмаг, азад олмаг, хилас едилмәк, гуртулмаг, **озмак кутрулмак**— гуртулма, хилас олма, **кутрулмакыг билмәк көрмәк**—хилас олмагын мүшаһидә вә дәрк олунмасы

КУТРУЛМАҚЛЫҒ— хилас олмага аид олан, гуртулан

КУТРУЛМЫШ — антропоним, шәхс ады

КУТСЫРАМАҚ — бәдбәхт олмаг

КУТСУЗ— бәхтсиз, бәхти кәм, бәдбәхт, угурсуз, **кутсуз ковы**—бәдбәхт, **кутсуз үлүксүз**—бәхтсиз, талесиз

КУТМАҚ— төләф олмаг, тагәтдән дүшмәк, күчдән дүшмәк

КУТРУЛУ — хилас, гуртулуш, гуртулма

КУТУР— **кутур өксиз кылмак**—башдан чыхармаг, дәли етмәк, агыллач мәһрум етмәк

КУТУРМАҚ — һәддиндә ашмаг, гудурмаг, гудузлашмаг

КУШ— гуш, **куш кузғун**— һәр чүр гуш, **боз куш**—шунгар, **турујаја куш**—дурна, **кара куш**—беркут, гарға гуш

КУШЧАҒ— гушчугаз

КУШЛАМАҚ— гуш овламаг

КУШЛУҒ—**гушлу, гуш чох олан** јер

КУШУ ТУТУК — антропоним, шәхс ады

КУШТЫ— дәрман биткиси ады

КУШТҒ— мүәллим

КУШУЈ— топоним, јер ады

КУШЧЫ—гуш овчусу, гуш тутан

Л

ЛА—јүк һејваны

ЛАБАЛ— чин. шеһнур, бөрү

ЛАҒЗЫН— 1. донуз, 2. оники иллик гәлимә түрк тәгвиминин он икинчи ајы (лағзын јылы)

ЛАЛЛАҚ— сәфсәләмә, сајыглама, мә'насыз данышма

ЛАҚЫШМАНТЫ— антропоним, шәхс ады

ЛАКШАН— скр. көзәллик әламәти, нишанәси, будданын отуз ики фәрглендирици әламәтиндән бири

ЛАКШАНЛЫҒ— будданын илаһи нишанәләринә малик олан

ЛАКШМА — антропоним, шәхс ады

ЛАЛАМАҚ— әзмәк, тоз һалыңа салмаг

ЛАКШ— бүгда уну

ЛАКЗЫН— =лағзын

ЛАН БОЛМАҚ—**нәнләмәк, лан сохмак**— нарын, тоз һалыңа салмаг

ЛАН— бир чүр көз хәстәлиҗи

ЛАВА— скр. ан, ләһзә

ЛАВАН— дуз вә ширәнин гарышығындан алынан дәрман

ЛЕНХУА— шанакүллә чичәји

ЛЕП—дәгиг, һәгиги, әсл

ЛЕШП—тох. бәлгәм = **лисп, кисип**

ЛИКЧИР— тәгвим, чин. күнләрин сијаһысы

ЛАЧЫН—лачын, шаһин

ЛИКӘН—**Исји Ликән** (антропоним, шәхс ады)

ЛИУБИН— чин. топоним, јер ады

ЛИУША—чин. дәнәвәр, сәнәләнән гум

ЛИВ—гурбан ејсаны

ЛИУСУН— улдуз адыдыр, космоним

ЛИНХУАЛЫҒ— шанакүллә чичәји олан, лотос олан (сифәт)

ЛИН—чин. камера

ЛИМ—чин. тир

ЛЫҒСО— тибет. јахшы

ЛЫЧАВИ— халг ады, етноним

ЛОДУР—скр. = **лотр**. битки ады

ЛОНГ— әждаһа, чин

ЛОЧАН — скр. парлаг, нурлу (сифәт)

ЛОЧАНТА—скр. парлаг, нурлу, = **лошанта**

ЛУ— = **луј**, чин. 1. әждаһа, **лујыл**—он ики илли түрк тәгвиминин бешинчи илинин ады, 2. илан

ЛУГ—чин. мәнгәл, күрә. (чубуг—түтүн долдурулмуш) јандырмаг үчүн

ЛУКАТАДУ — скр. тәнрылар мәскәни, дијары

ЛУКЫТАКЫТУ — антропоним, шәхс ады

ЛУКУСУСЫ—чин. чин астролокијасында улдуз ады, космоним

ЛУЛАН—топоним, јер ады

ЛУКЧИНГ— топоним, јер ады

ЛУРЗИ—топоним, зона

М

МА— = **ме**, (гүввәтләндиричи—фәргләндиричи әдат), да, дә, вә, исә, билхассә, билаваситә (бағлајычы)

МАДАР—тох. шејтан, демон, иблис, = **матар**

МАДРАСПАНТ— манихеј тәнрыларындан бириниң ады, антропоним

МАҒАБАЛИ—антропоним, шәхс ады

МАҒАДИВИ—антропоним, шәхс ады

МАҒАРАДИ—антропоним, шәхс ады

МАҒАРАЧ— = **махарач**

МАГ— Ај зодиакынын 28 бүрчүндән бири

МАГАТ—тох. топоним, Мәркәзи Һиндистанда өлкә

МАГ— 1. шәһрәт, 2. согд. ај

МАҒА—илан

МАҒАМАЈА— = **махамаја**

МАҒАСАТВИ—скр. антропоним, шәхс ады

МАҒОРАГИ— = **махораги**

МАһИНТАРИ — антропоним, шәхс ады, будда лардан бири

МАЈАК ТАРМАДАН—антропоним, шәхс ады

МАЈАК— зинбил, тәзәк

МАЈАКАМАК— мәһдудлашдырычы ишарә нишанлары гојмаг, из гојмаг

МАЈДУМ—скр. Әкиз бүрчү, космоним

МАЈТРИ—1. мәһәббәт, хејирхаһлыг, хејирхаһ, **мајтри судур**—сутра ады, 2. скр. кәләчәк будда, **Мајтри бодисвт**—шәхс ады, антропоним

МАҚИНТРАСИНИ— скр. антропоним, шәхс адәы

МАНА—битки ады

МАНАСТАР ҒЫРЗА— манихејләрдә дуа формулу: күнаһларымызы бағышла

МАНДАЛ— сеһрли даирә, **мандал кылмак**—дөрд бучаг чызмаг

МАНДАРАК—скр. битки ады

МАНДАРЫК— битки ады

МАНИ—јени ераның III әсриндә Јахын Шәргдә мејдана чыхмыш дини-фәлсәфи тә'лимин—манихејлијин баниси, **Мани мончук ердини**—Мани чәваһири, дини

МАНИР—демонлардан бири

МАНИСТАН— игамәткаһ, мәскән

МАПУ— чөл пишији

МАПЧУШИРИ—скр. бодисатвлардан бири

МАНГ—1. аддым, 2. көзнити, сәјаһәт, **манг маҥмак**—аддымламаг, јеримәк, аддым атмаг

МАНГА—мәнә (әвәзлик)

МАНГАЛ—**ат мангал**—хошбәхтлик

МАНГАЛЛЫҒ— хошбәхт, хошбәхтлик көтирән, = **мангкаллыг**

МАНГАР—мәнә

МАНГГАЛ— скр. хошбәхтлик, **ракшанд манггал**—хошбәхтлик көстәрән формулу вирд етмәк

МАНГГАЛЛАНМАК— хошбәхт олмаг

МАҢРАМАК— бағырмаг, инләмәк, = **мәнграмәк, манграмак үндәмәк**—аравермәдән гышгырмаг, ангырмаг

МАНГМАК—јеримәк, аддым атмаг, аддымламаг, көзмәк, сәјаһәт етмәк

МАНГГАЛЛЫҒ— хошбәхт (сифәт)

МАНГЫҒ— јериш

МАНГЛАМАК — аддымламаг, аддым атмаг, сәјаһәт етмәк

МАКАРАЧ ТАМҒАЧЫ— антропоним, шәхс ады

МАНСЫЗ—тәмиз үрәкли, тәвазөкар, мүти

МАНТАЛ— скр. тилсим, сеһр, чаду

МАНТРА— скр. сөз, сеһр

МАР—дин өјрәдән, **Мар Аму**—Маниниң шакирдләриндән бири

МАРДАСПАНТ — = **Мадраспант**, манихеј, тәнрыларындан бириниң ады

МАРЫМ—мисм, чан, бәдән, бәдән үзвү, **марым етүз**—бәдән үзвләри

МАРУТЫ— демонлардан бириниң ады, антропоним

МАСМАДАР—антропоним, шәхс ады

МАТАНГА—скр. фил

МАТАРНАНТЫ — бир демон ады, антопоним

МАТЈАДИШ— Һиндистанда бир бәлик ады

МАТРИПОЛИТА— јун. митрополит, архијепископ

МАТУҚАРИ— антропоним, шәхс ады

МАТУЛУНГ—скр. лимон

МАТУР—скр. етноним, халг ады

МАХАБРАХМИ— антропоним, шәхс ады

МАХАБУТ—скр. каннатын әсасыны тәшкил едән дөрд үнсүр (су, торпаг, од, күләк)

МАХАБУТЛУҒ — дөрд үнсүрә аид олан (сифәт)

МАХАЧИНАДИШ— скр. Чинин Мәркәзи Асијада јајылмыш ады, топоним

МАХАДИВАЧИ — скр. будда лардан бири

МАХАЈАН — скр. Буддизмин шимал-гәрби Һиндистанда јени ераның I әсриндә мејдана чыхан ики әсас чәрәјанындан бири

МАХАЈАНА — **Махајана мокшадиви**—раһиб Сјуан Тсзјанын фәхри ады

МАХАКАЛП—скр. бөјүк заман мүддәти (дини)

МАХАКСАБИ—скр. антропоним, шәхс ады

МАХАМАЈА— скр. Будда Шакја—мунинин анасы (антропоним)

МАХАМАНДАРИК—скр. илаһи ағачын рәнкинин ады

МАХАПАРИ НИРВАН—бир сутранын ады

МАХАРАЧ—скр. магарача, һаким, һөкмдар

МАХАРУК—скр. мифик варлыгларын бир синфи

МАХИСТАК— согд. манихеј диндары, кешиши, манихеј дини ичмасы иерархијасында үчүнчү, ән јүксәк пиллә

МЕЈ—баш бејин

МЕКИЛИНГ КУРЧА—антропоним, шәхс ады

МЕН—мән, мен менинг көрүм — шәхсијјәт, мәнлик

МЕНСИЗ— мәнсиз

МЕНЧУК — антропоним, шәхс ады

МЕНГ—1. аныдаикәлмә хал, 2. туш јеми, енг менг—тәнимәт

МЕНӘ АШ—ов

МЕНГИ—1. нәш'ә, севинч, шадлыг, 2. әбәди, даими, өлмәз, = бенгү бенгү, менггү, менги менгиләмәк —севинмәк, шадланмаг, инч менги—динчлик вә севинч, өкрүнчү менги —севинч, шадлыг

МЕНГИГҮ—1. әбәди, даими, нәһајәтсиз, 2. сәадәт, севинч, менгигү менгигү—әбәди

МЕНШЛӘМӘК—севинмәк, нәш'әләнмәк, әјләнмәк; менгиләмәк бедизләмәк—севинмәк, шадланмаг, менгиләмәк илинчүләмәк — шөнләнмәк, әјләнмәк

МЕНГИЛӘТМӘК— әјләндирмәк

МЕНГИЛИК—шад, хошбәхт, мәсуд, мәмнун, нәш'әли (сифәт)

МЕНГИЛИК — шадлыг, хошбәхтлик

МЕНГИЗ— бәниз, заһири көрүнүш, менгиз менгләмәк— өзүну сләкөстәрмәк, көрк менгиз—форма, образ, ифадә, тәчәссүм

МӘНГРӘМӘК— бөјүрмәк, чыгырмаг

МРГАШИН —Ај зодиакынын 28 бүрчүндән бири, космоним

МРИГА—мрига чыкмә—хәстәлик ады

МУ—суал әдатчысы—мы, ми, му, мү

МУБАРӘК КОЧ — антропоним, шәхс ады

МУПУР—скр. дамға, мөһүр

МУЈГА— шад, тәрс, дилбилмәз, дилгәнмаз

МУЈГАК— дишн марал

МАЈМУЛ— әһилиләшмәмиш, вәнши һејван

МУЈУМ—чашгычы, өзүну итирмиш

МУЈМАЛМАК — чашмаг, дурухмаг, өзүну итирмәк

МУЛ—Ај зодиакынын 28 бүрчүндән бириниң ады, космоним

МУЛА—скр. төмәл, көк

МУЛА—антропоним, шәхс ады

МУНДА БУНТА— = мында, мунта, бурада

МУНА—белә, беләмә

МУНДАГ— = мунтаг, белә, бу чүр, беләликлә

МУНДАДА— = мунтада, мунтуда

МУНГ— = бунг, кәдәр, әндишә, гајгы

МУНГАДЫНЧЫГ— фөвгәладә, һејрәтамиз, ибтираб верични

МУНГАДМАК — кәдәрләнмәк, чашырмаг, әзаб чәкмәк, ачы дујмаг

МУНГАДТУРМАК — чашдырмаг, һејрәтләндирмәк, кәдәрләндирмәк

МУНГАР— бунд

МУНКУЛ—сафеһ, ағылсыз, мәнтигсиз, мункул болмак — мәнтигсиз олмаг, = монгул

МУНЫЛДУ—белә, бунун кими

МУНЫ ТӘК— бу елә, бунун тәк

МУНМАК — әлибош кәзмәк, бош-бошуна долашмаг, бикар долашмаг

МУНГСУЗ— дәрдсиз, кәдәрсиз, гајгысыз

МУНГСУС— антропоним, шәхс ады

МУНГАК—дишн марал, = мујгак

МУНТАДА—1. бундан, 2. бурада, мунтадан—орадан

МУНТАГ—бөјә, мунтаг, мунтагын—бөјәдикләр, бу чүр, мунтаг мунтаг—бөјә, бу чөлдән, бу тәбиллән

МУНТЫРТЫН— бундан башга

МУНТУРМАК— долашдырмаг

МУРЧ— = мырч, гара бибәр, истиот

МУНЧА—бу гәдәр, белә, бу гәдәр чох, мунча мунча—белә чох, мунчаја тәкн—бу вахта гәдәр, анча мунча—чох, олдугча

МУНЧУЛАЈУ— бу чүр, бу сурәтдә, белә

МЕНГИЗӘТМӘК — бәнзәтмәк, мүгајисә етмәк

МЕНГИЗЛИК— бәнзәнән шејә һәрмә көрүнүшә малик олан (сифәт)

МЕНГҮ— менгү таја—әбәди таја, абидә

МЕНГҮ—1. әбәди, даими, нәһајәтсиз, = бенгү, менги, менгү 2. Арслан менгү (антропоним, шәхс ады)

МЕНГҮЛҮК— әбәди, әзәли, нәһајәтсиз, = менгүлүк

МЕНГҮСҮЗ—фани, әбәди, даими олмајан, өлүмлү

МЕНГЛИК СЕНГҮН— антропоним, шәхс ады

МЕРКИТ — антропоним, шәхс ады

МИДИК— согд. дүнјәви шәхс, мидик пртикчан—дүнјәви

МИН—1. чин, ун, 2. = мен, мән

МИНГ—1. мин, = бинг, 2. Минг кара, Минг темур (антропоним, шәхс ады)

МИНА— скр. Балыг бүрчү, космоним

МИНГҮ— миник аты, = мүнгү

МИНГИЗ — = мүкүз, мүнгүз, бујнуз

МИНГЛИК— минлик, он минлик, сајсыз-һесабсыз

МИР—чин, бал, = мыр

МИРЛИК—баллы (сифәт)

МИРКӘЈ— топоним, јер ады

МИРКӘЧИ — топоним, шәһәр ады

МЫНГЛЫК— мәрһәмәтли, шәфәтли

МИШИ — согд ајынын 16-сы күнү

МИШ—скр. гоч бүрчү, космоним

МИШКИЧ— пишик

МИТРИ — ишыг, тәмизлик вә һәгигәт аллаһы, танрысы Митра, антропоним

МЫНТАДА—белә, бу чүр, белә-ликлә

МЫРЧ— = мурч, истиот, гара бибәр

МЫСЫР— топоним, Мысыр кара куз, Мысыр шыла (топоним, јер ады)

МЫШАН ХАН — антропоним, шәхс ады

МОҒАЧ— = моғоч, моғуч, сеһрбаз, сеһркар, каһин, маг, мадукәр, шаман, овсунчу

МОНЧАК— = мончух, мунчуг, бојунбағы

МОКШАДИВИ —антропоним, шәхс ады

МОНГУЛ БУҒА — антропоним, шәхс ады

МОНГУЛ — 1. гәбилә, тајфа ады, етноним, 2. бош, мә'насыз сөһбәт, лаггырты, сајыглама, сәфсәфә

МОТГАЛАЈАНИ—скр. антропоним, шәхс ады, будданын ән јахын шакирдләриндән бириниң ады

МОЧАК— можак, машинсајлыкдә баш кешишин титулу, баш кешиш

МУНУКЫ—бу

МУНУНГДАН АДЫН—бундан башга

МУРУД— јемәли битки ады

МУРВАНТ—даш-таш, бәзәк васитәси, бојунбағы, скр.

МУЈУЗ—бујнуз, = мүкүз

МУКУЗ— бујнуз

МУҢ — 1. суч, тәбаһәт, күнаһ, фәлакәт, мүн кадаг— күнаһ, мүн бечә —нагислик, 2. шорба, мүн аш— јемәк рүзи, гида

МУНКУ— = минкү, миник аты

МУНЛУК— мүнлүк кадаглыг—күнаһкар, мүгәссир, сучлу, гүсурлу, нагүс

МУНСУЗ — гүсурсуз, нөгсансыз, күнаһсыз, сучсуз, мүнсүз бечәсиз—күнаһсыз, мүнсуз кадагсыз—сучсуз, күнаһсыз

МУНУКМӘК — кечмә, сәрһәдди ашма

МУНГРӘМӘК — инләмәк, сызылдамаг, зарымаг

МУРӘН—чај

МУРКИ—ахмаг, сәфеһ, мәнтигсиз, мүһакимә габилијјәтинә малик олмајан

МШИХА—Мәсиһа, Иса, антропоним

Н

НАГА — скр. әждаһа, илан һөкмдары

НАГАРҖУНЫ — скр. буддизм үзрә мөшһур философ, антропоним

НАҒЫД— согд. Зөһрә (Венера) улдузу, ахшам улдузу, чобан улдузу, дан улдузу, **наҕид змиу** —Зөһрә улдузу, күнү, чүмә

НАҒРАН — **наҕран роч** — согд әҗының отузунчу күпү

НАЈРИТИ— скр. чәнуб—гәрб истигамәти

НАЈУТ—скр. чох бөјүк кәмијәт

НАЈВАЗИКИ — скр. =**напсики**, хејирхаһлыг руһу

НАВСРДИЧ — согдларын илк аҗының ады

НАКАПУШП— скр. битгән ады

НАМО— скр. е'тигад, еһтирам, тә'зим. **намо бут, намо дрм, намо санг**—буддаја сајгы, динә сајгы, чамаата сајгы—әрәб дилиндәки намаз сөзүнүн бурадан алындығыны еһтимал етмәк олар. Бу сөз санскрит дилиндә намас шәклиндәдир

НАНДАБАЛИ — скр. антропоним, шәхс ады

НАНТИ—антропоним, шәхс ады

НАНТИСИНИ—антропоним шәхс ады

НАРА— 1. нар, 2. скр. чәһәннәм

НАРАНТА — скр. әждаһалар падшаһының ады, антропоним

НАРАЈАН— бодисатванын ады, антропоним

НАРУАН— бир ағач биткисинин ады

НЕ— нә, һансы, нечә. **не тәк**—нә чүр, **не үчүн**—нә үчүн, нәдән өтрү = **ну**

НЕДӘ—нә үчүн, **недә өтрү**—нәдән өтрү

НЕКУ—нечә, нә. нә үчүн, нијә, **некү ким**—кимсә, ким исә

НЕКҮЛ—нечә, нә јолла, һансы, нә чүр, **некүлүк**—нечә, нә чүр, = **нелүк**

НЕКҮКӘ—нә мәгсәдлә, нә үчүн, **нәкүмә**—һәр һансы, һансыса, нәсә

НЕКӘ— нијә, нәдән өтрү, нә сәбәбдән

НЕК СЕНГҮН — антропоним, шәхс ады

НЕКДИ ЈЫЛАН—скр. дәрман ады

НЕКИМ— бунун кими, һансы

НЕМӘ— нәсә, **немән**—нечә

НЕНГ— нәсә, бир шеј, ниә, әшја, **кач неңг ерсәр**—һәр нә олса

НЕРСӘ— нәсә, нә исә

НЕТӘК—нечә, һансы, **нетәкин**—һансы

НЕТӘКЛӘДИ—нечә, һансы јолла

НЕТӘКЛИК— нечәлик, кејфијәт, маһијјәт

НЕЧӘ— нечә, нә гәдәр, о гәдәр, нечә-нечә, о гәдәр, нә гәдәр

НЕЧӘКӘТӘКИ—һәр нә гәдәр

НЕЧӘТӘ— һәмән, дәрһал

НЕЧҮК— нечә, нечүкин—нечә, нә сурәтлә

НЕЧҮКЛӘТИ— нә үчүн, нијә, =**нечүкләди**

НИГРАНТИ— скр. антропоним, шәхс ады

НИҒОШАК— мани дининә мәнсуб оланлар, шакирд

НИЗВАНЫ—скр. еһтирас, мәфтунлуг

НИЗВАНЫЛЫҒ— еһтираслы

НИЗВАНЫСЫЗ—еһтирассыз

НИКАЈ — скр. тәригәт, мәктәб, чәрәјан

НИКУ— антропоним, шәхс ады

НИҒОШАКПАТ— согд. манихеј дини ичмасы динләјичиләринин башчысы

НИЛАПУШУП— скр. евкалипт ағачының бир нөвү

НИЛУТПАЛ — скр. мави ду занбағы

НИПУР— скр. ајага тахылан бәзәк васитәси, әшјасы

НИРВАН—скр. нирвана, мадди аләмдә јашаманың дајанмасы илә әлагәдар мүтләг сүкунәт вә бунун өзүнү хилас етмәк јолу илә әлдә олунмасы, **нирван битик**— маһајана мәзһәбиндә бир сутра ады, **калынчсыз нирван**—там, мүкәммәл нирван, **калылыг нирван** — там нирванын әкси

НИРВАНЛЫҒ — нирванла әлагәдар, бағлы олан

НИРМАНАРАТИ — скр. танры дијарының, мәскәнин ады

НОҒДАР—согд. дуа-сәна едәнләр

НОМ—согд. 1. дини тә'лми, дин гануну, 2. китаб, јазы, буддизм дининә анд олан дини трактат, сутра, 3. үнсүр, дарма (буддизм фәлсәфәсиндә физики вә психи аламәтләрин бәсит идеал субстратларыны ифадә едән термин), **ном битик**—дин китабы, **ном елики**—һаким, баш китаб, **ном көзи** — билик, елм көзү — буддизм динини дәрк етмәк үчүн истифадә едилән беш көздән бири (нәфсин көзү, танрынын көзү, елмин көзү, ағлын көзү, будданын көзү) **ном ноомламак**—дин өјрәтмәк, вә'з етмәк, **ном куты**—дин сәадәти, **ном төрү**—дин гануну

НОМЛАТМАК — дин өјрәтмәк, дини јајмаг, тәблиғ етмәк

НОМЛУҒ— =**номлаг**, гануни, ганунаујғун

НОМ КУЛЫ—антропоним, шәхс ады

НОШ—согд. нектар, әбәдијјәт ичкиси, һәјат еликсири, дад, иксир, әбәди, өлүмсүз, **нош расајан**—һәјат еликсири

НУВАМА БУМИ—скр. бодисатваја чеврилмә просесиндә доггузунчу пилләә, мәрһәлә

НУКУТ—нохуд

НУЧ—топоним, јер ады

НУШАДЫР— =**нушатыр**, аммониум хлорид, нашатыр

О

ОБУТ—абыр, һәја

ОҒЫЛ— Јар оғыл (антропоним, шәхс ады)

ОҒЛАҒУ—нимә, зәриф, јумшаг, хошәкәлим

ОҒЛАК—оғлаг, кечи баласы

ОҒЛАН—1 ушаг, оғлан ушағы, 2. өвлад, **оғлан кыз**—оғул вә гыз, **кенч оғлан**—чаваң, кәнч

ОҒЛАНЛЫҒ— **уры оғланлыг**—оғланы олан кимсә

ОҒЛАНҒУ— ушаг кими давранан

ОҒРАМАК—1. растлашмаг, гаршылашмаг, уғрамаг, 2. арзу етмәк, нијјәт етмәк

ОҒРАЈУ—дүз, хүсусилә, чох, тамамилә

ОҒРАКЛАТМАК—дүшәркә салмаг

ОҒРЫ — 1. оғру, таланчы, 2. һисс үзвү

ОҒРЫНТА — уғрунда

ОҒСАМАК— =**оғшамак**

ОҒУЛ—1. ушаг, оғлан, 2. һејван баласы, бәла, **оғул кыз**—өвлад, **уры оғул**—оғлан өвлады, **тун оғул**—илк, биринчи ушаг, 3. **Оғул тонга, Оғул текин, Оғул таркан** (антропоним, шәхс ады)

ОҒУЛЛАНМАК— оғуллуға көтүрмәк

ОҒУЛЛУҒ— өвлады олан кимсә, оғуллу (сифәт)

ОҒУЛЛУК— оғуллуг

ОҒУЛСУЗ— ушагсыз, өвладсыз

ОҒУР— 1. вахт, заман, 2. шәраит, вәзијјәт, тәсадүф, сәбәб, 3. уғрунда, нәтичәсиндә, сајәсиндә, **оғур јыг**—үсул, јол, васитә, метод

ОҒУРАМАК— нијјәтиндә олмаг, назырлашмаг, етмәк истәмәк, нәсә етмәји фикирләшмәк

ОҒУРЛАМАК— оғурламаг, гарәт етмәк, чалмаг

ОҒУРКА— оғурға сүмүјү, фәгәрә сүтуну

ОҒУРТА— вахтылә, бир вахт, бир заманлар

ОҒУЗ—1. гәбилә вә гәбилә бирләшмәсинин ады, иттифагы, секиз **оғуз**, токуз оғуз, үч оғуз (етноним, гәбилә ады), 2. **Оғуз билкә томғачы** (антропоним, шәхс ады)

ОҒУШ — 1. гәбилә, тајфа, 2. силк, груп, тәбәгә, 3. чинс, синиф, төрәмә, **оғуш бодун**—гәбилә груплары вә халглар

ОҒУШЛУҒ— 1. гәбиләјә, тајфаја аид, 2. силкә, тәбәгәјә, група аид

ОДҒУРАҒ— **одғурак**, ашкар, ајдын, ачыг, этрафлы, **одғурак кылмак** — ајдын етмәк, ајдынлашдырмаг, мүәјјәнләшдирмәк

ОДҒУРАҚСЫЗ — гејри-кафи, гејри мүәјјән

ОДҒУРАТЫ — этрафлы, тамамилә, гәти, там олараг

ОДҒУРМАҚ— ојатмаг, =**удғурмак**

ОДУҒ—ојаг, сајыг, күмрah

ОДУНМАҚ — ојанмаг, өзүнә кәлмәк, хатырламаг

ОДУН — сучлу, күнahкар, гәbhәтли, =**отун**

ОДУНТУРМАҚ — дүшүндүрмәк

ОДУНЧСУЗ ТЕБРӘНЧСИЗ — hәрәкәтсиз, өлүм вәзијјәтиндә, донуг, тәрләмәдән

ОДЧЫ БУЈРУҚ — антропоним, шәхс ады

ОЗА—әввәл, габаг

ОЗАҚЫ — әввәлки, габагкы, чохданкы

ОЗАЛАМАҚ — гачмаг, габага кечмәк

ОЗҒУЛУҒ ҚУТРУЛҒУЛУҒ — гуртулуш (сифәт)

ОЗҒУРМАҚ— =**озғармак**, гуртулмаг, хилас олмаг, азад олмаг, **озғурмак өнгәдтүрмәк**— гуртармаг, хилас етмәк, **озғурмак кутқармак**— гуртармаг, хилас етмәк

ОЗЫТМАҚ — өтүб кечмәк, габаға бурахмаг

ОЗМАК—гуртулмаг, хилас олмаг, азад олмаг, **озмак кутрулмак**—гуртулуш, азад олма

ОЗМЫШ—**Озмыш текин, Озмыш тоғрыл** (антропоним, шәхс ады)

ОЈ—1. дәрин хәндәк, чухур, 2. гамыш

ОЈМАҚ — ојмаг, дәринләшдирмәк, дәлмәк, чухур ачмаг

ОЈМА— азаркеш, алудә

ОЈНАМАҚ —**ојнамак илинчүләмәк**—әјләнмәк

ОЈУҒ— ојунчу, чалғы, рәгс, мусиги

ОЈУН—1. ојун, рәгс, 2. мусиги алтында рәгс, ојун, 3. әјләнчә, шәнлик

ОЛ— 1. о (шәхс әвәзлији), 2. о (ишарә әвәзлији)

ОЛАР— онлар

ОҚ—1. ох, 2. тәсдиг әдаты, 3. **он ок** (етноним, гәбилә ады), **ок урмак** —ох вурмаг, ох атмаг, **окын урсукмак**—бәртинмәк—охла галиб кәлмәк, охла мәғлуб етмәк, гәбилә

ОҚЫМАҚ— 1. чағырмаг, дә'вәт етмәк, 2. охумаг, **окымак үндәмәк**—чағырмаг

ОҚЫТМАҚ— чағыртдырмаг

ОҚЫТМАҚЛЫҒ—овсун, чаду, сеһрә аид, әлбир олмага аид

ОҚЫШМАҚ — бир-бирини чағырмаг

ОҚСЫЗ — гәбиләдахили гурулушдан мәһрум

ОҚУНЧ—чағырыш, дә'вәт

ОҚУНЧСУЗУН— дә'вәтсиз, чағырышсыз

ОҚУЈ—антропоним, шәхс ады

ОҚШАПЧЫҒ АМРАНЧЫҒ — әзиз, истәкли

ОҚШАМАҚ — охшамаг, бәнзәмәк

ОҚШАТМАҚ — охшатмаг, бәнзәтмәк

ОҚШАТЫҒСЫЗ— бәнзәри олмајан, бәнзәрсиз

ОҚШАТЫ— бәлә, охшар, бәнзәр

ОҚШАТЫҒСЫЗ — охшарсыз, бәнзәрсиз, мисилсиз

ОЛҒУРМАҚ— отурмаг ,отуртмаг, әјләшмәк ,әјләшдирмәк, =**олурмак**

ОЛҒУРТМАҒ — әјләшдирмәк, отуртмаг

ОЛТЫРЫҚ— сүтун

ОЛУН — сап, көвдә, ағачын көвдәси, биткинин көвдә hиссәси

ОЛУРМАҚ — 1. отурмаг, әјләшмәк, тахта әјләшмәк, hөкмдар олмаг, 2. јерләшмәк, јашамаг, дүшәркә салмаг, **бачаг олурмак**—оруч тутмаг, пәhриз сахламаг, **олурмак ернанмак**—тахта әјләшмәк

ОЛУРСУҚ — раhатлыг, раhат отурмаг, динчлик

ОЛУРТМАҚ—(хаган) отуртмаг

ОЛУРТАЧЫ— отуран, әјләшән

ОМЫЛМАҚ— көјә галхмаг, көјә јүксәлмәк

ОН—он, **он јер оруплар**—гуртулуш јолунда он пиллә (дини), **он ок, он ујғур** (етноним, гәбилә ады), **онар**—он-он

ОНЫНЧ— онунчу, =**онунч**

ОНЛУҒ — онбашы, он нәфәр дөјүшчүнүн башчысы

ОПМАҚ — сағалмаг, күмрәлашмаг, дүзәлмәк

ОПУНЧ— онунчу, =**опунч**

ООТУН— hәјасыз, утанмаз

ООТ— од, алов

ОПГЖЫН— јаман руh, шејтан

ОПГ—1. саг тәрәф, чәнуб, 2. көрчәк, hәгиги, 3. **Опг тутук** (антропоним, шәхс ады)

ОПГА— дәјанәтли, мәтин

ОПГАЈ— көрчәк, мүәјјән, јүнкүл

ОПГАЛТМАҚ—дүзәлтмәк

ОПГАРМАҚ — јахшыламаг, сағламлашдырмаг, дүзәлтмәк

ОПГАРУ— сағa, чәнуба

ОПГДЫН— саг, саг тәрәф

ОПГДЫПҚЫ— саг тәрәфдәки

ОПГДУН—саг, саг тәрәф

ОПГТУН— =**опгдын, опгдун**

ОПГУЛМАҚ— сағалмаг, јахшылашмаг

ОПЛАМАҚ—**онлају текмәк**—hүчума атылмаг

ОПУ— чарх, чәрх, кирдәб, бурулған

ОР—тахт, гала

ОРДУ — 1. сарај, дүшәркә, игамәткаh, 2. **Куз орду** (Баласагун шәhәринин адларындан бири), **Ордубалык**—топоним, јер ады, **орду каршы**—сарај, орда, ордукаh; **Ордукәнд**—Кашғар шәhәри (топоним)

ОРДУЛУҒ— сараја аид олан

ОРҒАК—ораг

ОРДУҚ— антропоним, шәхс ады

ОРЫН— =**орун**

ОРМАҚ—1. вә'з етмәк, 2. бичмәк

ОРНАҒ— тахт, игамәткаh, =**орнак**

ОРНАҒЛЫҒ — бәрк, мөһкәм, **тылыг јарлыг орнағлыг** — данми, әбәди, сабит

ОРНАҒСЫЗ— сағлам олмајан, мүвәггәти

ОРНАНМАҚ—назил олмаг, јерләшмәк, сағлам олмаг

ОРНАНҒУ—тахт, фәхри јер

ОРНАТМАҚ — јерләшдирмәк, гојдурмаг

ОРНАШМАҚ— јерләшмәк

ОРПАҚ— палтар, либас, дон, **орпак телүк**—мүхәлләфат, ев шејләри, аваданлыг, =**опрак**

ОРҚУН — Орхон, Монголустан әразисиндә чај, топоним

ОРОhИТҚ— скр. балыг ады

ОРСУЛАЈ— антропоним вә јатопоним

ОРТА — орта, **ортакы**—ортанчыл, =орту, отру

ОРТУ—орта, ортанчыл, =**күн ту, түн орту**

ОРТУН— орта (сифәт), **ортун ергәк**—орта бармаг

ОРТУҚ—1 јолдаш, 2. ада

ОРТУКЛУҚ— јолдашлыг

ОРУНЧАК—әманәт, =**урунчак**

ОРУЗ— антропоним, шәхс ады

ОРУК—јол, чарә, имкан

ОРУН—1. јер, мәскән, мәнзәлә, 2. тахт, **орун јурт**—јер, мәскән, **орун наг**—јер, тахт, **јығышлыг орун**—гурбанкаh, **орун төшәк**—јатаг, **алты качыг орунлар**— алты hиссә үзвү, **јер орун**—өлкә, дијар, **кара орун**—гара јер, гәбир, мәзар

ОРУНЛУК—1. тахт, 2. хәрәк

ОРУНГУТ— =**урунгут**, бајраг

ОРУНГУЛУГ— =**урунгулуг**

ОРУНГУТ— =**урунгут**, бајрагдар, әламдар, башчы

ОСАДЫҚЫ — үјғун, мүвафиг, =**ошатығы**

ОСДАРАҚЫ —скр. хүсуси исим, =ашдараки

ОСҒАНЧУЛАМАҚ — ehтиjатла jанашмаг

ОСҒУРДАЧЫ — =оскурдачы, гуртарычы, хиласкар

ОСУҒ—jол, тәрз, үсул, нөв

ОСУҒЛУҒ— белә, бунун кими, буна бәнзәр, һәмин, бу нөвә аид

ОСУК— антропоним, шәхс ады

ОСУЛМАҚ— бичилмәк

ОСУШМАҚ— пәришан олмаг,

ОТ — 1. од, от бор—од-шәрәо, от jалынлығ—одлу, от суб кылмак—фәрг гоjмамаг, от jалын—од, алов, от jулдуз—Марс, 2. от, от ығач—от, көj (көjәрти), от jаш—көjәрти, от, 3. дәрман, от ем—мүалиҹә оту, дәрман, тыдығ от—ajаг ишләтмәнн кәсән дәрман

ОТЛУҒ— одлу, од (сифәт)

ОТАМАҚ— мүалиҹә етмәк, отамак емләмәк — мүалиҹә етмәк, сағалтмаг

ОТҒУРАҚ— сағлам, үстүн, jахшы

ОТАМЫШ— антропоним, шәхс ады

ОТАЧЫ— һәким, отачы емчи—һәким, отачы бакшы—һәким,

ОТАЧЫЛЫҚ— һәкимлик етмәк, мүалиҹә

ОТРУГ— ада, =отрук

ОТСУЗ— отсуз

ОТУНЧ ТЕМИР— антропоним, шәхс ады

ОТУНГ— одун, jаначаг, отура —jарым, парча

ОТУЗ — =оттуз, отуз татар (етноним), отузунч — отузунчу

ОТЧЫ БУЈРУК БЕК— антропоним, шәхс ады

ОТЧУК—очаг, отчукдакы—очагдакы

ОТЛАМАҚ — бахмаг, мүалиҹә етмәк

ОТУЗАР— отуз-отуз

ОШАТЫҒЫ— =ошадыкы, кәрәкли, лүзумлу, мүнасиб, үjгун

ОШҒАНЧУЛАМАҚ— алдатмаг

ОШУ—о

ОШУЛ—о

ОШУКЛУГ—бәнзәр, охшар кими

Ө

ӨБКӘЛӘМӘҚ— гәзәбләндирмәк,

ӨВКӘЛӘМӘҚ— өбкәләмәк, өпкәләмәк

ӨВКӘ—1. чиjәр, =өпкә, 2. гәзәб, өвкә аз алмыр—гәзәб вә нифрәт, өвкә келмәк — гызмаг, гәзәбләнмәк, өвкә каҭыг—гәзәб, һиддәт

ӨВКӘЛӘМӘҚ—=өбкәләмәк, өпкәләмәк, гәзәбләнмәк, һиддәтләнмәк —өвкәләмәк какымак — ачыгланма, әсәбиләшмә

ӨВКӘЛӘНМӘҚ—гәзәбләнмәк

ӨВКӘЛӨКҮЛҮК — ерингкүлүк өвкәләкүлүк—гәзәбли, инчик

ӨВКӘЛИК —әсәби, ачыглы, гәзәбли

ӨВКӘСИЗ КАКЫСЫЗ— гәзәбсиз, һиддәтсиз, ачыгсыз, әсәби олмаjан

ӨВКӘЧИ — гәзәбли, ачыглы, һиддәтли, әсәби

ӨД—1. заман, вахт, 2. =өт, од колу — заман, дөвр, мәрһәлә, терк өдүн—сүр'әтлә, тезликлә

ӨДИРӘҚ—ердәк

ӨДРҮЛМӘК— гуртулмаг, хилас олмаг

ӨДКИ— вахткы, замандакы

ӨДСУЗ — вахтсыз, замансыз, мүддәтсиз, өдсүз колусуз—вахтсыз

ӨДҮН—заман, вахт, бир өдүн—бир дәфә, вахтилә, күн орту өдүн—күпорта вахты, наһар заманы, ол өдүн —о вахт, онда, каjу өдүн—нә вахт, нә заман, коп өдүн—һәмишә, һәр заман, терк өдүн—тез, чәлд, узун өдүн —узун мүддәт, үр кеч өдүн—чохдан, өдүн өдүн—һәмишә, һәр заман

ӨДҮРҮЛМӘҚ—сечилмәк

ӨДҚҮРКҮ—бир нөв дәрман

ӨДҮРМӘҚ — ajырмаг, сечмәк, =өтүрмәк

ӨДҮШ— нәм, jаш, исланмыш, шеһли, рүтубәтли

ӨДҮШ ИҢИР — антропоним, шәхс ады

ӨЗ— 1. мәгз, әсас, маһиjjәт, 2. өзүм (гаjыдыш әвәзлиjи), 2. һәjат, 3. даг кечиди, вади, өз кенгү—өзүм (гаjыдыш әвәзлиjи), өз өз—өз, хүсуси, шәхсә мәхсус, өз өзүт—өзәк, чан, чөнһәр, әсас, мәгз, өз конук—руһ, чан, өз конук jөруғы—руһун давранышы, өзингә өғран келмәк—өзүнә көлмәк, ajылмаг, өз jаш—һәjат, jашаjыш, исиҡ өз—һәjат, тирик өз—өзәк, өзү, jашаjыш, һәjат, 4. Өз билкә, Өз апа тутук (антропоним)

ӨЗӘ— =үзә, үзәриндә, jухарыда, үстүндә

ӨЗӘҚ—кичик дәрә, вади

ӨЗҮРКӘН—биткн ады

ӨЗӘКИ— фөвгәл'адә, үстүн

ӨЗӘЛӘМӘҚ — jухары чыхмаг, jүксәлмәк, үчалмаг, көjә галхмаг

ӨЗӘЛӘНМӘҚ— jүксәлмәк

ӨЗӘЛИҚ — jүксәклик, үчалыг

ӨЗӘЛИКСИЗ — jүксәклиjи чох олмаjан, үстүнү олмаjан

ӨЗӘН— там орта, ичәридә олан, илк

ӨЗЛҮК—чаплы варлыг, мәхлуг, өзлүк jашлыг—чаны олан, jашаjан, тирик өзлүк—чаплы варлыг, өзлүк ат—бәрк гачан ат

ӨЗКӘ—өзкә, башга, озкә адынагу—өзкә, дикәр

ӨЗКӨН—дәjишкөн, гejри-сабит, гәрарсыз, =өзкән

ӨЗИРКӘНМӘҚ— кери кәтирилмәк, ричa едилмәк

ӨЗҮТ—1. руһ, мәгз, әсас, өзәк, өз өзүт — руһ, чан. 2. Өзүт угды (шәхс ады, антропоним)

ӨЗҮТЛҮК — руһа аид олан, руһи

ӨК—1. фикир, дүшүнчә, өк ычғынмак—ағлыны, һушуну итирмәк, өк көнгүл—дүшүнчә вә һисс, өк көнгүл ычғынмак — һиссләрдән мәһрум олмаг, шүурдан мәһрум олмаг, 2. өк каңг—ата-ана, валидejнләр, өк тәнгри—илаһә

ӨКӘ—1. мудрик, 2. титул, өкә билкә—мудрик

ӨКӘДӘJ ҚАН — антропоним, шәхс ады

ӨКӘҚ— дүшүндүрүчү, чох севимли, jаддагалан

ӨКӘН— чаj, нәһр, өкән кескүчи —мираб, өкән өкүз—чаj вә архлар, булак өкән—канал

ӨКДӘМ ЫНАЛ — антропоним, шәхс ады

ӨКДИ— мәдһ, тә'риф, өjмә

ӨКДИЛИҚ — мәдһ вә тәгдирә лаjиг, тә'рифә лаjиг

ӨКДИР—дәjәр, гиjмәт, тә'риф

ӨКДИСИЗ— тәгдирә, тә'рифә лаjиг олмаjан

ӨКДҮ—тә'риф, мәдһ, дуа—сәна, =өкди

ӨКИРМӘҚ — =өкүрмәк, севинмәк, шадланмаг, өкирмәк себринмәк—шадланмаг, әjләнмәк, нәш'әләнмәк

ӨКДҮШ— чиви, паз

ӨКИТМӘҚ—өjмәк, мәдһ етмәк

ӨКИРМӘКЛИҚ—севинчлә, шадлыг кәтирән

ӨКИРМӘКСИЗ — севинчсиз, нәш'әсиз

ӨКИРТМӘК — шадланмаг, севинмәк

ӨКИРИНТҮРМӘҚ— севиндирмәк, шадландырмаг, шад етмәк

ӨКЛӘНМӘҚ — өзүнә көлмәк, ajылмаг, ағылланмаг, ағлыны башына jығмаг

ӨКЛӘНТҮРМӘҚ— өзүнә кәтирмәк, ajылтмаг

ӨКЛӘСМӘҚ — = өкләшмәк, мәсләһәтләшмәк, мүһакимә jүрүтмәк

ӨКЛИ — ағыллы, дүшүнчәли, зәкалы; едкү өкли—зәкалы, ajыг өкли—бәдиjjәт

ӨКЛҮК — аналы, анасы олан (сифәт)

ӨКМӘҚ—1. дүшүнмәк, фикирләшмәк, 2. мәдһ вә дуа—сәна етмәк, 3. әзмәк, овуг-овуг етмәк, хырда-хырда етмәк, өкмәк алкамак—алгышламаг, өкмәк jывмак—тә'риф етмәк, мәдһ етмәк, өкмәк күләмәк — тәрәнүм етмәк, тә'риф етмәк

ӨКРӘДИК— =өкрәтик, адәт, тә'лим, вәрдиш, өjрәнишли

ӨКРӘТИНМӘҚ— өjрәнмәк, тә'лим көрмәк, тә'лимат алмаг

ӨКРИНЧЛИК— =өкрүнчлүк

ӨКРҮНЧ —1. севинч, шадлыг, нәш'ә, **өкрүнч севинч—**шадлыг, севинч, 2. **Өкрүнч кара, Өкрүнч тенгрим** (антропоним, шәхс ады)

ӨКРҮНЧЛҮК— севинчли, шад, **өкрүнчлик севинчлик—**шән, шад

ӨКРҮНЧҮ—1. севинч, шадлыг, 2. шад, севинчли, **өкрүнчү менги—** севинч, шадлыг

ӨКРҮНЧҮЛӘНМӘК— севинмәк, шадланмаг

ӨКҮНЧҮЛҮК— ═**өкрүнчлүк**

ӨКРҮНЧҮЛИКИН — севинчлә, мәмнуниҗҗәтлә, севинә-севинә

ӨКСИРӘМӘК — ағлыны, зәкасыны итирмәк, гејб етмәк, **өксирәмәк талмак—**һисләрдән мәһрум олмаг, **өксирәмәк тынсырамак** —һушыну, шүруруну итирмәк

ӨКСҮК—сөнүк (?)

ӨКСҮЗ — 1. јетим, анасыз, 2. ағылсыз, зәкасыз, **өксүз көнгүлсүз—** һиссиз, дүшүнҹәсиз, **кутур өксүз кылмак**—дәли етмәк, ағлыны башындан чыхармаг, ағылсыз етмәк, 3. Күл тәкинин атының ады, зооним, ат ады

ӨКҮДӘЈ — ═**өкәдәј,** монгол ханының ады

ӨКҮК— чох севимли, балам

ӨКҮЛҮК — дүшүнчәдә олан, дүшүнүлән

ӨКҮН ҚАТУН— антропоним, шәхс ады

ӨКҮРМӘК— **өкүрмәк севинмәк,** шад олмаг, севинмәк

ӨКҮТМӘК — тә'рифләтмәк, тәрәнүм олунмаг

ӨКҮЗ—1. ═**үкүз, чај,** нәһр, 2. өкүз, **өкүз көл** — чај вә көл, **өкән өкүз—**чај вә арх, **талуј өкүз—**океан, дәниз

ӨҚ — дәнгиләшдиричи — тәсдиг әдаты. ═**ок**

ӨҚӘҚ— хатырладан, ═**өкәк**

ӨҚӘП— ═**өкән**

ӨҚЛӘШМӘҚ— тоггушмаг, гаршыламаг, вурушмаг

ӨКРӘНТӘКИ— архдакы

ӨКРҮШ ТЕМИР—антропоним, шәхс ады

ӨҚЛИМӘК— бөјүмәк, чохалмаг

ӨҚЛИТМӘК— бөјүтмәк, артырмаг, ═**өклүтмәк**

ӨҚРӘМ—хәндәк, чухур

ӨКҮМӘК— ═**өкүмәк,** анламаг, баша дүшмәк

ӨКҮҚ— ═**өкүк**

ӨКҮНКҮ— пешманчылыг

ӨКҮНМӘҚ — пешман олмаг, төвбә етмәк, тәәссүф етмәк, **өкүнмәк билинмәк кшанти** — пешман олмаг, төвбә етмәк, **өкүнмәк бошунмак** — пешман олмаг, төвбә етмәк, **өкүнмәк какынмак**— пешман олмаг, **өкүнмәк туjунмак**—бојнуна алмаг, е'тираф етмәк, пешман олмаг

ӨКҮПЧ— пешманчылыг, төвбә

ӨКҮНЧСҮЗ—пешманчылыг чәкмәдән, тәәссүфләнмәдән, **есиркәнчсиз** өкүнчсүз—тәәссүфләнмәдән

ӨКҮНМӘКЛИК — төвбә, пешманчылыг

ӨКҮНМӘКЛИК— пешманчылыгла әлагәдар олан

ӨКҮШ— ═**үкүш,** чох, тамамилә

ӨКҮШ ҚАРА — антропоним, шәхс ады

ӨКҮШТИ — чохлуча, боллуча, сых

ӨЛ—нәм, јаш, рүтубәтли

ӨЛӘҢГ — сулу јер, батаглыг әразиси, јаш јер

ӨЛӘҢГЛИК— чајыр, отлаг, отлу, отлуг

ӨЛӘШ—1. кәдәрли, гәмли, 2. гаранлыг, зүлмәт

ӨЛКҮЛҮК — өлүм һалында олан чан верән, өлүмчүл хәстә олан

ӨЛКҮСҮЗ— өлмәз, өлүмсүз

ӨЛМӘК—өлмәк, өлмә, **карымак өлмәк**—он икиүзлү варлыг формулунун соңунчу үзвү (буддизм динində)—гочалыб өлмәк, **өлмәк смкәк**—өлүм, чан вермә

ӨЛМӘКЛИК — өлүмлү, фани, өлүмлә бағлы олан

ӨЛҮК— өлү, чәназә, мејит, чәсәд

ӨЛҮКСҮЗ—өлмәз, әбәди өлүмсүз

ӨЛҮМ—өлүм, **өлүм мадар—**өлүм рүһу

ӨЛҮМЛҮК — өлүмлү, өлүмлә бағлы олан

ӨЛҮМСҮЗ—өлүмсүз, әбәди, даими

ӨЛҮМЧИ— өлүмә мәһкум олан

ӨЛҮРКҮ— өлдүрмә

ӨЛҮРКҮЧИ— ганлы, гатил

ӨЛҮРМӘК— өлдүрмәк

ӨЛҮРТМӘК— өлдүртмәк

ӨЛҮТ— өлдүрмә, гәтл

ӨЛҮТЧИ— гатил, ганлы, чәллад

ӨЛҮТЛҮҚ— салләгхана

ӨМ—киши алт палтары, ич дон

ӨМӘК— хатырламаг, дүшүнмәк, фикирләшмәк

ӨМӘЛӘМӘК—сүрүнмәк, имәкләмәк

ӨМӨН— ═**өрмән, үрмән, үрмән карт**—мә'дә хорасы, шиш

ӨМКӨҚЛӘМӘК — сүрүнмәк, имәкләмәк

ӨМКӘН—боғаз, онун әтрафы, бојун әтрафы, синәнин јухары һиссәси

ӨНӘМӘК—јүксәлмәк, көјә галхмаг, учалмаг

ӨПДҮРМӘК— бөјүтмәк, тәнзим етмәк, гаjдаја салмаг

ӨНЛӘМӘК— бөјүтмәк

ӨНМӘК — чыхмаг, јүксәлмәк, јајмаг, төрәмәк

ӨНТҮРМӘҚ — көндәрмәк, бурахмаг, уздаглашдырмаг, **танг өнтүрмәк**—дан јери ағаранда, дан сөкүләндә, ═**өндүрмәк**

ӨНҮШ— чыхма, јүксәлмә, мерач, тулу

ӨНҮШЛУК — јүксәлмәjә анд олан

ӨҢГ—1. рәнк, **өңг көрк**—рәнк, форма, **өңг кыртыш**— габыг, өртүк, **ат өңг**—ад-образ, 2. өн тәрәф, габаг тәрәф, шәрг, өнчә, 3. **өңг көртүк**—гар јығыны

ӨҢГӘДМӘҚ— 1. дәjишмәк, 2. јахшылашмаг, шәфа тапмаг, ═**өңгәтмәк**

ӨҢГӘДТҮРМӘҚ—јахшы етмәк, сағалтмаг, шәфа вермәк, дәjишмәк

ӨҢГӘДИНЧСИЗ— сағалмаз, јахшыланмаз

ӨҢГӘТМӘК — ═**өңгәтмәк,** сағалтмаг, шәфа вермәк

ӨҢГӘРМӘҚ— ═**оңгармак,** дүзәлтмәк, јахшылашдырмаг

ӨҢГДҮН— өндән, **өндә,** ирәли, ирәлидәки, шәрг

ӨҢГДҮРИ— ирәлидә, шәргдә

ӨҢГДҮРТИ — өндән, шәргдән, шәргдә

ӨҢГИ — өзкә, башга, дикәр, башга-башга, мүхтәлиф, **өвбәөв, фәргли, өңги өңги—**бир-бириндән ардынча, далбадал, **адын өңги—**башга, башгалары, өзкәләр

ӨҢГИКИ— башга, өзкә

ӨҢГИН— ═**өңги,** башга, **өңгин** —ајры-ајры, мүхтәлиф

ӨҢГЛҮҚ — үз, чөһрә, **өңглүк чыраг**—үз

ӨҢГЛҮК — рәнкли, рәнкиндә олан, **өңглүк кыртышлыг—**көрүнүш, көрүнүшә малик олан

ӨҢГРӘ—1. ирәлидән, шәргдән, шәргдә, 2. әввәл, габаг, 3. габагкы, әввәлки

ӨҢГРӘКИ—1. ирәлидә олан, габагда олан, 2. әввәлки, габагкы, чохданкы

ӨҢГРӘСҮН— әввәлки, габагкы

ӨҢГСҮЗ— рәнксиз, өлкүн, чансыз, рүһсуз, **өңгсүз кыртышсыз—**көрүнүшү олмајан

ӨҢГТҮН— ═**өңгдүн,** ирәлидән, шәргдән

ӨҢГҮ— антропоним, шәхс ады

ӨҢГҮКИ— башга, саир, дикәр

ӨҢГҮШМӘҚ— түләмәк, 'түкүнү анармаг, түк төкмәк, габыгдан чыхмаг

ӨҢГҮЧ— боғаз, гыртлаг

ӨПӘЛМӘҚ— јанмаг, аловланмаг, парламаг

ӨПИШМӘҚ— өпүшмәк

ӨПКӘ— 1. газаб, һиддәт, ═**өвкә,** 2. чиjәр, **өпкә келман—**чинн тутмаг, газабланмәк, һирсләнмәк

ӨПКӘЧИ— газабли, чылғын, газабнак, һирсли

ӨПҮКСӘМӘҚ— өпмәк истәмәк

ӨПҮНМӘҚ— һүчум етмәк

ӨПҮП— гуш, һопоп (?)

ӨРӘ БӨРТ ТҮТУҚ— антропоним, шәхс ады

ӨРКӘТТҮРМӘҚ— өjрәтмәк

ӨРКИМӘҚ— учалтмаг, галдырмаг, јүксәлтмәк

ӨРКИН— ═**өркүн,** тахт

ӨРКҮН— ═**өркин,** тахт

ӨРИ— учалмыш, јүксәлмиш
ӨРИТМӘК— јүксәлтмәк, бәсләмәк
ӨРҠИ— уча, јүксәк, али
ӨРЛӘДМӘК— =өрләтмәк
ӨРЛӘМӘК—1. һирсләнмәк, һиддәтләнмәк, гәзәбләнмәк, курламаг, 2. јүксәлмәк, учалмаг
ӨРҚҮЧЛӘНМӘК— һәјәчан, тәлатүм, күләк гопма
ӨРЛӘТМӘК — гызышдырмаг, һирсләндирмәк, һиддәтләндирмәк, **өрләтмәк емгәтмәк—әзаб**, өзнијјәт вермәк
ӨРЛӘТИШМӘК — гызышмыш олмаг, һирсләнмиш олмаг
ӨРЛҮК— =үрләк
ӨРМӘК — 1. јүксәлмәк, галхмаг, чыхмаг, 2. палтар, либас
ӨРМӘН— =үрмән, кечмәз, сағалмаз бир дәрн хәстәлији, дузлу бәлғәм, хәстә
ӨРПӘН—топоним, јер ады
ӨРТ—од, алов, атәш, **өрт јалын**—од-алов, **өрт јалынлыг отлуг**—јанан, аловланан
ӨРТӘМӘК— јандырмаг, од салмаг, өртәмәк көјүрмәк—јандырмаг
ӨРТӘН— од, алов, атәш
ӨРТӘНМӘК—1. аловланмаг, јанмаг, говрулмаг, 2. кәдәрләнмәк, өртәнмәк јалмак —јанмаг, аловланмаг
ӨРТКҮ—өртүк, =өртқү
ӨРТЛҮК—одлу, аловлу, чыртачырт, күрүлту илә јанан, =өртлүк
ӨРТМӘК—өртмәк, гапамаг, өртмәк кизләмәк— кизләтмәк, өртмәк көшитмәк—өртмәк
ӨРТҮКЛҮК— өртүлмүш, кизли, пунһан, **өртүклүк кизләклик**—кизләдилмиш, кизли
ӨРТҮКСҮЗ — өртүксүз, ачыг, **өртүксүз тыдығсыз**—азад, кизләдилмәјән
ӨРТҮЛМӘК— өртүлмәк, гапанмаг
ӨРТҮНМӘК— өртүнмәк
ӨРТҮНТӘК— бир дәрман ады
ӨРТҮРМӘК— чүчәрмәк, сүрдүрмәк, чүчәртдирмәк, чүчәртмәк
ӨРҮ— јухары, дик, өрү **турмак** —галхмаг, јүксәлмәк, ајага галхмаг
ӨРҮК— =јөрүнг, узун мүддәт, сакитчә, астача, **өрүк амыл**—сакит

ӨРҮҚИ— уча, јүксәкдәки, али
ӨРҮҚ УЗАТЫ— давамлы, сүрәкли, аравермәдән, дурмадан
ӨРҮНГ— =үрүнг
ӨРҮШ— галхма, чыхыш, јүксәлиш
ӨРҮШМӘК— һөрмәк, тохумаг
ӨСРҮҚ— =есрүк, сәрхошлуг
ӨСӘН—нч. бир шејин ичәриси, дәрүни, өзәк
ӨСМӘК—үфләмәк, үфләјиб шиширтмәк, шиширтмәк, габартмаг
ӨСҮРМӘК—габартмаг, шиширтмәк
ӨТ— 1. өјүд, нәсиһәт, 2. өд, 3. мусиги, нәғмә; **от алмак**—мәсләһәт алмаг, **от билик**—тә'лимат вә мәсләһәт, сав **от**—мәсләһәт
ӨТӘК— =**отәк**, борч, **отәк бериm**—борч, вәзифә, =өтүк
ӨТӘКЛӘМӘК— борчу өдәмәк, вәзифә борчуну јеринә јетирмәк, бир иш көрмәк
ӨТӘКЧИ— борчлу, борчу олан шәхс, **отәкчи беримчи**—борчлу
ӨТӘМӘК—1. борчу өдәмәк, 2. мүрачиәт етмәк, 3. нөш'әт етмәк, чыхмаг
ӨТКҮРМӘК—=өткүрмәк, изап, шәрһ етмәк, ачыгламаг, **өткүрмәк тонулмак**—ачыгламаг, уктурмак **өктүрмәк**—шәрһ, изаһ етмәк
ӨТҚҮРҚҮ— ишләтмә дәрманы, тачыма **өткүркү**—ичмәли дәрманлар
ӨТКҮРҮ— =**өткүрү**, васитәсилә
ӨТЛӘМӘК—нәсиһәт етмәк, өјүд етмәк, көрмәк, **өтләмәк ерикләмәк**—мәсләһәт көрмәк
ӨТМӘК—1. чөрәк, әпәк, 2. кечмәк, етмәк, кәшшмәк
ӨТМӘК—1. чөрәк, 2. кечмәк, өтмәк, кәшшмәк
ӨТКҮРМӘК— јола салмаг, изап, шәрһ етмәк
ӨТМИШ—гурбан, гурбанлыг
ӨТРҮ—өтрү, сонра, онда, о заман, анта **отрү**—ондан сонра
ӨТҮК— =**өтүк**, хаһиш, диләк, дуа, суал, **өтүк берим**—борч, **өтүк битик**—борч сәнәди, карызы, **өтүк сав**—әризә, хаһиш, **саб өтүк**—тапшырыг, хаһиш, бујуруг

ӨТҮКЧИ— арзу едән, мүрачиәт едән, хаһишчи, әризәчи
ӨТҮҚӘН—1. топоним, јер ады, **Өтүкән јыш** (индики Хангај дагларынын бир һиссәси, көј түрк һөкмдарларынын гәрарگаһы бурада јерләширди), 2. **Өтүкән темир** (антропоним, шәхс ады)
ӨТҮЛ — өскүрәк

ӨТҮНМӘК — 1. пешман олмаг, пешман етмәк, 2. мүрачиәт етмәк, хаһиш етмәк, **јалвармак өтүнмәк** — јалвармаг, хаһиш етмәк
ӨТҮНЧ—1. хаһиш, 2. борч, 3. **Өтүнч темир** (антропоним, шәхс ады)
ӨТҮР—мә'дә позғунлугу
ӨТҮРҮ—сонра, **анта өтүрү**—ондан сонра

П

ПАДАҚ—скр. ше'р, бејт
ПАДВАХТАГ—согд. тапры ады, антропоним
ПАҚЫР—мис
ПАҚУНСИ — чин. Бәјүк аји бүрчүнүн бир улдузунун ады, космоним
ПАЛИНГ — скр. буддистләрин мүгәддәс позаларындан (вәзиҗәт) бири
ПАНТАРАҚИ скр. демон ады, антропоним
ПАНЧАЛАҚАНТИ — скр. демонлардан бири
ПАНЧАЛАҚАРИ — скр. демон башчыларындан бириниң ады
ПАНЧАЛИ— скр. демон башчыларындан бири
ПАНЧАМАБУМИ — будда сәадәтинә јетишмә јолунун он пилләсиндән бешинчиси
ПАНЧАРАКС— скр. беш груп демоник варлыгларын үмуми ады
ПАНЧАШИКИ — антропоним, көј чалғычыларындан бири
ПАНЧВРСИК—скр. бәјүк гурбан вә нәзир бајрамы
ПАНЧИКИ— скр. антропоним, демонлардан бири
ПАРАМАНТАЛ — камилләшмә јолу (дини)
ПАРАМИТ — скр. будда олма сәадәтинә јетишмә јолунда ичра олунмалы хејирхаһ сәләһ әмәлләр, **алты парамит** — һәр бодисатванын алты хејирхаһ иши, әмәли (дини)
ПАРАМИТЛЫГ— хејирхаһ әмәлә аид олан (дини)
ПАРАНАТИ— скр. антропоним, демонлардан бири
ПАРДАН — скр. дүнја руһу (дини)

ПАРИНИРВАН— скр. там, мүкәммәл ширван (дини)
ПАРИТАР—скр. танрылар синфинин ады (дини)
ПАРИВАР—хәләф, јол јолдашы
ПАРИВАРЧАКИ— скр. сәјаһәт едән раһиб
ПАРМАНУ— **кок парману** — тоз зәррәчикләри
ПАТА— скр. **пата орду**—сарај
ПАТАЛИПУТУР — скр. дини. топоним, шәһәр ады
ПАТАР—1. =птр. вәрәг, кағыз, 2. демонлардан бириниң ады, антропоним
ПАТМАВАТИ— скр. антропоним, шәхс ады
ПАТУМИ — скр. антропоним, шәхс ады
ПАТИК— скр. =**падак**, ше'р, бејт
ПАШИК— =**башак**, һимн, мәдли марш
ПИ— чин. јазы
ПИНВАТ — скр. сәдәгә, нәзир буддизм раһиби үчүн (дини)
ПИРЈАНГУ— бир битки ады
ПИТ—фырча
ПИТПИДИ— узун бибәр
ПЕК— бәрк, мәһкәм, сағлам
ПЕРИҚӘН ҚАТУН — пәриләр шаһы
ПЫШМАҚ— бишмәк, јетишмәк
ПЫШРУНМАК— бишмәк, јеткинләшмәк, камиллашмак, =**бышрунмак**
ПЫШРУНМАҚЛЫГ— һәјәчанланан, һәссас
ПЫШУРМАК— биширмәк
ПРАБАНГҚАРИ— скр. буддалардан бири, антропоним

ПРАМУТАДИ — антропоним, шәхс ады, гадын ады

ПРАНАТИ — антропоним, шәхс ады

ПРАТИҠАБУТ— скр. нирвана јетишмиш, анчаг нирвана јетишмәкдә башгаларына јардым едә билмәјән будда (дини)

ПРАТАПАН— чәһәннәм адыдыр

ПРИШТИ — мәләк, фириштә, апостол

ПРЈАН— низнва

ПТР—скр. вәрәг, =патар

ПУҒА— дәрман биткисинин адыдыр

ПУНЈА—хидмәт

ПУРУМ— Рум, Шәрги Рома

ПУРОһИТ—ев саһиби

ПУСАР— бодисатв (дини)

ПУТЫҒ— =**будыг**, будаг

ПУШАНМАҠ— гызышмаг, нирсләнмәк, һиддәтләнмәк, гәзәбләнмәк

ПУШЫ—сәдәгә, хүмс-зәкат

ПУШЫЧЫ—диләнчи

ПУШМАҠ— гызышмаг, һиддәтләнмәк, гајгы чәкмәк

ПУШПАҠ—скр. гајмәтли даш

ПУШРУЛМАҠ— гәзәбләндирилмәк, һиддәтләндирилмәк

ПУШУРҠАНМАҠ — гајгыланмаг, нараһат олмаг

ПУШУШ—ачы, гајгы, јас

ПУШУШЛУ— кәдәрли, гајгылы, гәмли, мә'јус

ПҮКҮРМӘҠ—фышгыртмаг, сычратмаг

ПҮСМӘҠ— кизләнмәк, пусмаг

ПҮТМӘҠ— бәтмәк

ПҮТРҮҠ— вәзифә ады

ПҮТҮН— бүтүн, бүсбүтүн

ПҮТҮРМӘҠ— =**бүтүрмәк**, битирмәк

Р

РАЗУРТ— лачивәрд

РАДНА— =**ердәни**

РАЈМАСТ ФӘРЗӘНД — антропоним, шәхс ады

РАҠАҠАЈАНИ — антропоним, шәхс ады

РАҠШАНД МАНГАЛ — скр. хошбәхтлик кәтирән вә ја горујан, һифз едән дуа, әфсун сөзләри

РАҠШАС—скр. демоник варлыг, шејтан, иблис

РАМ — согд-ујғур тәгвиминдә биринчи ајын адыдыр, =**арам**

РАСАЈАН ЧҮРНЫ— скр. тоз дәрманының адыдыр

РАТНАҠАР— антропоним, шәхс ады

РАТНИ— **ердәни, ердини**, мирвари, **чинтамани ратни**—Чинтаманн мирвариси

РАТНАВАЧИР — антропоним, шәхс ады

РДНИЛИК — даш-гашла бәзәдилмиш, =**ердәнилик**

РИВАДИ— скр. Ај дајрәсинин 28 бүрчүндән бири, космоним

РОШАН—согд. ишыг илаһәси, танрысы, антропоним

РОЧ— сог. күн, **миши роч**—согд тәгвиминдә он алтынчы күнүн ады, **награн роч**—согд ајының отузунчу күнү, **змуғуг роч** — согд ајының ијирми сәккизинчи күнүнүн адыдыр

РТИҠРН—скр. =**ратикари**, антропоним шәхс ады

РТНАҠАР— скр. антропоним, шәхс ады

РШИ — скр. гәдим мүгәддәс һимнләри ифа едән мүғәнни, шаир, =**рси, ирши**

С

САБ— =**сав**, сөз, хәбәр, данышыг, нитг, **саб ыдмак**—хәбәр көндәрмәк, хәбәр вермәк, **саб өтүк**—хаһиш, хәбәр, **саб сымак**—сөзүнү, фикрини тәһриф етмәк, **саб сөз**—сөз, нитг, **сөз саб**— нитгләр, кизли хәбәр, мәхфи мә'лумат, **саб алмак**—сөзүнү ешитмәк, гәбул етмәк

САБАН—шум, әкин

САБАНЛАМАҠ — шум етмәк, шумламаг, әкмәк

САБАРИР—скр. даг бүллүру

САБЫ БҮКА—антропоним, шәхс ады

САБЫҒ— =**сапыг**

САБЫН САТЫ — антропоним, шәхс ады

САБЫҚ БАСАР — антропоним, шәхс ады

САБРА — **Сабра тамған чор, Сабра тамған таркан, Сабра таркан** (шәхс ады, антропоним)

САБУТУ—антропоним, шәхс ады

САВ— 1. =**саб**, сөз, нитг, 2. хәбәр, мә'лумат, 3. мәктуб, **сав өт**—мәсләһәт, өјүд, нәсиһәт, тә'лимат, низамнамә, **сав сөз** — сөзләр, нитг, **сав тутузмак**—хәбәр апармагы тапшырмаг, 4. јер, кајнат, дүнја **савар кесар**—дәрман

САВЫНЧ— **соjун савынч**—дәббә пулу, бәһ, сәргыфыл

САВЫҚЛАМАҠ— сөјләмәк

САВЛАШМАҠ — хәбәрләшмәк, **савлашмак ешитүшмәк**—сөһбәт етмәк

САВЛЫҒ— сөзлү, савлы (сифәт)

САВЧЫ—1. =**сабчы**, хәбәр апаран, рәсул, **пејгәмбәр**, 2. **тынгчы савчы**—хәбәрчи, часус, шејтан

САВРЫЛМАҠ— чошмаг, түғјан етмәк, совурулмаг

САВШЫНГ—чин, буддизмдә икн чәрәјандан бири олан һинајана мәзһәби (дини)

САЗЫН— =**шазын**

САЗЫНЧЫ ТАШЫ—кипс

САҒ ЈАҒ—иңәк јағы, кәрә јағы

САҒЫР — дөврәләмә, тутатут, басғын, сүркүн овунда һејванларын бир јерә топландығы әразн

САҒЫЗ— саггыз, шира

САҒЫЗҒАН— 1. Сағсаган улдузу, 2. сағсаган

САҒДЫЧЛЫ— анд, әлагәдар

САҒЛАНМАҠ—ајыг, сајыг олмаг, дингәтли олмаг, сағламлашмаг

САҒЛАНТУРМАҠ — сахламаг, горумаг, мүһафизә етмәк

САҒЫШ— =**сакыш**, саj, һесаб, һагг-һесаб

САҒЛЫҒ — сағмал, сағылаҗ һејван

САҒРЫ— битки ады

САҒМАҠ— сағмаг

САДА— антропоним, шәхс ады

САЈ—гуру дүзәнлик, **саj јазы**—дүзәнлик, дашлы дүзәнлик, **Саj бука**—антропоним, шәхс ады

САЈДА—антропоним, шәхс ады

САЈЫҚ— антропоним, шәхс ады

САЈЫН— һәр, һәр кәс, намы

САЈУН— халг, чамаат, топлулуг

САЈУ— һәр, һәр чүр, бојунча тәрәф, истигамәт (гошма), **күн саjу**—һәр күн, **aj саjу**—һәр ај

САЈУҚЫ— һәр

САҚАБИР— скр. зәнчәфил

САҚАЛ—саггал, **соғун сақалы**—көј соған, **сатун сакалы**—сарымсаг јарпағы

САҚ—диггәтли, диггәтчил, е'тирамлы

САҚИМУНИ— =**шакимуни**

САҚЫМАҠ— гајғысына галмаг, бәсләмәк, бахмаг, бир шеjә е'тина етмәк, чидди олмаг

САҚЫҒ — илгым, әламәт, көзүнә көрүнмә

САҚЫНМАҠ— 1. фикирләшмәк, дүшүнмәк, тәсәввүр етмәк, 2. истәмәк, план гурмаг, 3. тәәссүфләнмәк, нараһат олмаг, гајғыланмаг, кәдәрләнмәк, **сакынмак серинмәк**—этрафлы фикирләшмәк, **бөкүнмәк сакынмак**—дәрк етмәк, камил идрака јетишмәк, **бушанмак сакынмак**—кәдәрләнмәк, **өмәк сакынмак**—фикирләшмәк, дүшүнүб-дашынмаг, **сакынч сакынмак**—фикир етмәк, **јаблак сакынмак**—пис фикирләшмәк

САҚЫНҒУ — дүшүнчә, тәфәккүр, дүшүнмә, фикир

САҚЫНЧ — фикир, дүшүнчә, ниjjәт, тәсәввүр

САҚЫНЧЛЫ— дүшүнмәли, фикирли, фикир саһиби, әндишәли, гајғылы

САҚЫНЧСЫЗ—дүшүнчәсиз, тәфәккүрсүз, фикирсиз, гајғысыз

САҚЫНҒУЧЫ—фикирләшән, дүшүнән

САҚЫНМАҠЛЫҒ— фикирләшмәли, дүшүнмәли

САҚЛАНМАҚ— chтијатлы олмаг, чәкинмәк, кизләнмәк, **сакланмак јычанмак**—чәкинмәк, узаг олмаг

САҚЛАНТУРМАҚ — сахламаг, сахлатмаг, горумаг

САЈМАҚ — дәлмәк, дешмәк, санчмаг

САЈҚАМАҚ— төкмәк, сүзмәк

САЛЫ— ==**сели**

САЛЫҒ— верки, **салыг зәкат**, —верки, **салыг кылыг**—баш веркиси

САЛЫНМАҚ— салланмаг, асылмаг

САЛДЫРМАҚ— вермәк, тәгдим етмәк

САЛЫНТУРМАҚ— асмаг, салмаг, салламаг

САЛЛАМАҚ— сал илә салда кечмәк

САЛҚЫМ— сәрин, сојуг

САЛМАҚ—1. гојмаг, јерләшдирмәк, габлашдырмаг, 2. артмаг, тулламаг, 3. вурмаг, зәрбә вурмаг, дөјмәк, 4. кәтирмәк, чыхартмаг, 5. әл етмәк јелләмәк

САЛТУРМАҚ—1. атдырмаг, гојдурмаг, 2. гојмаг, тә'јин етмәк, мүәјјән етмәк (верки)

САМАН— саман

САМАНТАБАДРИ— скр. антропоним, шәхс ады

САМАТ КИПАШИНА— скр. дини камилләшмә формасынын ады

САМУНШИ— антропоним, шәхс ады

САМУНШУ—антропоним, шәхс ады

САН— сај, кәмијјәт, hесаб, **сан сакыш**—сај, hесаб

САНАМАҚ— сајмаг, hесабламаг

САМАҚ— сајмаг, hесабламаг

САНАҒУЛУҒСУЗ— сајсыз, hесабсыз, сајылмајачаг гәдәр чох

САНЫЈЧ — антропоним, шәхс ады

САНЫЧЛР— скр. Сатурн планети, космоним

САНҚАРА — скр: антропоним, шәхс ады

САНҚАШ—топоним, шәһәр ады

САНЛЫҒ—1. анд оан, мәхсус олан, **санлыг сагдычлыг**—аид олан, 2. **едлик санлыг**—ләјагәтли, нәзакәтли, мүнасиб

САНСАР— скр. сансара, варлыгын дәјишмәси, дөвр етмәси, долanмасы (дини)

САНСАРЛЫҒ — сансара аид олан. варлыг дәјишмәсинә аид олан (дини)

САНСЫЗ—сајсыз-hесабсыз, чох, **сансыз сакышсыз** —сајсыз-hесабсыз, **сансыз түмән**—чох, **үлкүсүз сансыз**—һәддән артыг чох

САНГ—чин. рahиб ичмасы

САНГИСТВРИ — буддизм монастырында рәис, башчы, (дини)

САНГЫС— согд. монастыр ичмасына аид олан

САНГРАМ— монастыр, әрјадан **санграм**—монастыр, **вихар санграм**—бүтхана вә монастырлар

САНГА—сәнә (шәхс әвәзлији)

САНГУН—чин. кенерал, **Баjна сангун, Барс кан сангун, Чочук бөри сангун, Исик сангун** (антропоним, шәхс ады), ==**сенгүн**

САНСАРТАҚЫ— мадди дүнјада олан бу дүнјада олан (дини)

САНЧ— дәридән чанта

САНЧАЈЫ— антропоним, шәхс ады

САНЧЫҒ—1. гармаг, гәнарә, 2. санчы

САНЧЫЛМАҚ—вурулмаг, санчылмаг

САНЧЫШМАҚ—вурушмаг, бирбирини вурмаг

САНЧЫТМАҚ—вурдурмаг, дешдирмәк, санчылмыш олмаг, дәлинмиш олмаг

САНЧМАҚ— санчмаг, дәлмәк, дешмәк, галиб кәлмәк, зәбт етмәк, фәтh етмәк, **санчмак бычмак**—дешмәк вә доғрамаг, **санчмак урмак**—дешмәк вә вурмаг, **санчып агрыг**—күчлү агры

САНЧМЫШ— **ЕР санчмыш** (антропоним, шәхс ады)

САНЧҚАК— низә, мизраг

САП—нөвбә, ардычыллыг

САПЫҒ—**улаг сапыг**—ардычыллыг сыра гануну, әлагә, варислик, ардычыллыг јолу илә кечмә (дини)

САПАҒ — ==**сапыг**, үстүнлүк, истифадә

САПЛАМАҚ— ох көрмәк

САПСЫ— үјғун, мүнасиб

САПМАҚ— бирләшдирмәк, ибарәт олмаг, давам етмәк

САПЧА— **сапча кезикчә**—гајда вә нөвбә илә. ==**сапчу**

САРАН—хәсис, ачкөз

САРАНЛЫҚ— хәсислик, ачкөзлүк

САРАНГУЧ— антропоним, шәхс ады

САРВАҒ— согд. сајар

САРҒАН— сарган, шоранлыгда битән от, **сарган оты јашы**—битки ады

САРҒАРМАҚ— сараlмаг

САРИПУТРИ—скр. антропоним, шәхс ады

САРЫҒ—1. сары, 2. ачыг сары, сәмәнд, **сарыг ерүк уругы**—әрик дәнәси, **сарыг урунгулуг**—чин астролокијасында (нүчүм) бир бүрч вә она үјғун танрынын ады, 3. **Сарыг чыр, Сарыг тојын** (антропоним, шәхс ады)

САРЫТ— **сарыт кылмак**—интонасија илә охумаг, аваз илә охумаг

САРЈАДАТИ —скр. антропоним, шәхс ады)

САРП— 1. сәрт, чәтин, 2. **Сарп атун**—(антропоним, шәхс ады)

САРСАҒ— сарсаг, пис, сәфеh, хошакәлмәз. ==**сарсыг**

САРСЫҒ— 1. габа, пис, сарсаг, 2. чүрүк, **ерик сарсыг**—хошакәлмәз

САРСЫМАҚ— азарламаг, сөјләнмәк

САРТ—скр. карван, тачир

САРТАВАҚЫ— карван башчысы

САСЫҒ— чүрүк, гохумуш, фәна

САСЫМАҚ—гохумаг, чүрүмәк

САСЫТМАҚ — гохутмаг, чүрүтмәк

САШУРМАҚ — дајандырмаг, кечикдирмәк

САТАБИШ—скр. Ај зодиакын 28 бүрчүндән бириниң ады, космоним

САТАҚИРИ —скр. антропоним, шәхс ады

САТҒАМАҚ—ашмаг

САТҒАҒСЫЗ — тапданмамыш, ајагланмамыш

САТЫ— **Сабын саты** (антропоним)

САТЫҒ—1. тичарәт, сатыш, мүамилә, алыш-вериш, 2. гијмәт, дәјәр, **сатыг јулуг**—тичарәт

САТЫҒЧЫ—тачир, сөвдәкәр

САТЫР—сатыр, чәки вahиди вә пул вahиди, **сатыр јармак**—дәмир пул, сикка

САТЫҒЛЫҒ— сатылачаг олан шеј

САТМАҚ— сатмаг, **сатып алмак**—алмаг, **өткүрү сатмак**—алвер етмәк, алыб сатмаг

САТМЫШ — антропоним, шәхс ады

САТОДА — антропоним, шәхс ады

САТУН—сарымсаг

САЧ—1. сач, 2. тава, сач; **сач ту**—сач, **ту сач**—түк

САЧАЛМАҚ— ==**сачылмак**

САЧЫҒ—бир гурбан нөвү, **сачыг сачмак**—гурбан пајламаг мәрасиминиң ичра етмәк, **сачыг төкүк**—гурбан олараг бир шеји пајлама

САЧЫЛМАҚ— сәпилмәк, чиләнмәк, дагылмаг

САЧЫЛТУРМАК — сәпдирмәк, чиләтмәк

САЧЫРАМАҚ— сачмаг, јајылмаг, шүа сачмаг

САЧЛЫҒ — сачлы, сачы олан (сифәт)

САЧУ СЕНГҮН— антропоним, шәхс ады

САЧУҚ—фикри дагыныг

СЕБИНМӘК— севинмәк. ==**севинмәк**

СЕБМӘК— севмәк, ==**севмәк**

СЕВӘР— севимли, севән, **севәр амрак**—севимли

СЕВИК— 1. севимли, әзиз, 2. ешг, мәһәббәт, **севик амрак**—севимли, әзиз

СЕВИКЛИК — севимли, хошакәлим, әзиз

СЕВИКСҮЗ — хошакәлмәз, ијрәнч, чиркин
СЕВИҠ—антропоним, шәхс ады
СЕВИНМӘҠ— севинмәк, **өкирмәк севинмәк**—өјүнүб севинмәк
СЕВИНЧЛӘНМӘҠ — севинмәк
СЕВИТМӘҠ — севдирмәк, севилмәк
СЕВИНЧ—нәш'ә, севинч, **севинч өкрүнч**—севинч, **утлы севинч**—севинч вә мүкафат
СЕВИНЧЛӘНМӘК — севинмәк, шадланмаг
СЕВИНЧЛИК — шад-хүррәм, шән, **өкрүнчлүк севинчлик**—севинчли
СЕВҮК— =севик, севки, севимли
СЕДРӘҠ— сејрәк, ичә
СЕДРӘКСИЗ— сејрәк олан, сых олмајан
СЕЗИҠ— күман, шүбһә
СЕЗИҠЛИҠ— шүбһәли
СЕЗИКСИЗ— шүбһәсиз
СЕЗИНМӘҠ— шүбһәләнмәк
СЕКИН— секин, верки нөвү
СЕКИНЧ ҚАРА — антропоним, шәхс ады
СЕҚИЗ—сәккиз, **секиз адаклыг**—көк, јаглы, тотуг, тох, **Секиз Чајти**—Сәккиз чајти (әфсанәви өлкә), **секиз јүкмәк**—бир сутра ады, **секиз оғуз**—оғузларын бир гәбилә бирләшмәси, етноним
СЕҚИЗИНЧ— сәккизинчи
СЕҚРИМӘҠ — сычрамаг, һоппанмаг, тулланмаг, чапмаг
СЕЛӘНГӘ— Селенга (чај ады)
СЕЛИ—**Сели кутлуг каја, Сынгку сели тутунг** (антропоним, шәхс ады)
СЕМӘК— **арыг семәк**—мешә
СЕМӘҚЛӘМӘҠ — басдырмаг, дәфн мәрасимини ичра етмәк, тәшкил етмәк
СЕМДҮКИ— топоним, јер ады
СЕМИРҚҮҠ— симург (әфсанәви гуш ады)
СЕМИЗ— көк, јаглы, тох, =семүз
СЕМИШ—антропоним, шәхс ады
СЕМИЧӘ — антропоним, шәхс ады
СЕМРИМӘҠ— көкәлмәк, дојмаг
СЕМСИБА — антропоним, шәхс ады
СЕН— сән
СЕНДӘКИ—сәндәки
СЕНИН—чин, дәрвиш, заһид
СЕНИНЛҮК— хејирхаһ, хејир әмәл саһиби
СЕНТӘДӘ— сәндән
СЕНГӘ— 1. =**санга**, сәнә, 2. антропоним, шәхс ады
СЕНГӘТӘЗ—антропоним, шәхс ады
СЕНГИР—1. дағ бурну, дағ чыхынтысы, 2. **Кечәк сенгир**—Талас јахынлығында јерләшмиш шәһәрин ады, **Кара сенгир**—Бәрсган јахынлығында јер ады
СЕНГИРЛИҠ— дағлыг јер
СЕНГКӘ — антропоним, шәхс ады
СЕНГҮЈ—антропоним, шәхс ады, **Сенгүј тутуиг, Сенгүј ара**
СЕНГҮН— =**сангун**, чин, кенерал. **Кара сенгүн, Куны сенгүн, Сачу сенгүн** (антропоним, шәхс ады)
СЕПМӘҠ— һазырламаг, тәчһиз етмәк
СЕРИДМӘҠ—әритмәк, әримәк
СЕРИЛМӘҠ— артмаг, һәрчанлашмаг, мәтиндәшмәк, сона чатмаг,
СЕРИНМӘҠ — көзләмәк, дөзмәк, сәбр етмәк, тәһәммүл етмәк, таб кәтирмәк, гатлашмаг
СЕРИНЧ—лад, ләзәт
СЕРҚҮРМӘҠ— =**серкүрмәк**
СЕРМӘҠ—дөзмәк, **сермәк серинмәк**—дөзүб дајанмаг
СЕРИҠ— парлаг
СЕРИТМӘҠ—әритмәк (јаг)
СЕРҚҮРМӘҠ— 1. зајд кетмәк, мане олмаг, 2. дөзмәк, сәбр етмәк, гатлашмаг, тәһәммүл етмәк
СЕТРӘКСИЗ — башдан-баша, арапермәдән, фасиләсиз
СИДИ— скр. сәһр, чадү, әфсун күчү
СИДИР— =сәтыр, чәкн вә пул бәһнди
СИДМӘҠ— сијмәк, сидиҗә кетмәк

СИВСИНМӘҠ — тәркедилмиш олмаг
СИДАРСА— скр. таныр адп, антропоним
СИДИ—скр. ичра, јеринә јетирмә
СИДИНГ— хәстәлик ады
СИЗ— сиз (әвәзлик)
СИЗИҠ— =**сөзик**, шүбһә
СИЗЛИҠЛИҠ — = **сезикли**к, шүбһәли
СИЗИКСИЗ— шүбһәсиз, тәјгысыз
СИЗИНМӘҠ— шүбһәләнмәк, =**сезинмәк**
СИЗЛӘР—сиз (әвәзлик), =**силәр**
СИЛАПАТРИ — антропоним, шәхс ады
СИҚИРМӘҠ— сәјртмәк, гошмаг, сүрмәк
СИҚРИМӘҠ— атланмаг, сыçрамаг, тулланмаг
СИЛИҠ— ары, тәмиз, чак, бакирә, **арыг силиқ**—тәмиз, пак
СИЛИМӘҠ — арынмаг, тәмизләнмәк, пакланмаг
СИЛКМӘҠ — силкәләмәк, силкмәк, тәрләтмәк
СИЛКТҮРМӘҠ— өтмәк, охумаг
СИЛУ—антропоним, шәхс ады
СИМ—скр. сәрһәд, һүдуд
СИН— =**сен**, сән (шәхс әвәзлији)
СИМӘҠ— мешә, орман, =**семәк**
СИМЛӘМӘҠ — әритмәк, әзмәк —**симләмәк киндәмәк**—пөртлэтмәк
СИНДУ ӨКҮЗ— һинд чајы, топоним
СИНҚАПАЛИ— скр. антропоним, шәхс ады
СИНСИМ—һинд күчмүтү
СИНТҮ— =**Синду**—Һиндистан
СИНХА—скр. Шир бүрчү, космоним
СИНХАПАТА ДЈАН—скр. дини ибадәтин бир нөвү
СИНГМӘҠ— сынмәк, һәзм олунмаг, **сингмәк бәдүлмәк**—дәринләшмәк, көк салмаг, кениш јајылмаг
СИНГӘҠ— милчәк
СИПГИЛ— кичик гадын гоһумлар, кичик бачы
СИНГ—әрзаг анбары

СИНГАР—скр. көј чәһәтләри вә јөнләри, бучаглары (Р)
СИНГИЛӘМӘҠ— фәрјад етмәк
СИНГИР—синир, әзәлә
СИНГИРКӘ — назик сиирләр, әзәләләр
СИНГИРМӘҠ— удмаг, һәзм етмәк, сиидирмәк, =**сингүрмәк**
СИНГИРТМӘҠ — дәринләшдирмәк, кенәш јајмаг
СИНГҮРМӘҠ— 1. һәзм етмәк, удмаг, 2. төкмәк, сохмаг, =**сингирмәк**
СИПИРМӘҠ— сүпүрмәк
СИРҚИ— чин. Чин тәгиминдә күнәш или мөвсүмү
СИТА— скр. антропоним, шәхс ады
СИТАТАПАДРИ—скр. антропоним, шәхс ады
СЫ— будданстләрә мәхсус монастыр
СЫҒМАҠ— сығмаг, јерләшмәк, **сығмак јакмак**—јарашмаг, ујғун кәлмәк, мүнасиб олмаг, хошу кәлмәк, ујмаг
СЫҒ—әраэи өлчүсү
СЫҒЫНМАҠ—сығынмаг, =**сыкышмак**
СЫҒЫТ — һөнкүртү, фәрјад, һычгырыг ағлама
СЫҒТАМАҠ — ағламаг, инләмәк, сызламаг, **сығтамак јоғламак**—ағлајыб сызламаг
СЫҒТАШМАҠ — ағлашмак, **улышмак сығташмак**—ағламаг инләмәк, һөнкүрмәк, фәрјад гопармаг
СЫҒУН—1. еркәк марал, **сығун кеjик**—марал, 2. **Сығун самур**—јер ады, топоним
СЫҒУРМАҠ — сыгышдырмаг, јерләшдирмәк
СЫҒУШМАҠ—**сығушмак јарашмак**— јола кетмәк, кечинмәк, алышмаг
СЫЗЕУРМАҠ— әритмәк
СЫЗЫЛМАҠ— әримәк
СЫЗЛАҒ— =**сыслаг**, сызылты, агры
СЫЗЛАТМАҠ — сызылдатмаг, агрымаг, агрытмаг
СЫЗМАҠ— јорулмаг, јоргун олмаг

СЫЈУҚ— гырышты, галыг

СЫЛАВАНТИ — =шилаванти, скр. дини ичманын рүһани шәхси

СЫЛҒА— Јарағ сылға (антропоним, шәхс ады)

СЫЛЫҒ — 1. сылығ көрклә—көркәмли, 2. Сылығ текин (антропоним, шәхс ады)

СЫМАҚ— сындырмаг

СЫН— 1. мәзар, =син, 2. вүчуд, үзв, тәркиб һиссәси,сын гүнгүк—склет, әсас, өзәк

СЫНАМАҚ — сынамаг, јохламаг, тәчрүбә етмәк.

СЫНЛЫҒ— вүчуда, бәдәнә анд, бәдәнли, вүчудлу (сифәт)

СЫНМАҚ — сынмаг, гырылмаг, дағылмаг

СЫНГМАҚ— =сингмәк

СЫНГ — дағ силсиләси, сыра дағлар

СЫНГАР—1. јөн, тәрәф, истигамәт, 2. јары, јарым

СЫНГАРҚЫ— һәр һансы истигамәтдә, тәрәфдә олан

СЫНГЫЛАМАҚ — ағламаг, инләмәк

СЫНГҚУ— Сынгку Сели тутунг (антропоним, шәхс ады)—гәдим түрк шанри вә тәрчүмәси, Х әсрин бу көркәмли сөз устасы, мәшһур «Алтун јарук» әсәрини Чин дилиндән түрк дилинә чевирмишдир.

СЫҚ— 1. саһә, мәсафә ваһиди, 2. аз, бир гәдәр, сык терінг—өлчү, мигјас, контур

СЫҚЫҒ—сыкыг тангыг —зүлм вә сыхышдырма

СЫҚЫЛМАҚ— сыхылмаг, басылмаг

СЫҚЫНМАҚ — сыхышдырма, сыхышдырмаг

СЫҚЫШ—сыхышдырма, чәтинлик, сыкыш тангыш—чәтин вәзијјәт

СЫКМАМАҚ— сыкмамак тангмамак—зүлм етмәмәк, сыхышдырмамаг

СЫҚМАҚ—1. сыхмаг, басмаг, 2. сыхышдырмаг, сыкмак тангмак — зүлм етмәк вә сыхышдырмаг

СЫНЧҒАН— =сынчкан, Муса ағачы

СЫРЫЧҒА— шүшә, ајна

СЫНТЫДА — мәзарлыгда, гәбиристанда

СЫПАР— мүшк

СЫРТЫЛМАҚ—1. сарылмаг, 2. асылмаг

СЫРТЫҚ—сыртыг, сыртыг адам

СЫРУҚ—шүвүл, узун ағач, шиш

СЫРЧҚА—ајна, шүшә

СЫСЫДУ — антропоним, шәхс ады

СЫСЫР—антропоним, шәхс ады

СЫСҒУРМАҚ— әрмәк

СЫСМАҚ— гырмаг, гопармаг

СЫСЛАҒ— сызылты, агры

СЫСЛАТМАҚ— сызлатмаг, сызылдамаг

СЫТЫР— =сатыр, пул вә чәки ваһиди

СЫТА—мәрчан

СЫТМАҚ— гырмаг, сындырмаг

СЫТУРМАҚ— гырдырмаг

СЫШ— 1. шиш, 2. уч

СО—чин. гандал, зәнчир

СЛОҚ—скр. слок тагыут—шеър, =шлок

СМУТРИ—скр. Самудра (топоним, дәниз ады)

СОҒАНЧЫҒ—өзиз. истәкли, мүсбәт, соганчыг татыглыг—өзиз вә мәнтәрәм

СОҒД— Согд (Бухара вә Сәмәрғәнд арасында шәһәр), согд бөрчәкәр—мүстәмләкә согдилөр

СОҒДАҚ — согдак (стоним, халг ады)

СОҒЫҒ— =согык, соjуг, согык сув—соjуг су

СОҒЫМАҚ—соjумаг

СОҒЫМАҚ— соjумаг

СОҒЫТМАҚ—соjутмаг

СОҒУЛМАҚ— соjугламаг

СОҒУН— 1. согаи, согун сакалы —көј согаи, 2. марал, =сыгун

СОДАКА—скр. сулу

СОЗАҚ— мәскән, мәскүн мәнтәгә, кәнд

СОЈАН— антропоним, шәхс ады

СОЈАН—антропоним, шәхс ады

СОЈУН— соjун савынчы—дәббә пулу. бәһ. сәргыфыл

СОЈУРҚАМАҚ— вермәк, тәгдим етмәк

СОҚ—амкөз, амкөзлүк, тамаһкарлыг

СОҚЛАНМАҚ — амкөзлүк етмәк, һәсәд апармаг

СОҚЛУҚ— амкөзлүк, амкөз

СОҚЛУНМАҚ— кор олмаг

СОҚМАҚ— дөјмәк, әзмәк, дәлмәк, кичилтмәк, сохмаг, басмаг

СОҚТА—антропоним, шәхс ады

СОҚТУ ЕЛЧИ — антропоним, шәхс ады

СОҚУЛМАҚ—јыхылмаг, дөјмәк, әзилмәк, азалмаг, сәвиҗҗәси ашағы дүшмәк

СОҚУНҒУ — сач вурма, сач гырхма

СОҚУШМАҚ—растлашмаг, раст кәлмәк, тәсадүф етмәк, тоггушмаг

СОРМАҚ—1. сорушмаг, 2. сормаг, әммәк

СОРҒУ—чәкилән ганы долдурмаг үчүн шүшә габ

СОРУЛМАҚ— сорушулмаг

СОЛ— сол, гәрб

СОЛАМАҚ— 1. бир јердә олмаг, 2. зәнчирләмәк, зәнчирә вурмаг

СОЛАТМАҚ—кәтиртмәк, гапатмаг

СОЛДА— Солда баj (антропоним, шәхс ады)

СОЛМАҚ — гејб олмаг, јоха чыхмаг

СОЛТУН—солдан, шәргдә

СОМАЧЫ — антропоним, шәхс ады

СОМАКИТУ— антропоним, бодисатвалардан бириниң ады

СОН— =сонг

СОНГ—1. сон, сонунчу, ахырынчы, 2 буна көрә, бу сәбәбдән, нәтичәсиндә (гошма, көмәкчи ад), сонра

СОНГСУЈ — антропоним, шәхс ады

СОТУП— =ступ

СӨ— вахт, заман, =соки

СӨЗ— сөз, нитг, сөз саб—нитг, данышыг

СӨЗЛӘМӘҚ—дәмәк, данышмаг, сөјләмәк, нәгл етмәк

СӨЗЛӘЛМӘҚ — дејилмәк, данышылмаг, сөјләнмәк

СӨЗЛӘМӘСИК— дејилмәли олмајан, сөзләмәсик иринчүлүк—нәлајиг вә јалан, ишфрәтамиз сөјләнән чиркин сөзләр

СӨЗЛӘШМӘҚ— сөһбәтләшмәк, мәсләһәтләшмәк, мүзакирә етмәк

СӨЗЛӘШКҮЛҮК — мүсаһибә, сөһбәт

СӨЗЛӘКҮЛҮК — сөјләнилә чәк олан

СӨЗЛӘТИЛМӘҚ— сөјләдилмәк, сөһбәтә тутмаг

СӨЗЛҮК—сөзлү, сөзү олан

СӨКҮТ—1. агач, артуч сөкүт—ардыч агачы. колу. 2. сөјүд, кејик сөкүт—јабаны, чөл сөјүду

СӨКҮШ—сөјүш, =сөкүш

СӨКСҮК ШИШ—кабаб шиши

СӨКИ— өнчәки, әввәлки, габагкы

СӨКЛҮНЧҮ— =сөклүнчү, гызартма, әт гызартмасы, кабаб

СӨКЛҮНМӘҚ — сөкүлмәк, чөзүлмәк, чөзүмләнмәк

СӨКМӘҚ— 1. сөјмәк, рүсвај етмәк, сөкмәк сарсымак—сөјмәк 2. сөкмәк гары дағыдыб јол ачмаг, 3. мәдәси, гарны ишләмәк; ган кәлмәк; ишал

СӨКҮМӘҚ— диз чөкмәк

СӨКҮРМӘҚ — чөкдүрмәк, диз чөкдүрмәк

СӨКҮТМӘҚ—диз чөкдүрмәк

СӨЛ—ширә, әт суjу

СӨН—узун мүддәт, узун заман

СӨНМӘҚ— сөнмәк, өтмәк, кечмәк, дајанмаг, јох олмаг

СӨНТҮРМӘҚ— сөндүрмәк, арадан галдырмаг

СӨНГИ— =сүнгү, сөнгү, сүнку

СӨНГҮҚ— сүмүк, =сүнгүк

СӨНГҮКЛҮК— сүмүклү, сүмүjү олан, сүмүкдән ибарәт олан, =сүнгүклүк

СӨНГҮШМӘҚ — мүһарибә етмәк, дөјүшмәк, вурушмаг

СӨНҮҚ—сөнүк, күчсүз, гүввәтдән дүшмүш

СП АЛКЫШ— бир чүр дуа

СТРАЈАСТРИС— танры ады

СТУП—скр. =еступ, супурган

СТАВАРИ—скр. Ситки ады
СТЫР— =**сатыр**
СТРАВСТ— топоним, шәһәр ады
СУ ЕСӘН—сағ-саламат
СУБ—1. су, 2. чај, **јер суб**—өлкә, **от суб кылмак**—фәрг гојмаг, =**сув, суғ**
СУБАКРШ— скр. танры ады, антропоним
СУБАК—чиләланмыш
СУБАРМИ— скр. антропоним шәхс ады
СУБСУЗ— сусуз, сују олмајан
СУВ—1. су, маје, нәм, 2. ички, ичмәли, 3. ширә, 4. океан, **Сув јылдыз**—Меркури, **бодуғ сувы**—индиго биткисинин сују
СУВАМАК—1. сувармаг, су вермәк, 2. јағламаг, сувамаг
СУВАТМАК— јағлатмаг
СУВСАЛЫК —су һәрислији
СУВСАМАК— **ачмак сувсамак**—ачлыг вә сусузлуг
СУВСУШ— ички
СУЗВЧЫ—бәләдчи, **јерчи сувчы**—дәниз бәләдчиси, лосман
СУЗАК— =**сазак**, кәнд
СУҒУЛМАК— совулмаг, бухарланмаг
СУДАСУМИ—антропоним, шәхс ады
СУДМАК—түпүрмәк, һајхырмаг
СУДУР— =**сутур**
СУЈЗУ—чин. суч. күнаһ, **суј јазук**—күнаһ вә гүсурлар, =**тсуј**
СУЈАҚЛЫҒ— топоним, јер ады
СУЈЛУҒ— сучлу, күнаһкар, =**тсујлуғ**
СУЈУРҚАСХМАК— **сујурқамак еринчкәмәк** — мәрһәмәт көстәрмәк, шәфгәт көстәрмәк
СУКРИСИНИ — антропоним, шәхс ады
СУК— 1. **сук еригәк**— шәһадәт бармаг, **сук јалнгус ер**—тәнһа адам —2. =**сок**, ачкөзлүк, 3. антропоним, шәхс ады
СУҚМАК— =**сокмак**
СУҚАР ҚАМЫШ—шәкәр гамышы
СУКСУМУР—скр. һил (әдвијјә)
СУМАКИШИМИ — скр. антропоним, шәхс ады

СУМАДИВАЧИ — скр. антропоним, шәхс ады
СУМУР—скр. буддистләрә көрә каинатын мәркәзиндә јерләшән дағын ады
СУН— чин. 3 см-ә бәрабәр олан узунлуг вәһиди, сун, **сун алтун**—өнр тикә гызыл
СУНМАҚ— 1. әллә јохламаг, әлләндирмәк, тәгдим етмәк, 2. узатмаг
СУНГА ЈЫШ—Суна мешәси, орманы
СУНГУР — =**сонгур, сонгкур, шунгкар**, шонгар
СУПРАВИ— скр. антропоним, шәхс ады, буддалардан бириниң ады
СУПУМИ — скр. антропоним, шәхс ады
СУПУРҒАН— =**субузған**, ступ, өстүн, табут
СУПУШПИ—скр. топоним, бағ ады
СУРЫЈ АШЫРЫ—антропоним, шәхс ады
СУСМАК—тохунмаг
СУТРАСАН—скр. топоним, шәһәр ады
СУТУР—скр. =**судур, сутра**
СУЧАТЫ ҚАН — антропоним, шәхс ады
СУ—1. гошун, 2. һәрби дәстә, 3. мүгәддимә, **сү черик**—гошун, сү јорымак—јүрүшә чыхмаг, гошуну һүмума апармаг, **атлыг сү**—атлы дәстә, ич сү—дахили гошун, **сү башы**—гошун башчысы, командан
СУВРӘ—ити, итпүчлү, сиври
СУДИ—скр. күл ады, битки ады
СУДУК— =**сидук**, сүдүк
СУДУРМӘК— чәкмәк, =**сүдрәмәк**
СУЗКУ—сүзкәч
СУЗМӘК—сүзмәк, тәмизләмәк
СУЗУК— сүзүлмүш, филтирдән кечирилмиш
СУЗУҚ— дуру, бәрраг, тәмиз
СУЗУЛМӘҚ — азад олмаг, тәмизләнмәк, сүзүлмәк, арынмаг, **арынмак сүзүлмәк**—азад олма, тәмизләнмә
СУҚЛУН— гырговул
СУКСУМИР—скр. =**суксумур**
СУҚУ—топоним, шәһәр ады

СУҚЧИ—чин. топоним, Сучжоу шәһәри
СУКУЛ— шиш, габарыг, богаз шиши, богаз уру
СУК— =**шүк**, сакин, сакит, тәрпәнмәдән, һәрәкәтсиз
СУКУ ӨКӘН — топоним, көл ады
СУЛ—ирин
СУҚЛУНМӘҚ—гызардылмаг
СУЛӘМӘҚ— јүрүшә чыхмаг, гошунла кетмәк, гошун чәкмәк, вурушмаг
СУЛӘТМӘК — гошун јеритмәк, гошун чыхартмаг (кимәсә гаршы)
СУЛУҚ— гошунлу, гошуну олан (сифәт)
СУНГУК— =**сөнгүк, сүмүк**
СУНГУҚЛУК — =**сөнгүклүк**, сүмүкдән ибарәт олан, сүмүклү
СУНГУ—сүнкү, низә

Т

ТАБА—тәрәф, сары, дөгру, =**тапа**
ТАБАН—1. даг кечиди, 2. дабан, 3. битки ады, **тевә табаны**—дәвә дабаны
ТАБАР—мәл, әмлак, давар
ТАБҒАЧ—чин. Чин, чинли, Чин дилиндә бу сөз **тоба** шәклиндә ишләнир. Бу тәбилә Шимали Чиндә Шимали Веј сүлаләсинин (386—534-чү илләр) әсасыны тәшкил етмишдир.
ТАБЫЛҚУ — топулга биткиси, тувулга
ТАБЫНМАҚ— =**тапынмак**
ТАБЫШҒАН — 1. довшан, 2. **табышған јыл**—он ики илли түрк тәгвиминин дөрдүнчү илинин ады, =**тавышған, тавушған, тавычған**
ТАВАР— мал-мүлк, вар-дөвләт, әмлак, **ед товар**—вар-дөвләт, =**табар**
ТАВСАНГ—илаһи вә мүгәддәс јер
ТАВҒАЧ— =**табғач**, чин табғач тәбиләси. етноним, **тат тавғач**—һәр чүр әчнәби, јаделли

СҮҢГҮК—1. сүнкү, низә, 2. чәки вәһиди
СҮНГҮШ— 1. вурушма, дөјүш, 2. антропоним, шәхс ады
СҮНГҮШМӘК— вурушмаг, дөјүшмәк
СҮП СҮЗҮҚ— чох шәффаф
СҮРДҮШТҮРМӘҚ— әзмәк, дөјмәк
СҮРМӘҚ — 1. апармаг, говмаг, изләмәк, тә'гиб етмәк, 2. дәрисини сојмаг
СҮРТМӘҚ— сүртмәк, јағламаг
СҮРҮК—сүру
СҮРТҮШТҮРМӘК— сүртдүрмәк
СҮСКҮН—бәл сүмүјү
СҮТ— сүд, **сүт үкрә**—сүд ашы
СҮЧИК— 1. ширин, 2. **шәраб, сүм сүчик**—шипширин
СҮЧҮЛҮҚ— керилијән, керидәлән
СҮЧҮР—антропоним, шәхс ады

ТАВҒАЧЛЫҒ— чин, чинә мәнсуб, аид олан
ТАВЫЧҒАН ҚҮН—довшан күну (тәгвим)
ТАВЫЛҒУЧ— =**тавылку, табылку**, топулга биткиси
ТАВЫШСЫЗЫН— сәссиз, сәдасыз, күјсүз
ТАВЫШҒАН— =**табышған, тавычған, тавышкан**, довшан; **тавышған јыл**—он ики илли әски түрк тәгвиминин дөрдүнчү илинин ады
ТАВРАНМАК—1. тәләсмәк, чан атмаг, чәһд көстәрмәк, **тавранмак катығланмак** — чидди-чәһд етмәк, чан атмаг. 2. һәрәкәт
ТАВРАК— чәлд, тез, зирәк, гочаг, **терк таврак**— сүр'әтлә, тезликлә, **теркин таврак**—чәлд, тез, сүр'әтлә
ТАВРАҚЫН— чәлд, тез, сүр'әтлә (зәрф)
ТАВРАТМАК— тәләсмәк
ТАВРАТЫ—чәлд, тез, сүр'әтлә
ТАВШАН— =**табышған, тавычған, тавышған**, довшан
ТАВШАҚ—**увшак тавшак**—хырда, әһәмијјәтсиз, кичик

ТАВУШҒАН— довшан, **Тавушған өзүк** (топоним, чај ады)

ТАЗ— 1. даз, кечәллик, готурлуг, 2. антропоним, шәхс ады

ТАДУ—дад, ләззәт, зөвг

ТАҒ—1. даг, 2. **мунг таг**—агыл, мүдриклик диши, **тағурну** —даг чыхынтысы, гузеј, шимал

ТАҒАМ— дам, дам өртүју

ТАҒАР—торба, кисә, дағарчыг

ТАҒДАҚЫ— дағдакы

ТАҒЫ— =**такы**

ТАҒЫҚМАҚ—дағa галхмаг, дағa чыхмаг, дырмашмаг

ТАҒШУРМАҚ — ше'р охумаг, авазла охумаг

ТАҒШУТ — =**шлок тағшут, шлок тағшутлуғ**

ТАҒШУТСУЗ — ше'рсиз, ше'р формасына малик олмајан

ТАҒТЫН— шимал, шимали

ТАҒУН САВ— јалан сөзләр, јалтаг сөзләр, **тағунчы** — јалтаг, һөкмдарын е'тибарлы адамы, **тағунламак** —јалтаглыг етмәк

ТАҒУҚ— =**такағу, такығу, такук**

ТАЈ—1. дај, дајча, 2. **Алтун тај сангун, Тај билкә тутук, Тај бөк** (антропоним, шәхс ады)

ТАЈАҚ— дајаг, әсас, дәстәк

ТАЈАҚЛЫҒ— дајанылан, истинад едилән, дајаглы, дајағы олан

ТАЈАКЫ— топоним, јер ады

ТАЈАНЧЫ— мүшавир

ТАЈЫТМАҚ— итәләмәк

ТАЈҒАН ҚӨЛ— топоним, көл ады

ТАЈЫНЧАҚ— антропоним, шәхс ады

ТАЈМАҚ— сүрүшмәк, дүшмәк, јыхылмаг, **ыјмак таjмак** —титрәмәк, әсмәк

ТАЈПУ—**Лив тајпу** (чин. антропоним, шәхс ады)

ТАЈСУЈ—чин. Јупитер планети, космоним

ТАЈТЫҚ — антропоним, шәхс ады

ТАЈТО—чин. Чиндә 618—907-чи илләрдә һакимијјәтдә олмуш Тан империја сүлаләси

ТАЈЧЫ—ТҮЛҮН—чин. буддизм дининә аид трактатын ады

ТАЈЧҮ — чин. буддизм дининә аид аид

ТАЈШИ—1. баш тәрбијәчи, мүәллим, 2. адлы-санлы адам, 3. **Чангыр тајши** (антропоним, шәхс ады)

ТАЈШИҢ — =**тајсинг**, чин. маһајана—буддизм динində I әсрдә Гәрби Һиндистанда мејдана чыхмыш әсас чәрәјанлардан бири, **тајшинг** сәвшинг көлүнгү—маһајана вә Һинајана јана (дини)

ТАЛ—далаг, дал, сөјудағачы

ТАЛАМАҚ— таламаг, талан етмәк

ТАЛАС—топоним, јер ады, **Арғу Талас**—Талас шәһәринин адларындан бири, **Улуг Талас**—Баласағун шәһәри — јахында јерләнмиш бир шәһәрин ады

ТАЛАШМАҚ—1. далашмаг, вурушмаг, 2. мүбаһисә етмәк, һај-күј галдырмаг

ТАЛҒАН ИҚ— епиленсија

ТАКЫ—1. јенә, 2. вә һәм дә, **такы јемә**—јенә, **икиләју такы**—јенә, бундан сонра, =**тағы**

ТАҚЫҒУ— тојуг, **такығу јыл**=тојуг или, **такығу күн**—тојуг күнү=**такағу, такук, такығу**

ТАҚМАҚ—тахмаг, бағламаг

ТАҚШУРМАҚ — ше'р охумаг, ше'р дәмәк, =**таксурмак**

ТАҚШУТ—ше'р, бејт, мәнзумә, нәзм, =**токсут**

ТАҚУНЛАМАҚ — тоғунламак, јалтаглыг етмәк

ТАЛҒУН— чив

ТАЛЫМАҚ—таламаҡ, **талымак куймак**—тәрәт етмәк, басғын етмәк

ТАЛЫЗ— битки ады

ТАЛЫМ—1. вәһши, јыртычы, 2. зирәк, чәсур, чәсарәтли, **талым балыг**—акула, балина, көпәк балығы

ТАЛАЈ— дәниз, бөјүк нәһр, =**талуј**

ТАЛКАН—јулаф уну

ТАЛМАҚ — фикрә кетмәк, далмаг, **өксирәмәк талмак**—һүшуну, әглини итирмәк, **талмак јүкмәк**—һисс етмәмәк

ТАЛУ— сечмә, хүсуси

ТАЛУЈ— =**талај**, 1. дәниз, 2. үммаи, океан, **талуј өкүз**—дәниз, океан, **Билкә талуј** (антропоним, шәхс ады)

ТАЛУЛАМАҚ— сечмәк

ТАЛЧЫҒ— е'тибарлы, сәдағәтли

ТАМ— дивар, =**тағам**

ТАМАҒ—1. дамаг, удлаг, 2. **Тамаг ыдук** (топоним, даг ады)

ТАМАН— 1. Билкә хаганын титулларындан бири, 2. Қашгарда чај ады, топоним

ТАМАР— дамар, әзәлә, =**тамыр, тамур**

ТАМАЛАПТР— скр. көзәл гохулу бир битки јарпағы

ТАМАСАВАН— бир монастыр ады

ТАМҒА — дамға, мөһүр, **нишан тамға**—әламәт, нишанә

ТАМҒАЧЫ — 1. мөһүрдар, 2. **Тамғачы тарык** (антропоним, шәхс ады)

ТАМҒАҚ— дамаг, удлаг, гыртлаг, =**тамак, тамаг**

ТАМЫЗЫМ— дәмлә, дамчы

ТАМЫЗМАҚ— дамлатмаг, дамчылатмаг, дамыздырмаг

ТАМЫР — дамар, ган дамары, артерија, канал, **сув тамыры**—су каналы, =**тымыр, тамур, тамар**, нәоз

ТАМҒАЛАМАҚ — дамғаламак, мөһүрләмәк, бәнд етмәк, бәркитмәк

ТАМҒАЛЫҒ— мөһүрлү, мөһүрләнмиш, мөһүрү олан, дамғасы олан

ТАМЫТМАҚ — алышдырмаг, аловландырмаг, јандырмаг

ТАМЫШМАҚ—дамчылатмаг, дамыздырмаг

ТАМЛАНГ — чин. улдуз ады, космоним

ТАМТУЛМАҚ— од тутмаг, алышмаг, јанмаг, јандырмаг

ТАМТУРМАҚ—јандырмаг, аловландырмаг, =**тамдурмак**

ТАМУ— =**тамур**, чәһәннәм

ТАМУДАҚЫ— чәһәннәмдәки

ТАМУЛУҒ— =**тамулук**, чәһәннәмлик, чәһәннәмә аид олан

ТАН—1. =**тең**, бәдән, вүчүд, 2. **ајығламак танмак**—рәдд етмәк, тәкзиб етмәк

ТАНА— күнчүт

ТАНАТАТИ— =**данадади**, антропоним, шәхс ады

ТАНАВАТИ— =**данавади**, топоним, шәһәр ады

ТАНЫКТАЧЫ — антропоним, шәхс ады

ТАНУ—скр. Охатан бүрчү, космоним

ТАНУК—шаһид, **танук болмак**—шаһид олмаг

ТАНУҚЛАМАҚ— тәсбит, тәсдиг етмәк, шаһид олмаг

ТАНУҚЛАТМАҚ — билтүрмәк **тануклатмак**—биллдирмәк вә хәбәр вердирмәк, хәбәрдар едилмәк, шаһидлик етдирмәк

ТАНУҚЛУҒ—шаһидлиј олан, шаһидлик, тәсдиг едилән

ТАНВАСЫН — антропоним, шәхс ады

ТАНГ— 1. дан, сүбһ, сәһәр шәфәги, **танг үнтүрмәк**—дан јери ағармаг, дан сөкүлмәк, 2. мә'чүзә, **танг тангсук**—надир, тәәччүб доғуран

ТАНГАҒ— **кысыг тангаг**—зүлм вә сыхышдырма

ТАНГЫҒ— сыкыг **тангыг**—зүлм вә тәзјиг

ТАНГЫШ — **сыкиш тангыш**, бәдбәхт, вәзијјәти, горху, изтираб, зор

ТАНГЫЛМАҚ— сыхышдырылмаг, тәзјиг едилмәк, =**тенгилмәк**

ТАНГЫЗМАҚ— шишмәк

ТАНГЛАМАҚ—1. һејрәт етмәк, һејран олмаг, тәәччүб етмәк, чашмаг, 2. дан сөкүлмәк, ишыглашмаг, сүбһ ачылмаг, **тангламак мунгадмак**—тәәччүбләнмәк, һејрәт етмәк

ТАНГЛАНЧЫҒ — **тангланчыг мунгадынчыг**—тәэччүблү, гәҗри-ади

ТАНГСУҚ— 1. дадлы, нәфис, ләззәтли, 2. гиҗмәтли, дәҗәрли, **таңг тангсуқ**—дадлы, нәфис, ләзиз

ТАНГУТ—1. Шимал-гәрби Чиндә јашамыш халг, етноним. 2. антропоним вә ја топоним

ТАНЫҒМА— данма, инкар

ТАНМАҚ—1. данмаг, инкар етмәк, 2. писләшмәк, көрланмаг

ТАП—арзу, истәк, ирадә, **ерк тап**—һакимијјәт

ТАПА—тәрәф, сары, догру, == **таба**

ТАПАҒ— **тапағ удуғ**—ситајиш, пәрәстиш, ==**тапыг, тапуг**

ТАПАҒЧЫ—гуллугчу, хидмәтчи, тапағчы удуғчы—хидмәтчи, хадимә

ТАПАН— скр. сәккиз јапар мәһәммәдән алтынчысы (дини)

ТАПЫҒ— е'тигад, ситајиш, хидмәт, ==**тапағчы**

ТАПЫҒСАҚ — хидмәтә һазыр, һөрмәткеш, гуллуг етмәјә һазыр

ТАПЫНДЫРМАҚ — хидмәт етдирмәк, гуллуг етдирмәк, е'тигад етдирмәк, ибадәт етдирмәк

ТАПЫНҒУ— е'тигад, ситајиш едиләчәк олан

ТАПЫНМАҚ — ситајиш етмәк, пәрәстиш, е'тигад, хидмәт көстәрмәк, **тапынмак јукүнмәк**— е'тигад көстәрмәк, **тапынмак удунмак**—тә'зим етмәк, е'тигад етмәк

ТАПЫНЧЫ— гуллугчу, хидмәтчи, хадимә

ТАПЫШМАҚ—бир-бириин тапмаг, мүбаһисә етмәк, тапылмаг

ТАПЛАМАҚ—1. бәјәнмәк, разылашмаг, е'тигад етмәк, 2. сечмәк

ТАПЛАҒ— бәјәнмә, разылыг етмә

ТАПЛАҒУСУЗ— **севкүсүз тапларусуз**— хошакәлмәз, инфрәтәлајиг, сәдагәтсиз

ТАПЛАНМАҚ— тәгдир едилмәк, бәјәнилмәк

ТАПМЫШ— антропоним, шәхс ады

ТАПСЫЗ — дадсыз, ләззәтсиз, истәксиз, иштаһсыз

ТАПШУРМАҚ— тәнбеһ вә тәслим етмәк

ТАПТУЛУҒ— парлаг, бәрг вуран, бәрраг

ТАР— дар, сых, **мунг тар**—кәдәр вә әзаб-әзијјәт

ТАРАЗУҚ— тәрәзи

ТАРДУШ—гәдим түрк гәбиләси, етноним

ТАРҒАҚ— дараг

ТАРИЧАНТА— скр. антропоним, шәхс ады

ТАРЫҒ—1. дән, тахыл, дары, 2. **Тарығарт тиз**—Кашғар јахынлыгында бир јајла, бүл **тарыг**—бајатымыш, хараб олмуш тахыл, ы **тарыг**—дәнли биткиләр әкини, **уруғ тарыг**—гоһумгәбилә

ТАРЫҒЛАҒ— ==**тарыглак**, тарла, әкин јери

ТАРЫҒЧЫ— әкинчи, тахылчы

ТАРЫМ—антропоним, шәхс ады

ТАРЫНМАҚ—гәзәбләнмәк, һирсләнмәк, инҗидәтләнмәк, дарылмаг

ТАРЫҢГ КӨЛ— топоним, көл ады

ТАРЫҚЧЫ— 1. ==**тарыгчы**, 2. антропоним, шәхс ады

ТАРЫТДУРМАҚ—бечәрмәк, бечәртдирмәк, бәсләмәк, бәсләтмәк

ТАРМАДАН— **маjак тармадан**—зибил, төзәк, мал зибили

ТАРМАНИТИ — демоплардан бири, антропоним, шәхс ады

ТАРМАПАЛИ— ==**Дармапали**, скр. антропоним, шәхс ады

ТАРМАТИВАРИ— скр, антропоним шәхс ады

ТАРПУСИ — антропоним, шәхс ады

ТАРКА—**ачыг тарка**—чәтин, ағыр, дөзүмлү

ТАРКАН—1. титул, 2. **Аjлуч таркан, Алтун тамған таркан, Оғул таркан, Кекленч таркан** (антропоним, шәхс ады), вәкил, вәзир, назир

ТАРКАНМАҚ— сыхылмаг

ТАРЫҚМАҚ—1. гејб олмаг, јох олмаг, узаглашмаг. 2. сыхылмаг, кәдәрләнмәк, гајғыланмаг, дарыхмаг

ТАРҚАРМАҚ— ==**тарыкармак**, узаглашдырмаг, сыхышдырмаг, дағытмаг

ТАРҚАНЧ — дагылмыш, сәпәләнмиш, парчаланмыш (халг һагында)

ТАРҚАҒ— ачы, ағыр

ТАРҚАТ— титул, таркан сөзүнүн чәми, тарханлар

ТАРМАҚ—дырмыг

ТАРТМАҚ—1. дартмаг, чәкмәк, чыхартмаг, чәкиб чыхартмаг, 2. тәгдим етмәк, өлчмәк, өлчүб чәкмәк

ТАРТАЛУМИ—демоплардан бириин ады, антропоним, шәхс ады

ТАРТЫЛМАҚ— кәрилмәк, чәтинлик чәкмәк, кәнара чыхарылмаг

ТАРТЫНМАҚ— өзүнә дашыјыб апармаг

ТАРТУҚ— јагма түрк гәбиләсиин јашадығы әразидә јерләшән шәһәрин адыдыр, топоним

ТАРТЫШ — 1. гәбилә, тајфа ады, етноним, 2. антропоним, шәхс ады

ТАРУҚА— ==**даруга**

ТАРУМАҚ— даралмаг

ТАСУЛМАҚ— дағылмаг, ичәридән чыхмаг, сәфәрә јолланмаг

ТАС— ==**таш**

ТАСҒАРУ— ==**ташкару**

ТАШ—1.даш, **таш текил**— дашлыг әразі, дашлыг јер, **бөнгкү таш**—әбәди даш, абидә, **битик таш**—абидә, јазылы даш, **сазынчы ташы**—кипс, 2. харичи көрүнүш, заһири, харичи тәраф, **таш јағы**—харичи дүшмән, 3. јапында, 4. **таш јер**—гәриблик, **таш тобык**—топуг, топуг чыхыштысы, **ич таш**—дахил вә харич, **башы ташы бирлә**—тамамилә, бүтүнлүклә, башдан-баша, 5. **Кед таш** (антропоним, шәхс ады)

ТАШАМАБУМИ—скр, ==**дашамабуми**

ТАШҒАРМАҚ— ==**ташкармак**

ТАШДЫНТЫН — кәнардан, харичдән, гырагдан, ешикдән, чөлдән

ТАШЫҒЫРМАҚ — бирликдән, иттифагдан чыхармаг, кәнарлашдырмаг

ТАШЫЛМАҚ—чыхмаг, үзә чыхмаг, ешијә чыхмаг, көрсәнмәк, **ташылмак төкүлмәк**—чыхыб ешијә төкүлмәк, дашмаг

ТАШЫҚ— 1. антропоним, шәхс ады, 2. **Ташык баш** (топоним, јер ады)

ТАШҚАН — антропоним, шәхс ады

ТАШҚАРМАҚ— 1. узаглашдырмаг, арадан галдырмаг, 2. көндәрмәк, јола салмаг, мүшаһәт етмәк

ТАШҚАРУ— ==**тасғару**, ешијә, чөлә, кәнара, дашары

ТАШҚАРУН— ешикдән, кәнардан, чөлдән

ТАШЫҚМАҚ — јүрүшә кетмәк, сәфәрә чыхмаг, бајыра чыхмаг, јолланмаг

ТАШМАҚ— дашмаг, төкүлмәк

ТАШРА—ешикдә, кәнарда, кәнар, гыраг, узагда

ТАШРУ— ешикдә, ешикдән, чөлдә, чөлдән

ТАШТЫН— чөлдән, кәнардан

ТАШТЫНҚЫ— харичи, дашарыдакы

ТАШТЫРТЫ— кәнар, харич

ТА—да, дә (гүввәтләндиричи әдат)

ТАТ—јад, өзкә, јаделли, мүсәлман олмајан үјғурлара кинајә илә верилән ад

ТАТАБЫ— халг ады, етноним

ТАТАҒ—дад, ләззәт, ширин, == **татыг**

ТАТАҒЛАҒ— ==**татыглыг**, дадлы, ләзиз, ширин

ТАТАР— гәбилә ады, етноним, **отуз татар**, гәбилә бирләшмәсинин ады, **токуз татар** — монгол гәбилә бирләшмәси

ТАТЫҒ— ==**татаг**, дад, ләззәт

ТАТЫҒЛЫҒ — дадлы, ширин, хош, хошакәлим, **соғанчыг татыглыг**—әзиз вә севимли

ТАТЫҒСЫРАМАҚ— дадсызлашмаг, сөнмәк, түкәнмәк, дады гачмаг

ТАТЫҒСЫЗ—ләззәтсиз, дадсыз, хошакәлмәјән, ширин олмајан

ТАТМАҚ— дадмаг, дадына бахмаг

ТАТУ—скр. натура, тәбиәт

ТАУЧАНГ—чин. тахт, мүгәддәс јер

ТЕБӘ— =тевә

ТЕБИЗ— =тепиз

ТЕБИЗЛИК—. =тепизлик

ТЕБЛИҚ— **теблик күрлүк**—јалан, ујдурма. =**төвлүк, тевлик**

ТӘБРӘМӘК—1, тәрпәнмәк, гымылдамаг, титрәмәк, 2. сәјримәк, чатылмаг (гаш һаггында), 3. јајылмаг, ағырлашмаг (хәстәлик һаггында), 5. шө'ләләнмәк, аловланмаг, **тебрәмәк јорымак**—јеримәк, һәрәкәт етмәк, **тебрәмәк кабшамак**—тәрпәнмәк, силкәләнмәк, сарсылмаг

ТӘБРӘНЧСИЗ — тәрпәнмәдән, һәрәкәтсиз, **тебрәнчсиз јајылмаксыз**—силкәләнмәдән, тәрпәнмәдән, сакит, сарсылмаз

ТӘБРӘМӘКИ—тәрпәниш, гымылданма, һәрәкәт

ТЕБРӘШМӘК— тәрпәшмәк, гымылданмаг

ТЕБРӘТМӘК— тәрпәтмәк, силкәләнмәк, һәрәкәтә кәтирмәк

ТЕБРӘТҮК — һәрәкәт етдирилмиш, тәрпәшдирилмиш, тәрпәдилмиш

ТЕВ—амансызлыг, һијләкәрлик, јалан, ев күр—јалан, һијлә

ТЕВӘ— =тебә, дәвә, **тевә күш**—дәвә гүшу, **тевә табаны**—битки ады

ТЕВИРМӘК — девирмәк, чевирмәк, дөндәрмәк

ТӨВЛӘМӘК— аллатмаг, товламаг, **тевләмәк күрләмәк**—алдатмаг

ТЕВЛИК— фырылдагчы, һијләкәр, јаланчы. **тевлик күрлүк**—һијләкәр, јаланчы, **теблик, теблүк**

ТЕВЛҮК— =**тевлик, теблик**

ТЕВРИЛМӘК— девриlмәк, дөнмәк, чеврилмәк

ТЕРСҮЗ — һијләсиз, јаласыз, **тевсүз күрсүз**—јаласыз

ТЕЗИК—чәлд, тез, сүр'әтлә

ТЕЗИҚ —1. әрәб (етноним, халг ады), 2. ләләк, =**тизик**

ТЕЗМӘК—гачмаг, **тезмәк качмак, тезмәк күрәмәк**—гачмаг

ТЕЗКИН— гачаг, фәрари

ТЕЗКҮРМӘК — гачмаг, узаглашмаг

ТЕЈИН—дејин, дејә (баглајычы)

ТЕЈИНГ—дәлә

ТЕЈИШМӘК— данышмаг, сөнбәтләшмәк

ТЕЛТИК— =тетик

ТЕК—тәк, јалныз, ачыг, **тек јалнгуз**—јалныз, ачыг

ТЕКӘ—1. тәкә, әркәк кечи, даг кечиси, **текә сакал**—сејрәк саггал 2. **Текә бакшы, Бучанг текә** (антропоним, шәхс ады)

ТЕКӘЛИ—тәкәли (антропоним вә ја етноним)

ТЕКӘШ—Тәкәш, **Текәш кул тудун** (антропоним, шәхс ады)

ТЕКИЛ—таш текил—дашлыг әразы, дашлыг јер

ТЕКИН— наһаг, бош јерә, наваја, **текин күрүғын**—бош јерә, = текүн

ТЕКҮН— 1. төмәнпасыз, гаршылыгсыз, 2. Кара текүн (антропоним)

ТЕЛКӘК— бүлгак **телкек**—төрпәниш, һәрәкәт, һәјәман, төлатүм

ТЕЛКӘМӘК— бүлгамак телкәмәк—һәјәчана кәлмәк, әһвалы позулмаг, төлатүмә кәлмәк

ТЕЛИК—антропоним, шәхс ады

ТЕЛИМ— чох, **телим түрлүк**—һәр чүр, мүхтәлиф, **телим үкүш**—чох, үкүш **телим**—чох, артыг

ТЕЛИНМӘК—дәлинмәк, дешикмәк, јыртылмаг

ТЕЛМИРМӘК— бахмаг, нәзәрләрини јөнәлтмәк, үмидлә бахмаг

ТЕМИЧИ — антропоним, шәхс ады

ТЕМИН— =тимми

ТЕМИР— =темүр, 1, дәмир, 2. Темир асак, Темир елчи, Бәсә темир, Отүчи темир (антропоним, шәхс ады), Темир каныг, Бег темир куз (топоним, јер ады)

ТЕМИРЛИК— дәмирли, дәмир (сифәт)

ТЕМИРЧИ— =темүрчи

ТЕМҮКӘ — антропоним, шәхс ады

ТЕМҮР— 1. дәмир, **темүр казыңгук**— гүтб улдузу, 2. **Темүр буга, Бај темүр, Ел темүр, Есән темүр, Күчүк темүр, Өтүкән темүр, Кутлуг темүр, Төләк темүр** (антропоним, шәхс ады)

ТЕМҮРЧИ— =темирчи, дәмирчи

ТЕКИНМӘК — 1. нәил олмаг, чатмаг, 2. мә'руз галмаг, чәтинлик чәкмәк, 3. бүјүрмаг, лүтф етмәк

ТЕКМӘК—1. чатмаг, дојмәк, јетишмәк, 2. мә'руз галмаг, 3. дүшмәк, 4. һүчум етмәк

ТЕКИНЧСИЗ — тохунулмасы көрәк олмајан шеј, дүшүлмәси көрәк олмајан јер

ТЕКИРМӘК—јетирмәк, битирмәк, баша чатдырмаг

ТЕПГ—1. ејни, бәрабәр, ујгун, мүвафиг, 2. сај, миггдар, кәмиjjәт, өлчү, 3. чәки вәһиди; **тенг адынчыг**—ајры-ајры, чүрбәчүр, һәр чүр, **тенг тенг** — мүхтәлиф, ајры-ајры, **үкүш түрлүк тенг** — мүхтәлиф, чүрбәчүр, **үлкү тенг тутмак**—өлчүсүнү мүәјјән етмәк, **үлкү тенг**—өлчү

ТЕНГИЛМӘК — чыхмаг, јүксәлмәк, галхмаг

ТЕНГИРЛИК — бүтпәрәст мәбәди, бутхана

ТЕНГЛӘМӘК—бәрабәр миггдарда өлчмәк

ТЕНГЛИК—өлчүјә малик, өлчүсү олан, охшар

ТЕНГСИЗИН— мүгајисә едилмәз дәрәчәдә, мисилсиз бир сурәтдә

ТЕЗМӘК—гачмаг, **тезмәк күрәмәк**—гачмаг, **тезмәк качмак**—гачмаг

ТЕНСИ — чин императорунун титулу, чин (һәрфи мә'насы көј оғлу)

ТЕНГРИ—1. көј, сәма, 2. танры, аллаһ, илаһи, 3. әмир, һөкмдар, чәнаб, ага, 4. **өз тенгри**—илаһә, **тенгриjери** — танрылар диjары, **тенгри тенгриси** —танрылар танрысы, **Аj тенгри**—Аj танры, јашын **тенгри** — илдырым, шимшәк танрысы, **јел тенгри**—јел танрысы, **күн тенгри**—күн танры, **Кунчуj тенгри** (антропоним, шәхс ады?), **Күт тенгри хатуны** (антропоним, шәхс ады)

ТЕНГРИТАҒ — Тјан-шан дағлары

ТЕНГРИЧИ—танры хидмәтчиси

ТЕНГРИДӘКИ—илаһи (сифәт), көјдәки

ТЕНГРИДӘМ— илаһи (сифәт), =**тенгритәк**

ТЕНГРИКӘН — =**тенгрикән**, илаһи, танры хан, танрысифәт хан, **баға тенгрикән**—титул

ТЕРМӘЛ— **Ак термәл** (топоним, јер ады)

ТЕМӘК—демәк, данышмаг, адландырмаг, **ашајын тесәр сән ednз турур** (ТТ147)—ашмаг истәсән, учадыр, **теп ајмак**—адландырмаг, **теп төмәк**—демәк, сөјләмәк

ТЕК—1. тәк, кими, нечә, санки, **не тек**—нечә, 2. дәк, гәдәр, =**теки**

ТЕКӘР—аид олан, мәнсуб, мәхсус олан

ТЕКӘРӘ— барәсиндә, нисбәтдә, барәдә, һаггында (гошма)

ТЕКИ— дәк, кими, гәдәр (гошма)

ТЕКИК—**ағрыг текик**—хәстәлик

ТЕКИКЛИК— **ағрығлыг текиклик** —хәстә вә кор

ТЕКИЛМӘК— кор олмаг, көзү төкүлмәк

ТЕКИМЛИК — 1. аид, мәхсус, мәнсуб олан, 2. лајиг, 3. хош, әлверишли, **текимлик болмак**—лајиг олмаг

ТЕКИМЛИКЧӘ — лајигинчә, хош, әлверишли

ТЕКИМСИЗ—лајиг олмајан, мүнасиб үјгун олмајан

ТЕКИН— шаһзадә, титул, хан аиләсинин кичик үзвләринин адларына әлавә олунур: **Алп текин, Есән текин, Јарук текин, Күл текин, Күмүш текин, Оғул текин, Озмыш текин, Тонга текин** (антропоним, шәхс ады)

ТЕНГРИКЛӘМӘК— танрылара инанмаг, е'тигад вә ситајиш етмәк

ТЕНГРИЛИК — олумә мәһкум (?), диндар, мө'мин

ТЕНГРИЛИКДӘКИ— мө'бәддәки, ибадәтханадакы

ТЕКИРМӘК— јетирмәк, битирмәк, баша чатдырмаг

ТЕКИРӘ— һәр тәрәф, әтраф

ТЕКИРЧИ — антропоним, шәхс ады

ТЕКИРМӘНЧИ— дәирманчы

ТЕКИРМИ— дәирми, јүзлүк текирми— ин'ишас, әкс етмә, даирә

ТЕКИРМИЛӘЈҮ — дөрд тәрәф, даирәви, әтраф

ТЕКИРМИЛӘМӘК— даирә үзрә һәрәкәт етмәк, һәрләтмәк, фырлатмаг, һәрләнмәк, доланмаг, дөврә вурмаг

ТЕКИРМИЛӘЈҮКИ— әтрафында олан, әтраф

ТЕКИТ— текин сөзүнүн чәм формасы

ТЕКЛӘРМӘК — дешмәк, вурмаг, јараламаг, дармадағын етмәк

ТЕКЛҮК—кор, тога **теклүк**—шикәст

ТЕКМӘ— адлы, адланан

ТЕКРӘКИ— әтрафда олан, **текрәки тири**—јахын, јахындакы

ТЕКРӘНЧ ЈЕКӘ— антропоним, шәхс ады

ТЕКРИКЛӘМӘК— дөврәјә алмаг, мүһасирә етмәк

ТЕКРИЛМӘКЛИК— јени аләмә дүшмәклә бағлы олан (дини)

ТЕКҮРМӘК — јетишмәк чатмаг

ТЕКИРТМӘК— чатдырмаг, јетирмәк

ТЕКЗИМ—күрәчик, тампон

ТЕКЗИНМӘК — сәјаһәт етмәк, доланмаг, һәрләнмәк

ТЕКЗИНДҮРМӘК— доландырмаг, һәрләтмәк

ТЕКЗИНЧ—1. лүлә һалында бүкүлмүш кағыз, 2. дөвр, дөвр етмә, 3. фырланан, доланан, һәрләнән

ТЕКШИЛМӘК— 1. дәјишилмәк, 2. башга аләмдә дүнјаја көлмәк, **шашмак текшилмәк**—јолуну азмаг, јолдан чыхмаг

ТЕКШҮРМӘК—дәјишмәк, шәкилини дәјишмәк

ТЕПИЗ— шоран јер

ТЕПИЗЛИК— шоранлыг, дүзлү

ТЕПИЗТӘКИ — чөллә, сәһрада олан

ТЕПИТМӘК—тапдаламаг, ајаглamaг

ТЕР— тәр

ТЕРБИ ЫНАЛ — антропоним, шәхс ады

ТЕРКӘН— монг. араба

ТЕРИ— дәри, күјкә **тери**—көп, дәри

ТЕРИК — јығынчаг, **терик куврағ**—ичмә

ТЕРИЛМӘК— јығышмаг, топланмаг, **терилмәк кувранмак**—топлашмаг

ТЕРИН—**терин куврағ**, 1. ичмә, 2. күтлә

ТЕРИНСИЗ— **терисиз куврағсыз**—ичмасыз, ичмасы олмајан

ТЕРИНГ— дәрин, **тетрүм терин**g—дәрин, **түтрүм терин**g—мәзмунлу вә дәрин, ==**терәнг**

ТЕРҚ—чөлд, сүр'әтлә, **терк өдүн**—тезликлә, јахын вахтларда, **терк тавраг**—тез, чөлд, тезликлә

ТЕРҚИН—1. јығнаг, топланма јери, 2. тез, тәләсик, чөлд, **теркин тавраг**—сүр'әтлә, тез бир заманда, тезликлә, **теркин тавраты**—тез, чәлд, тезликлә, тәләсик

ТЕРКИШ—1. дејинкән, давакар, чәнчәл, 2. **аркыш-тиркиш** — карван, гафилә

ТЕРКЛӘЈҮ— чөлд, тез, тәләсик

ТЕРС—тәрс, әкс, **терс тетрү**—тәрс, јалан, әкс, **терс тетрү тетинчә**—тәрс, јалан, әкс, әјри

ТЕРТӘРМӘК— тәрләтмәк

ТЕРСИМӘК — **терсикмәк тетрүлмәк**—јолдан чыхартма, аздырма, азма

ТЕРТРҮ — тәрс, әкс, јанлыш, дүзкүн олмајараг, **тертрү сачлыг** — бырtлашыг сачлы, узун сачлы, түклү, гыллы

ТЕСИКИ АРА— антропоним, шәхс ады

ТЕСОҚ ТУРМЫШ— антропоним, шәхс ады

ТЕСҚИНМӘК— **тезкинмәк**

ТЕРМӘК— јығмаг, дөрмәк, топламаг, **термәк кавырмак**—топламаг, јығмаг, **термәк кубратмак**—јығмаг, топламаг, бирләшдирмәк

ТЕРӘК—1. чыпар, 2. **Јабду терәк** (антропоним, шәхс ады)

ТЕТИК— тәсәввүрү олан, анлајышлы, **тетик билкә**—мүдрик, билични,

ТЕТИШМӘК — данышмаг, сөпбәтләшмәк, мүзакирә етмәк, мәсләһәтләшмәк

ТЕТИҚ— ==**тетик**

ТЕТМИЛИК КАРА БҮКА—антропоним, шәхс ады

ТЕТРҮ— ==**тертрү**, тәрс, јанлыш, сәһв, **тетрү чынгару** — һәртәрәф, һәртәрәфли, **тетрү онгару**—һәр тәрәфә, **терс тетрү**—јанлыш, тәрс, 2. дүзкүн, доғру, дәғиг, **тетрү чынгару сакынмак колуламак** — мәркәзләшмиш, чәмләшмиш, гүввәтли фикир, дүшүнчә, **тетрү көрмәк**—көзләрини зилләмәк, диқмәк, јөнәлтмәк

ТЕТМӘК— адланмаг, бу сөзүн **тетир** формасы -дыр/-дир/-дур/-дүр хәбәрлик шәкилчиси илә төрәмә едилир: **кимдә бир өк керткүнч бар ерсәр ол киши тимин чын киши тетир** (ТТҮВ113), Мәһз инамы олан шәхс әсл инсандыр (адланыр)

ТЕТРҮЛМӘК—јолуну азма, јолдан чыхма **терсикмәк тетрүлмәк** — јолуну азма, јолдан чыхма

ТЕТСӘ—чин. ==**тетси**, шакирд

ТИЗ—1. дуз, 2. јүксәклик, **тиз тилкәни**—диз гапағы, 3. **Тарыг арт тиз**—Қашгар јахынлығындакы дүзөнлијин, јајлағын ады (топоним, јер ады)

ТИЗИК—1. бојунбағы, һәмаил, 2. чәркә, сыра, **јевик тизик** —бәзәк васитәси

ТИЗИК— **кезик тизик** — гајда, ардычыллыг

ТИЗМӘК—1. чәркәјә дүзмәк, 2. ==**тезмәк**

ТИЈИН— ==**тејин**, дејә (бағлајычы)

ТИЈИНГ— ==**тејинг**, дәлә

ТИҚӘН— тикан, јандак **тикән** —дөвә тикәни

ТИКИ—сәс, сәда, сәс-күј, шырылты, **тики чогы**—сәс-күј, сөјүш

ТИҚИЛӘМӘК—һај-күј салмаг, куруддамаг

ТИҚИЛӘШМӘК — сөјүшмәк, бир-бириnә бөһтан атмаг

ТИҚИЛИК— сәсләнән, сәс чыхаран, **стинлик тикилик јанғулуг**— чинқилдәјән (сифәт)

ТИҚИМ—бирбаша

ТИҚИСИЗ— сәссиз, сәдасыз

ТИҚТАК— скр. ачы

ТИҚМӘК —1. тикмәк, 2. илан чалмаг, санчмаг

ТИКҮ ӨКӘН—топоним, чај ады

ТИЛ—1. дил, 2. әсир, **тил ағыз**—дил, **тил ағыз кылмак**—хәбәрчилик етмәк, сөз көздирмәк, гејбәт етмәк, деди-году јајмаг, **тил билик**—сәккиз биликдән, елмдән бири, **тил качыг**—дад органы, **тил салмак**—бөһтан атмаг, гијбәт етмәк, **тил тар**—бөһтан, деди-году

ТИЛӘМӘК—1. истәмәк, диләмәк, 2. ахтармаг, арамаг, **тиләмәк истәмәк**—ахтармаг, **тиләмәк колмак**—истәмәк

ТИЛӘНМӘК—хаһиш етмәк, истәмәк, әл ачмаг, диләнмәк

ТИЛИҚЛИК— ахтаран, арајан

ТИЛЛИК— дилә аид олан, дилә бағлы олан (сифәт)

ТИЛКИ— түлкү

ТИЛКӘН— тәкәр, даирә, диск, **јеллик тилкән**—бәрк күләк, гасырга, **тиз тилкәни**—диз гапағы, **күлгак тилкәни**—гулаг сеһаны

ТИЛУТАМИ —скр. антропоним, шәхс ады

ТИМИН—индичә, бу саат, дәрһал, о сәат, елә һәмин, **үр кеч тимин**—чохдан

ТИНӘСИ— ==**тенси**

ТИНТСУЈ— чин. торпагдан ичарә һагғы

ТИНГ—бир мүддәт, бә'зән

ТИРАВИНТИ — скр. демонлардан бириниn ады, антропоним

ТИРИ—1. **Елчи тири** (антропоним, шәхс ады), 2. **текрәки тири**—әтрафдакы, әтрафда олан

ТИРИК—1. дири, чанлы, **тирик баргу**—дири, чанлы, **тәнимәт, тирик өз**—өз, өзәк, һәјат, јашајыш, **тирик өзлүк**—чанлы варлыг. 2. Күни тирик, Үчүн күлүк тирик (антропоним, шәхс ады)

ТИРИКЛУКЛИ— чанландыран, дирилдән, һәјат верән

ТИРИЛМӘК — =**терилмәк**, топланмаг, дәрилмәк, јығышмаг

ТИРКАСАКАУТИ — демонлардан бириниң адыдыр, антропоним

ТИРИПУР—топоним, шәһәр ады

ТИРКИ— демонлардан бириниң ады, антропоним

ТИРСӘК— дирсәк

ТИРТИ— скр. кафир, јалан дини тәблиғ едән

ТИТИК— кил, торпаг, палчыг

ТИТИНМӘК — чәсарәтләнмәк, гәтиҗҗәтли олмаг

ТИТИР—бир дәвә чинси

ТИТМӘК — 1. бојун гачырмаг, арадан галдырмаг, гурбан вермәк, рәдд етмәк, **титмәк ыдаламак**—бојун гачырмаг

ТИТРӘМӘК — титрәмәк, әсмәк, =**титримәк**

ТИТРӘКЧИ ҚАРЫМЫШ —антропоним, шәхс ады

ТИШ—диш, **тиш үти**—диш ојуғу, коғушу

ТИШАСТВУСТИК — скр. бир сутранын ады

ТИШИ— диши, **тиши киши**—гадын, **тиши тынлыг**—гадын

ТИШЛӘМӘК—дишләмәк, диши илә сыхмаг

ТИБИ—ачы **тиби**—шәраб нөвү

ТИБИН—антропоним, шәхс ады

ТИБРӘНИШ ҚОТЫЧ—антропоним, шәхс ады

ТИВДАР—скр. шам, шам ағачы

ТИДМӘК— =**титмәк**

ТИДИМ— =**дидим**

ТЫ ОРНАҒЛЫҒ — мөһкәм, сабит, саглам

ТЫ—һәмишә, даим, мүтәмади

ТЫДЫҒ—әнкәл, манеә, тыдыг ада —әнкәл, манеә, тыдыг өт—ајаг ишләмәнин гаршысыны алмаг дәрманы, тыдыг тутуг—манеә, тыдыг кылмак—манс олмаг, әнкәл төрәтмәк, гаршысыны алмаг

ТЫДЫҒСЫЗ— әнкәлсиз, манеәсиз, тыдығсыз кадагсыз — әнкәлсиз, гүсурсуз, **тыдығсыз тутугсуз**—әнкәли олмајан, өртүксүз тыдығсыз—азад, бош, үстү өртүлмәмиш

ТЫДЫҒСЫЗЫН— кечикмәдән, дајанмадан, јубанмадан

ТЫДЫЛМАК— дајанмаг, көсилмәк

ТЫДМАК — сахламаг, көсмәк, дајандырмаг, гаршысыны алмаг

ТЫДЫНМАК — гаршысы алынмаг, јасаг етмәк, јасаг олмаг, **тыдынмак тутунмак**—өзүну сахламаг, таолланмаг

ТЫДМАК— манс олмаг, гаршысыны алмаг, **тыдмак серкүрмәк кылмак**—сахламаг, дајандырмаг

ТЫДТУРМАК—гаршысыны алмаг

ТЫҒ—сәмәнд (ат)

ТЫҒРАК—саглам, бәрк

ТЫЈУЛМАК— =**тыдылмак**

ТЫЈУК—јер ады, топоним

ТЫҚАМАК— тыхамаг

ТЫҚЫЛМАК — фәлакәтә уграмаг, бәдбәхтлиҗә дүчар олмаг

ТЫҚМАК — тыхмаг, габағыны алмаг, тыхамаг

ТЫЛ— =**тил**

ТЫЛАНГУ — нитг габилиҗҗәти, көзәл данышыг

ТЫЛАНГУРМАК — нитг, нитг габилиҗҗәти

ТЫЛАК— гадын чинсиҗҗәт, төнасүл үзвү

ТЫЛДАГ—=**тылтаг**, сәбәб, бәһанә. әсас

ТЫЛДАМ— натиг, натиг олан шәхс, көзәл данышан

ТЫЛДАМАК— әсасланмаг, бир шеја бахмаг, бир шеји нәзәрә алмаг

ТЫЛЫ—**бузагу тылы** —сичовул

ТЫЛЫҒ— **тылыг јарпыг орнағлыг**—данми, сабит

ТЫЛТАМАК— =тылдамак

ТЫЛТАҒ— =тылдаг, 1. сәбәб, әсас, бәһанә, 2. үстүндә, наминә, өтрү, **тылтаг кавыра** — сәбәб, әсас, **авант тылтаг**—сәбәбләр

ТЫЛТАҒЫНТАҚЫ— өтрү, үчүн, үстүндә

ТЫЛТАҒЛЫҒ— сәбәб олан, сәбәби олан

ТЫЛТАГСЫЗ— сәбәбсиз, әсассыз

ТЫЛТАНМАК— әсасланмаг

ТЫН— нәфәс, руһ, **тын алмак**—нәфәс алмаг, нәфәс вермәк, нәфәсини ичәри чәкмәк, нәфәс алмамаг, **тын бошамак**—нәфәсини бурахмаг, бошалтмаг, **тын бузгак**— нәфәс позғунлуғу, гүсуру

ТЫЛТАНМАК— сәбәб олмаг

ТЫНЛАМАК— =**тынгламак**

ТЫНЛАНМАК— **өкләнмәк тынланмак** — өзүнә көлмәк, ајылмаг, ағылланмаг, ағлы башына көлмәк

ТЫНЛЫҒ— чанлы варлыг, чанлы мәхлуг, **тыплыг јалнгук**—чанлы варлыг, **тынлыг өз**—чанлы варлыг, **тыплыг туралыг**—чанлы варлыг, **тиши тынлыг**—гадын, арвад

ТЫНМАК—1. нәфәс алмаг, 2. динчәлмәк, истираһәт етмәк

ТЫНМАКСЫЗ—раһатлыг, динчлик билмәдән

ТЫНМАКСЫЗЫН — дурмадан, нәфәс дәрмәдән, динчлик билмәдән

ТЫПМЫШ— антропоним, шәхс ады

ТЫНСЫЗ — нәфәссиз, чансыз, өлү

ТЫНТСУЈ — чин. = **тинтсуј**, торпаг үчүн ичарә һаггы

ТЫПТУРМАК— истираһәт вермәк, динчәлтмәк

ТЫНТУРА— хәриф күләк, јел, мећ, нәсим

ТЫНВАР— дәрман ады

ТЫНТУРУЛМАК — чанланмаг, дирилмәк, нәфәс верилмәк

ТЫНЧ—**ињ тынч**—динчлик, раһатлыг

ТЫНЧЫМАК—=**тунчымак**, хараб олмаг

ТЫНШЫДУ— антропоним, шәхс ады

ТЫНГ—1. сәсләнмә, сәс, 2. ешитмә, динләмә

ТЫНГЛАМАК — динләмәк, ешитмәк; сөзә бахмаг, гулаг асмаг

ТЫНГРАК — дырнаг, =**тырнрак, тырнгак**

ТЫНГРАКЛЫҒ — дырнаглы, дырнагы олан (сифәт)

ТЫРАНГАК— дырнаг, =**тынгграк, тырнгак**

ТЫРСУЛ— скр. =**дрзул**, шана, јаба

ТЫСАК—антропоним, шәхс ады

ТЫСЫЗ— **тысыз јарпсыз орнағсыз**—данми олмајан, мүвәггәти, кечичи

ТЫТСУ ШИЛА — антропоним, шәхс ады

ТОБЫК—топуг, **тобык сөнгүк**—гојун ајагларындан һазырланмыш јемәк, хаш

ТОБУЛА — антропоним, шәхс ады

ТОБУЛГАК— сәрв ағачы

ТОҒ— =**туғ**

ТОҒА— хәстә, **тоға теклүк**—хәстә, шикәст, **ик тоға**—хәстәлик

ТОҒАН— шаһин, **тоған ерсик**—икид, чәсур

ТОҒЛА—топоним, чај ады, Орхон чајынын бир голу

ТОҒМА — антропоним, шәхс ады, **Кара тоғма** (антропоним, шәхс ады)

ТОҒМАК— 1. догум, доғулмаг, јаранмаг, әмәлә көлмәк, мејдана, чыхмаг, күн догмаг, чыхмаг, **тоғмак белкүрмәк** — ишыгланмаг, мејдана чыхмаг, **тоғмаз батмаз билик**—догулмаг вә јох олмаг елми (дини), **тоға тезкинмәк**—башга аләмдә догулма дөврәсиндә, даирәсиндә һәрләнмәк, дөврә вурмаг (дини)

ТОҒМАКСЫЗ — варлыға таое олмајан дарма (дини)

ТОҒМЫШ —1. ғоһум, **тоғмыш кадаш**—ғоһум. 2. **Барча тоғмыш, Ер тоғмыш, Кенч тоғмыш таркан, Қин тоғмыш** (антропоним, шәхс ады)

ТОҒРАҒУ— гәтран, ағам јапышганы

ТОҒРАМАҚ— доғрамаг, кәсмәк, парча-парча етмәк

ТОҒРЫЛ—1. јыртычы гуш. 2. колбаса. 3. **Алп тоғрыл, Баса тоғрыл, Озмыш тоғрыл, Кутан тоғрыл, Туруқ едкү тоғрыл** (шәхс ады, антропоним) ==**тоғрыл, Тоғрул**

ТОҒРУ—дүзкүн. **тоғру томлуду**—доғру, дүзкүн, ганүни. ==**тоғуру**

ТОҒСУҚ— **күнтоғсук**—күндоған, шәрг

ТОҒУ— топоним, шәһәр ады

ТОҒУМ— **тоғум ажун**—доғулма, јенидән доғулма, **тоғум ажун тутмак**—догулмаг, **тоғум тутмак**—доғулмаг, **төрт тоғум**—дүнја, дөрд доғулма

ТОҒУМЛУҒ — доғулмаға аид олан

ТОҒУРҒУ—топоним, чај ады

ТОҒУРУ — тоғру, **тоғру, тоғуру томлыты**—ганүни

ТОҒУТ— күн чыхмасы, күнәш доғмасы

ТОҒУЗ— ==**токуз**, доггуз

ТОҒУЗУНЧ— ==**токузынч**, доггузунчу

ТОЛУ— **тох тоду**—тох

ТОДУНЧСУЗ— доймаз, ачкөз

ТОДУРМАҚ— доjурмаг

ТОДМАҚ—доjмаг

ТОЗ — 1. тоз, **тоз топрак**—тоз, тоз туманлыг— тозлу. 2. тозагамы габығы

ТОЗА— бүтүн, һамысы

ТОЗМАҚ— тоз галхмаг

ТОЈ—1. шәһәр. 2. тој, гонаглыг, **тој күввәт**—гонаглыг, шөнлик

ТОЈБУН—титүл

ТОЛЫҺ — 1. рәһиб, шиә будист рәһиб, 2. **Тојын чок, Идәкә тојын, Тојын кулы шила** (антропоним, шәхс ады

ТОЈЫНАҚ— антропоним, шәхс ады

ТОЈУН— ==**тојын**, буддизм рәһиби

ТОЈУҚУК— ==**Тонјукук**, Шәрги түрк хаганларының мүшавири, вәзири (антропоним, шәхс ады)

ТОҚ—1. тох, тоқ бағырсук—јогун бағырсаг, **боғуз ток**—тох, 2. парча, тикә, һиссә, 3. **Тоқ бөхүт, Тоқ темир** (антропоним, шәхс ады)

ТОҚА—1. **төрә тока**—ганун, 2. **Тока** (антропоним, шәхс ады)

ТОҚАҚ— антропоним, шәхс ады

ТОҚЫДМАҚ — тохутмаг, гылынчдан кечиртмәк

ТОҚЫЛЫҒ— көзәл, јарашыглы

ТОҚЫЛ—**Қантурмыш токыл** (антропоним, шәхс ады)

ТОҚЫМАҚ—1. тахта тохмаг, 2. дөjмәк, вурмаг, јерә чалмаг, нәбзи вурмаг, атмаг, 3. гылынчдан кечирмәк, 4. гојмаг, јерләшдирмәк, 5. **ев тикмәк**, учалтмаг, **токымак тонгламак**—вурмаг, **зәрбә вурмаг**==**токумак**

ТОҚАРЛЫҒ—тачлы, тачы олан

ТОҚЫТМАҚ—дөjдүрмәк, учалтдырмаг, даш гојдурмаг, тамам доjмаг

ТОҚЫТЫЛМАҚ— галдырылмаг, јеллә тәрәдилмәк

ТОҚЫЗЫНЧ—==**токузынч**, доггузунчу

ТОҚЛУК—1. бүјнузсуз. 2. **Токлук темүр** (антропоним, шәхс ады)

ТОҚРЫ— ==**тохры**, тохар (етноним, хәлг ады)

ТОҚСЫН— топоним, јер ады

ТОҚСЫНЧ— ==**токсунч, токызынч** доггузунчу

ТОҚСУҚ— **күн токсук**—күн доған шәрг ==**күн тоғсук**

ТОҚСУШ — антропоним, шәхс ады

ТОҚТАМЫШ—антропоним, шәхс ады

ТОҚУ—**тоқу току**—адәт, мәрасим, ајин, ганун, гајда

ТОҚУМАҚ — гапыны дөjмәк, вурмаг, әзиндирмәк, ==**токымак**

ТОҚУЗ—доггуз, **токуз оғуз**—түрк тәбилә бирләшмәсинин ады, **токуз он**—дохсан, **токуз татар**—монгол тәбилә бирләшмәсинин ады, етноним, **токуз јекирми**—он доггуз, **токуз ерсән** — доггуз ерсән (етноним, тәбилә ады)

ТОҚУЗЫНЧ— доггузунчу

ТОҚУЗЫНЧ— доггузунчу

ТОҚУРКА— 1. габыг дәстәjи, 2. Қашгарда jер ады, топоним

ТОҚУЛУҒ—**төрүлүк токулуғ**—содагәтли, ганун-гајдаја әмәл едән

ТОҚУСЫЗ— **төрүсүз токусуз**—гануназлдд, адәтә, ән'әнәjә уjгун олмаjан, кәлмәjән

ТОҚУЛЫҒ— ==**токулуғ**, әдәтли, тәрбиjәли, нәзакәтли, адәтә, ајинә, ән'әнәjә әмәл едән, риаjәт едән

ТОҚУШ— **уруш токуш**—вуруш, дөjүш, мүһарибә, ==**токыш**

ТОҚУШ—топоним, jер ады

ТОЛҒАҚ— 1. гарында ағры, 2. ағры, әзаб, әзиjjәт, 3. мәнкәнә

ТОЛҒАҚЛЫҒ— **емкәклик толғаклыг**—әзаб-әзиjjәтлә, әзабкеш, кәдәрли

ТОЛҒАҚСЫЗ— **емкәксиз толғаксыз**—әзаб-әзиjjәтсиз, ишкәнчәсиз

ТОЛҒАТМАҚ— **емәтмәк толгатмак**—әзаб-әзиjjәт вермәк, бездирмәк

ТОЛҒУК— **кап толғук**—тулуг

ТОЛЫ—1. долу, бүтүн, тамам, 2. долу, ==**толу**

ТОЛҒАНМАҚ— **улынмак толғанмак**—доланмаг, фырланмаг, һәрләнмәк, ==**толканмак**

ТОЛКУ — долу, ағзына кими, **толп толу**—төләб

ТОЛҚУК — тулуг, үфүрүлмүш кисә, чувал, торба, ==**толғук**

ТОЛМАҚ— 1. долмаг, дашмаг, 2. битмәк, баша чатмаг, гуртармаг, **толмак бутмәк**—битмәк, баша чатмаг, **толмак тошмак**— долмаг, дашмаг, **толмак түкәмәк**—гуртармаг, баша чатмаг

ТОЛУ—1. долу, тамам. 2. бүтүн, һәр, тамам, **толу камаг**—бүтүн, һәр, **толу түкәл**—тамамилә, бүтүнлүклә, бүсбүтүн, 3. антропоним, шәхс ады, ==**толы**

ТОЛУЛАМАҚ— долдурмаг, ==**толаламак**

ТОЛУҚ ТҮКӘ — антропоним, шәхс ады

ТОМЫЛМАҚ—доңмаг, соjумаг

ТОМЛЫҒ — соjуг, шахта, ==**томлуғ**

ТОМЛЫДУ— **төғру томлыду**—дүзкүн, ганүни

ТОМЛЫТУ— **төғүру томлыту**—ганунауjғун, һәр чәһәтдән әсаслы

ТОМЛУҒ—1. соjуг, соjума. 2. сәрт, гәддар, пис, тутгун, гашғабаглы, кәдәрли, ==**томлығ** (сифәт)

ТОМУР—антропоним, шәхс ады

ТОМУРМАҚ— **кан томурмак**—ганамаг, ган көлмәк, ган ахмаг

ТОМШУҚ— ==**тумшук, тумшык**—димдик

ТОН— дон, палтар, кејим, **тон кедим**—палтар, **тон тонанғу**—палтар, **ич тон**—алт палтары, **кулак тон**—гысагол палтар

ТОНАНМАҚ— кејинмәк

ТОНАНДУРМАҚ— кејиндирмәк

ТОНАНҒУ—**тон тонанғу**—кејим, палтар, **кедкү тонанғу**—кејим

ТОНЈУКУК — ==**Тојукук**, Көj түрк дөвләтиндә ики һөкмдарын вәзири, Һөкмдар Билкә хаганын гајнатасы, антропоним, шәхс ады

ТОНЛУҒ—1. палтарлы, кејимли, палтары олан, 2. палтарлыг, палтара аид олан, **тонлуғ кедимлик**—палтарлы, палтары олан, узун **тонлуғ**—гадын (?), рәһиб

ТОНСЫЗ— чылпаг, палтарсыз, әjни jалын

ТОНГА— 1. гаплан. 2. **Алп ер тонга** (Ә. Фирдовси «Шаһнамә»синдә дә ады чәкиләи әфсанәфи һөкмдар Әфрасиjабын түрк ады), **Тонга сангун, Тонга текин Оғул тонга** (антропоним, шәхс ады)

ТОНГЫТЫ ТУТУК — антропоним, шәхс ады

ТОНГЛАМАҚ— **токымак тонгламак**—вурмаг, дөjмәк, зәрбә вурмаг

ТОНГМА БАҚШЫ—антропоним, шәхс ады

ТОНГРА — 1. етноним, тәбилә ады, 2. **Тонгра сем** (антропоним, шәхс ады)

ТОНГТАРЫЛМАК— аңтарылмак **тонгтарылмак**— корланмаг, бурулуб хараб олмаг (ахталанмаг?)

ТОНГТАРУ—**аңтару тонгтару**—даирәви, дапрә шәкилли

ТОНГУЗ—донуз, габан. **тонгуз јылы**—он икн илли гәднм түрк тәгвимиинн он икинчи илнин ады

ТОНГУЗЧЫ— донуз, габан овчусу

ТОПЫНМАК — булудларын топаланмасы

ТОПЫК— =**тобык**, топуг

ТОПЛАМАК— топламаг, јыгмаг

ТОПРАК—тоз, торпаг, күл. **топрак јулдуз**—Сатурн, **тоз топрак**—тоз

ТОПУМАК—шејләри бир-бирнин үстүнә гојмаг, јыгмаг

ТОПУЛМАК — дешмәк, газмаг, дағытмаг, ачмаг

ТОПУЛҒАН — **көк топулған**—гуш ады

ТОПУЛҒАК — 1. мәрсин (биткн ады), 2. =**тупулғак**, санчы (?)

ТОР—тор

ТОРБАЛЫҒ—антропоним, шәхс ады

ТОРҒУ— =**тогру**

ТОРҒУЛ — антропоним, шәхс ады, =**тоғрыл**

ТОРЫҒ—сәмәнд (ат), =**торуғ**

ТОРЧЫ—1. тор гуран, **торчы чыбачы**—тор атан, сәјјад, **торчы тузакчы**—тор, чәлә гуран, гуш овчусу. 2. антропоним, шәхс ады

ТОСЫК—тохлуг

ТОСКУ—топоним, јер ады

ТОСКУРМАК— =**тошгурмак**

ТОСУ— =**тусу**

ТОСУЛУҒ =**тусулуғ**

ТОСУН—азғын, өз башына, кәпкир, һарын (ат)

ТОТ— 1. **тот толы**—там, бүтүн, 2. =**тод, тод учуз** — алчалдырылмыш, јазыг

ТОТҒУРМАК— =**тодғурмак**

ТОТУРМАК— =**тодурмак**

ТОТУНЧСУЗ—дојмаз, ачкөз,= **тодунчсуз**

ТОХРЫ— =**токры**, тохар (етноним, гәбилә ады)

ТОХСЫ — тукси, етноним, түрк гәбиләсинин ады, **тохси чикил**—түрк гәбиләләрнинн бирләшмәси

ТОШ—1. скр. үч һәјат, јашајыш чәвһәри, 2. бузлаг

ТОШГУРМАК— =**тошкурмак**, долдурмаг, артырламасилә төкмәк, **тошгурмак түкәтмәк**— тәкмилләшдирмә, мүкәммәлләшдирмә

ТӨБУ— =**төпү**

ТӨБУН— =**төпүн**

ТӨЗ— көк, әсас, өзәк, чәвһәр, өз, **төз јылдыз**—көк, әсас, **төз төпү**—әмкәк, тәпә, **төз түп**—әсас, **төз түплүк**—көкә, әсаса анд олан

ТӨЗӘ— =**төзи, төзү**, бүтүн, һамысы

ТӨЗИ— бүтүн, =**төзә, төзү**

ТӨЗКӘРМӘК—**төзкәрмәк**— түпүрмәк, дәрк етмәк, көкүнә, әсасына чатмаг

ТӨЗКӘРИНЧСИЗ — әлчатмаз, дәрколунмаз, **төзкәринчсиз түјмак**—там дәрк етмә, там камилләшмә

ТӨЗЛҮК — мәншәји, мәнбәји, әсасы, көкү олан

ТӨЗҮ— =**төзә, төзи**, бүтүн, **төзү түкәл**—тамамилә, **төзү түкәтн**—бүсбүтүн тамамилә. бүтүнлүклә

ТӨЗҮКҮ—бүтүн

ТӨЗҮН— 1. әсилли-көклү, 2. тамамилә

ТӨКҮН— 1. дамға. 2. =**түкүн**

ТӨКҮНЛИК— дамғалы

ТӨКӘМӘК — =**түкәмәк**, гуртармаг, түкәнмәк

ТӨКӘЛ— =**түкәл**

ТӨКӘЛЛИК— =**түкәллик**

ТӨКЛҮНМӘК — төкүлмәк ахтармаг

ТӨКҮК— **сачыг төкүк**—гурбанлыг нәјләмә. дағытма

ТӨКМӘК— төкмәк, **төкмәк сачмак**—сәпмәк төкмәк, ахытмаг

ТӨКҮЛМӘК—төкүлмәк, ахмаг, **ташылмак төкүлмәк**—дашыб төкүлмәк

ТӨКҮЛТИ— антропоним, шәхс ады

ТӨЛ— 1. дөл вахты, дөл, рушејм. ембрион, **төл богаз**—һамилә, 2. =**түл**, јуху

ТӨЛӘҚ—1. сакит, пассив, динч, 2. **Төләк төмүр** (антропоним, шәхс ады)

ТӨЛӘШ БИЛКӘ— антропоним, шәхс ады

ТӨЛӘТМӘК— дөл вермәк, балаламаг

ТӨЛИС—етноним, гәбилә ады

ТӨЛИТ ТӨШӘК—јорған-дөшәк, јатаг лавазиматы

ТӨЛӘМӘК— өдәмәк

ТӨЛҮК— 1. күч, гүввә, 2. сәбәбдән, сәбәбилә, бунунла әлагәдар, 3. =**түлүк**

ТӨЛҮКЛҮК— гүдрәтли, гүввәтли

ТӨЛҮКСУЗ — **төлүксүз** күчсүз күсүнсүз—гүдрәтсиз, игтидарсыз, гүвәсиз, күчсүз

ТӨНГИТМӘК— мејл етмәк, әјмәк, мејл көстәрмәк

ТӨНГҮРКӘ— тонгал

ТӨПӘ— **төпәтә тутмак**— с'тимад етмәк, һөрмәт көстәрмәк, уча тутмаг, јүксәлтмәк

ТӨПҮ—1. әмкәк, тәпә. 2. зирвә, **төпүтә тутмак**—јүксәлтмәк

ТӨПҮН—ашағыја, **төпүн түшмәк**—тәпәси үстә дүшмәк, јнчүрмәк **төпүн јүкүнмәк**—баш әјмәк, тә'зим етмәк

ТӨР — кириш гапысы јахынлығында јер, мәһтәбәр јер

ТӨРӘТҮ — антропоним, шәхс ады

ТӨРЛҮК— =**түрлүк**

ТӨРПӘ— антропоним, шәхс ады

ТӨРТ—дөрд, **төрт отуз**—ијирми дөрд

ТӨРТӨКҮ—дөрдү бирликдә

ТӨРТӨР— дөрд-дөрд

ТӨРТИНЧ — =**төртүнч**, дөрдүнчү

ТӨРҮ—1. гануи, гајда, 2. адәт, ајин, мәрасим, 3. тој гонаглығы, 4. дини, илкин. үнсүрләрин дармасы, мүәјјән сајда илкин үнсүрләрин бирләшмәси һәјат ахынын әмәлә кәтирир; **төрү төкү**—адәт, гануи-гајда, **ел төрү**—һакимијјәт, **ном төрү**—дин гануну, =**төрә**

ТӨРҮТМӘК—**төрәтмәк**

ТӨРҮЛҮК— гајданы илән, гануни содагәтли, **төрүлүк токулуғ**—содагәтли

ТӨРҮСУЗ — диндән, ганундан мәһрум, **төрүсүз токусуз**—гануназидд олан, адәт-ән'әнәјә ујғун кәлмәјән

ТӨРҮМӘК —1. төрәмәк, әмәлә кәлмәк, баш вермәк, јаранмаг, доғулмаг, 2. доғмаг, төрәтмәк

ТӨРҮСУЗЛҮК— гануносузчасына, гануносузлуғла

ТӨРҮЧИ — ваиз, руһани, дин адамы, гануи јарадан

ТӨРЧИМӘК — баш вермәк, јаранмаг, әмәлә кәлмәк

ТӨТРҮМ— =**түтрүм**

ТӨТҮШЛҮК— =**түтүшлүк**

ТӨСКӘРИНЧСИЗ — =**төзкәринчсиз**, әсассыз, тәмәлн олмајан

ТӨШӘК— јатаг, **орун төшәк**—јатаг, **төлит төшәк**—јатаг лөвазиматы

ТРИҚА ТУН— дөрман ады

ТРИПАЛ— скр. биткн ады

ТӨШӘМӘК—дөшәмәк

ТӨТУҚЧИ— һаким

ТРМАПАЛИ — =**дармапали**, антропоним, шәхс ады

ТСАНГ—чин. 1. хәзинә, сәрвәт, 2. анбар, әрзаг еһтијаты

ТСАНГЧЫ— **тсангчы агычы** — хәзинәдар

ТСУАННИ—чин. Конфутси (јени ерадан әввәл VI—V әсрләрдә јашамыш Чин философу), антропоним, шәхс ады

ТСУЈ— чин. **тсуј ајыг кылынч**—суч, күнаһ, гәбаһәт, **тсуј еринчү**—күнаһ, гәбаһәт, **тсуј еринчү ајыг кылынч**—күнаһ, гәбаһәт, **тсуј јазук**—күнаһ, суч, =**суј**

ТСУЈЛУҒ— сучлу, күнаһкар,= **сујлуғ**

ТСУЈУРҚАМАК—чин. дәрдинә шәрик олмаг, =**сујуркамак**

ТСУН— чин. узунлуг ваһиды

ТУ— чин. дәрәчә

ТУБУЛҒАН— =**топулған**

ТУВҒАН КОЗ — антропоним, шәхс ады

ТУҒ—1. бајраг, 2. гар јығыны, мансә, **туг бөлкү**—әламәт, нишанә

ТУГА— =тоға, хәстәлик
ТУҒАН— =тоған шаһин
ТУҒЫЛ— парлаjан, ишыг сачан
ТУҒЛЫҒ— =**туғлуғ**
ТУҒЛУҒ— =**туғлығ**, бајраглы, бајрагдар
ТУҒМА— **Белә туғма** (антропоним, шәхс ады)
ТУҒРАҒ—1. ханын мүһүрү, сәрәнчамы, 2. јүрүш заманы ханын дәјүшчүјә тәгдим етдиjи ат
ТУҒСАМАК— зәнфләмәк
ТУДУНЧ— һәја, абыр
ТУДУНЧСУЗ—һәјасыз
ТУҒЧЫ—тәбилчи (?)
ТУДА— =**ада туда**
ТУДАСЫЗ— =**адасыз тудасыз**
ТУДУН JAMTAP — антропоним, шәхс ады
ТУДУЗМАК— =**тутузмак**
ТУЗ—1. дуз, **јар тузы**—даш дуз, **кара туз**—ади дуз, 2. =**тоз**
ТУЗАҒ— =**тузак**
ТУЗАК—тәлә, чәлә
ТУЗАКЧЫ— торла ов едән овчу, **торчы тузакчы**—торла гуш овлаjан овчу
ТУДУНМАК— =**тутунмак**
ТУЗЫ—чин, гәссаб
ТУЗЫТ— топоним, дини, скр. көj гатларындан биринин ады
ТУJ— =**тоj**
ТУJМАК—1. дуjмаг, 2. танымаг, анламаг, һисс етмәк, 3. дәрк етмә, **туjмак көнгүл**—идрак, **төзкәринчсиз туjмак**—там идрак
ТУJҒУЛУҒ— **туjғулуг билкүлүк**—идрака анд олан, идракла баглы олан
ТУJНАК ШИЛАВАНТИ—антропоним, шәхс ады
ТУJУҒЛУҒ—дырпаглы (һејван), =**туjағлыг**
ТУJУҒСУЗ—дуjғусуз, анлаjышсыз
ТУJУНМАК— анламаг, һисс етмәк, **туjунмак билинмәк**—дәрк етмәк, анламаг, **өкүнмәк туjунмак**—пешман олмаг, төвбә етмәк, **туjунмак көнгүл**—идрак
ТУJУЗМАК— **билтизмәк туjузмак**—билдирмәк вә дуjурмаг

ТУЛ—дул, **тулы калмак** — дул галмаг
ТУЛАТ—антропоним, шәхс ады
ТУЛJА—скр. Тәрәзи бүрчү, космоним
ТУЛТОН—дул гадын палтары
ТУМАҒУ—тимов, зәкәм
ТУМАН—1. думан, чән, зүлмәт, 2. **Туман ингүл** (антропоним, шәхс ады)
ТУМАНЛЫҒ— **тоз туманлыг**—тозлу
ТУМТУР—антропоним, шәхс ады
ТУН— 1. илк, **тун бек**—илк әр, **тун оғул**—илк оғул, **тун кыз**—илк гыз, 2. динчлик, 3. **трика тун**—битки ады
ТУМШЫК— =**тумшук**
ТУМШУК—1. димдик, 2. хортум, =**тумшык**
ТУНМАК— гар басмаг, көj гаралмаг, гулаг батмаг
ТУНГ—чин, 1. **тунг алтун**—сафгызыл, 2. **Тунг куван** (Дунхан, топоним, шәһәр ады), үзөриндә Хубилај дөврүнүн девизи, нишанәси олан пул
ТУПАЛИ— антропоним, демонлардан биринин ады
ТУПУЛГАК— санчы (?)
ТУРА—1. гала, истеһкам, **тура калкан**—галхан, 2. **Тура тутук** (шәхс ады, антропоним)
ТУРАЛЫҒ— **тынлыг туралыг**—чаплы варлыг, мәхлуг
ТУРАН— **Jикин алп Туран** (антропоним, шәхс ады)
ТУРАНЛЫҒ— Туранлы, түркләр
ТУРБАJ — антропоним, шәхс ады
ТУРҒАРУ— =**туркару**
ТУРҒУРМАК — 1. галдырмаг, дургузмаг, ојатмаг, 2. учалтмаг, тикмәк, гурмаг, 3. төлгин етмәк, нифрәт ојатмаг, **турғурмак орнатмак**—фикир ојатмаг
ТУРЫ— 1. нифрәтамиз, әдавәтли, **туры туруш** — әдавәт, кин, 2. **Туры бакшы** (антропоним, шәхс ады)
ТУРЫҒ—1. =**тарыг**, 2. **Турыг арт тиз** (Кашгар јахынлыгындакы јајлагын ады, топоним, јер ады)

ТУРЫТМАМАК — **турытмамак туркыгланмамак**— төмкин вә абыры олмаг
ТУРЈА—скр. дөрдүнчү, дөрддә бири
ТУРМА—1. турп, гырмызы турп, 2. гурбан јемәји, chcau
ТУРМАК—1. ајага дурмаг, ајаға галхмаг, 2. дајанмаг, ајагда дајанмаг, 3. олмаг, ваге олмаг, мөвчуд олмаг, 4. јашамаг, 2 мәскән салмаг, 5. дүшмәк, дурмаг, 6. -дыр (-дир/-дур/-дүр хәбәрлик шәкилчисинин гәдим формасы олараг ишләнмишдир: **Бу таш ертингү ағыр турур** (Уjг. 1,8), **өрү турмак**—ајага дурмаг, галхмаг
ТУРМЫК — дәрман васитәси ады
ТУРМЫШ—**Турмыш темүр, Турмыш тутунг, Барча турмыш, Барк турмыш, Бек турмыш, Кыз турмыш, Тесәк турмыш** (антропоним, шәхс ады)
ТУРПАJ—антропоним, шәхс ады
ТУРҚ — узунлуғунда, **јүз мынг турку** јер (Aj448) —јүз мин турк узунлуғунда
ТУРҚАРУ—даим, һәмишә, фасиләсиз, мүтәмади, **туркару узаты**—даим, һәмишә, **узун туркару**—узун мүддәт, даим
ТУРҚЫҒЛАНМАМАК— **турытмамак туркыгланмамак**—төмкин вә абыры олмамаг
ТУРҚУРУ— =**аркуру туркуру**
ТУРҚУ— =**торку**, Чин ипәји
ТУРУ— јекүн олараг, чәми
ТУРУҒ—1. мәнзил, дахма, мәскән, 2. гәбиләлик, јогун багырсагын тыханмасы, кирәчләшмәси, 3. =**турук**
ТУРУЈАЈА — **турујаја куш**—дурна, =**турна**
ТУРУК — 1. арыг, арыг уруг, зәнф, ач **турук**—арыглыг, 2. тәмиз, саф, пак, **арыг турук**—тәмиз, пак, 3. **Турук едкү тогрыл, Турук өкәчүк** (антропоним, шәхс ады)
ТУРУЛМАК— **турулмак амрылмак**—дајанмаг, сакитләшмәк, тәмизләнмәк

ТУРУЛТУРМАК— дајандырмаг, сакитләшдирмәк, тәмизләмәк, пак етмәк—**турултурмак јавалтурмак**—сакитләшдирмәк, **турултурмак сүзмәк**—тәмизләмәк
ТУРУМ— 1. узунлуг өлчүсү, 2. әрзиндә, мүддәтиндә, заманында (адларла бирликдә ишләнир), **турум ара**—дәрһал, әсасында
ТУРУМТАЈ—1. һејван ады, 2. антропоним, шәхс ады
ТУРУШ—1. **туруш түтүш**—чәкишмә, ихтилаф, нифаг, әдавәт, **туры туруш**—әдавәт, дүшмәнчилик, 2. **Туруш катун** (антропоним, шәхс ады)
ТУРУШЛУҒ— мүдафиә едилән, горунан
ТУРУШМАК — далашмаг, савашмаг
ТУРУШЧЫ— далашан, мүбаһисә едән, савашан
ТУСЫТ— =**тузыт**
ТУСУ—фајда, хејир, сәмәрә, газанч, тусу **келмәк** — хејир кәлмәк, фајда кәлмәк, **асыг тусу**—кәлир, фајда, газанч, **асыг тусу кылмак** — кәлир кәтирмәк, хејир кәтирмәк
ТУСУҒЛУҒ— =**тусулуг**, фајдалы, кәлирли, **асыглыг тусуглуг** — фајдалы
ТУСУЛМАК—фајдаланмаг, фајдалы олмаг, кәлир, фајда, хејир кәтирмәк, сәмәрәли, әлверишли олмаг
ТУСУЛУҒ— хејирли, әлверишли, кәлирли, фајдалы, =**тусуглуг**
ТУТА— =**туда**
ТУТАМ — =**тутум**, бир овуч, азча, чүз'и
ТУТҒАК — 1. илкин хәбәр, 2. хәстәлик тутмалары, үрәккечмә
ТУТҒУРМАК — етмәк, дүзәлтмәк, тәгдим етмәк
ТУТАМАК—әһәмиjјәтсиз, дәjәрсиз һесаб етмәк, сајмаг. =**тотамак**
ТУТДУРКАН—=**тутуркан, тутторкан**—дүjү
ТУТJАК — будд. сәдагәт, тәрәфдарлыг, баглылыг
ТУТJАКЛЫҒ — сәдагәтлә, тәрәфдарлыгла баглы олан
ТУТJАКСЫЗ—мөвчудиjјәтә баглылыгла әлагәдар олмаjан (дини)

ТУТМАҠ—1. тутмаг, әлиндә сахламаг, әсир тутмаг, алмаг, 2. рнаjәт етмәк, әмәл етмәк, 3. горумаг, сахламаг, **тутмак капмак**—гапмаг, кәтүрмәк, **ел тутмак**—өлкә фәтһ етмәк, **идиш тутғучы**—саги, **таркару тутмак**—кәнар олмаг, өзүнү сахламаг, **ел төрү тутмак**—һаким олмаг, идарә етмәк

ТУТСУҚМАҠ— тутулмак, кирә кечмәк, әлә кечмәк

ТУТТУРҚАН— =**тутуркан**, дүjү

ТУТУҒ— 1. **киров, тутуғ урмак**—киров гоjмаг, вермәк, 2. **епилепсиja**, 3. **тыдығ тутуғ**—манеә, әнкәл, **тыдығсыз тутуғсуз**—манеәсиз

ТУТУҚ—1. чин, тутуқ, вәзифә ады, титул, вилаjәтин һәрби һакими, һәрби комендат, 2. **Адак тутуқ** (топоним, jашajыш мәнтәгәси ады) **Алп тутуқ, Бекү тутуқ кырку сенгүн, Букаг тутуқ, Бузач тутуқ, Ел төған тутуқ, Jабаш тутуқ, jағмыш тутуқ, Көк Амаш тутуқ, Онг тутуқ, Өз Ана тутуқ, Таj билкә тутуқ, Тонгыты тутуқ, Өрә бөрт тутуқ** (антропоним, шәхс ады), 3.ахта, хәдим, 4. =тутуғ

ТУТУЛМАҠ—тутулмаг, әлә кечмәк, **тыдылмак тутулмак**—әлә кечмәк

ТУТУЛТУРМАҠ— әсир етдирмәк, тутдурмаг

ТУТУМ— =**тутам**, бир овуч, чүз'и, азча

ТУТУНМАҠ—1. тутмаг, jапышмаг, 2. дили топуг чалмаг, кәкәләмәк, 3. күн, ај, тутулмаг, сидик jолу тутулмаг, **тыдынмак тутунмак**—өзүнү сахламаг

ТУТУНЧСЫЗ— учсуз, бучагсыз, **jетинчсиз тутунчсуз**—һүдудсуз, сәрһәдсиз, =**тутунчсуз**

ТУТУНЧСУЗ—=**тутунчсыз**, учсуз-бучагсыз

ТУТУНГ—1. чин, тутунг, вәзифә ады, вилаjәт һакими, вали, титул, 2. **Адаj тутунг, Ашан тутунг, Елкүр тутунг, Турмыш тутунг, Сынгку селu тутунг** (антропоним, шәхс ады)

ТУТУШМАҠ — бир-бирилә тутушмак

ТУТУЗМАҠ—һәвалә етмәк, тәслим етмәк, әмр етмәк

ТУЧАJАН — антропоним, шәхс ады

ТУШ—1. заман, әсна, **туш болмак** — үз-үзә кәлмәк, растлашмаг, гаршылашмаг, **туш кылмак** —үз-үзә кәтирмәк, гаршылаидырмаг, 2. таj, jолдаш, **еш туш**—дост, таj-туш

ТУШМАҠ —растлашмаг, гаршылашмаг, көрүш

ТУШИТ— =**тузыт**

ТУШҚУРМАҠ— =**тошгурмак**

ТУШУШМАҠ—көрүшмәк, гаршылашмаг, көрүш

ТҮ—1. түк, сач, jун, ләләк, 2. һәр, һәр бир, **тү тү**—мүхтәлиф

ТҮБ— =**түп**

ТҮБӘНЧҮҚ— антропоним, шәхс ады

ТҮБҮТ— =**түпүт**

ТҮДҮШ— =**түтүш**

ТҮКНҮҚ— түстү бамасы

ТҮК—түк, jун

ТҮКМӘК— дүjмәк, дүjүпләмәк

ТҮКПӘМӘҚ — jандырмаг, дағ басмаг

ТҮКҮЛ—дејил, нәинки, тәкчә

ТҮКӘЛ— =**түкәл**, там, тамамилә

ТҮКҮН—дүjүн

ТҮКӘ— антропоним, шәхс ады

ТҮЗ—1. дүз, бәрабәр, ejни, 2. әсл, һәгиги, содагәтли, **түз адруксуз**—фәргсиз, ejни көни **түз**—дүзкүн, догру, һәгиги, 3. **Түз баj күч барс күлүк** (антропоним, шәхс ады), 4. =**тоз**, 5. **түз керинчсиз**—әл чатмаз, дәрк олунмаjан, =**төзкәринчсиз**

ТҮЗДӘМ—дүз, һамар, jасты

ТҮЗМИШ — антропоним, шәхс ады

ТҮЗМӘҚ— гаjда jаратмаг, гаjдаjа салмаг, дүзәлтмәк

ТҮЗСҮЗ—дүзәи олмаjан, һамар олмаjан, содагәтсиз

ТҮЗҮ— =**төзү**, там, тамамилә

ТҮЗҮЛМӘҚ — дүзәлмәк, jер сәтһи илә бәрабәр олмаг

ТҮЗҮН—1. =**төзүн**, тәмкинли, алчаһаб, 2. **төзүн көни**— дәгиг вә дүзкүн, догру

ТҮҚ—1. **түк минг**—мин, **түк түмән**—он мин, бөjүк мигдарда, 2. =**түк**

ТҮҚӘ—**Толук түкә**—антропоним, шәхс ады

ТҮҚӘЛ—1. там, мүкәммәл, камил, тамам, тамамилә, бүтүнлүклә, бүтүн; **түкәл барым**—ән jүксәк, ән али, ән мүкәммәл, **есән түкәл**—сағсаламат, сағлам; **толу түкәл**—тамамилә, бүтүнлүклә, 2. **Түкәл кара** (антропоним, шәхс ады)

ТҮҚӘЛЛИК— битирилмиш, баша чатдырылмыш, мүкәммәл, камил, там, **түкәллик болмак**—камил олмаг, битмиш олмаг

ТҮҚӘЛЛИКЛИК— камилләшмә, баша чатдырма

ТҮҚӘМӘҚ— гуртармаг, кифаjәт етмәк, олмаг, кафи олмаг, **толмак түкәмәк**—битмәк, баша чатмаг, түкәнмәк

ТҮҚӘТМӘҚ— түкәтмәк битирмәк, баша чатдырмаг, **тошгурмак түкәтмәк**—ахыра кими долдурмаг, тәкмилләшдирмәк, камилләшдирмәк

ТҮҚӘТИ— тамамилә, бүтүнлүклә, чох, бүсбүтүн, **төзү түкәти**—тамамилә, бүтүнлүклә

ТҮҚӘТИНЧСИЗ— алкынчсыз **түкәтинчсиз**—әбәди, jох олмаjан

ТҮКҮЗ—1. **түкүз ат**—гашгасында ағ нишанә олан ат, 2. топоним, jер ады

ТҮЛ— jуху, jуху көрмә, **түл түшәмәк**—jуху көрмәк

ТҮЛӨҚ—1. түк төкмә вахты, 2. **Түлөк төмүр** (антропоним, шәхс ады)

ТҮЛӨМӘҚ—1. түк төкмәк, 2.=**төләмәк**, өдәмәк

ТҮЛҮҚ— түклү, jунлу

ТҮЛҮҚ— **Түлүк кара** (антропоним, шәхс ады)

ТҮМӘК — **етик түмәк** — бәзәк, зиjнәт

ТҮМӘН— 1. он мин, 2. чохлуг, хүсусилә бөjүк мигдар, **түмән бан**—он мин, **түмән түрлүк**—ән мүхтәлиф, һәр чүр, **минг jыл түмән күн**—әбәди, даими, чох илләр, **минг түмән**—хүсусилә бөjүк мигдар

ТҮМӘНЛИК— **минглик түмәнлик**—он миниһчи, чохсаjлы, саjсызһесабсыз

ТҮМКӘ— агылсыз, кич, сәфеһ, **түмкә биликсиз**—дүшүнчәсиз вә надан, **түмкә биликсиз мүрки**—сәфеһ, надан

ТҮН—1. кечә, **түн орту**—кечә jары, шимал, 2. **Түн jазы** (антропоним, jер ады)

ТҮНӘМӘҚ— кечәләмәк, кечәни кечирмәк

ТҮНӘРИҚ—гара, гаранлыг, зүлмәт

ТҮНҚӘНТ— топоним, jер ады

ТҮНСӘҚ — антропоним, шәхс ады

ТҮНЧҮЛӘ—кечә, кечә икән

ТҮНГҚӘР— топоним, дағ ады

ТҮНГҮР—гоһум, **түнгүр бөшүк**—бәj вә кәлин

ТҮП—диб, өзүл, әсас, көк, өзәк, **түп тү**—лүмдүз, һамар

ТҮПЛҮҚ—дибли, әсасында даjанан, әсасыны тәшкил едән, диби олан, **тез түплүк** — әсаса, көкә аид олан

ТҮПСҮЗ — әсасы, көкү, диби, тәмәли олмаjан, **улсуз түпсуз**—сәрһәдсиз, һудудсуз. учсуз-бучагсыз

ТҮПҮТ— Тибет (топоним, өлкә ады)

ТҮРКӘС— =**түркис**, түрк гәбиләсинин ады, етноним

ТҮРКИ JАРҒУН— топоним, көл ады

ТҮРКИШ— =**түркәс**, етноним, түрк гәбиләсинин ады

ТҮРК—1. күчлү, гүдрәтли, гүввәтли, ән jеткин вахт, 2. түрк хаганлығыны jарадан, тәшкил едән гәбиләләрин бирлиji, етноним, **түрк сир**—түрк гәбиләләриндән биринин ады

ТҮРКЛҮҚ — **ерклик түрклүк**—күчлү, гүввәтли, гүдрәтли

ТҮРЛҮҚ— 1. мүхтәлиф, аjры-

ajpы, дүрлү, 2. мүәjjән бир нөвә аид олан, **алку түрлүк**—мүхтәлиф, чүрбәчүр, **түмән түрлүк**—ән мүхтәлиф, ән рәнкарәнк

ТҮРТҮНГҮ—jaғ, мәлһәм

ТҮРҮНГ— гысганч, инчик, күчлү

ТҮСҮРМӘК— =**түшүрмәк**

ТҮТМӘК—түстүләмәк, түстү бурахмаг

ТҮТРҮМ—түтрүм теринг—дәрин мә'налы, мә'налы, =**тетрүм**

ТҮТСҮК — чәкмәк үчүн хош әтирли чубуг

ТҮТСҮКЛҮК — чәкмәк үчүн чубугу олан

ТҮТСҮКЛҮК—әтирли маддәләр jандырмаг үчүн габ

ТҮТҮН—1. түстү, 2. түстү верки

ТҮТҮНСҮЗ— түстүсүз

ТҮТҮШ— әдавәт, дүшмәнчилик, ихтилаф, нифаг, **түтүш кериш**—мүбаһисә вә әдавәт, **түтүш кериш карышмак**—сөjүш, галмагал, **туруш түтүш**—әдавәт

ТҮТҮШМӘК—далашмаг, сөjүшмәк, **түтүшмәк керишмәк**—далашмаг, савашмаг

ТҮТҮШЛҮК— әдавәт доғуран, дүшмәнчилик jарадан, **түтүшлүк керишлик**—әдавәтли

ТҮШ— 1. jуху, jуху көрмә, 2. мәһсул, мејвә, һасилат, нәjинсә нәтичәси, һагг, мүкафат, әвәз, көлир, фаиз, **түш етүз**—дини, будданын үч варлыг шәклиндән бири, **түш утлы**—нәтичә вә ардычыллыг, **евин түш**—мејвә, мәһсул, дәл

ТҮШӘМӘК— jуху көрмәк, **түл түшәмәк**—jуху көрмәк, **түш түшләмәк**—jуху көрмәк

ТҮШЛҮК— нәтичәси олан, мәнсуллу

ТҮШМӘК—1 дүшмәк, jерә jыхылмаг, енмәк, чыхмаг, jағмаг, 2. бир jерә дүшмәк, дүшәркә салмаг, **түшмәк камылмак**—дүшмәк, jыхылмаг

ТҮШНӘК — дүшәркә jери, jувалыг jер, jува салмаг jери

ТҮШСИРӘМӘК— татығсырамак түшсирәмәк—зөвгдән, һәсздән, ләззәтдән мәһрум олмаг

ТҮШСҮЗ— түшсүз куруғ—нәтичәсиз вә наһаг

ТҮШҮК— верки ады

ТҮШҮМӘН— верки илә мәшғул олан вәзифәли шәхс

ТҮШҮРМӘК—ендирмәк, дүшүрмәк, даjандырмаг, сахлатмаг, гаjтармаг

ТҮШҮТЛӘНИЛМӘК — фикирләшмәк, дүшүнмәк

У

У— jуху

УБУ—гурғушун рәнкли бојаг

УБУТ—һәjа, абыр, =**обут, увут**

УВ— jуху

УВУТ— әдәб jери

УВУТЛУ — әдәбли, һәjалы, абырлы

УВУТСУЗ—тәрбиjәсиз, утанмаз, абырсыз-һәjасыз

УВШАК— кичик, хырда

УД— инәк, **уд jылы**—он икы иллик гәдим түрк тәгвиминин бир илинин ады, **уд jыллыг**—инәк илиндә аид олан, **уд күн**—инәк күнү

УДАКА—скр. антропоним, шәхс ады

УДАҚАНИШАНДИ — скр. антропоним, шәхс ады

УДАР СЕНГҮН— антропоним, шәхс ады

УДАРАБАДИРАВАТ— скр. улдуз ады, космоним

УДАРАНИТИ — скр. буддалардан бири

УДАРАПАЛГУНИ— скр. улдуз ады, космоним

УДАРАШАТ— скр. улдуз ады, космоним

УДЫ— jуху, =**удык**

УДЫК— jуху

УДЫМАК — jатмаг, jухуламаг, ујумаг

УДЫСЫК— jуху, **удысык келмәк**—jуху көлмәк, jатмаг истәмәк

УДЫТМАК—jатыртмаг

УДЫЗМАК— апармаг, ардынча апармаг, =**удузмак**

УДЫНМАК— =**удунмак**

УДЛЫК— jанчаг, омба

УДМАК— ардынча дүшмәк, изләмәк, тә'гиб етмәк

УДМЫШ — антропоним, шәхс ады

УДРАБАДИРАВАТ — =**ударабадирават**, скр. улдуз ады

УДЫ—ардынча, сонра

УДУГ—**тапығ удуғ**—хидмәт, тәзим, е'тигад, ситајиш

УДУГ— =**одуг**—сајыг, сағлам, күмрәһ

УДУН— Хотан jер адының түрк варианты, топоним

УДУНМАК— =**удынмак, удунмак тапышмак**—инанмаг, е'тигад көстәрмәк

УДУНТУРМАК — =**одунтурмак**, ојандырмаг, ајага галдырмаг

УДУНЧУЗ— =**одунчсуз**

УДУР ЧИКШИ— антропоним, шәхс ады

УДУЗ—дәмрон

УДЧЫ— нахырчы

УҒРАЧ—**Бинанг уғрач** (антропоним, шәхс ады)

УҒРАК— =**оғрак**

УҒРАҚЛАНМАК — =**оғраклапмәк**, дүшәркә салмаг

УЗ—1. маһир, бачарыглы, тәчрүбәли, 2 јахшы, уғурлу, 3. даг кечиди, ашырым, 4. **Уз тенгри** (антропоним, шәхс ады)

УЗАДЫ— =**узаты**

УЗАНМАҚЛЫҒ—мәһарәтлә, тәчрүбәли

УЗАҚ— узун, давамлы, сүрәкли

УЗАТЫ — узун мүддәт, **узаты үзүксүз**—даим, һәмишә, **үрүк узаты**—даим, һәмишә, узун мүддәтли

УЗСУЗ— чәтин, бачарылмајан

УЗУН— узун, **узунтонлуг** — 1. узунөтәк, 2. гадын, 3. рәһнб, **узун туркару**—узун, узун мүддәт, даим һәмишә

УЈА—1. гоһум, 2. јува

УЈАР— гүдрәтли, габилиjjәтли

УЈАРЛЫҒ — нүфузлу, гүдрәтли (сифәт)

УЈАТМАК — утанмаг, **уjатмак ајманмак**—чәкинмәк, утанмаг

УЈҒУР— етноним, бир түрк бөjүк гәбилә бирләшмәсинин ады, **он уjғур**—он уjғур гәбиләсинин бирлиji, етноним

УЈУРҚАНМАҚ — **уjурканмак jоғурканмак**—доңуб галмаг, гуруjуб галмаг, гурумаг

УҚАТМАҚ— **укатмак шашмак**—тәләсмәк, өзүнү итирмәк

УҚЫТМАҚ— изаһ етмәк, шәрһ етмәк, анлатмаг

УҚМАҚ— анламаг, баша дүшмәк, **укмак билмәк**— дәрк етмәк, анламаг

УҚМАҚЛЫҒ— анламагла баглы олан

УҚТУРМАҚ— изаһ етмәк, шәрһ етмәк, анлатмаг, ајдын етмәк, **уктурмак өткүрмәк** — изаһ, шәрһ етмәк, **билтүрмәк уктурмак** — билдирмәк, анлатмаг

УҚУНЧСУЗЫН— истәр-истәмәз, гејри-иради олараг, тәһтәлшүүр, инстинктив олараг

УҚУНМАҚ—гәфлә олмаг, е'тираф вә гәбул етмәк

УҚУШ—1. бәнзәмә, охшама, 2. гәбилә, бој

УУЛ—әсас, алтлыг, диб, зәмин

УЛАҒ— 1. палтарда јамаг. 2. jүк һејваны, 3. бирләшмә, әлагә, **улағ сапығ**—ардычыллыг jолу илә кечмә, варислик, =**улығ**

УЛАЈУ— ардынча, сонра, диңәр

УЛАЛМАҚ— әлагәдар вә баглы олмаг

УЛАМ—даим, һәмишә, **улам jарлык**—гәбалә, купчи кағызы

УЛАМАҚ—бир-бириңә багламаг, бәнд етмәк, әлагәләндирмәк, өмрүнү узатмаг, мүдафиә етмәк

УЛАМАҚЛЫҒ—варислик, вәрәсәликлә баглы олан

УЛАР—көклик

УЛАР— ==олар, онлар

УЛАТЫ—1. вә һәм, 2. һәм дә, 3. башга, бунунла јанашы

УЛҒАДМАҚ— бөјүмәк, артмаг, никишаф етмәк

УЛҒАРТМАГ—артырмаг, учалтмаг, јүксәлтмәк

УЛЫМАҚ — уламаг, нилəмәк, зарымаг, сызламаг, **улымак сыҝтамак**—сызламаг, агы демәк

УЛЫҒ— ==**улаҝ**, бирләшмә, әлагә

УЛЫНМАҚ— һәрләнмәк, доланмаг, дөврә вурмаг, **улынмак толҝанмак**—фырланмаг, доланмаг, ==улунмак

УЛЫНЧ— дүз олмајан, әјриси олан

УЛЫНЧЫҒ—даирәви, доланан, һәрләнән, әјри-үјрү, кириштили-чыхынтылы доламбач

УЛЫҢМАҚ— ==**улынчыҝ**

УЛЫШМАҚ— улашмаг, **улышмак сыҝташмак**—сызламаг, зарымаг, агы демәк

УЛСУЗ— **улсуз түпсүз**—сәрһәдсиз, һүдудсуз, көксүз, зəминсиз, дибсиз

УЛТУНГЛУҒ— диб, даг әтәји олан, әсасы, өзүлү олан

УЛУҒ—бөјүк, улу, јүксәк, көрәмли, баш, чох, олдугча, **улуҝ бачаҝ**—бөјүк пәһриз. **улуҝ бачаҝ күн**—бөјүк пәһриз, оруч күнү, **улуҝ башлаҝ**—бөјүк башланғыч, **улуҝ ермәк**—баш бармаг, **Улуҝ Кејкән** (топоним, чај адлы), **улуҝ келүк, улуҝ келүк тәјинг**—бөјүк төкәрлик, дана догрусу, мәһјана вә һәмјана мəһәбләри, **улуҝ оғлак ај**—илин фәсли, јајын әввәли, **Улуҝ орду бек, Улуҝ түрүк** (антропоним, шәхс ады), **Улуҝ Таласы** (топоним, Баласагун јахынлыгында јерләшән шәһәрин ады)

УЛУҒАДМАҚ— бөјүмәк, бој атмаг, артмаг, никишаф етмәк==**улғатмак**

УЛУҒ ПУШУШ— фәлакәт, **улуҝ ап**—зијафәт, тој, шүлән, **улуҝ атлыҝ**—әдли-санлы шәхс, **улуҝ бај**—дөвләтли, зәнкин, **улуҝ нлиг** — бөјүк һөкмдар

УЛУС— ==**улуш**

УЛУШ—1. јашајыш јери, мəскән, 2. будданын јерләшмә мəканы, бəдиссатвалəрин мəгсəдə догру јүрүмəси, чан атмасы јолунда ән јүксәк нилə, **улуш балы**—кənд вə шəһəрлəр, **улуш бодун**—халг, ел **улуш**—өлкə, дөвләт, **Күз улуш**—Баласагун шəһəринин адларындан бири, топоним, **Үзајан улуш**—топоним, јер ады

УМА—1. јолчу, тонаг, 2. шəхс ады

УМАЈ—1. ана бətən, ушаглыг, 2. ана вə ушагларын горујучусу, һамајәсиси олан Умај танры (антропоним, шəхс ады)

УМАҚ— бачармаг, билмәк, едə билмәк мүасир Азəрбајчан дилиндə билмәк, кəмəрчи фе'ли илə ифадə олунан бачарыг шəклинин гədим ифадə васитəси: итчү умады—едə билмəди (ИТБ 9)

УМАМАҚЛЫҒ— гејри-мүмкүн, мүмкүнсүз

УМАН— антропоним, шəхс ады

УМУТ — үмид, вəсвəсə, үмид етмәк, инам

УМУТСУЗ— үмидсиз, үмүдсүз вəзијjəт—инамсыз, үмидсиз

УМУЛМАҚ— үмид етмәк, үмид олмаг

УМУНМАҚ— үмид етмәк

УМУНЧЛУҒ — үмидлə, үмидли олан

УМУҚ— ==**умуг**

УНА— бүтүн, шиди, уна бəсə—бүтүн, ешди

УНАГАН ЧОР — антропоним, шəхс ады

УНАМАҚ—разы олмаг, разылашмаг, разылыға кəлмәк

УНЫТМАҚ — унутмаг, јаддан чыхармаг

УНУТМАҚСЫЗ— јаддан чыхармадан, унутмадан

УНУТМАҚСЫЗЫН— јаддан чыхармадан, унутмадан

УНУТДЫРМАҚ— унутдурмаг

УНАГУНДИН— скр. антропоним, шəхс ады

УНАЈАПАРАМИТ— ==**парамит**

УНАКАТИН — скр демонлардан бирининады, антропоним

УНЧ— мүмкүн олмаг, јол верилмәк

УНЧСУЗ— мүмкүн олмајан, јол верилмəз, олмаз

УПАСН—согд. рəһиблијə һазырланан адам

УПАСАНЧ— согд. рəһиблијə һазырланан гадын

УПАСИКИ —скр. демонлардан бириниады, антропоним, шəхс ады

УПАСИНИ—скр. рəһиблијə һазырланан адам

УРДУН— зиндан (дəмирчи зинданы)

УРЫ— оғул, оғлан, кəнч, **уры оғул—өвлад, уры оғланлыг**—огланы олан, **уры оғул**—оғул, **уры кадаш**—кəнч досилдəн олан гоһумлар, **кенч уры**—оғлан, јенијетмə, кəнч

УРЫҒ— ==**уруҝ**

УРЫЛАНМАҚ— оғлан доғмаг

УРЫШЛЫМ — Јерусəлим (топоним, јер ады)

УРЛАМАҚ—гышгырмаг, чығырмаг, багырмаг, **урламак кыкырмак**—фəрјад, налə, фəған, шивən етмək

УРМАҚ—вурмаг, дөјмәк, һəкк етмәк, гојмаг, јерләшдирмәк, **урмак јонмак**—вурмаг, дөјмәк, əмир ишкəнчə вермәк, **ок урмак**—ох вурмаг, **окын урсукмак бертинмәк**—охла мəғлуб етмәк, **тутуҝ урмак**—киров вермәк, гојмаг

УРМУЗТ— ==**Хормузта**

УРСУКМАҚ — окын урсукмак бертинмәк—охла мəғлуб етмәк

УРТУРМАҚ— вурдурмаг, бедиз **уртурмак**—нахышлатмаг, бəзətмəк

УРУ—скр. антропоним, шəхс ады

УРУҒ— дəн, тохум, дəнə, чəчирдəк, 2. нəсил, сој, тəбилə. **уруг өзлүк**—гоһумлар, гудалар. **уруг кадаш**—гоһумлар. **уруг тарыг**—гоһум-тəбилə, тајфа-толуг

УРУҒСЫРАТМАҚ— көкүнү кəсмək, нəслини кəсмək

УРУГУНИ— скр. улдуз ады, космоним

УРУНЧАҚ — рүшвəт, урунчак түтүзмак— киров гојмаг, **урунчак урмак**—киров гојмаг

УРУНГУ— 1. бајраг, 2. **Урунгу сангун, Урунгу тудун чикши, Алп Урунгу тутук, Инəл урунгу, Кедим урунгу, Күлүк урунгу, Кыјаған урунгу, Күл апа урунгу** (антропоним, шəхс ады)

УРУНГУЛУҒ— **сарыг урунгулуг**—Чин шүмүм елминдə бүрчлəрдən бириниn вə она үјғун танрынын ады, антропоним вə космоним

УРУНГУТ— башчы

УРУПАДАТУ— скр. танры ады, антропоним

УРУК—ип, кəндир, өркəн

УРУШ—вуруш, дөјүш

УРУВАШИ — скр. антропоним, шəхс ады

УСМАҚ—1. фикирләшмәк, 2. сусамаг, су ичмәк истəмək

УСАҒ— сусама

УСАЛ—тənбəл, фəрсиз, лагеjд

УСАНМАҚ— тənбəллик, фəрсизлик, лагеjдлик

УСБАН— битки ады

УСБАТ— битки ады

УСИК—1. күрəчик, тампон, 2. **үзик**==

УСЫКЫ—антропоним, шəхс ады

УСЫН БУНТАТУ—топоним јер ады

УСЫЧ— тəчрүбəли, мəһарəтли, бачарыглы, дирибаш, зирək

УСКАДА— **ускада ливанг**—битки ады

УСНИСА—скр. дини формулун, дүстурун ады

УСКҮН—сарымсаг

УСУК— 1. антропоним, шəхс ады, 2. ==**осуг**, тəрз, хасиjjəт, давраныш

УСУКЛУҒ— ==**осуклуг, осуглуг**—белə, буна бənзəр, охшар

УСУН— топоним, јер ады

УТ САНГУН — антропоним, шəхс ады

УТАКАПАРАСАТ— скр. гиjмәтли даш-гаш ады

УТАРАШАДИ— =ударашат, улдуз ады, космоним

УТҒУРАК— =одғурак

УТҒУРАКСЫЗ— =одғураксыз

УТҒУРАТЫ— =одғураты

УТЛЫ — әвәз, һагг, мүкафат, **утлы севинч** — мүкафат вә севинч, **түш утлы**—әвәз вә интигам

УТЛЫЛЫҒ— мүкафаты, әвәзи, һаггы олан, музд олараг

УТЛЫЧЫ— бәрәкәтли, хеjирли, фajдалы, музд кәтирән

УТМАК— галиб кәлмәк, гәләбә чалмаг, удмаг, **утмак jекәтмәк**—галиб кәлмәк, =удмак

УТМАГ — скр. гудузлуг, ағылсызлыг

УТПАЛ—скр. лотос, шанакүллә чичәjи

УТПАТТИ— jараnма, әмәлә кәлмә

УТРЫНМАК— =утрунмак

УТРУ— гаршы, үзбәүз кәлмәк, **утру келмәк**—гаршылашмаг, jахынлашмаг

УТРУН— габағында, гаршысында, үзбәүз

УТРУНМАК — үз-үзә дурмаг, гаршы-гаршыjа дурмаг, **утрунмак өчәшмәк** — мүбаризә апармаг, зидд кетмәк, **утрунмак тодамак өзнәмәк** —гаршы дурмаг, **утрунмак турушмак**—мүбаризә апармаг, гаршы дурмаг

УТСУҒМАКСЫЗ— =утсукмаксыз

УТСУКМАК— удузмаг, мәғлуо олмаг

УТСУКМАКСЫЗ— мәғлубедилмәз, удузмаjан, басылмаз

УТУМБАР—скр. хәстәлик ады, **утумбар чечәк**—хәстәлик ады

УТУН— гүсурлу, нагис, кобуд, **утун савлыг**— әгзәмәртов, сөjүшчүл

УТУНЧ— утанмалы, күлүнч, ejбәчәр

УТУНЧСУЗ— **утунчсуз jекәтинчсиз**—мәғлубедилмәз

УТУРУ— =утру

УТУЗМАК— удузмаг

УТУЗМАКСЫЗ — мәғлубедилмәз, удузмаjан

УЧ— 1. уч, зирвә, 2. чинаһ, уч кылыг--сәрһәд, **Уч орду** — топоним, jер ады

УЧА—омба сумүjү

УЧАJАН— **Учаjан балык, Учаjан улуш** (топоним jер ады)

УЧЫК— **учык jелпик**—гыздырма (хәстәлик)

УЧМАК — учмаг, бухарланмаг, олмәк, вәфат етмәк, **уча бармак**—өлмәк

УЧЛУГ— учлу, учу олан, мәгсәд, һәдәф

УЧРАМАК—гаршылашмаг, растлашмаг, көрүшмәк

УЧРУГ—jүксәклик, зирвә

УЧРУҒЛУГ— зирвәдә, jүксәкликдә олан

УЧСУЗ— **учсуз кыдырсыз**—учсуз-бучагсыз, нәһajәтсиз

УЧУК— jыртычы гуш

УЧУРУГ— учруг, зирвә, jүксәклик

УЧУРУҒЛУГ— =учуруглуг

УЧУЗ — 1. аз, әһәмиjjәтсиз, 2. jүнкүл, jүнкүлчә, асан, **учуз jеник**—әһәмиjjәтсиз, мүз'ин, **учуз jеник тутмак**—саjмамаг, хор бахмаг, нифрәт етмәк

УЧУЗЛАМАК — нифрәт етмәк, алчалтмаг, хор бахмаг; **тодамак учузламак**—алчалтмаг, нифрәт етмәк

УШАК — кичик, хырда, хырда парчаларда

УШАЛМАК—хырдаланмаг, хырда-хырда олунмак

УШАТУШМАК — хырда-хырда етмәк, тоз һалына салмаг

УШГУН — —кушгун, рәвәнд, битки ады, ушгун (?)

УШНЯР—скр. битки ады

Ү

ҮБҮП— һоиһоп, шанапиник, =үпкүк

ҮД—дәлик, дешик, дәриплик, =үт

ҮДЛӘНМӘК—сһтирасдан аловланмаг

ҮЗ— =из

ҮЗӘК— =үзик, үзүх, һәрф, һеча

ҮЗӘ—jухарыда, үстдә, үзәриндә, илә, өтрү, үстүндә, арасында

ҮЗӘЛӘJУ— jүксәк, али, үстүн

ҮЗӘЛӘМӘК—ашмаг, үстүн олмаг

ҮЗЛҮНЧҮ— мүвәггәти, сон, ахырынчы

ҮЗЛҮНЧҮЛҮК— сонунчу, кечичи

ҮЗМӘЛӘМӘК — гопартмаг, көкүнү кәсмәк

ҮЗҮК—1. кәсилмиш, гырылмыш, 2. антропоним, шәхс ады

ҮЗҮКСҮЗ — фасиләсиз, даими, һәмишәлик, **үзүксүз тутчы**—даим, һәмишә, **үркә үзүксүз**—даим, һәмишә шә, **үркә үзүксүз**—даим, һәмишә

ҮЗҮКСҮЗИН— дурмадан, аравермәдән

ҮЗҮЛМӘК— аjрылмаг, гырылмаг, даjандырылмаг, фасилә jаранмаг, **үзүлмәк кәсилмәк**—даjандырылмаг, ара верилмәк

ҮЗҮЛМӘКСИЗ—өчмәксиз үзүлмәксиз—jох олмаjан, фасиләсиз

ҮЗҮЛМӘМӘК— **үзүлмәмәк кесилмәк**—фасиләсизлик

ҮЗҮМ— үзүм

ҮJҮР—дары, =үкүр

ҮКЈӘМӘК— =үкләмәк

ҮКЛИМӘК—артмаг, чохалмаг, **үклимәк бәдүмәк**—артмаг, бөjүмәк

ҮКЛИТМӘК—артырмаг, чохалтмаг, **үклитмәк көнүртмәк**—бөjүтмәк —аjмак үклитмәк — чохалтмаг, артырмаг

ҮКЛИТТҮРМӘК— чохалтдырмаг

ҮКҮН— jагын, гәлаг, күтлә, топа

ҮКИМӘК — дөjмәк, (тахылы), гарышдырыб әзмәк (дәрманы)

ҮКРӘ—ун ашы, ун чөрәjи

ҮКСҮРҮ—төкрар

ҮКҮР— илхы, пахыр, дәстә, сүрү

ҮКҮШ—1. чох, **үкүш телим-чох** —**үкүштүрлүк тенг**— мүхтәлиф, һәр чүр, **калын үкүш**—чох, **телим үкүш** —чох, 2. **Үкүш кара ачкы** (антропоним, шәхс ады)

ҮЛӘКҮР ЕЛЧИ — антропоним, шәхс ады

ҮЛӘМ—бөлмәк, бөлүшдүрмәк

ҮЛКИ— =үлүк

ҮЛКҮ—1. һәчм, өлчү, **өлкү тенг тутмак**—өлчү гоjмаг, мүәjjән етмәк, **үлкү тенг**—өлчү, 2. Тәрәзи бүрчү, космоним

ҮЛКҮЛӘМӘК — өлчмәк, тәрәзидә чәкмәк, **үлкүләмәк тенгләмәк**—өлчмәк вә тутушдурмаг

ҮЛКҮЛӘНЧСИЗ—өлчүсүз, дапа артыг, өлчүjә кәлмәз, мүгаjисә едилмәз дәрәчәдә, **үлкүләнчсиз**—өлчүлмәз вә мүгаjисә олунмаз

ҮЛКҮЛҮК— өлчүлүб-бичилмиш, **үлкүлүк колулуг**—вахты вә өлчүсү олан

ҮЛКҮСҮЗ— **үлкүсүз колусуз**—вахтсыз вә өлчүсүз, **үлкүсүз сансыз**—саjсыз-һесабсыз, **үлкүсүз укуш**—чох-саjлы, саjсыз-һесабсыз

ҮЛҚӘР — Үлкәр, **Үлкәр jултуз** —Үлкәр улдузу

ҮЛҮК—hиссә, паj, гисмәт, **кут үлүк**—бәхт, сәадәт

ҮЛҮКДҮ — антропоним, шәхс ады

ҮЛҮКЛҮК—үгурлу, паjы олан, гисмәти олан, **үлүклүк кутлуг**—хошбәхт, уғурлу, **кутлуг үлүклүк**—хошбәхт

ҮЛҮЛ— өлчү

ҮЛҮШ—hиссә, паj, өлчү

ҮЛҮКЛҮК— бәрабәр hиссәли

ҮЛЧИ ТҮМӘН — антропоним, шәхс ады

ҮН— сәс

ҮНДӘМӘК — чағырмаг, **окымак үндәмәк—чағырмаг, манграмак үндәмәк—чағырмаг, манграмак үндәмәк—** аравермәдән бағырмаг, гышгырмаг

ҮНЛҮК—сәсли, сәси олан

ҮНСҮЗИН—сәссиз, сусараг, дилмәзчә

ҮНГҮР— 1. мағара, 2. бошлуг

ҮНГҮРМӘК — дешмәк, бурғу илә дәлмәк

ҮНГҮРТӘКИ— мағарадакы

ҮПҮП— ==**үбүп**

ҮР—чохдан, **үрдин берү**—чохдан бәри, **үр ырак**—кечмиш, чохданкы, узаг, **үр кеч**—чохдан; **үр кеч тимин**—чохдан

ҮРӘКИР— оғуз тәбиләләриндән бириниң ады

ҮРӘНГ— топоним, јер ады

ҮРКӘСИН — дәрман биткисиниң ады

ҮРКМӘК—үркмәк, **үркмәк** өслинғләмә—үркмәк, горхмаг, **коркмак үркмә**—горхмаг вә үркмәк

ҮРКӘ— **үркә үзүксүз**—даим, һәмишә

ҮРКИТ— узун мүддәт, даим

ҮРКИТМӘК — **үркитмәк коркытмак**—үркүтмәк

ҮРКҮРМӘК— үркүтмәк, горхутмаг

ҮРЛҮК— данми, кечичи олмајан

ҮРЛҮКЛҮК—данми, һәмишәлик

ҮРЛҮКСҮЗ— даими, һәмишә

ҮРМӘК— 1. һүрүмәк, 2. үфүрмәк, пүфләмәк

ҮРҮК—**үрүк үзаты**—даим, узун, ҮРМӘН КАРТ—шиш, јара-хора

ҮРҮКҮЗАТЫ — даим, узун мүддәт, **үрүк үркүт**—һәмишә

ҮРҮЛМӘК—јелләнмәк, үфүрүлмәк, **шышмак үрүлмәк**— шиширдилмәк, **үрүлмәк керилмәк**—үфүрүлмәк, шиширдилмәк

ҮРҮНГ—1. аг, бәјаз, парлаг, == **јүрүнг**, 2. **Үрүнг бек** (топоним, јер ады), **Үрүнг каш өкүз** (топоним, Шәрги Түркүстанда чај ады)

ҮСК — гаршысында, габағында, јанына, јанында

ҮСТӘМӘК— чохалтмаг, артырмаг

ҮСТӘЛМӘК — чохалмаг, артмаг, **ашыламак үстәлмәк**—артырылмаг, әлавә олунмаг

ҮСТҮЛМӘК— ==үстәләмәк

ҮСТҮН— јухары, јухарыдакы, үст, үстдә, үстдәки, үзәриндә

ҮСТҮНКИ— јухары, јухарыдакы

ҮСТҮРТИ— үстдән, јухарыдан, көјдән

ҮСҮКСҮЗ — ==**үзүксүз**, даими, һәмишәлик, һәмишә

ҮТ— дәлик, дешик, **түш үти**—китиғам, ==өт

ҮТРӘТ—антропоним, шәхс ады

ҮЧ—үч, **үч ағылык ном**—үч хәзинә, үч һиссәдән ибарәт буддизм дини тә'лими, **үч ағу низваны**—тамаһ, гәзәб вә бәдхаһлыг, еһтирасларының мејдана чыхмасы илә бағлы олан үч дарма, **үч ердини**—үч хәзинә, үч ләʼл, **үч етүз**—будданың үч варлыг шәкли, формасы, **үч көлүнгү**—үч тәкәрлик, даһа догрусу, буддизм дининдә үч гуртулуш јолу, **үч өдки**—дини, үч замана, кечмиш, индики вә кәләчәк замана аид олан. 2. **Үч биркү** (топоним, јер ады), **үч оғуз, үч карлук, үч курыкан** (етноним, түрк тәбилә бирләшмәләринин адлары)

ҮЧӘКҮ—үчү бирликдә

ҮЧӘКҮН— үчүндә, үчү бирликдә

ҮЧӘР— үч-үч

ҮЧКИЛ—үчбучаг

ҮЧИНЧ— ==**үчүнч**

ҮЧЛӘЛҮ— үч дәфә

ҮЧРӘР— үч-үч

ҮЧҮКҮ— ==**үчәкү**

ҮЧҮК— ==өчүк, өртүк, таван, сәгф

ҮЧҮН — 1. **Үчүн Күлүк тирик** (антропоним, шәхс ады). 2. үчүн, өтрү, **не үчүн**—нә үчүн, нијә

ҮЧҮНЧ— үчүнчү, ==**үчүнчү**

ҮЧҮРКҮ—төрлүк

ҮШӘ— антропоним, шәхс ады

ХАЛМАВАТИ— скр. демонлардан бириниң ады, космоним

ХАЛАЧ— ==**калач**, түрк тәбиләсиниң ады, етноним

ХАН— хан, һөкмдар, **Хан балыкы**— гәрб пајтахты, индики Сиан

ХАСНЫ—ушаглары мүалиҹә етмәк үчүн һиндиләрә аид дәрман ады

ХАСТ—скр. улдуз ады

ХИРОДИС—һөкмдар Ирод (антропоним, шәхс ады)

ХОЧУ— ==**кочу**, Шәрги Түркүстанда шәһәр ады

ХОЈТСИ— чин. сәһләб биткисиниң бир нөвү

ХОРМУЗТА— согд. антропоним, көј танрысы Һөрмүз, буддизмдә һәмин танры Индра адланыр

ХОРУҒ— согд. танры ады, антропоним

ХОЗАР—түрк өлкәсиниң ады, топоним, хәзәр(?)

ХОШТИ—согд. мүәллим, мүрәәби

ХРОШТАГ—согд. танры ады, антропоним

ХУА— күл, чичәк, **хуа чечәк**—күл, **хуа јавышғу**—күл дәстәси, чичәк һөрүју

ХУАЛЫҒ—күллү, чичәкли, чичәклә бағлы олан, **хуалыг чечәклик**—күллү олан, чичәклә бағлы олан

ХУАСТУАНИВТ— согд. манихејләрин төвбә, пешманчылыг дуаларының ады

ХУАШИН— чин. будданың үч варлыг шәклиндән, формасындан бири

ХУЈТСО — чин. антропоним, шәхс ады

Ч

ЧАБ— 1. шан-шөһрәт, 2. шөһрәтли, танынмыш, мәшһур

ЧАВЫҚМАК— танынмаг, мәшһурланмаг

ЧАҒ— ==**чак**, заман, вахт, чаг

ЧАДАК— ==**чадык**

ЧАДАҚЛЫҒ— будданың әввәлки һәјаты, јашајыш һаггында һекајәтләрлә бағлы олан, ==**чадыклыг**

ЧАДАР—күл, тоз, торпаг

ЧАДЫК—скр. будданың әввәлки һәјаты, јашајышлары һаггында һекајәт, **чадик кылмак**—јеңидән доғулмаг

ЧАДИКЛЫГ — ==**чадаклыг**, будданың әввәлки һәјаты, јашајышы һаггындакы һекајәләрлә бағлы олан

ЧАЈА — скр. әфсанәви, мифик варлыг.

ЧАЈАН— ==**чадан**, әгрәб

ЧАЈАНТИ — скр. антропоним, шәхс ады

ЧАЈАСИНИ— антропоним, шәхс ады

ЧАЈДАН— мәрасим, ајин салону

ЧАЈСЫВАЛ ТЕК—антропоним, шәхс ады

ЧАЈСУ— антропоним, шәхс ады

ЧАЈТИ—скр. 1. ибадәтхана, 2. халг ады, етноним

ЧАЈТИР—скр. Ај даирәсиниң 28 бүрчүндән бири, космоним

ЧАҚРАВАРТ— скр. бөјүк һөкмдарын бәдин епитети

ЧАЛАНГ—бошбоғаз

ЧАЛМАК—вурмаг, дөјмәк, јерә јыхмаг, атмаг

ЧАЛСЫҚМАК— **чалсыкмак басткмак**—басылмаг, әзилмәк, дағылмаг

ЧАМ—чин. иддиа, мүбаһисә

ЧАМБУДИВИП— дүнја, аләм, буддизмдә һиндистанын ады, скр. **чамбудивип иртинчү јер сув**—дүнја, каинат, **чамбудивип улуш**— каинат, јер

ЧАМБУДИВИПЛЫҒ — скр. бу дүнјаја аид, бу дүнјаја мәнсуб олан

ЧАМИҚА — әфсанәви, мифик варлығын ады, скр.

ЧАМБУНАТ—скр. **чамбунат алтун**—гызыл

ЧАМЛАМАҚ—иддиа, нәәли сүрмәк, иддиа етмәк

ЧАМЛЫҚ—мүбаһисә, иддиа

ЧАМПАЈ— скр. халг ады, етноним

ЧАМСЫЗ— мүбаһисәсиз

ЧАН—чин. хырда габ, чанаг

ЧАНАБАДЛЧАРИ— скр. јолчулар, сәјаһәтчиләр

ЧАНАРШАБИ — антропоним, шәхс ады

ЧАНДАЛ— скр. мәнфур, нифрәтәлајиг адам

ЧАНДАРУ—скр. сәндәл ағачы

ЧАНМА— скр. **чанма бавики**—һәгиги, әсл һәјат (дини)

ЧАНТАНИ— скр. демонлардан бири, антропоним

ЧАНТРИ—**гаричантри** — антропоним, шәхс ады

ЧАНГ— 1. чин. зынгыров, зәнк, 2. рүтбә, дәрәчә, чин, 3. **Чанг сенүнг**—Чин сәркәрдәси, антропоним, шәхс ады

ЧАНГЫР ТАЛШЫ — антропоним, шәхс ады

ЧАНГШЫ— антропоним, шәхс ады

ЧАХО—чин. кағыз пул

ЧАҠ—1. вахт, заман, чаг. 2. мәһз (гүввәтләндиричи әдат), 3. **Чах оғлы**—антропоним, шәхс ады

ЧАҠЫРЧА—**Куба чакырча** (антропоним, шәхс ады)

ЧАҠЛЫҒ— замана, вахта, чага анд олан

ЧАҠМАҚ—чахмаг, чахмаг чәкмәк

ЧАҠШАПАТ— скр. 1. горуг, вәсијјәт, әмр, чһкам, һөкм. 2. әһд-нејман, анд, анд ичмә, пәһриз; **чахшапат ај**—гәдим үјғур тәгвиминин он икинчи ајы, =**чакшапут**

ЧАҠШАПАТЛЫҒ— чһкама, һөкмә әмәл едән

ЧАҠШАПЫТ— =**чакшапат**

ЧАҠШАПУТ— **чакшапут ај**—гәдим үјғур тәгвиминин он икинчи ајы =**чакшапат**

ЧАҠУДУ — антропоним, шәхс ады

ЧАР — 1. һөрүк, 2. **чар чахмак**—аилә, ев адамлары

ЧАРЫР—антропоним, шәхс ады

ЧАРМАН— скр. јара нөвү

ЧАСЫР— **Часыр алка** (антропоним, шәхс ады)

ЧАСУРМАҚ— =**чашурмак**

ЧАТАТИРИ— скр. антропоним, шәхс ады

ЧАТИСМАРИ—скр. буддизмдә әввәлки һәјатыны, јашајышыны хатырлајан шәхс (дини)

ЧАТЫҚ—гаты, јапышган, батаг

ЧАТУРИ — скр. антропоним, шәхс ады

ЧАТУРТА— **чатурта буми**—бодисатвларын будда сәадәтинә јетишмә, чатма јолунда он пилләдән дөрдүнчүсү

ЧАШАПАТ— =**чакшапат**

ЧЕНГӘЗ— топоним, јер ады

ЧЕНГКҮР— **Ченгкүр арыз** (топоним, јер ады)

ЧЕНГИН ТЕРИ ЕЛЧИ— (антропоним шәхс ады)

ЧАШТАНИ— антропоним, шәхс ады

ЧЕНГИН ТЕРИ ЕЛЧИ—(антропоним, шәхс ады)

ЧАШУРМАҚ—бәһтан атмаг

ЧИБИЧ— милчәк, агчаганад

ЧИҚИДӘМ—биткә ады

ЧИКИЛ—1. бир түрк халгының ады, етноним. 2. түрк арғу торпағында јерләшән гала ады, 3 **Чигил балық, Чикил кент** (топоним, јер ады)

ЧИКШИ— **Багатур чикши, Күл чикши, Кадыр чикши, Күтлуғ чикши, Удур чикши** (антропоним, шәхс ады)

ЧИКУЛ—антропоним, шәхс ады

ЧИК—1. чиҝ бәк—ашыг ојунунда вәзифәт. 2. Јенисеј чајының ичәриларында, Сајан дағлары этрафында јашајан халг, етноним. 3. **Чик билкә чикши** (антропоним, шәхс ады)

ЧИМЛӘШМӘК— агрымаг, агры һисс етмәк

ЧИМСИЗ—гарышсыз

ЧИНАДИШ — **маха чинадиш** Бәјүк чин, топоним

ЧИНӘК—антропоним, шәхс ады

ЧИНТАМАНИ— скр. Будданын малик олдуғу једди әфсанәви гијмәтли дашдан бириди. Бу ничи, мирвари онун саһибинин истәјини, арзусуну јеринә јетирә билир; **чинтамани ердини**—чинтамани мирвариси, ничиси

ЧИРТИН — антропоним, шәхс ады

ЧИСИМ— антропоним, шәхс ады

ЧИТ— скр. антропоним, шәхс ады

ЧИТАВАГ — скр. топоним, чәмәнлик ады

ЧИТУНГ САЛИ— антропоним, шәхс ады

ЧИЗМӘК— хәтт чәкмәк

ЧИЗТҮРМӘК— хәтт чәкдирмәк

ЧИВАҚЫ — скр. антропоним, шәхс ады

ЧИВӘК—гидалылыг

ЧИДИН—антропоним, шәхс ады

ЧЫБЫҚ—назик шүв, шив, көвдә, санлаг. **бутак чыбык**—будаг

ЧИШТ—скр. Ај данрәсинин 28 бүрчүнүнә бири, космоним

ЧЫГ — 1. биткн ады, 2. чин. узунлуг вәһиди, өлчүсү, 30 см-ә бәрабәрдир. 3. **Чыг батар** (антропоним, шәхс ады)

ЧЫГАЈ— јохсул, касыб, **јох чыгај**—касыб, јохсул

ЧЫДАН—Әгрәб бүрчү, =чадан, космоним

ЧЫВШАГУН—ачымсыз, гычгырмыш, түршумуш

ЧЫВЫ— гәдим түркләрдә гәбиләни һимаја едән, горујан рүһ

ЧЫН— һәгиги, дөгрү, дүзкүн, чын **бан битик**—әсас сәнәдин әсли, оријиналы, чын бүтүн—һәгиги вә мөһтәбәр, е'тибарлы, чын көрү—һәгиги, дүзкүн, әсл. 2. **Мамат Монгтул чын** (антропоним, шәхс ады)

ЧЫНАЧ КАЈА — антропоним, шәхс ады

ЧЫНАР ЧЕЧӘК ҚЫЗ—антропоним, шәхс ады

ЧЫНАТУН — **Бучанг чынатун** (антропоним, шәхс ады)

ЧЫНДАН—скр. 1. сандал ағачы, =**чынтан**, 2. **чындан ат**—күрән ат

ЧАНҒАРМАҚ — тәһгиг етмәк, ајдынлашдырмаг, өјрәнмәк, һәгигәти мејдана чыхармаг; **чынғармак адыртламак**—тәһлил етмәк, мәһијјәт үзрә фәргләндирмәк, **чынғармак бөкүнмәк билмәк**—анламаг, дәрк етмәк

ЧЫНҒАРУ— **чынғару көрмәк**—диггәтлә нәзәр салмаг, бахмаг, **тетрү чынғару сакынмак колуламак**—дәрин дүшүнчә

ЧЫНЫН— **чынын башығын срмәк**—сафүрәклилик

ЧЫНЛАМАҚ—һәгигәти үзә чыхармаг, мејдана чыхармаг, тәһлил, тәдгиг етмәк

ЧЫНЛАЈУ— **чынлају тозлуқ**—һәгиги, дүзкүн

ЧЫНЛЫҚ— дүзкүнлүк

ЧЫНСЫЗ— реал олмајан, хәјали, һәгиги олмајан, гејри-реал, **чынсыз јаратысы**—хәјали, гејри-реал, алдадычы

ЧЫНТАН— сандал ағачы, =**чындан**

ЧЫНТСУ ШИЛА—антропоним, шәхс ады

ЧЫНЖУ — чин. дини, субјектив оланларын һамысының илкин гајнағы, мәнбәји

ЧЫНГ—1. нәм, јаш, 2. **чынг етмәк**—чиркләмәк

ЧЫНҒАРУ— =**чынғару**

ЧЫНГАРТҒУ— зәнк, зынгыров

ЧЫҚАН—1 бамыөрлу, гардаш-сеғлү, 2. титул. **Чыкан Тоңјукук, Ышбара чыкан Күлн чор** (антропоним, шәхс ады)

ЧЫҚРАМАҚ— дишләрини гычырдатмаг

ЧЫҚРАТМАҚ— дишләрини гычырдатмаг, шаггылдатмаг

ЧЫКУ— мүаличәви әһәмиҗҗәти олан даш ады

ЧЫПЫКАН— =чубакан, чыпкан, мурдарча, мурдашар биткисинә охшар битки, иннаб (?)

ЧЫТСУ — антропоним, шәхс ады

ЧЫШЫК—сел, дашгын

ЧЫТ—1. дивар, чәпәр, 2. чит

ЧОБУН— =чопун, ири габ

ЧОҒ — күпәшин парламасы, бөрг вермәси, алов, бөрк исти, чоғ јалынлы—бөрг шүа, парылты, чоғ јалынлыг —гүдрәт вә гүвәти олан

ЧОҒЛАНМАК— әкс етмәк, парламаг, бөрг вермәк

ЧОҒЛУҒ— парлаг, көркәмли, али, јүксәк,. чоғлуғ јалынлыг—парлаг, гүдрәтли

ЧОҒСЫРАМАҚСЫЗ — сөнмәз, сөнмәјән

ЧОҒСУЗ — чоғсуз јалынсыз — парылтысыз, ишыгсыз, адсыз-сансыз

ЧОК—1 Чок аткыр (топоним, јер ады), 2. Тојын чок (шәхс ады, антропоним)

ЧОКАРАТМАК—чократмак, чокуртмак, гајнатмаг

ЧОКЫ— антропоним, шәхс ады

ЧОҚЛАНМАК— =чоғланмак

ЧОҒЛУҒ — =чоғлуғ

ЧОКРАМАК— гајнамаг, јердән паггылдајараг чыхмаг, чошмаг

ЧОКРАТМАК— гајнатмаг, һәјәчан кәтирмәк, гајнатмаг, =чокартмак, чокуртмак

ЧОҚСУЗ— =чоғсуз

ЧОКУРАТМА— =чокаратмак, чократмак, гајнатмаг, һәлл етмәк

ЧОЛМАК— чолмак сокулмак—азалмаг, чәкилмәк (су)

ЧОЛАК— аксак чолак—шикәст

ЧОЛМАҚСЫЗ — гүсурсуз, нөгсансыз, зәләсиз, бузулмаксыз чолмаксыз— мөһкәм, сарсылмаз, дағылмајан

ЧОЛУҒ— ев адамлары, аилә

ЧОЛУК — 1. аксак чолук—шикәст, 2. антропоним, шәхс ады

ЧОЛВУ— =чулву

ЧОМАК— 1. мүсәлман— (гејри-мүсәлманларын сөзү), 2. батма, јох олма, күн батмасы, далма

ЧОММАК — чуммаг, баш вурмаг, даламаг (суја)

ЧОМУНМАК — чомунмак батмак—чуммаг, даламаг (суја)

ЧОМУРМАК — суда батырмаг, чомурмак батармак—батырмаг

ЧОМУРМЫШ — чәмчә, абхордән, чанаг

ЧОНАЈ—антропоним, шәхс ады

ЧОНГ— =чуиг, зәнк, зынгыров

ЧОЧЫ БӨРИ САНГУН—антропоним, шәхс ады

ЧӨБДИК—әһвалы позулма, овгаты тәлх олма, пәрт, =чөбик

ЧӨБИК— =чөбдик, әһвалы позулмә, тәлх овгат, пәрт

ЧӨЗҮЛМӘК— дағылмаг, парчаланмаг, сәпәләнмәк

ЧӨКӘ— дини. сәчдәјә кетмә

ЧӨКӘЈ—топоним, јер ады

ЧӨКӘТМӘК — дизини гатламаг, диз үстә чөкмәк

ЧӨКДӘ— гулаг сүмүју

ЧӨКИТМӘК— дизини гатламаг, диз үстә чөкмәк, диз чөкмәк

ЧӨКЛӘМИШ— әлдән бурахылмыш, девирилмиш, јыхылмыш (фе'ли сифәт)

ЧӨКМӘК— чөкмәк, дүшмәк, кәдәрләнмәк, чөкмәк батмак—дүшмәк, батмаг, чөкмәк

ЧӨКСИК— күл, чичәк ады

ЧӨКҮК— диз чөкмүш шәхс

ЧӨКҮК— диз чөкмүш шәхс

ЧӨКҮТМӘК—дизләрини чөкдүрмәк

ЧӨЛМӘК— = чолмак

ЧӨЛКИ— чөллү, чөллә јашајан

ЧӨЛЛИК— чөллү, чөл адамы; Бөкли чөллик ел—Бөкли чөлүндә јашајан хәлг

ЧӨМӘЛИ— гарышга

ЧӨМҮРМӘК— =чомурмак

ЧУ ТУТУК— антропоним, шәхс ады

ЧУӘН—Чуэн тсин—чин. «Јаз вә пајыз» (гәдим Чин салнамәсинин ады)

ЧУБ—чин. вилајәт, әјаләт, алты чуб—алты вилајәт

ЧУБАКАН— =чыпыкан, битки нөвүнүн ады

ЧУБУН— антропоним, шәхс ады

ЧУГ—чин. буланыг

ЧУГАЈ ЈЫШ— топоним, орман, мешә ады, Чугај кузы (топоним, јер ады)

ЧУҚМАК — аловланмаг, алов сачмаг

ЧУЛБУ—=чулву, бөһтан, ифтира, гејбәт

ЧУЛВУ— =чулбу, бөһтан, гејбәт, ифрин, сөјүш

ЧУЛВУСУЗ — сөјүш сөјмәјән, бөһтан атмајан, гејбәт етмәјән

ЧУМБУРМАК — чуммак, баш вурмаг, атылмаг (суја)

ЧУНГ— чин. зәнк, зынгров

ЧУВ—гәбз

ЧУВАЛДАР— огузларын бир гәбилә—тајфа бирләшмәси, етноним

ЧУР — титул, Чур текин, Бек чур, Ынанчу чур, Ышбара билкә Күли чур, Јекән чур, Күлүк чур, Унаган чур (шәхс ады, антропоним)

ЧУРНЫ—скр. дәрман тозу, расајан чурны—дәрман тозу ады

ЧУШ БАШЫ—топоним, јер ады

ЧУВИТ — индиго рәнки, түнд сүрмәји бојаг, =чувут

ЧУВУТ—рәнк, =чувит

ЧҮКТӘ—гулаг сүмүју, =чөкдә

ЧҮНҮҚ— чинар ағачы

ЧҮРИ—антропоним, шәхс ады

ЧҮРНУ— =чурны, дәрман тозу, тоз дәрманы

ЧУСУМ— тут ағачы

Ш

ШАБИ— Ратнавачыр шаби—антропоним, шәхс ады

ШАД— согд. 1. Көј түрк вә ујғур дөвләтләриндә али, јүксәк һәрбинизбати титул, 2. Улуг шад (антропоним, шәхс ады)

ШАДАПЫТ — көј түрк дөвләтиндә јүксәк титуллар

ШАЗЫН — скр. сһкам, бујруг, һөкм, әмр, сәрәнчам, ном шазын—дини сһкам вә көстәришләр

ШАКИ— скр. етноним, рәвајәтә көрә, буддизм динин банисн Гаутама Шәкја Муни бу гәбиләдән, тајфадан чыхмышдыр

ШАКИЛЫГ— шаки гәбиләсиндән олан, шаки гәбиләсинә мәнсуб олан

ШАКИМУНИ—скр. антропоним, шәхс ады, буддизм динин әсасыны гојан әфсанәви Гаутама Шәкја Муни

ШАКШАМАНИ— скр. буддизм динини өјрәнән гадын

ШАЛ—скр. шал сөкүт — шала ағачы, =шал

ШАЛЧЫ— Алп шалчы—антропоним, шәхс ады

ШАМИКА—скр. мифик варлыгын ады

ШАМНАНЧ — =шимнанч, рәһбә

ШАНАВАЗИ— скр. антропоним, шәхс ады

ШАНДУНГ— =Шантунг, топоним

ШАНИШЧАР—скр. Сатурн планети, космоним

ШАНҚАРА— скр. антропоним, шәхс ады

ШАНТА—скр шанта мандал—дини, дини варлыг даирәси, мүһити

ШАНТУНГ—чин. Шантунг јазы, топоним. Шантун дүзү. =Шандунг

ШАНЧУ—топоним, шәһәр ады

ШАРИПУТА—скр. антропоним, шәхс ады

ШАРИР—скр. чәназә, мејид

ШАРИРЛЫГ—чәназә олан, өлмүш, өлү, мәһрум

ШАСАНИ—скр. вә'з, дин, мәзһәб, шәриәт

ШАСДЫР— =Шастр

ШАСТР — скр. әсәр, трактат, шастр битик—әсәр, трактат

ШАСТРАКАРИКИ— скр. антропоним, шәхс ады

ШАҺБУҺРАН НОМ—бир манихеј китабынын ады

ШАШ — Дашкәнд шәһәринин адларындан бири, топоним

ШАШДАМАБУМИ— скр. дини, идракын алтынчы пилләси

ШАШИ—скр. антропоним, шәхс ады

ШАТУ— пилләкән

ШАТУН— Шатун тайпасы (антропоним)

ШАШЫЛМАҠ— чашмаг, тәрәддүд етмәк, нә едәчәјини билмәмәк, өзүнү итирмәк

ШАШМАҠСЫЗ— тәрәддүд етмәдән, чашмадан

ШАШМАҠ— азмаг, јолдан чыхмаг, јајынмаг, **шашмак тәкшилмәк**— тәрәддүд етмәк, чашмаг, јолдан чыхмаг, **укатмак шашмак** — тәләсмәк, өзүнү итирмәк

ШАШҮРМАҠ— чашдырмаг, јолдан чыхартмаг, аздырмаг, шашырмаг

ШАШУТ— күлрәнки

ШАШУТСЗУ— **шашутсуз јанглуксуз**— сәһвсиз, чашмадан, азмадан

ШӘҚӘР—шәкәр, гәнд

ШЕМНУ—согд. шејтан, иблис = **шимну, шумну**

ШЕҠ—чәмдәк, ләзз (?)

ШЕНҮҠ— чинар, = **шүнүк, чунүк**

ШЕШИЛМӘК— ачылмаг, азад олмаг, аjлынлашмаг

ШЕШИЛМӘКҮЛҮК— **јөрүлмәкүлүк шешилмәкүлүк**—ачыла билмәјән, гуртара билмәјән, азад ола билмәјән

ШЕШМӘК — ачмаг, гуртармаг, азад етмәк

ШИЛАБАДРИ — скр. антропоним, шәхс ады

ШИЛАВАНТИ— скр. дини ичмада руһани шәхс, **Тунјак шилавантн**—антропоним

ШИМАНЧ— = **шимнанч**, раһибә

ШИМНУ—согд. шејтан, иблис, демон

ШИНҠИН—чин. вәзифәли шәхсин титулу

ШИНГ—чин. һәчм ваһиди, тәхминән 1,035 литрә бәрабәрдир

ШИРАВАҠАН— = **шравак**

ШИРАВАН—скр. Ај даирәсинин 28 бүрчүндән бири, космоним

ШИРАВАСАТ— = **шравст**

ШИРИ—антропоним, шәхс ады

ШИРИДИВИ—скр. антропоним, шәхс ады

ШИРИКИНИ—скр. антропоним

ШИРИМАДИ—скр. антропоним

ШИРИМАНТИ — скр. антропоним

ШИРИПАТАРИ—скр. антропоним, демонлардан бири

ШИРИШТИ—скр. **ширишти бајагут**—варлылар, дөвләтлиләр

ШИШИ—**Көрү шиши** (антропоним, шәхс ады)

ШИШИР — скр. гијмәтли таj дашы (?)

ШЫМТАЛМАҠ— сөјүjатсызлыг етмәк

ШЫМТАМАҠ— сөјүjатсыз олмаг, лагејдлик көстәрмәк, диггәтсизлик етмәк

ШЫП БАШЫ — топоним, јер ады

ШЫМТАҠ— **шымтаккоғшак** — зәиф, өлкүн, сөјүjатсыз, сүст

ШЫМТАҠСЫЗ — гысганч, чалышган, ишә чан јандыран, гејрәтли

ШЫШ—шиш, = **шиш**

ШЫШАҠИ — скр. антропоним, шәхс ады

ШЫШМАҠ— шишмәк, үфүрүлмәк, **шышмак үрүлмәк**—үфүрүлмәк

ШЛОҠ—скр. **шлок тағшут**—ше'р, мисра, **шлок тағшутлуг** — нәзмлә, ше'рлә

ШМНАНЧ— согд. раһибә

ШОҒУР—антропоним, шәхс ады

ШОНГ—чин. чүт, гоша

ШОР—дузлу, шор

ШРАВАНИ — дәрман васитәси кими истифадә едилән биткинин ады

ШРАВАҠ—скр. будданын шакирди, онун динин һүммәти, маһа **шравак**—дин динләjичиси

ШРАВАСТ—скр. топоним, Һиндистанда шәһәр ады

ШРИМИРАНЧ — скр. гадын динләjичи

ШРИНАЛДРМ— скр. буддизм монастырынын ады

ШРМИРИ— скр. динләjичи

ШУ— әфсанәви түрк ханын вә онун фәтһ етдиjи шәһәрин ады

ШУМНУ—согд. демон, шејтан, иблис

ШУНА—сона, өрдәк

ШУҠ—Һәрәкәтсиз, тәрпәнмәдән, сакитчә

ШҮРҮҠ—скр. Венера планети, космоним

ШҺҮҠ—чинар, **чүнүк, шенүк**

ШҮҺҮҠ—кечисаггал, сеjрәк саггалы олан